

Ehlinin ma'lûmudur ki *Mesnevî-i Şerîf*, *Hazret-i Mevlânâ'nın*, sevgili halîfesi *Hüsâmüddin Çelebi'nin* talebi üzerine tanzîme başlanılmış, *Cenâb-ı Pîr* söylemek ve *Çelebi Hazretleri* de yazmak sûretiyle birinci cildi Hicri 660 tarihinde tekmil edilmişti. Ondan sonra Çelebi'nin haremi vefat ettiği, kendisi de ma'nevî bazı tecelliyâta mazhar olduğu cihetle *Mesnevî-i Şerîf* tahrîriyle meşgul olamadı. İki sene sonra, yani 662 tarihinde yine onun müracaatı üzerine ikinci cildin tanzîmine başlandı. Nâzım-ı âlîsi, o cildin baş tarafında bu gecikmenin sebeblerinden bahsediyor ve şöyle buyuruyor:

“Şu ikinci cildin geciktirilmesi hikmetlerinden bazılarının beyânı ki, eğer bir işteki hikmet-i İlâhiyyenin hepsi kulun ma'lûmu olsa o işin faydalarından ve o işten aciz kalır.

Ve Hakk'ın nihayetsiz hikmetleri onun idrâkini harap eder de o işle meşgul olamaz.

Hakk Teâlâ sonsuz hikmetlerinden bir mikdarını o kulun burnuna yular yapar ve o vasıta ile o işin icrasına çeker ki.

Eğer o işin faydasından hiç haber vermese o kul kımıldanmaz.

Çünkü kımıldatan, yani insanın kalbine hoş gelen salık ve muharrik, yapacağını yapmak için insanların nasiplerindendir.

Ve eğer o işin hikmetini Allâh(C.C.), kuluna tamamıyla bildirse yine kımıldanamaz.

Nasıl ki devenin burnunda yular olmazsa gidemez, yular çok büyük ve ağır olursa da çöker.”

Arapça Sûre-i Hicr:21

“İnsanların muhtaç bulundukları Hiçbir şey yoktur ki, onun hazineleri bizim indimizde olmasın, “icâd ü tekvîni emr ü irâdemize tâbi” bulunmasın.”Ve o şeyi ma'lûm miktara göre inzâl eder, yani veririz. Mukadderden ne fazla, ne de eksik olur.1”

Allâh(C.C.)'ın hikmetlerinden bir parçasının kula bildirilmesi sebebini Hz. Mevlânâ, bu Âyete istinâd ve onunla ispat eyledikten sonra diyor ki:

“Toprak, su olmayınca çamur ve kerpiç olmaz. Su çok olunca, yani çamurun kıvamından fazla bulununca da kerpiç olmaz, her şey nisabında ve mu'tedil olmalıdır.”

Allâh(C.C.) semâ'yı yükseltti ve adalet terazisini koydu. Hadîs-i Şerîfte de: “Gök ve yer adaletle kaim oldu” buyurulmuştur.

Allâh(C.C.), her şeyi mizân ve ölçü ile, yani herkesin kabiliyetine göre verir, hisabsız, mizânsız değil... Ancak hilkat, yani sûret âleminde ma'nevîyyata tebeddül etmiş bulunanlar müstesnâdır ki o müstesnâlar enbiyâ ve evliyâdır. “Allâh(C.C.), dilediğini hisapsız sûrette, maddeten ve ma'nen merzuk eder.” Nazm-ı Celîlinde haber verildiği üzere, kendilerine olan Atâyâ-yı İlâhiyye hisabsız ve mizânsızdır. Bunu tatmayanlar bilmez. Enbiyâ ve evliyânın hesapsız nimetlere nâil olduklarını o nimetleri tatmamış olanlar anlayamaz.

Biri: “Âşıklık nedir?” diye sordu. Benim gibi olursan anlarsın cevabını verdim.

Aşk ve muhabbet hisabsızdır. Çünkü denildiğine göre, hakîkatte *Hakk'ın* sıfatıdır. Aşkın kula nispet edilmesi mecazdır. *Allâh(C.C.)'ın* kulları sever olması tamamdır, hakîkattir. Kulların *Allâh(C.C.)'ı* sevmesi ise *Hakk'ın* muhabbetine nispetle nerede kalır?

Maide sûresindeki bir ayet işaret buyuruluyor. Hayât-ı peygamberide, vahy katibi *Abdullah bin Sa'd'ın* mürted olması gibi, ufak tefek bazı irtidad vakaları olmuştu. İrtihâl-i Nebeviden sonra *Esved-i Ans'i*, *Müseylime*, *Tuleyha* ile *Secah* gibi yalancı peygamberler çıkmış, Araplardan bir kısmı bunları tasdik ederek

Müslümanlıktan dönmüştü. Bazıları da; namaz kılarız, oruç tutarız amma zekat vermeyiz demeye kalkışmışlardı. **Hız. Ebû Bekir (r.a.)**in devr-i hilafetinde bu badire halledildi.

Böyle bir vak'a geleceği lisan-ı **Kur'an-ı Kerîm** ile evvelce haber verilmiş ve bu Âyet-i Kerîme **Aleyhissalat Efendimizin** ihbâr-ı gayb hususundaki mucizelerinden biri bulunmuştur.

Arapça Sûre-i Mâide:54

Cenâb-ı Hakk buyuruyor ki:

“Ey iman etmiş olanlar! İçinizden her kim dinini terk eder de mürted olursa Allâh(C.C.)’ın dinî yardımcısız kalmaz. Allâh(C.C.), yakında bir kavm getirecektir ki, Allâh(C.C.), onları sever, onlar da Allâh(C.C.)’ı severler. Onlar mü’minlere karşı mütevâzi’ kafirlere karşı da serttirler.”

Allâh(C.C.)’ın sevdiği ve **Allâh(C.C.)’ı** seven bu kavmin **Yemenliler, İrânlılar**, yahut **Ebû Mûsel’eş’arî** ile arkadaşları olduğu söylenilmiş, hatta bu âyetin nüzûlünden sonra **Sallallâhü Aleyhi ve sellem Hazretleri’nin Ebû Mûsa’ya** işaretle **“Onlar, bunun kavmidir”** buyurduğu rivayet edilmiştir.

İrânlılarla yapılan **Kadisiyye** muharebesindeki İslam askeridir diyenler de olmuştur. **İbn-i Abbâs** ile **Hasan Basrî’ye** göre ise **Hız. Ebû Bekir** ve mürtedler harbinde bulunan muhâcirîn ve ensârdır.

Bunu tayin ve tahdîd etmemek daha doğru olsa gerektir.Çünkü zamanımızda bile ecnebî memleketlerinde imana gelenler olduğu gibi, memleketimizde yaşlı başlı bir gürûhun asrî görünmek hevesiyle kalıpları ve kalpleri değiştiği halde sütü temiz bazı gençlerin namaza devam ettikleri, başkalarının Ramazanda alenen yemek yemelerine ve cigara içmelerine rağmen o gençlerin câmi’lerde bulundukları ve oruç tuttukları iftihâr ile görülmektedir. O halde bunların da **Allâh(C.C.)’ın** sevdiği o kavmden olduklarında şek ve şüphe yoktur.

Hülasa; her kim olursa olsun, **Allâh(C.C.)’ın** kullarına mahabbeti, onların **Allâh(C.C.)’a** olan sevgilerinden çok yüksektir. Çünkü mahabbet Sıfât-ı İlâhiyyedendir. Elbette **Hakk’ın** sıfatı, kulların sıfatından büyük ve ekmeldir.

مهلتی بایست تا خون شیر شد مدتى این مثنوى تاخیر شد

3992-Şu Mesnevî-i Şerîf’in nazmı bir müddet gecikti. Kanın süt olması için bir mühlet lâzımdır.

Cenâb-ı Hakk’ın bir ismi de **Müehhir’dir** ki her şeyi zaman-ı mukadderine te’hîr eder. Bir **“Kün”** yani **“ol”** emriyle cihânlar vücûda getirmek Kudret-i İlâhiyyesine göre ehemmiyetsiz bir şey olduğu halde, hikmet-i sübhâniyyesi, her şeyi münasip zamanına bırakır. Mesela Kâinâtı altı günde yaratmıştı. Bu altı gün ise kullarının hıسابıyla altı bin sene tutar. Çünkü Eyyâm-ı İlâhiyyenin bir gününün bize göre bin sene olduğu **Kur’an-ı Kerîm’de** beyân buyurulmuştur.

Mesnevî-i Şerîf nazımının iki sene gecikmesi de **Allâh(C.C.)’ın** hikmet-i bâligası tesiridir. **Cenâb-ı Pîr** bu gecikmeyi kadınlardaki hayz kanının süte tahavvül etmesi için 9 aylık bir mühletin geçmesiyle, yani gebe bir kadının haml müddeti tamam olup çocuğun doğmasıyla temsil ve izâh ediyor.

تا نزايد بخت تو فرزند نو خون، نگردهد شیر شیرین خوش شنو

3993-Ey sâlik; senin bahtın yeni bir çocuk doğurmayınca kan, tatlı süt olmaz, bunu iyi dinle.

Kadında kanın süt haline girmesi, çocuğunun doğmasına bağlı olduğu gibi ma’nevî sütün zuhûr etmesi de sâlikte **veled-i kalbî** denilen halin doğumuna bağlıdır. Sâlikte bu hal zuhûr edince mürşidinden nebeân eyleyen hakayık ve

maârif sütünü emer ve o gıda ile beslenip mürebbîlik derecesini bulur ve melekût-i semâ'ya dahil olur.

Ma'nevîyyat âlemine doğmak demek olan bu hale tasavvufta “*ikinci doğuş*” denilir ve *Îsâ Aleyhisselâm*’ın “*İki kere doğmayan melekût-i semâ'ya giremez*” sözüyle istişhâd edilir. İki kere doğmanın birincisi; şu sûret âlemine gelmek, ikincisi de ma'nevîyyât âlemine girmektir.

Birinci cilt *Mesnevî-i Şerîf*’in ikmâl edilmesine kadar *Hüsâmüddin Çelebi*, *Hz. Mevlânâ*’nın maârifî sütüyle beslenmiş ve ma'nevîyyât âlemine doğmuş; sûreta haremînin vefatı, ma'nen melekût-ı semâ'ya dühûlü ve vahdet deryasına gark oluşu dolayısıyla *Mesnevî-i Şerîf* tahrîrine muvaffak olamamıştı.

باز گردانید ز اوج آسمان چون ضیاء الحق حسام الدین عنان

3994-Çünkü Hakk’ın ziyası olan Hüsâmüddin Çelebi, ma’nâ âleminin fevkinden bu âleme teveccüh etti, yani “mahv”den “sahv”e geldi.

Böylece *Mesnevî-i Şerîf* nazmına başlanıldı.

بی بهارش غنچه ها نشکفته بود چون به معراج حقایق رفته بود

3995-O, hakayık mi'râcına gitmişti. Onun muhatablığı bahârı olmayınca da ma'rîfet goncaları açılammış, yani Mesnevî-i Şerîf nazmına devâm edilmemişti.

Hüsâmüddin Çelebi, *Hz. Mevlânâ*’nın ekmel-i hulefâsıdır. *Mesnevî-i Şerîf*’e onun talebiyle başlanılmış ve nazm esnasında ona hitâb edilmiştir. Asıl adı *Hasan*’dır. *Hüsâmüddin* ve *Ziyâülhak* lakaplarıdır.

Ma'lûmdur ki söz, muhâtabın anlayışına göre söylenilir. Avamdan biriyle konuşmak başkadır, ârif bir zat ile söyleşmek yine başkadır. Hatta buyurulmuştur ki: “*Cenâb-ı Hakk, dinleyenlerin himmeti miktarı, vâızların lisânına hikmet ilka eder.*”

Cemaâtın dinleyişi ve anlayışı ne kadar yüksek olursa, vâızın söyleyişi de o nispetle â'lâ olur. *Cenâb-ı Pîr*’in *Mesnevî-i Şerîf*’deki o â’li beyânâtı da *Hüsâmüddin Çelebi* gibi ârif bir muhatabın dinleyişindeki himmet sebebiyledir. *Cenâb-ı Mevlânâ Mesnevî-i Şerîf*’in diğer bir yerinde *Çelebi*’ye hitaben:

“*Şu söylediklerim senin anlayışın derecesindedir. Doğru anlar bir kimsenin hasretiyle ölüyorum*” demiştir. Acaba *Mevlânâ, Hüsâmüddin Çelebi*’den daha yüksek bir muhatab bulmuş olsaydı neler söyleyecekti?

İşte *Çelebinin* istiğrak halinde bulunması ve *Hz. Hüdâvendigâr*’a muhatab olamaması, *Mesnevî-i Şerîf*’in iki sene ta’tiline sebep olmuştu.

چنگ شعر مثنوی با ساز گشت چون ز دریا سوی ساحل باز گشت

3996-Hüsâmüddin Çelebi vahdet deryâsından kesret sâhiline avdet edince Mesnevî-i Şerîf şî’rini terennüm edecek çeng yeniden akord edildi.

Mesnevî-i Şerîf beyitlerini yazacak kalem yontuldu.

باز گشتش روز استفتاح بود مثنوی که صیقل ارواح بود

3997-Rûhların cilâlanmasına sebep olan Mesnevî-i Şerîf’in nazmına, onun avdeti, yani “sahv”e gelmesi siftah günü oldu.

İstiftâh, yahut hâlâ kullanılan “siftah” esnaf arasında alış verişe başlamak ma’nâsındadır.

Eskiden Müslüman esnaflarının bulundukları çarşıda siftah etmiş olan bir dükkana müşteri gelince sahibi; “*Ben sabahleyin satış yaptım. Komşum daha siftah etmedi, gidip oradan alın.*” diye satış yapmamış olan komşusuna gönderir, din kardeşliği hususuna bu sûretle riâyet gösterirdi. Şimdi ise, müşteriye komşuya göndermek değil, oraya giderken bende daha iyisi, yahut daha ucuzu var

diye çevirmek adet hükmüne girmiştir. Siftahın aslı olan istiftah da açılmak ve başlanılmak ma'nâlarını ifade eder. Şu halde o beytten yapılan tercüme gibi **Hüsâmüddin Çelebi**'nin sahv âlemine avdeti, **Mesnevî-i Şerîf** nazımının siftah günü oldu, yani o gün nazm-ı **Mesnevî-i Şerîf**'e başlanıldı ma'nâsı, anlaşılır.

سال اندر ششصد و شصت و دو بود مطلع تاریخ این سودا و سود

3998-Bu ticâret ve istifâdenin başlangıcı târihi hicri 662 senesinde idi.

Cenâb-ı Pîr, Mesnevî-i Şerîf'in ikinci cildi nazmına başlanması tarihini bildirdikten sonra **Hüsâmüddin Çelebinin** vasfı dolayısıyla bazı hakâyık beyânına şuru' ile buyuruyor ki.

بهر صید این معانی باز گشت بلبل ز اینجا برفت و باز گشت

3999-Bir bülbül buradan gitti ve doğan kuşu oldu da benim kalbimdeki ma'nâları avlamak, yani beni söyletmek için avdet etti.

Buradaki bülbül ve doğandan maksat **Hüsâmüddin Çelebi**'dir.

تا ابد بر خلق این در باز باد ساعد شه مسکن این باز باد

4000-Pâdişâhın bileği bu doğanın meskeni olsun. Ebediyyete kadar bu kapı halka açık bulunsun.

Eski pâdişâhlar ava giderken ellerine deri eldiven giyerler, kuş avlayıp getirmek için terbiye edilmiş doğan, şahin, atmaca gibi avcı kuşları bileklerine oturturlar, bir kuş görünce onu yakalaması için bileklerindeki doğanı fırlatırlarmış.

Cenâb-ı Mevlânâ, doğana benzettiği **Hüsâmüddin Efendinin** makamının, pâdişâh-ı hakîkî bulunan **Hakk**'ın yed-i kudret-i ve tasarrufu olmasına ve onun kalb-i **Mevlânâ**'dan çekmek suretiyle meydana getirdiği **Mesnevî-i Şerîf**'in kapısının da ebedülâbâd halkın istifâzası için açık bulunmasına dua ediyor.

ور نه اینجا شربت اندر شربت است آفت این در هوا و شهوت است

4001-Hevâ ve heves ile şehvet, bu feyz kapısının âfetidir. Yoksa burada, yani Mesnevî-i Şerîf'de şerbet içinde şerbet vardır.

Ki teşne aşıkların ma'rifet susuzluğunu giderir, onlara halâvet içinde halâvet ve lezzet içinde lezzet verir. Lakin şehvet ve hevâya mübtelâ olanlar ondan istifâde edemezler.

چشم بند آن جهان حلق و دهان این دهان بر بند تا بینی عیان

4002-Ey sâlik; bu ağzı bağla, yani fazla taâm ve ma'nâsız kelâmdan imsâk et ki ağız ve boğazın o hakikat âlemi için gözbağı olduğunu, haddinden ziyâde yiyip içmenin ve lüzumsuz yere söylenmenin o cihânı görmeye mani teşkil ettiğini müşâhede eylesin.

Yemek yaşamak içindir. Yaşamak, yemek için değildir. Yiyinti, vücûd makinasını işletmek için mide ocağının ateşidir ki nisâbında olması gerektir. Fazla ateş, ocağın ıskarasını eriteceği gibi tehammülünden fazla yemek de midneyi harap eder. Hatta makine ocaklarını dinlendirmek için ara sıra tatil ederler. Mide ocağının dinlenmesi için de Ramazanda oruç tutmak farz, sair günlerde oruçlu bulunmak sünnet olmuştur.

Söz imsakine gelince; bunun da lüzûmu açıktır. Söylenmesi hoş görülmeyecek bir sözün ağızdan fırlaması, söylenenin başına türlü felaket getirir. Bundan dolayı **Hz. Mûsa**'nın şeriatinde savm-ı kelâm yani, söz orucu vardı. **Cenâb-ı Meryem**'in kucağında **Hz. İsa**'yı görüp de bu ne? diye teaccüb ve tahkir ile soran yahudilere **Meryem Aleyhisselâm**:

Arapça Sûre-i Meryem:26

"Ben Allâh(C.C.) için savm-ı kelâma niyyet ettim, bugün kimse ile konuşamayacağım.3" diye kucağındaki Rûhullah'a işaret etmiş, o da:

Arapça Sûre-i Meryem: 30

“Ben Allâh(C.C.)’ın kuluyum. Hakk sübhanehû bana kitap vermiş ve beni peygamber kılmıştır.4” Cevabını verince savuşmuşlardı.

Efdalülenbiyâ aleyhi ekmelüttehâyâ Efendimizde: “Ma’nâsız söylenmeyi terk etmek bir kişi için güzel Müslüman olduğuna delâlet eder” buyurmuştu.

ای دهان تو خود دهانهی دوزخی

وی جهان تو بر مثال برزخی

4003-Ey ağız, sen hakîkten cehennem alevisin, ey Dünya; sen de bir berzah gibisin.

Kur’an-ı Kerîm’de ve “Kâf Sûresi”nde buyuruluyor ki:

Arapça Sûre-i Kâf: 30

“Ehl-i cehennem, cehenneme girdikten sonra cehenneme doldun mu? diye soracağız. Cehennem de daha var mı? diye cevap verecektir.5” Ne kadar günahkâr girerse girsin cehennem dolmadığı gibi ağız, boğaz ve karın da ona benzer. Ne kadar yerse yesin bir türlü doymaz. Karın doysa bile göz aç kalır.

Vaktiyle Romalılar; yataklara uzanıp öyle yerler, bir çok yemek yedikten ve yiyemeyecek hale geldikten sonra zorla istifra ederler, tekrar uzanıp yine yerlermiş.

Berzah; mâni’ ve engel demektir. **Kamûs Tercümesi’nde** deniliyor ki: **“Berzah...iki nesne arasında hâcız ve hâil olan fâsıla ve hicâba denir. Bu münasebetle vakt-i mevttten kıyâmete kadar, yani Dünya ve Âhiret arasında olan âleme ıtlak olunur.”**

Dünya ile âhiret arasında **Berzah** nâmıyla ve ruhlara mahsus bir âlem olduğu gibi dünya da ayrıca bir berzaktır. İçindeki zıtların hakîkatte karışmasına mâni’ teşkil eder. **Mevlânâ Mesnevî-i Şerîf’in** birinci cildinde:

Arapça Sûre-i Rahman: 20

Âyetinin tefsîrinde:

“Cehennem ve Cennet ehli olanları Dünyada dükkan komşusu, hatta, bir dükkanda alış veriş eden kimseler gibi gör. Fakat aralarında bir berzah vardır ki karışmalarına meydan vermez.6” demiştir. Mesela bir memlekette Müslüman, hıristiyan, yahudi, mu’tekid ve mülhid kimseler bulunur. Bunlar sûreta ihtilât ederler. Fakat Müslümanlar câmie, Hıristiyanlar kiliseye, Yahudiler havraya, Masonlar locaya gittikleri için hakîkatte birbirinden ayırırlar. Onların sûreta görüşüp konuşmaları ve alış verişte bulunmaları hakîkî bir karışma değildir. Buradaki berzah, din ve i’tikad meselesidir. Daha başka berzahlar da mevcuttur. Mesela emzikli bir kadının bedeninde hem kan, hem de süt bulunur. Süt kandan tehavvül eylediği halde süt olduktan sonra birbirine karışmalarına mâni’ olan bir berzah vardır. Kadınlarda maddi olan bu kan ve süte mukabil insanlarda ma’nevî kan ve süt demek olan nefsâniyyet ve rûhâniyyet hâssaları bulunmaktadır.

چون در او گامی زنی بی احتیاط

شیر تو خون می شود از اختلاط

4004-Ey sâlik; eğer ihtiyatsız olarak kan, yani nefsâniyyet tarafına bir adım atacak olursan senin sütün, yani rûhâniyyetin karışarak kana tehavül eder.

Bunca bir misal gösteriliyor:

يك قدم زد آدم اندر ذوق نفس

شد فراق صدر جنت طوق نفس

4005-Âdem Aleyhisselâm nefsin zevki için bir adım atmıştı. Onun yüzünden Cennetin baş sedirinden ayrılışı, kendisine boyun halkası olmuştu.

بهر نانی چند آب چشم ریخت همجو دیو از وی فرشته می‌گریخت

4006-Melekler, şeytandan kaçtıkları gibi ondan kaçtılar. Bir ekmek için ne kadar göz yaşı döktü.

Ma'lûm ya Âdem ve Havva Aleyhisselâm Cennet'in bütün ni'metlerinden istifâde de serbest idiler. Yalnız bir ağaca yaklaşımdan ve meyvesini yemekten men' edilmişlerdi. Bu ağacın ne olduğu Kur'an-ı Kerîm'de tasrih olunmamış, Tevrat'ta ise "Hayr ve şer iliminin ağacı" denilmiştir.

Muâmele-i zevciyeden kinâyeye olduğunu söyleyenler de vardır. Buğday ağacı olduğu meşhurdur. O şöhrete mebnî Hz. Mevlânâ "Bir ekmek için ne kadar gözyaşı döktü" diyor.

Şirazlı Hâfız'ın:

"Pederim, cennet bağına bir iki buğdaya sattı. Ben de bir arpaya değişmezsem o babanın evladı olmamış olurum" demek olan beytinin şöylece manzum bir tercümesi vardır:

**Bir iki buğdaya cennet bağına sattı peder,
Soysuzum ben dahi bir arpaya vermezsen eğer.**

Hafız ve emsalinin böyle sözler söylemeleri Cemâl-i İlâhi'nin rüyetine nispetle Cenneti ehemmiyetsiz gördüklerindendir.

Âdem Aleyhisselâm'ın bu memnu' meyveden yemesi bir nefis zevki idi. Ondan dolayı Cennetten çıkarıldı, melekler ondan kaçtılar. Havva'dan ayrı düştü ve senelerce gözyaşı döktü.

لیک آن مو در دو دیده رسته بود گر چه یک مو بد گنه کاو جسته بود

4007- Vâkıâ kendisinden sâdır olan günâh, kıl kadar bir "sağîre" idi. Lâkin o kıl iki gözde çıkmıştı.

İnsanın vücudundaki kılların bir zararı olmaz. Fakat gözde çıkacak olursa mühim ve elîm olur. Onun gibi başkaları için ehemmiyeti olmayan o ufacık günah, Hz. Âdem gibi Halîfe-i İlâhiyye bulunan bir zat hakkında pek büyük bir "Zelle" oldu.

Zelle-i Âdem hakkında Hristiyanların gayet garip bir i'tikadı vardır. Onlara göre Âdem Aleyhisselâm şecere-i memnû'adan yiyince Allâh(C.C.), o kadar gazaba gelmiş ki gerek Adem'i gerek neslini bütün peygamberler de dahil oldukları halde cehennemlik yapmış. Sonra Hz. İsa, babasının (!) gazabını teskin için kendisini feda etmiş. Meryem'den doğmuş, büyüyünce çarmığa gerilmiş ve öldürülmüş. Bu fedakarlık üzerinde Cenâb-ı Hakk'ın merhameti galebe etmiş, Âdem'i, evlat ve ehfâdını affeylemiş.

Şu acip i'tikada karşı biri çıksa da hristiyanlara:

-Sizin İsa ne kadar hayırsız bir evladmış, babasını ne derece rahatsız etmiş ki Allâh(C.C.): Şu yaramaz oğlanı öldürdüler de beni ondan kurtardılar! diye evvelce gazap etmiş olduğu bütün insanları affeylemiş! dese bilemem ne cevap verirler.

موی در دیده بود کوه عظیم بود آدم دیده‌ی نور قدیم

4008-Âdem Aleyhisselâm, Nûr-i Kadîm'in gözü idi. Gözde çıkan bir kıl, büyük bir dağ gibi olur ve o nisbette ıztırâb verir.

İnsan; lugatta göz bebeği demektir. Âdem ve evladı da bütün mevcûdât arasında hakîkati görebilen olduğu için ona insan denilmiştir. Hz. Pîr'in "Nûr-i Kadîm'in gözü" demesi bundan dolayıdır.

در پشیمانی نگفتی معذرت
گر در آن آدم بکردی مشورت

4009-Havvâ'nın teşvikiyle memnu' meyveyi yiyen Âdem, yemeden evvel meleklerle meşverette bulunsaydı sonra peşîman olarak özür dilemeye mecbur kalmazdı.

Hiz. Mevlânâ Mesnevî-i Şerîf'in diğer bir yerinde meşvereti, gaib bir şey bulmak için fazla mum yakmaya ve aydınlığı çoğaltmaya benzetir. Hakkında emr-i İlâhi bulunmayan bir şey için müşâvere farzdır. **Kur'an-ı Kerîm** de: **"Mansûs olmayan şeylere dair eshâbınla müşâvere et"** buyurulmuştur. Fakat müşâvere söylediğim gibi mefruz olmayan husûsât için olur. Yoksa namaz kılarken **Kur'an-ı Kerîm** arapça mı okunsun, tercümesi mi kırâat olunsun diye müşâvere edilmez. Daha açıkçası meşverete tâbi' olan din işleri değil, Dünya işleridir. O da ehil ve erbâb olanlarla konuşulur, **Diyâb Ağâ** gibi, **Satı kadın** gibi akli ermez ve reyinden istifade edilmez olanlarla değil.

عقل جزوی عاطل و بی‌کار شد
نفس با نفس دگر چون یار شد

4010-Fakat nefis diğer bir nefse yardım ederse cüz'i olan akıl, muattal kalır ve iş göremez olur.

زیر سایه‌ی یار خورشیدی شوی
چون ز تنهایی تو نومیدی شوی

4011-Yalnız kaldığın ve müşâvere edecek bir akıl sâhibi bulamadığın için ümitsizliğe düşersen hakikat güneşine mensub bir yârin, yani mürebbî ve münevvir bir hurşidin sâyesine sığınmalısın.

چون چنان کردی خدا یار تو بود
رو بجو یار خدایی را تو زود

4012-Git ve çarçabucak ilâhi bir dost ara. Böyle yaparsan Allâh(C.C.) senin yardımcın olur.

آخر آن را هم ز یار آموخته ست
آن که در خلوت نظر بر دوخته ست

4013-Halvete girip de Dünyâya gözünü kapamış ve bu vâsita ile hakikati görmüş nâdir kimseler varsa da onlar da o halvete girmeyi yine bir dosttan öğrenmişlerdir.

Ustasız sanat, hocasız ilim öğrenilmediği gibi mürşitsiz seyr u sülûk de olmaz. Vâkıâ tarîkatte **Üveysilik** denilen bir yol vardır ki, **Veysel Karanî (R.A.)** gibi **Resulullâh'**ı görmemişken onun ma'nevîyyetinden feyz alması misilli evliyâ-yı seleften bir zatın ruhundan ve ma'nevî terbiyesinden salikin istifâze etmesidir. Mesela **Şeyh Ebûlhasan-ı Herkanî, Bâyezid-i Bestamî kuddise sirrühümanın** ruhaniyyetinden feyz almıştır. Bahsi **Mesnevî-i Şerîf'in** dördüncü cildinde gelecektir. Lakin bu nadiren vâkı' olur. Onun için sâlike bir mürşid-i hay lazımdır. Tasavvuf kitapları okumak, onlardaki vesâyâyı kendi kendine tatbîke kalkışmak ile hakîkate vusûl mümkün değildir, hatta delâlete düşmek ihtimali vardır. Bu hâl tıp kitapları mütâleâsıyla hekimlik etmek gibi olur ki hastalığın yanlış teşhis edilmesi ve muzır bir tedavi yapılması yüzünden hastanın ölmek ihtimali vardır.

پوستین بهر دی آمد نه بهار
خلوت از اغیار باید نه ز یار

4014-Halvete kapanmak ağyâra karşı olur, yâra karşı değil. Nitekim kürk kışın giyilir, bahar mevsiminde değil.

Kendi kendine halvete girip oturmak ve orada bir takım tahayyülât ile uyuklamak, tıpkı yazın sıcak günlerinde kürk giymek ve ter dökmek gibi münasebetsiz bir hareket olur. Seyr ü sülûkte bir halvet vardır ki şerîatteki "İ'tikâf" dan alınmıştır.

"İ'tikâf"; cemaatle namaz kılınan bir mescidde **Allâh(C.C.)**'a ibadet niyetiyle oturmak ve **Hakk** ile meşgul olmak demektir. Bu oturuş müddetle

mukayyed değildir. Veleve ki namaza yarım saat kala *i'tikâf* niyyetiyle câmi'e girip oturmak ve ezan okunup namaz kılınmasını beklemek *i'tikâf* sayılır. Bunu cemaate hatırlatmak için **Medine-i Münevveredeki Mescid-i Nebevinin** kapılara yakın direklerine "*neveytü sünneteli'tikâf*" yani, "*sünnet olan i'tikâfa niyyet ettim*" ibaresi yazılı levhalar asılmıştı. Bilmem şimdi duruluyorlar mı? Yoksa bid'at diye onları da kaldırdılar mı?

Cemâatle mesela öğle namazını kılıp da ikinci namazını da kılmayı bekleyen kimsenin câmi'de bulunduğu müddetçe namaz kılmış olacağına dair Hadîs-i Şerîf de vardır.

Aleyhisselat Efendimiz, Ramazanın aşr-ı ahîrinde, yani yirmisinden otuzuna kadar olan müddet zarfından **Mescid-i Şerîf**'in içerisine bir çadır kurdurur ve onun dahilinde *i'tikâf* buyururdu.

Şeriatin bu *i'tikâfı*, tarîkatte *halvet* adını almış ve *halvetî* namıyla bir takım tarîkat şubeleri tesis edilmiştir. *Halvetî* tarîkati şubelerinde yapılan bu halvete *erbain* yani, kırk günlük halvet denilir. Halvete girenin oruçlu bulunması ve iftar esnasında az yiyip içmekle riyazât yapması şarttır. Bir de "*halvet derencümen*" vardır ki mecliste halvet demektir ve salikin bir mecliste halk ile konuşurken kalbinin **Allâh(C.C.)** ile meşgul olmasıdır. Tâbi'i, bu öbüründen yüksektir. Fakat halvet, bir mürşid-i kâmilin tavsiyesiyle ve onun nezareti altında yapılır.

ور افزون گشت و ره پیدا شود عقل با عقل دگر دو تا شود

4015-Bir akıl,diğer bir aklın iştirâkiyle iki katlı olur. Neticesinde sâlikin nûru artar ve yolunu iyi görür.

ظلمت افزون گشت و ره پنهان شود نفس با نفس دگر خندان شود

4016-Nefs ise diğer bir nefsin ihtilâtından hoşlanır ve güler. Lâkin o ihtilât dolayısıyla zulmeti artar ve yol görünmez olur.

از خس و خاشاک او را پاک دار یار چشم تست ای مرد شکار

4017-Ey hakikat avcısı, yani, ey sâlik; dostun olacak mürşid-i mürebbî senin gözün mesâbesindedir. Onu çörçöp ve toz makûlesi şeylerden temiz tut.

چشم را از خس ره آوردی مکن هین به جاروب زبان گردی مکن

4018-Aklını başına topla da dil süpürgesiyle toz kaldırma. Gözün gibi olan mürşidine çörçöp ve toz takdim etme.

Dil süpürgesiyle toz kaldırmak, mürşidin tavsiyelerine i'tirâz etmektir.

روی او ز آلودگی ایمن بود چون که مومن آینه‌ی مومن بود

4019-Zirâ mü'min, mü'minin aynasıdır. Aynanın yüzü bulanıklıktan emin olmalı, sâf ve cilâlı bulunmalıdır.

"Mü'min mü'minin aynasıdır" diye bir Hadîs-i Şerîf rivayet edilmiş ve oradaki mü'minlere muhtelif ma'nâlar verilmiştir. Bazıları; mü'minlerin ikisi de ehl-i imandır demişler, bazıları da; ikinci Mü'min *esmâ-i hüsnâ*'daki () *ism-i Şerîf*'dir ki mü'min-i kâmil, **Allâh(C.C.)**'ın aynasıdır. *Hakk*'ın tecellisi onun kalbinde görünür mutâleasında bulunmuşlardır.

Hız. Mevlânâ, ikinci mü'mini mürşid-i kâmil ile tefsîr ediyor ve: "*Şeyh-i kâmil ve mükemmil, sâlikin aynasıdır. Binâenaleyh onun yüzü i'tirâz küdürerinden saf olmalıdır ki sâlikin sûret-i sülûki orada görünsün.*" diyor.

در رخ آینه‌ای جان دم مزین یار آینه ست جان را در حزن

4020-Yâr, rûhun mahzunluğuna aynadır. Ey can, yani ey sâlik; aynanın yüzüne i'tirâz sûretiyle hohlayıp da onu bulandırma.

دم فرو خوردن ببايد هر دمت تا نپوشد روی خود را در دمت
4021-Senin nefesinle yüzünü örtmesin ve seni sana göstermez hâlde gelsin. Onun için sana her vakit nefesini tutmak yani i'tirazda bulunmamak gerektir.

از بهاری صد هزار انوار یافت کم ز خاکی چون که خاکی یار یافت
4022-Topraktan daha âdi misin ki, toprak, bahar gibi bir yâr bulunca ondan yüz binlerce nûr bulur, yâhud çiçeklenir.

از هوای خوش ز سر تا پا شکفت آن درختی کاو شود با یار جفت
4023-Meselâ bir ağaç, yâri bulunan bahâr ile birleşecek olursa onun hoş havasından baştan ayağa kadar çiçeklerle donanır.

در کشید او رو و سر زیر لحاف در خزان چون دید او یار خلاف
4024-O toprak, hazan mevsiminde uygunsuz bir yâr görünce yüzünü ve başını yorgan altını çeker.

چون که او آمد طریقم خفتن است گفت یار بد بلا آشفتن است
4025-Ağaç der ki: "Kötü bir yâr ile karşılamak belâyâ uğramaktır. Öyle biri yanıma gelince benim âdetim uyumaktır."

Hız. Mevlânâ'nın ağaç lisanından söylediği bu beyt, ehl-i sülûk için de bir tavsiyedir ki; münasebetsiz, hususiyle imansız ve irfansız biriyle buluşmak belasına uğrayınca imkan derecesinde onunla görüşmemeli ve sohbet etmemeli, hiç olmazsa kendini uyur göstermelidir.

Bundan sonra bir ârif lisanından deniliyor ki:

به ز دقيانوس باشد خواب كهف پس بخسبم باشم از اصحاب كهف
4026-Böyle bir hâlde uyurum ve eshâb-ı kehften olurum. O mağara mahbûsiyyeti Dekyânüsün hayırlıdır.

Eshâb-ı kehf kıssası **Kur'an-ı Kerîm'**de zikredilmiş, fakat isimleriyle kaç kişi bulundukları tasrîh olunmamıştır. Çünkü soranların ma'lûmatı da şüpheli idi. Kat'i isim ve aded beyân edilseydi inanmakta tereddüd göstereceklerdi. En meşhur rivayete göre **Eshâb-ı Kehf; Yemlîhâ, Mislînâ, Mekselînâ, Mernûş, Debernûş, Şâzenûş, Kafestatyûş** isimindeki zatlardır. **Kıtmir** adında bir de köpekleri vardı. Bunlar **Dekyânüs** isminde zalim ve putperest bir hükümdarın zulmünden kaçmışlar, tevhid i'tikâdını muhafaza için mağaraya sığınmışlar ve orada uyumuşlardır. **Tarsus'**taki bir mağara bunlara ait olmak üzere ziyaret edilmektedir.

خوابشان سرمایهی ناموس بود یقظه شان مصروف دقيانوس بود
4027-Onların uyanıklığı Dekyânüsün hizmetine sarfedilmişti. Uykuları ise nâmus sermâyesi oldu.

Uyumakla müşrik olmaktan kurtuldular.

وای بیداری که با نادان نشست خواب بیداری ست چون با دانش است
4028-Uyku, ilm ile olunca uyanıklıktır. Câhille oturup konuşan uyanığın vay hâline!

Bir alimin uyanık bulunup bir cahille mâlâyâ'ni konuşmasından diğer bir alimin uyuması hayırlıdır.

بلبلان پنهان شدند و تن زدند چون که زاغان خیمه بر بهمن زدند
4029-Kânûn-isânî ayında kargalar, bağlara ve bağçelere çadır kurunca, yani, oraları istîlâ edince bülbüller sükût ederler.

غیبت خورشید بیداری کش است ز آنکه بی گلزار بلبل خامش است

4030-Çünkü gül bağçesi ve gül olmayınca bülbül susar. Güneşin batması ve gece olması da uyanıklığı izâle eder, uyku getirir.

Bülbülü söyleten gül mevsimi, uyanıklık veren de güneşin görünmesi olduğu gibi hakikat bülbüllerini tekellüm ettirecek olan da erbâb-ı isti'dâddır. Onlar olmayınca söylenileni anlayan bulunmayacağı için o gibi zevât sükût eder ve kendini uyumuş gösterir.

تا که تحت الارض را روشن کنی آفتابا ترک این گلشن کنی

4031-Ey güneş; sen tahtel'arzı tenvîr etmek için bu gülşeni terk ediyorsun.

Akşam olunca güneş bizim ufkumuzdan gurûb eder. Bize nispetle tahtel'arz demek olan **Amerika** gibi araziye tenvîr eyler. Bizim taraflarda gece iken oralarda gündüz olur.

Bunun gibi hakikat güneşi olan ârifler de bir yerde tenvîr edilecek kabiliyet sahipleri bulmayınca erbâb-ı isti'dâdın kalplerini parlatmak için başka taraflara giderler. Fakat:

مشرق او غیر جان و عقل نیست آفتاب معرفت را نقل نیست

4032-Marifet güneşi için nakl ve intikal yoktur. Onun şarkı ancak akl ve rûhtur.

Erbâb-ı irfânın kalplerinden tulû' eden ma'rifet güneşi, ma'lûm olan güneş gibi **Şark** ufkundan **Garp** ufkuna intikâl etmez. Onun tulû'u akıl ufkundandır, seyri ise rûh âleminde.

روز و شب کردار او روشنگری ست خاصه خورشید کمالی کان سری ست

4033-Husûsiyle sırra müteallik olan kemâl güneşi için gece gündüz farkı yoktur. Onun işi, tenevvüre kabiliyetli gönülleri gece ve gündüz parlatmaktır.

بعد از آن هر جا روی نیکوفری مطلع شمس آی گر اسکندری

4034-Ey sâlik; eğer sen Zülkarneyn isen hakikat güneşinin matlaı bulunan bir ârife yakla. Ondan tenevvür ettikten sonra nereye gidersen müsevver olursun.

Cenâb-ı Pîr'in buradaki **İskender**'den maksadı; **Yemen** hükümdarlarından olan ve **Kur'an-ı Kerîm**'de kendisinden bahsolunan **Zülkarneyn**'dir ki müteaddid seferler yapmış, bir defasında şarka doğru gitmişti. Nasılsa müverrihler, bu zâti **Makedonyalı Filibin oğlu İskender**'le karıştırmışlar, **İskender-i Zülkarneyn** diye iştiâh etmesine sebep olmuşlardır. **Hız. Mevlânâ** da burada onu meşhûra göre zikretmiştir. İşte ey sâlik, hakikat güneşinin matlaı bulunan ârife doğru gidip tenevvür eyle!...

شرقها بر مغربت عاشق شود بعد از آن هر جا روی مشرق شود

4035- Ondan sonra nereye gitsen orası sana meşrik olur, hattâ meşrikler senin mağribine âşık olur.

Ki nazarında: **"Ne tarafa dönseniz vech-i ilâhi oradadır"** sırrı tecelli eder. **Allâh(C.C.)**'tan hâli zaman ve mekan olmadığını anlarsın.

حس در پاشت سوی مشرق روان حس خفاشت سوی مغرب دوان

4036-Senin zâhiri hissın yarasa gibi ziyâyâ tahammül edemediğinden mağrib tarafına ve karanlığa koşar. İnci saçan bâtinî hissın ise meşrik cihetine ve aydınlığa gider.

ای خران را تو مزاحم شرم دار راه حس راه خران است ای سوار

4037-Zâhiri his yolu eşeklerin yoludur, yani onlarda da his vardır. Ey hevâ ve his merkebine binmiş ve eşekler arasına katılmış süvâri, utan.

Da eşekler yolunu bırak, insanlar tarîkına sülûk et.

آن چو زر سرخ و این حسها چو مس پنج حسی هست جز این پنج حس
4038-İnsanın şu zâhiri beş hissinden başka beş his daha vardır ki onlar kırmızı altın, ilk beş hissi ise onlara nisbetle bakır gibidir.

Havâssı Bâtına denilen; *Hissi müşterek* ile *vâhime*, *müfekkire*, *muhayyile* ve *hâfıza kuvvetleri*'dir. Fakat *Mevlânâ*'nın bahsettiği daha başka ve ma'nevi kuvvetlerdir.

حس مس را چون حس زر کی خرد اندر آن بازار کایشان ماهرند
4039-Mahşer ehlinin bulunacağı yerde bakır hissi, altın his gibi nasıl satın alırlar.

Yani, almazlar.

Ne vakit kopacağını ancak *Allâh(C.C.)*'ın bildiği kıyâmette böyle olduğu gibi kıyâmet-i âcilesi bu dünyada kopmuş olan ârifler indinde de böyledir. Onlar da zâhiri hislere ehemmiyet vermezler. Çünkü havâssı erbaa hayvanlarda da vardır. Onlar da görürler, işitirler, koklarlar, tattıkları şeyin lezzetini, dokundukları cismin sert mi, yumuşak mı, sıcak mı, soğuk mu olduğunu anlarlar. Yalnız onlarda konuşması yoktur. İnsanın onlardan temâyüzü konuşma ile olduğu gibi batınî ve ma'nevî hisleri ile.

حس جان از آفتابی می‌چرد حس ابدان قوت ظلمت می‌خورد
4040-Bedenî olan hisler, zulmet gıdâsı yer ve yediği şeyler maddiyyatını artırır, ma'nevîyyetini eksiltir. Rûhânî hisler ise ma'rifet güneşlerinden gıdâlanır.

دست چون موسی برون آور ز جیب ای ببرده رخت حسها سوی غیب
4041-Ey his yüklerini gayb tarafına götürmüş olan; elini Mûsâ gibi cebinden, yani koynundan çıkar.

Hz. Mûsa Salevâtullahi Alâ nebiyyinâ ve Aleyhisselâm'ın başlıca iki mucizesi vardı. Biri; Asasının yılanı tehavvül etmesi, diğeri; elini koynuna sokup çıkarınca göz kamaştıracak derecede nûr saçması idi.

Hz. Mevlânâ, vaktin *Mûsa*'sı olan ârif-i kâmile hitaben diyor ki: "*Sen de Mûsa gibi elini cebinden çıkar da âleme neşr-i nûr et ve onun pırıltısı ile kamaşan gözleri tenvîr eyle.*"

و آفتاب چرخ بند يك صفت ای صفات آفتاب معرفت
4042-Ey sıfatı ma'rifet güneşi olan ârif; fezâdaki güneş bir sıfatla, yani ısıtıcı ve aydınlatıcı olmakla mukayyed bulunduğu halde sen öyle değilsin.

گاه کوه قاف و گاه عنقا شوی گاه خورشید و گاهی دریا شوی
4043-Bazan güneş, bazan deniz, bazan Kafdağı, bazan da anka olursun.

Ârif, *Cenâb-ı Hakk*'ın esmâ-i müteakabile ve mütehalîfesine mazhar olduğu için bazen güneş gibi göklerde âlemi tenvîr eder, bazen deniz gibi coşar ve hakikat incileri saçar, bazen *Kaf dağı* gibi dünyayı ihâta eder; bazen de *zümrüdü anka* kuşu gibi mevcûd-ül'isim ve madümûlcisim denecek derecede mahviyyet kesbeder.

ای فزون از و همها و ز بیش بیش تو نه این باشی نه آن در ذات خویش
4044-Ey vehimlerden üstün ve ziyâdeliklerden ziyâde olan insân-ı kâmil, sen kendi zâtinde ne osun, ne de busun.

Yani, söylediklerimden hiç biri değil, onlardan çok yüksek bir zatsın.

روح را با تازی و ترکی چه کار روح با علم است و با عقل است یار

4045-Rûh, ilm ve akl ile dosttur. Rûhun Arablık ve Türklük ile ne işi vardır?

Allâh(C.C.)'ü âlem bîmurâdihi öyle zannediyorum ki **Hiz. Mevlânâ**'nın maksadı; yukarı ki beytlerle vasfettiği ârifin kavmiyyet kaydından vâreste bulunduğunu anlatmaktır. Şîîlere göre maddi ve ma'nevî imâmın **evlâd-ı Ali**'den olması şarttır. Sanıyorum ki **Hiz. Pîr**, bu itikadın doğru olmadığını, insan-ı kâmilin Arapdan da, Acemden de, Türkten de olabileceğini bildiriyor ve Rûh ilmin ve aklın dostudur. Araplıkla Türklükle alakası yoktur diyor. **Hakk**'ın mazharı bulunan âriften bahsederken zâhire, yani **Allâh-u Züleccele** hitab ile arz-ı iştîyak ediyor.

هم مشبه هم موحد خير هسر از تو ای بی نقش با چندین صور

4046-Ey bu kadar sûret ile bînâkş olan Rabbim; sana karşı muvahhidler de, müşebbihler de şaşırmış kalmıştır.

Muvahhidler; bütün eşyayı **Hakk**'ın mezâhiri bilenler ve Cemâl-i Mutlakı mir'ât-ı mukayyedde görenlerdir.

Müşebbihler ise iki türdür. Bir kısmı; bazı müteşâbih Âyet ve Hadîslerdeki tâ'bîrâta bakıp **Allâh(C.C.)**'ta el, ayak ve saire gibi aza tevvehhüm ederler, onu mekan ile mukayyed sanıp arşın üstünde oturturlar. Bunlar ulemâdan geçinen ve **mücessime** denilen kimselerdir.

Diğer kısım müşebbihler ise avâm-ı nâstır ki **Cenâb-ı Hakk**'ı zamandan, mekandan ve her şeyden tenzîh etmekle beraber yine zihinlerinde bir şeye benzetmekten kurtulamazlar, hiç olmazsa “Hiçbir şey'e benzemez” kaydı altına almak isterler.

Allâh(C.C.), şu mevhum varlık âleminde had ve hesaba gelmez reng ve sûretle mütecellîdir. Kemâl-i kudreti her şeyde başka türlü bir nakş göstermiştir. Fakat bu kadar muhtelif nukûşa karşı Zât-i Ehadiyyeti bîmisildir, bîrengdir, bînâkştır. Bundan dolayı Zâtî hakkında muvahhidler de, müşebbihler de şaşırmış kalmışlardır.

گه مشبه را موحد می کند گه موحد را صور ره می زند

4047-Allâh(C.C.) bazan müşebbihi muvahhid hâline getirir. Bazan da sûretler muvahhidin yolunu vurur, onu müşebbih dereksine düşürür.

*Her veche bakıp nâlezen-i âh oldum,
Her bir nigehe karşı nazar hâh oldum;
Her şeyde görüp aksini ey husn-i ezel,
Sensin diye taptım ona gümrâh oldum.*

Cenâb-ı Hakk, müşebbihin kalbine vahdet-i mutlaka ile tecellî ederse onu teşbîhten kurtarır ve hâlis muvahhid kılar. Muvahhidin kalbine de mezâhir ve suver vasıtasıyla tecellî kılarsa onu teşbîh derekesine düşürür. Onun için **Hiz. Cüneyd kuddise sirruhû** demiştir ki: “Tefrikasız cem' zındıklıktır. Cemi'siz tefrika tatildir. Cem' maattefrika ise tevhiddir.”

یا صغیر السن یا رطب البدن گه ترا گوید ز مستی بو الحسن

4048-Ebûlhasan bazan ve istiğrak halinde sana: “Ey tâze civan, ey yumuşak vücudlu genç!” diye hitâb eder.

از پی تنزیه جانان می کند گاه نقش خویش ویران می کند

4049-Bazan da cânânı tenzîh için kendi nakş-ı vücûdunu tahrib eder.

Ben yoğum, sen varsın der. Ebûlhasan lâaletta'yn bir âriften kinâyedir.

**Zuhûr ile beni mevcut gösterensin sen,
O halde benlik olur mu kulunda sensin sen.**

Beytteki ikinci mısra', *Hız. Pîr*'in bir gazelindendir. Fakat kendisinin *Ebûlhasan* diye bir künyesi yoktur.

Şârih Ankaravî, baîd bir ihtimâl ile "... yâhud *Ebûlhasan* demekten murad: *Hasan Hüsâmüddin Çelebinin* namıdır ve *Hız.Hüdavendkâr* ana eb-i hakîkîdi. Bu takrib ile kendulere *Ebûlhasan* buyurdular ola."

Şeyh-i ekber Muhiyiddin-i Arabi kuddise sirruhû buyurmuştur ki: "*Hakk*'ı sırf tenzîh edersen onu tenzîh kaydı altına almış olursun. Yalnız teşbîh edersen onu benzettiğin şey ile tahdîd eylersin. Hem tenzîh, hem teşbîh edersen isabet eylemiş olur, maârif ve hakayıkta imamlık ve seyyidlik mertebesini alırsın."

Ârifler, *Hakk*'ı hem teşbîh, hem tenzîh ederler. Nitekim *Kur'an-ı Kerîm*'de: Arapça Sûre-i Şura: 11

"*Hiçbir şey onun misli değildir ve o işitici ve bilicidir*" buyurulmuştur ki birinci cümle tenzîh, ikinci cümle teşbîhtir. Çünkü halka da *Semî*' ve *âlim* denilebilir.

دیدہی عقل است سنی در وصال چشم حس را هست مذهب اعتزال

4050-Zâhir hissini gözü i'tizâl mezhebindendir. Akıl gözünün visâlde mezhebi ise sünnîliktir.

İ'tizâl; ayrılmak demektir. Bu mezhebin müessisi *Hasan-ı Basri*'nin talebesi bulunan *Vâsıl bin Âta*, üstâdının mezhebinden, yani sünnîlikten ayrılmış olduğu için kurduğu mezhebe *İ'tizâl* ve mensublarına *mu'tezile* denilmiştir.

Vâsıl'ın İ'tizâli sebebi şöyle rivayet edilir.

Bir gün *Hasan-ı Basri rahmetullahi aleyh* mescidde ders okuturken hariçten biri; "*Bazı kimseler günâh-ı kebâir işleyen kâfir olur diyorlar, bazıları da; kâfire tâatin faydası olmadığı gibi mü'mine de ma'siyet zarar vermez iddiasında bulunuyorlar. Biz nasıl i'tikad edelim?*" diye *Hasan-ı Basriye* sormuş. O cevap vermeden evvel *Vâsıl* atılmış: "*Ben günâh işleyene mutlaka kâfir, mutlaka da mü'min demem. O, küfr ile iman arasında bir menzildir diyerek ders halkasından kalkmış, bu fikri mescidde takrîre başlamış.*" Bunun üzerine *Hasan-ı Basri* de: "*Vâsıl, hakîkaten bizden ayrıldı*" demiş. İ'tizâl mezhebinde bulunanlar: "*Kul fi'linin hâlîk'idir!*" diyerek kazâ ve kaderi inkâr ettikleri için mezheplerine *Kaderiyye* de denilir.

Bu mezheb müntesibleri rü'yetullahı da inanmazlar ve *Allâh(C.C.)* görülemez derler. Halbuki: "*Ayin on dördüncü gecesini kameri gördüğünüz gibi Rabbinizi müşahade edeceksiniz*" Hadîs-i Şerîfi vârid olmuş ve müminlere Visal-i İlâhi müjdesi verilmiştir. Ehl-i sünnet mezhebi böyledir. Mu'tezilî olanlar: "*Rü'yette ihâta vardır. Eğer görülecek olsa onun ihâta edilmiş olması lazım gelir. Halbuki her şeyi muhît olan Allâh(C.C.) ihâta edilemez*" diye bir de nazariyye yürütürler.

Hadîs-i Şerîfinin ifadesine dikkat edilirse rü'yette ihâta yoktur. Ayın on dördüncü gecesinde kameri hepimiz görürüz, fakat hiç birimiz onun cirmini ihâta etmiş değiliz. *Lâleli Câmi'i*'ni uzaktan görüşümüz onu ihâta sayılabilir mi?

RÜ'YETULLAH

Birisi sormuş ki: Ey mürşid-i râh!

Söyle mümkün midir rü'yet-i ilâh?
Demiş ki ârif-i hakayık nigâh:
Görünürse kendi, görülür Allâh(C.C.).

“Len terâni”deki nefy-i te’kîdî,
Vermesin sana hiç şek kü terdîdi
Onu rü'yet gözün değildir haddi;
Görünürse kendi, görülür Allâh(C.C.).

Hakk’ı görürsünüz dedi peygamber.
Leyle-i bedirde misâl-i kamer...
Bu Hadîse dikkat eylemek ister,
Görünürse kendi, görülür Allâh(C.C.).

Resûlün beyânı, olunca şâhid,
Daha fazla bir söz olmaz mı zâhid?
Tecellî edecek o Rabb-ı vâhid.
Görünürse kendi, görülür Allâh(C.C.).

Dilerim gözümüz Nûra bürünsün,
Bürünsün de ârif kalbine dönsün;
Didâr-ı İlâhi bize görünsün...
Görünürse kendi, görülür Allâh(C.C.).

خویش را سنی نمایند از ضلال
سخره‌ی حس‌اند اهل اعتزال
4051-İ’tizâl mezhebinde bulunanlar, his zebûnu olmuşlardır. Öyle oldukları hâlde sapıklıklarından kendilerini sünnî gösterirler.

Asıl ehl-i sünnet biziz derler.
İ’tikâdı mezhebler hakkında geniş ma’lûmât almak için Şehrsitânî tarafından yazılmış olan *Milel ü Niha* kitabının tercümesine bakılmalıdır.

گر چه گوید سنیم از جاهلی ست
هر که در حس ماند او معتزلی ست
4052-Histe kalan kimse mu’tezilîdir. Ben sünnîyim demesi ise câhillîğindendir.

اهل بینش چشم عقل خوش پی است
هر که بیرون شد ز حس سنی وی است
4053-Her kim hisden dışarı çıkarsa sünnî odur. Basîret sahibi olanlar hoşgidişli olan aklın görür gözüdür.

Ki onlar ru'yet-i İlâhiyye imkanını ikrâr ederler. Allâh(C.C.)’ın görülebileceğini tasdik eylerler.

جز حس حیوان ز بیرون هوا
گر نبودی حس دیگر مر ترا
4054-Ey insan; hayvânâtta da mevcut olan zâhiri hislerden başka ve hevâ ü hevesten hâriç sende bir his bulunmasaydı.

کی به حس مشترك محرم شدی
پس بنی آدم مکرم کی بدی
4055-Âdem’in evlâdı nasıl mükerrem olurdu. Hayvânât ile müteşerek hislerle derecesini nasıl bulurdu?

باطل آمد بی‌ز صورت رستنت
نامصور یا مصور گفتنت
4056-Ey sâlik; sen sûretten ayrılmayınca, Cenâb-ı Hakk’a sûret tasavvur olunur yâhud olunmaz demen bâtıldır. Ne vakit sûretten ayrılacaksın?

Allâh(C.C.)’ın sayılamaz tecellîlerinden beşine sofîye *hazarât-ı hams* demiştir. Bu hazarât, yani mertebelerin birincisi *hazret-i ehadiyyet* dir ki *Cenâb-ı Hakk*’ın sırf zâtî âlemidir. Onda *Allâh(C.C.)*’ın esmâsı ve sıfatı bile mütemâyiz değildir. “*Allâh(C.C.)’ın nimetlerini düşünün, lakin Zât-i İlâhiyi tefekküre kalkışmayın*” Hadîsi bu mertebeye işaretir.

İkinci mertebe *Hiz. Vâhidiyyet* dir ki onda *Hakk*’ın esmâsı ve sıfatı mütemâyizdir. Birincisi mertebede *Allâh(C.C.)* zâtî ile tasavvur olunamaz, “*Hatırına her ne gelirse Allâh(C.C.) onun fevkindedir, tasavvur ettiğin şey gibi değildir*” denilmiştir. *Hakk*, bu mertebede *nâmusavver*’dir, tasavvur edilemez. Vâhidiyyet mertebesinde ise sıfatı i’tibariyle bir dereceye kadar tasavvur olunabilir. Mesela *Allâh(C.C.)* Semî’dir, basîrdır, görür ve işitir. Mahlûkat arasında da işitenler ve görenler olduğu için onlara kıyasen *Hakk*’ın Semî’ ve Basîr sıfatlarına dair fikir peydâ edilebilir. Bu i’tibar ile *Allâh(C.C.)*’a *Musavver* yahut *mutasavver* demek mümkün olur.

Hiz. Mevlânâ bunlara işaret ettikten sonra sûret âleminden kurtulamamış bir kimsenin “*Allâh(C.C.) tasavvur olunur, yahut olunmaz*” gibi sözler söylemesi bâtıldır. Çünkü onların hakîkatine vukuf peyda etmemiştir diyor. Onları ancak sûretten sıyrılıp tamamıyla ma’nâ olan zevâtın bilebileceklerini şu beyt ile bildiriyor.

نامصور یا مصور پیش اوست کاو همه مغز است و بیرون شد ز پوست

4057-*Allâh(C.C.) tasavvur olunur, yahud olunmaz bahislerinin hakîkatî; kabuktan, yani sûretten çıkıp tamâmîyle iç, yani ma’nâ olan kimsenin indinde ve ilmindedir.*

ور نه رو كالصبر مفتاح الفرج گر تو كورى نيست بر اعمى حرج

4058-*Eğer sen körsen âmâ için günah yoktur. Değilsen sülûkteki mücâhedeye sabret ki sabır, sürûr ve inşirâhın anahtarıdır.*

هم بسوزد هم بسازد شرح صدر پرده‌های دیده را داروی صبر

4059-*Sabır ilâcî, hem gözdeki gaflet perdelerini yakar, izâle eder, hem de sâhiblerinin kalbini şerh ve tenvîr eyler.*

Kalbin şerholunması, orasının tecelliye kabil bir hale gelmesidir. Bunun alameti de sahibinin dünyadan yüz çevirmesi ve âhirete teveccüh etmesidir.

نقشها بینى برون از آب و خاک آینه‌ی دل چون شود صافى و پاک

4060-*Gönül aynası, mâsivâullah pasından temizlenir, pâk ve musâffâ bir hâle getirilirse onun sathında su ve çamur nakışlarından başka şeyler görürsün.*

فرش دولت را و هم فراش را هم ببینی نقش و هم نقاش را

4061-*Gönül aynasında bir takım nakışlar ile onların nakkaşını, devlet ve seâdet döşemesiyle onların ferrâşını, yani döşemecisini müşâhede edersin.*

Buradaki *nakkaş* ile *ferraş*dan maksad; *Cenâb-ı Hakk*’dır. Suver-i kâinatın her biri bir nakıştır ki o nakşı yapan *Allâh(C.C.)*’tır. Maddi ve ma’nevî seâdetler, mansıplar birer döşeme farz edilirse onları döşeyen de *Allâh(C.C.)*’tır. Yukarıda insan-ı kâmil ve mürşid-i âriften bahseyleyen *Mevlânâ*, yine onu tarif için diyor ki:

صورتش بت معنی او بت شکن چون خلیل آمد خیال یار من

4062-*Benim yârim olan insân-ı kâmillin hayâli ibrâhim Aleyhisselâm gibidir ki sûreti put misâli, ma’nâsı ise putkırandır.*

Hiz. İbrâhim, kavminin puthânesine girmiş, oradaki putları balta ile parçalamış, sonra baltayı sağlam bırakmış olduğu büyük putun boynuna asmıştı.

Hız.Mevlânâ, insân-ı kâmilin hayali sûretini gayet muhterem olması dolayısıyla puta, ma'nâsını da put kıran **Halilürrâhmana** benzetiyor. Yahud **büt** kelimesi Fârîsîde; tapınılacak derecede sevilen güzel ma'nâsına geldiği için insân-ı kâmilin hayali sûreti de gayet güzeldir demek istiyor. Çünkü enbiyânın hepsi, evliyânın ekserisi vechen yakışıklı kimselerdi.

در خیالش جان خیال خود بدید شکر یزدان را که چون شد او پدید

4063-Cenâb-ı Hakk'a şükür ve hamdolsun ki o bana zâhir olunca rûhum onun hayâlinde kendi hayâlini gördü.

"Mü'min, mü'minin aynasıdır" Hadîs-i Şerîf-i muktezasınca o insân-ı kâmil, benim için saf ve mücellâ bir ayna oldu. Rûhum o parlak aynada kendini müşâhede etti. İhtimal ki buradaki insân-ı kâmilden **Şems-i Tebrîzî kuddise sirruhû Hazretleri** murad edilmiştir.

Cenâb-ı Pîr bundan sonra o insan-ı kâmile diyor ki:

خاک بر وی کاو ز خاکت می شکفت خاک در گاهت دلم را می فریفت

4064-Ey mürşid-i ârif; dergâhının toprağı kalbimi cezbetti. Toprağının te'sîrine şaşan ve ihtimâl vermeyen kimsenin toprak başına olsun.

ور نه خود خندید بر من زشت رو گفتم ار خوبم پذیرم این از او

4065-Kendi kendime dedim ki: "Ben güzelsem, onun bu câzibeli gösterişini kabul ederim. Yoksa bütün çirkinler bana gülerler."

ور نه او خندد مرا من کی خرم چاره آن باشد که خود را بنگرم

4066-Bunun çâresi kendime bakmamdır. Yoksa o güzelliği nasıl kabûl ederim, sonra o bana güler.

Bir kimse mahbûb-ı hakîkî nezdinde güzel ve sevgili olup olmadığını anlamak için kendine bakmalı ve kalbine danışmalıdır. Eğer kalbinde ona karşı kemal-i muhabbet görürse kendisinin de onun nezdinde sevgili bulunduğunu anlamalıdır. Bir Hadîs-i Şerîfte buyurulmuştur ki: **"Bir kimse ind-i İlâhîde derecesini anlamak isterse kendisince Allâh(C.C.)'ın derecesine baksın. Çünkü Allâh(C.C.) kulunu, kulun Allâh(C.C.)'ı tuttuğu derecede tutar, yani kul Allâh(C.C.)'ı ne kadar seviyorsa Allâh(C.C.) da kulu o kadar sever."**

Hız. Mevlânâ buyuruyor ki: **"Ben kendimi tedkik etmeliyim. Eğer güzel, yani Allâh(C.C.)'a kemâliyle muhib isem Allâh(C.C.)'ın da bana kemâl-i muhabbeti vardır; çirkinsem, yani Hakk'a muhabbetim yoksa onun da bana sevgisi olmaz. Bir güzelin bir çirkinin sevmesi mümkün olmadığından o, bana muhabbet değil, istihzâ eder."**

"Allâh(C.C.) güzeldir, güzelliği sever" Hadîsi buna işarettir.

طیبات و طیبین بر وی بخوان خوب خوبی را کند جذب این بدان

4067-Güzel güzeli cezbeder. Bunu bil de doğruluğunu isbât için âyetini oku.

Sûre-i Nûr'da:

Arapça Sûre-i Nur: 26

Buyurulmuştur ki: **"Kötü şeyler kötü kimseler için, iyi şeyler de iyi kimseler içindir"**8 diye hülâsa olunabilir. Buradaki() ve() kelimelerinin tefsîrinde müteaddid kaviller vardır.

Bazı müfessirler: **"Kötü kadınlar, kötü erkeklere, iyi kadınlar da iyi erkeklere mütemâyildir"** ma'nâsını vermişlerdir. Bazıları da () ve () ı kötü ve iyi söz ile () ve () u da kötü ve iyi adamlar diye tefsîr etmişler ve **"Kötü kimseler kötü söz söylerler, iyi adamlar da iyi söz söylerler"** demişlerdir.

Bu ma'nâlar doğru olmakla beraber, bunları söze ve şahsa hasretmekten ziyade **“Kötülük kötülere, iyilik iyilere mahsustur”** diye ta'mim eylemek daha doğru olur sanırım. Mesela Kânûn-ı sâni ayının ilk gecesi hristiyanlarca yılbaşı sayılmıştır. Çünkü **Hız. İsa** Kânûn-ı evvelin bilmem kaçında doğmuş, zamân-ı velâdetini ta'kib eyleyen ay başını yılbaşı saymışlar. O da ihtilâflı ya. Katoliklerin yılbaşı başka, Ortodoksların ki yine başka. İttifaklı olsa da bu yılbaşının Müslümanlıkla ve Müslümanlarla ne alakası vardır. Müslümanların yılbaşı Muharrem'in ibtidâsıdır ki **Aleyhisselat Efendimizin Mekke'den Medine'ye** hicret buyurdıkları Rebîul evvelden mukaddem ki muharremden başlar. Şimdi kullanılan Milâdî tarih, islâmî değil, siyasi ve içtimâidir.

Hal böyle iken ve mahza Avrupalıları maymuncasına taklit etmek fikriyle o gece çam ağacı dikmek, dallarına çocuklar için hediyeler asmak ve mumlar yakmak, sonra bu hediyeleri Noel baba getirdi diye masum çocukları aldatmak, yine o gece adeta çıplak kadınlara sarılıp zıp zıp sıçramak tam gece yarısında mum söndürmek ve karanlıkta türlü kepezelik etmek, yutmak hırsıyla kumar oynayıp yutulmak, sonra da böyle sefahet yerleri sahiplerine kaz gibi yolunmaktan her biri bir habîse, hepsi de habîsâtdır. Onları irtikab eyleyenlerin her biri de habîs ve mecmûu habîsundur.

Temiz, pâk bir halde câmi'e gitmek, cemâatle namaz kıldıktan ve duâ ederek dinî ve dünyevî ihtiyacını vâhibûlatâyâ olan **Allâh(C.C.)**'tan diledikten sonra oturup okunan mevlid-i nebevî manzûmesini ta'zîm ü tekrîm ile dinlemekten ve emsâli hareketlerden her biri **Tayyibe** olup hepsi **tayyibât**dır. Onları kemâl-i ihlâs ile yapmış olanların her biri tayyib cümlesi birden tayyibûndur. İşittiğime göre bir yerde bir konferans verilmiş, Kore şehitlerine hürmeten o gece eğlencesinin yapılmaması hakkında bazı taraflarca gösterilen haklı arzûya i'tiraz edilmiş ve **“Bırakalım da halk eğlensin ve içecekleri şaraplar, şehitlerimizin canına deysin!”** denilmiş. Bu hezeyânın sarfedilmiş olduğuna inanmak istemedim. Çünkü böyle bir saçmayı deliler bile savurmaz. Çünkü şehitlik müslümanlığa mahsustur. Şarap ise Müslümanlıkta haramdır ve habâsettendir. Şehitlere ma'nevî hediye olarak **Kur'an-ı Kerîm** okunur ve mevlid okutulur, onların sevabıyla ruhları ta'zîz edilir. Yoksa şarap içilip, na'reler atılıp; kadınlar kucaklanıp da o taşkınlıklar, o muhterem ve fedakâr şehitlerin canına deysin denilmez. Böyle bir sözü istifrâ edenin şehâdet ve islamiyyet hakkında bilgisi olmadığı gibi insanlıktan da nasibi yok demektir. Müslümanlığından vazgeçtik, zerre kadar insanlık duygusu bulunmuş olsaydı şehit ailelerinin ve bütün milletin göz yaşı döktükleri bir sırada **“Halk eğlensin ve içecekleri şaraplar şehitlerimizin canına deysin”** demek hissizliğini göstermezdi.

Bahse dönelim:

گرم گرمی را کشید و سرد سرد
در جهان هر چیز چیزی جذب کرد
4068-Dünyada herşey kendi cinsi olan şey'i, meselâ sıcak sıcaklığı, soğuk soğukluğu celbeder.

باقیان از باقیان هم سر خوشند
قسم باطل باطلان را می کشند
4069-Bâtıl guruh bâtılları çeker. Bâkiler, yani Hakk üzre olanlar da yine bâkîlerden hoşlanırlar.

نوریان مر نوریان را طالباند
ناریان مر ناریان را جاذباند
4070-Ehl-i nâr olanlar cehennemlikleri cezbederler. Ehl-i nûr olanlar da cennetliklere tâlibdirler.

Nitekim habisler habisleri, tayyibler tayyibleri çekerler.

نور چشم از نور روزن کی شکفت
چشم چون بستی ترا تاسه گرفت
4071-Gözünü kapayınca seni tasa tutar, yani canın sıkılır. Göz nûru, pencere aydınlığından nasıl sabreder?

4072-Gözünü kapamak, sana can çekişmek kadar ıztırâb verir. Çünkü göz, pencere aydınlığından mahrûmiyyete sabredemez.

تا بپیوندد به نور روز زود
تاسه‌ی تو جذب نور چشم بود
4073-Senin sıkıntın gündüz nûruna çabucak kavuşmak isteyen göz nûrunun câzibesindendir.

دان که چشم دل بیستی بر گشا
چشم باز ار تاسه گیرد مر ترا
4074-Gözün açıkken seni tasa tutarsa bilmiş ol ki gönül gözünü, yani basar-ı basîretini kapamışsın. Onu aç ki gamdan ve elemden halâs bulasın.

کاو همی جوید ضیای بی قیاس
آن تقاضای دو چشم دل شناس
4075-O sıkıntıyı kalbdeki iki gözün arzusu bil ki kalp gözü ziyâ-yı bîkiyâs, yani gayr-ı mahdud bir nûr istemektedir.

تاسه آوردت گشادی چشمهات
چون فراق آن دو نور بی ثبات
4076-Gözünü kapayınca dâimi olmayan o iki nûrdan muvakkaten ayrılışın sana sıkıntı veriyor da gözlerini hemen açıyorsun.

تاسه می‌آرد مر آن را پاس دار
پس فراق آن دو نور پایدار
4077-O sâbit iki nûr ki biri akıl, biri basîret denilen kalb gözü nûrudur. Onları hıfzet ki sana ebedî tasa vermesin.

لایق جذبام و یا بد پیکرم
او چو می‌خواند مرا من بنگرم
4078-O, yani ma'şûk-ı ezelî olan Allâh(C.C.), beni davet edince "cezbe lâıyk bir güzel miyim, yoksa bed suratlı bir çirkin miyim?" diye kendime bakmayalım. Çünkü;

تسخری باشد که او بر وی کند
گر لطیفی زشت را در پی کند
4079-Eğer bir güzel bir çirkinini ardına düşürür ve davet ederse o davet, o güzelin o çirkine ettiği bir istihzâ olur.

Arapça Sûre-i Yunus: 255

Cenâb-ı Hakk:

"Allâh(C.C.), kullarını selâmet makamı olan cennete davet eder 9" buyuruyor. Bu davet umûmîdir. Fakat oraya girmeye layık olmayanlara karşı:

Sûre-i Bakara: 15

"Allâh(C.C.), onlarla istihzâ eder10" Nazm-ı Celîli mûcibince bir istihzâ-i îlâhidir.

Hz. Mevlânâ bu beytleri üslûb-ı hakîm tarzında, yani başkalarına ait şeyleri kendine isnâd ile niçin böyle yapıyorsun? Diyecek yerde niçin böyle yapıyoruz? demek kabilinden olarak söylemekle tevâzu' ve nezâket gösteriyor.

تا چه رنگم همچو روزم یا چو شب
کی ببینم روی خود را ای عجب
4080-Acaba kendi yüzümü nasıl görebilirim? Ne rengdeyim. Gündüz gibi miyim, yoksa gece gibi mi?

هیچ می‌نمودم نقشم از کسی
نقش جان خویش می‌جستم بسی
4081-Kendi rûhumun nakşını bir çok aradım, o nakş hiç kimseden görünmedi.

تا بداند هر کسی کاو چیست و کیست
گفتم آخر آینه از بهر چیست

4082- Kendi kendime dedim ki ayna ne içindir? Herkesin nasıl ve kim olduğunu ona bildirmek içindir.

آینه‌ی سیمای جان سنگین بهاست آینه‌ی آهن برای پوستهاست

4083-Demiri cilâyıp yaptıkları aynalar, derileri göstermek içindir. Can simâsını irâe edecek aynaa gayet nâdir ve o nisbette pahalıdır.

روی آن یاری که باشد ز آن دیار آینه‌ی جان نیست الا روی یار

4084-Cân aynası, yârin yüzünden başka bir şey değildir. Husûsiyle o diyârdan, yani hakikat âleminden olan yârin yüzüdür.

Aynalar, eskiden demirden yapılır, satırlarına cilâ verilirdi. Onun için **Hz. Pîr** âyine-i âhen terkibini kullanıyor. Fakat eski demir aynalar da, şimdiki cam aynalar da ancak deriyi, yani bedenin hâricini gösterdiği için rûhun mâhiyyetini göstermezler.

Mevlânâ buyuruyor ki: “*Ruhu gösterecek ayna, ancak yârin, yani taraf-ı îlâhîye mensub kâmil ve mükemmil mürşidin yüzüdür.*”

Naklederler ki: Dervişin biri; “*Her gece rüyamda bana bir ayı musallat oluyor ve rahatsız ediyor*” diye, şeyhine şikayette bulunmuş. Şeyh de: “*Bir daha gelirse korkma, kulaklarından yakala, olanca kuvvetinle çek*” tavsiyesini etmiş. Derviş o gece ayının kulaklarından tutmuş, şiddetle çekince kendisini ayakta, ellerini kendi kulaklarında bulmuş da o ayının nefs-i emmâresi olduğunu anlamış. İşte mürşid-i kâmilin yüzü ve sözü böyle ma’nâ gösteren bir aynadır.

رو به دریا کار برناید به جو گفتم ای دل آینه‌ی کلی بجو

4085-Dedim ki: “Ey gönül; küllî bir ayna ara.”Denize git ki dereden fayda olmaz.

Âyine-i külli ve derya dan maksad; Mürşid-i kâmilidir. Kendini görmek istiyorsan böyle bir insan-ı mükemmile git. Diğer şeyhler, ona nispetle küçük bir ayna ve ufacık bir dere gibi kalır. **Cenâb-ı Pîr** bundan sonra o mürşid-i kâmile tevcih-i hitab ile diyor ki:

درد مریم را به خرما بن کشید زین طلب بنده به کوی تو رسید

4086-Bu taleb, bir bendeyi senin mahallene erıştirdi. Nitekim loğusalık ağrısı Meryem Aleyhisselâmı hurma ağacı altına çekmişti.

Hz. Meryem Aleyhisselâm, Rûhülkudsün nefhasıyla gebe kalmıştı. Doğuracağı sırada ağrısı tuttu. O ızdırab ile kırdı bir hurma ağacının yanına gitti. Orada:

Arapça Sûre-i Meryem: 25

“*Ağacın dalını kendine doğru çek ve salla ki üstüne taze hurma dökülsün*” ilhamına mazhar oldu. Halbuki ağacın yemiş verme zamanı değildi. Hatta kurumuş olduğu rivayet edilir. **Hz. Meryem**’i oraya sevkeden loğusalık ağrıları olduğu gibi, bir mürîdi mürşide götürecek olan da onun taleb-i hâlisidir.

این دل نادیده غرق دیده شد دیده‌ی تو چون دلم را دیده شد

4087-Senin gözün benim kalbime göz olunca bu basîretsiz gönül, basîretin müsteğrakı oldu.

دیدم اندر چشم تو من نقش خود آینه‌ی کلی ترا دیدم ابد

4088-Seni ebedî ve küllî bir ayna gördüm. Senin gözünde kendi nakşımı ve hakîkî sûretimi müşâhede ettim.

Âyine-i külli, yani **Hakkın** cemi’-i esma ve sıfatının mazharı olan esasen rûh-ı **Cenâb-ı Muhammed**idir. Zat-i akdes-i Nebevinin, zuhûr-i **Âdem**’den bu ana

gelinceye kadar enbiyâ ve evliyâdan birer vâris-i kâmilî vardır ki onlarda veraset ve bağıllık yoluyla birer ayine-i küllîdir.

در دو چشمش راه روشن یافتم گفتم آخر خویش را من یافتم
4089-Kendi kendime dedim ki: "Nihâyet o insân-ı kâmilin iki gözünde parlak bir yol bulup kendimi buldum."

ذات خود را از خیال خود بدان گفتم و همم کان خیال تست هان
4090-Vehmim dedi ki: O gördüğün senin hayâlindir. Âgâh ol da kendini hayâlinden bil.

Şeyh Muhyiddin ekber kuddise sirruhû demiştir ki "Vehm, insanın neş'etinde sultân-ı a'zamdır, hatta akla hâkimdir. Âkil bir kimse kemâl-i akle nâil olsa bile vehmeden kurtulamaz."

Bundan dolayı Hz. Mevlânâ da vehmin kendisine: "**İnsân-ı kâmilin gözlerinde gördüğün sen değilsin, senin hayalindir.**" Deddiğini naklettikten sonra buyuruyor ki:

که منم تو تو منی در اتحاد نقش من از چشم تو آواز داد
4091-Benim nakşımı senin gözlerinden; ben senim, sen de bensin, aramızda ittihad vardır, diye seslendi.

İttihad; bir olmak demektir. Ehl-i kelâma göre ayrı ayrı iki şeyin birleşmesidir. Sofîyye indinde vehm ve hayal itibariyle hasıl olan ayrılık ve başkalığın zâil olup hakikat-i vahdetin zuhûra gelmesidir.

از حقایق راه کی یابد خیال کاندن این چشم منیر بی‌زوال
4092-İnsân-ı kâmilin bu nurlu ve zevâlsiz gözüne hayâl nasıl yol bulabilir ki? Onun mir'âtında görünen ayn-ı hakîkattir. O hakîkat kuvve-i vâhime te'sîriyle hayâle nûnkâlib olmaz.

Şu hitablara cevaben insan-ı kâmil lisanından deniliyor ki:

گر ببینی آن خیالی دان و رد در دو چشم غیر من تو نقش خود
4093-Eğer benden başkasının gözlerinde sen kendi nakşını görürsen onu hakîkat değil, hayâl ve merdud bil.

باده از تصویر شیطان می‌چشد ز آن که سرمه‌ی نیستی در می‌کشد
4094-Çünkü benim gayrım olanlar, gözlerine yokluktan sürme çekmişler ve şeytanın tasvîr ve tevhîminden şarap içmişlerdir.

نیستها را هست بیند لاجرم چشمشان خانه‌ی خیال است و عدم
4095-Onların gözü, hayâl ve yokluk hânesidir. Ondan dolayı yokları mevcut görürler.

خانه‌ی هستی است نه خانه‌ی خیال چشم من چون سرمه دید از ذو الجلال
4096-Benim gözüm Allâh(C.C.)tan sürme gördüğü ve münevver olduğu için varlık hânesidir, hayâl makamı değildir.

در خیالت گوهری باشد چو یشم تا یکی مو باشد از تو پیش چشم
4097-Gözünün önünde senliğinden, yani varlık vehminden bir kıl bulunursa bir inci senin hayâlinde yün görünür, yani inciye yün sanırsın.

کز خیال خود کنی کلی عبر یشم را آن گه شناسی از گهر
4098-Kendi hayalinden tamamiyle geçip uzaklaşırsan inci ile yünü o vakit fark edersin.

تا بدانی تو عیان را از قیاس یک حکایت بشنو ای گوهر شناس

4099-Gevheri tanıyan ve hakîkati anlayandan bir hikâye dinle ki kıyâs ile müşâhedeyi bilmiş olasın.

“HZ. ÖMER (R.A.)’İN HİLAFETİ ZAMANINDA BİR KİMSENİN HAYÂLİ, YANI KAŞINDAKİ BEYAZ KILI, RAMAZAN HİLÂLİ SANMASI”

هلال پنداشتن آن شخص خیال را در عهد عمر

ماه روزه گشت در عهد عمر

بر سر کوهی دویدند آن نفر

4100-Cenâb-ı Fârûk’un ahd-i hilâfetinde Ramazan ayı oldu. Müslümanlardan bir cemâat hilâli görmek ve isbât etmek için bir dağ başına koşular.

Sûre-i Bakara: 189

Kur’an-ı Kerîm’de:

“Habibim; sana hilâllerden soruyorlar. Cevap ver ki onlar, insanlara vakitlerini bildiren alâmetlerdir.12” Âyet-i Kerimesi vardır. Nuzûlüne sebep de **Resulullâh Sallallâhü Aleyhi ve sellem Efendimize** bazıların “**Ay başlarında kamer neden hilâl, terbî-i evvel, bedir, sonra terbî-i âhır ve yine hilâl oluyor?**” diye sormalarıdır. Soranların heyet ilmini bilmedikleri ve fennî sebebi söylenilse anlayamayacakları için kamerin muhtelif şeklinin insanlara vakit bildiren alâmetler olduğu cevabı verildi.

Mâlumdur ki insanların vakit ölçüsü Güneşle Aydır. Fakat güneş muntazam her gün doğup battığı için onun doğuş ve batışından senenin ve ayın kaçınıcı günü olduğu pek de tayin edilemez. Ay ise böyle değildir. Bir hilâl halinden bir hilâl haline gelmesi bir aylık vakti, bedr-i tam halinde görünmesi 14 günlük zamanı gösterir. Bunda yanılmak ihtimali yoktur ve uzun uzadıya fenni hesaplara muhtaç değildir. Bundan dolayı Hadîs-i Şerîfte Ramazan ve Bayram için: **“Ramazan hilâlini görüp oruç tutun, bayram hilâlini görüp iftar ediniz”** buyurulmuş, kameri ayların 29 ve 30 gün vâkı’ olmaları dolayısıyla da **“Hava bulutlu olur da hilâli görmezseniz Ramazanı otuz güne doldurunuz”** emri verilmiştir.

Asr-ı Nebvîde ve yakın zamanlara kadar rasadhâne olmadığı için bu kolay usûl mer’î idi. Ramazan ve Bayram olmak ihtimali bulunan 29. günlerin akşamında Müslüman memleketlerin her tarafında garp ufkuna bakılır, hilâl görülürse ispat ve kadılarca i’lâm ve i’lân edilirdi.

Meşrûtiyyet devrinde Ramazan ve Bayramların heyet hesabıyla ilan edilmesi usul ittihâz olundu. Eslâftan **İmâm-ı Sübkî** de bunun kabulüne fetvâ vermişti. Daha fazla ma’lûmat almak için **“Müslümanlıkla İbadet Tarihi”** unvanlı eserime müracaat olunsun. **Hz. Ömer** devrinde Müslümanlar Ramazan hilâlini tarassud ediyorlardı.

تا هلال روزه را گیرند فال

آن یکی گفت ای عمر اینک هلال

4101-Ramazan hilâlinin rü’yetiyle teberrük ve teyemmün etmek için, o sırada biri: “Yâ ömer; işte hilâl” dedi.

چون عمر بر آسمان مه را ندید

گفت کاین مه از خیال تو دمید

4102-Hazret-i Ömer ufukta hilâli görmeyince dedi ki: “O hilâl, senin hayâlinde göründü.”

ور نه من بیناترم افلاک را

چون نمی بینم هلال پاک را

4103-Yoksa ben gökyüzünü senden daha iyi görürüm. Öyle iken nasıl oluyor da hilâli göremiyorum.

گفت تر کن دست و بر ابرو بمال

آن گهان تو بر نگر سوی هلال

4104-Elini ıslat da kaşına sür, ondan sonra hilâl tarafına bak.

گفت ای شه نیست مه شد ناپدید چون که او تر کرد ابرو مه ندید

4105-Hilâlini gördüm diyen kimse kaşını ıslatıp ufka bakınca hilâli göremedi. “Yâ Emîrel mü'minin; ay yok, görünmez oldu.” dedi.

سوی تو افکند تیری از گمان گفت آری موی ابرو شد کمان

4106-Hazret-i Ömer “Kaşının bir kılı kavislenmiş, sana bir vehim oku atmıştı.” dedi.

Meğer adamcağızın kaşları ağarmış, bir kıl gözünün üstüne doğru eğilmiş olduğu için onu görünce hilâl sanmıştı.

Böyle bir vakı'a da **Aleyhissalat Efendimizin** on sene hizmetinde bulunmuş olan **Enes bin Malik (R.A.)**te olmuştu. **Hz. Enes** yüz on üç sene yaşamış ve 80 tane evlâd ü ahfâd görmüştü. **İbn-i Halikâ'nın “Vefiyeâtül'a'yân”** da yazdığına göre **Enes Hazretleri** yerleşmiş olduğu **Basra**'da ve yüze yakın, yahut fazla bir yaşta bulunduğu sırada Ramazan hilâlini rü'yet ve ispat için çıkanlarla birlikte çıkmış, birden bire işte hilâl! diye ufka işaret etmiş. Orada bulunanlar bakmışlar, hilâli görememişler. **Basra**'nın zeki ve meşhur kadısı **İyas Hz. Enes**'in yüzüne bakmış, ağarmış kaşlarından beyaz bir kılın kıvrılıp gözüne doğru indiğini görmüş ve işi anlamış, **Enes**'in kaşını sıvayıp o kılı düzelttikten sonra:

-“Ya Ebû Hamza; bir daha bak, görebiliyor musun?” diye sormuş. **Enes** bakmış.

-“Kaybolmuş, şimdi göremiyorum.” cevabını vermiş.

Hz. Mevlânâ'nın fıkrasıyla bu vakı'a birbirine pek benzemekte, lakin vukû' buldukları zamanlarla mahall-i vukû'ları ayrılmaktadır. İhtimal ki bir defa **Hz. Ömer** devrinde **Medine** de, bir defa da senelerce sonra **Basra**'da vâkı' olmuştu. Zaten **Cenâb-ı Pîr**'in maksadı tarih anlatmak değil, bir takım hakayık beyân etmektir.

Hz. Mevlânâ kıssanın naklinden sonra ondan alınacak hisseyi ifade ediyor.

تا به دعوی لاف دید ماه زد چون یکی مو کج شد او را راه زد

4107-Bir kılın eğrilmesi onu şaşırttıda hilâli gördüm davasına kalkıştı.

چون همه اجزات کج شد چون بود موی کج چون پرده‌ی گردون بود

4108-Eğrilmiş bir kıl, nazarında semâya perde olunca vücûdun her cüz'ü eğrilse nasıl olur?

سر مکش ای راست رو ز آن آستان راست کن اجزات را از راستان

4109-Müstakîm olanlardan eczâ-ı vücûdunu doğrult. Ey doğru giden, yâhud doğru gittiğini zanneden; o müstakîm zevâtın kapı eşiklerden ayrılma.

هم ترازو را ترازو کاست کرد هم ترازو را ترازو راست کرد

4110-Terâziyi doğrultan da, eksik tarttığını meydana çıkaran da yine terâzidir.

Bir terazinin doğru mu, yanlış mı tarttığı anlaşılmak için onunla veznedilmiş bir şeyi tecrübeli bir terazi ile tartarlar. İkisi deng olursa birincinin doğru tarttığına hükmederler. Bunun gibi.

در کمی افتاد و عقلش دنگ شد هر که با ناراستان هم سنگ شد

4111-Her kim doğru olmayanlarla tartışırsa eksikliğe düşer ve aklı şaşırp kalır.

خاک بر دل داری اغیار پاش رو آشداء علی الکفار باش

4112-Git, kâfirlere karşı şiddetli bulunan eshâb-ı kirâm meşrebinde ol. Yabancıların dostluğuna karşı toprak saç, yani onlardan yüz çevir.

Kur'an-ı Kerîm'de ve "İnna fetahna" Sûresinde Peygamber Aleyhisselâm ile eshâb-ı kirâm:

Sûre-i Feth: 29

"Muhammed, Allâh(C.C.)'ın resûlüdür ve iman edip de onun maiyyetinde bulunan eshâb-ı, din-i islamı inkar edenlere karşı şiddetli, kendi aralarında ise merhametlidirler.13" diye tarif edilmiştir.

هين مكن روباه بازى شیر باش بر سر اغيار چون شمشير باش

4113-Din düşmanları olanların başına kılıç ol.Sakın tilki oyununa ve onun gibi yaltaklanmaya kalkışma. Arslan ol ve arslan gibi heybetli ve cesâretli bulun.

ز آنکه آن خاران عدوى این گلند تاز غیرت از تو یاران نگسلند

4114-Tâ ki ehl-i takvâ ve sulahâ olan dostlar, gayretlerinden senden ayrılmasınlar. Çünkü o dikenler bu gülün, yani o din ve tarîkat yabancıları, hakikat bağçesinin gülü bulunan ehl-i Hakk'ın düşmanlarıdır.

ز آن که آن گرگان عدوى یوسفند آتش اندر زن به گرگان چون سپند

4115-O kurtlara ateş saç ve yüzerlik tohumu gibi yak. Çünkü o kurtlar, Yûsûf düşmanlarıdır.

تا به دم بفریادت دیو لعین جان بابا گویدت ابلیس هین

4116-Mel'un şeytan, seni aldatmak için sana, babasının canı, yani sevgili evlâdım der.

آدمی را این سیه رخ مات کرد این چنین تلبیس با بابات کرد

4117-Bu yoldaki tezvîr ve telbîsi babana da yaptı. O kara yüzlü şeytan, Âdem evlâdından çoğunu matetti.

Şeytan, Âdem'e olan hasedinden şecere-i memnûaya yaklaşmak için evvela Havva'yı, sonra Âdem-i teşvik etti ve onlara: "Ben hakîkaten sizin emin bir hayırhâhınızım" dedi. Sonra onun evlâd ü ahfâdını da böyle sûret-i Hakk'tan görünerek yoldan çıkardı.

تو مبین بازى به چشم نیم خواب بر سر شطرنج چست است این غراب

4118-Karga suratlı ve kara yüzlü olan şeytan, satranç oyununda gayet çevik ve kurnazdır. Sen onun oyununa yarı uyur gözle bakma.

Daima dikkat et ki mat olmayasın.

که بگیرد در گلویت چون خسی ز آن که فرزین بندها داند بسی

4119-Çünkü o, çörçöp gibi senin boğazını tutmak, nefes aldirmamak ve söz söyletmemek gibi çok büyük oyunlar bilir.

Ruh ve ferzin satranç oyunundaki taşlardan ikisinin adıdır.

چیست آن خس مهر جاه و مالها در گلو ماند خس او سالها

4120-Onun çöpü yıllarca boğazda kalır. Has, yani çöp nedir? Mansıb ve mal hırsıdır.

Şeytan bir kimseyi: "Sen bu kadar ma'lûmatlı olduğun halde ne yüksek bir mevkidesin, ne de mal sahibisin. Diyan Ağâ ile Satı Kadın bile mebûs olmuşlardı. Dünkü kopuklar, milyoner kesildiler!" diye tama'a ve ıztıraba düşürür. O tama', o ıztırab ise o kimsenin ham armut gibi boğazını tıkar. Onun sıkıntısından senelerce kurtulamaz. "İlim rütbesi, rütbelerin en yükseğidir" "Kanaat tükenmez bir hazinedir" hakikatlerini unutturur.

در گلویت مانع آب حیات مال خس باشد چو هست ای بی ثبات

4121-Ey Hakk yolunda sebâtı olmayan; mâl ü menâl, boğaza saplanmış çöp ve kılçık gibidir ki hakikat ve marifet âb-ı hayâtının oradan geçmesine mâni olur.

Hiz. Mevlânâ'nın burada malı, ma'nevî feyzlere mâni' göstermesi, ona haris olanlar içindir. Birinci cildde buyurur ki:

"Eğer malı Allâh(C.C.) yolunda sarfetmek için taşırsan öylesi hakkında Cenâb-ı Peygamber: "Helal mal, sâlih bir kimse için ne iyidir" buyurmuştur. Bir geminin içine su girerse onu batırır, altında bulunursa onu selâmetle yüzdürür."

Bunun gibi mal hırsı, bir adamın kalbine girerse onu ma'nen batırır. Ayakları altına alacak derece de ehemmiyet vermezse, onu selâmetle ilerletir. Çünkü o vasıta ile kimseye yüz suyu dökmek, fukaraya yardımda bulunmak, hayrât ve hasenât meydana getirmek gibi **Allâh(C.C.)** indinde makbûl olacak sâlih amellerde bulunur.

ره زنی را برده باشد ره زنی گر برد مالت عدوی پر فنی

4122-Eğer hilekâr bir düşman senin malını çalarsa, bir yol kesiciyi bir hırsız soymuş ve götürmüş olur.

Mal ve onun muhabbeti, sahibi için, yolunu kesen eşkıya gibidir ki **Allâh(C.C.)** yolunda onun ilerlemesine mâni olur. O malı hırsız çalar, yahut biri cebren elinden alırsa, o yol kesen malı diğer bir şakî yakalamış, mal sahibi ise kendi için eşkıya demek olan o maldan kurtulmuş olur. Bunun için bir sirkate, yahut bir gasba uğrayıp da malı giden kimse müteessir olmalı, tehlikeli bir düşmandan kurtulduğu için **Allâh(C.C.)**'a şükretmelidir.

(ره زنی را برده باشد ره زنی) mısraından şöyle bir ma'nâ da çıkabilir: Birinci şakî; irtikâb ile irtisâ ile, ihtikâr ile o malı toplayandır ki böyle bir herifin rehzen, yani eşkiyadan farkı yoktur. Onu soyan da ikinci bir eşkiyadır ki bir şakî, diğer şakîyi soymuş demek olur. Bir yankesici birinin saatini çarpmış. Meslektaşlarına gösterip ne edeceğini öğrendikten sonra satmaya giderken, daha kurnaz bir yankesici saati aşırılmış. Birinci herif, cebini yoklayıp da saatin aşırılmış olduğunu anlayınca, dönmüş ve:

-Kaça verdin? diye sorana:

-Sermayesine verdim! Demiş.

Beytteki birinci rehzenin soyulması da malın sermayesine verilmesi demek olur.

Hiz. Mevlânâ bunu temsil için bir hikaye naklediyor:

"BİR YILAN TUTUP OYNATANIN, DİĞER BİR SANATDAŞINDAN BİR YILAN ÇALMASI"

دزدیدن مارگیر ماری را از مارگیری دیگر

ز ابلهی آن را غنیمت می شمرد دزدکی از مارگیری مار برد

4123-Bir hırsız, bir yilancıdan bir yılan çaldı ve ahmaklığından onu ganîmet saydı.

Hindistan'da yılanları tutan, zurna çalarak oynatan biri takım kallâşlar varmış ki onlara mârgîr yani, yılan tutucu diyorlar.

مار کشت آن دزد او را زار زار وارheid آن مارگیر از زخم مار
4124-Yılanı, yılanın zehirlenmesinden kurtuldu. Fakat yılan, kendini çalanı inlete inlete öldürdü.

گفت از جان مار من پرداختش مارگیرش دید پس بشناختش
4125-Sonra yılanı, zehirlenip öleni gördü, bizim yılan, onu temizlemiş dedi.

کش بیابم مار بستانم از او در دعا می‌خواستی جانم از او
4126-Rûhum, Hakk'a duâ ederek bu hırsızı bulmamı ve yılanımı kendisinden almamı istiyordu.

من زیان پنداشتم آن سود شد شکر حق را کان دعا مردود شد
4127-Allâh(C.C.)'a şükrolsun ki o duâ reddedildi. Yılanın çalınmasını ben ziyan sayıyordum, hâlbuki o, benim için fayda oldu.

Cenâb-ı Hakk: "Bana dua edin, duanızı kabul edeyim" buyurmuştur. Bu va'd-i kerîm mucibince her dua kabul olunur. Fakat o kabûl; ya müsbet, ya menfî bulunur. Müsbet olarak kabûlü, istenilen şeyin zuhûra gelmesidir. Menfî olarak kabûlü de istenilen şeyin verilmesiyle kulun muhafaza edilmesidir.

وز کرم می‌نشنود یزدان پاک بس دعاها کان زیان است و هلاک
4128-Duâ edenin zararına, hattâ helâkine sebep olacak dualar vardır ki pâk ve kuddes olan Allâh(C.C.), onu dinlemez ve duâ edenin istediğini vermez. Yılancının yılanı tekrar ele geçirmesi için dua etmesi gibi.

"HZ. İSA İLE YOL ARKADAŞLIĞI EDEN KİMSENİN CENÂB-I RÛHULLAHTAN BİR TAKIM KEMİKLERİ DİRİLTMESİNİ İSTEMESİ"

التماس کردن همراه عیسی علیه السلام زنده کردن استخوانها را از او

استخوانها دید در حفره‌ی عمیق گشت با عیسی یکی ابله رفیق
4129-Bir budala, Hazret-i İsâya yol arkadaşı oldu ve derin bir çukur içinde kemikler gördü.

که بد آن تو مرده را زنده کنی گفت ای همراه آن نام سنی
4130-Dedi ki: "Ey arkadaş; söyleyip de ölüleri dirilttiğin o yüksek ismi. استخوانها را بد آن با جان کنم
مر مرا آموز تا احسان کنم

4131-Bana öğret ki iyilik edeyim, ölülerin kemiklerini dirilteyim." لایق انفاس و گفتار تو نیست
گفت خامش کن که آن کار تو نیست
4132-Hazret-i İsâ buyurdu ki: "Sus! O, senin yapacağın iş değildir. Senin nefeslerine ve sözüne yakışmaz."

وز فرشته در روش دراکتر کان نفس خواهد ز باران پاکتر
4133-İsm-i a'zam okuyup ölü diriltmek; yârândan, yani, birr ü tekvâ sahiblerinin enfâsından daha pâk ve seyr ü amelde meleklerden ziyâde kavrayışlı bir nefes ister.

تا امین مخزن افلاک شد عمرها بایست تا دم پاک شد
4134-Nefesi pâk, kendisi semâ hazînesinin emini olmak için ömürler, yani, uzun uzun zamanlar ve çalışmalar lâzımdır.

دست را دستان موسی از کجاست خود گرفتی این عصا در دست راست

4135-Farzet ki Hazret-i Mûsâ'nın asâsı senin elindedir, fakat Mûsâ'nın ellerindeki ma'nevî kudret nerededir?

Cenâb-ı Kelîmullah'ın asâsını yere bırakınca kocaman bir yılan olduğu, tutup kaldırıncaya yine asâyâ tehavvül eylediği ma'lûmdur. Onun o tehavvülâtı, kendiliğinden değil, **Hz. Mûsa**'nın mucizesi eseri idi. Bazıları o mucizeyi asâyâ isnâd etmek gafletini göstermişlerdir; hatta onu **Âdem**'le beraber cennetten çıkarmışlar, eski peygamberlerin ellerinde dolaştırmışlar, **Şuayb Aleyhisselâm**'a kadar getirmişler, **Şuayb Peygamber**, koyunları için **Mûsa**'yı çoban tutunca, onları gütmek için asâyâ ona verdi, demişlerdir. Asâ, bir ağaç dalından ibaretti. O mucize asâda değil, **yed-i beyza-yı Mûsa**'da idi. **Kelîmullah Hazretleri** benim bastonumu da alsa yine o mucizeyi gösterebilirdi. Onun asâsı benim elime geçse de yüzlerce defa yere bıraksam, asâdan başka bir şey olmazdı. Belki eskimiş ve kurt yemiş olduğu için kırılırdı. Böyle düşünüş; eşhastan ziyade eşyaya ehemmiyet vermek, bir değnek parçasını **Cenâb-ı Mûsa**'dan yüksek vehmetmek olur. Onun için her kitabda görülen sözlere hemen inanıvermemeli, nakledilen rivâyet olur mu, olmaz mı diye düşünmelidir.

هم تو بر خوان نام را بر استخوان گفت اگر من نیستم اسرار خوان

4136-Hazret-i İsâ'nın yol arkadaşı: "Eğer ben o esrârı öğrenip okumaya lâıyk değilsem, o ism-i Şerîfi şu kemiklerin üstüne sen oku." dedi.

ميل اين ابله در اين بيگار چيست گفت عيسى يا رب اين اسرار چيست

4137-Hazret-i İsâ dedi ki: "İlâhî; bu esrâr nedir, şu budalanın bu husustaki ısrârı nedendir?"

چون غم جان نيست اين مردار را چون غم خود نيست اين بيمار را

4138-Nasıl oluyor da bu hasta adam, kendi tasasını çekmiyor, nasıl oluyor da bu mürdâr kendi canı kaydında değil?

مردہی بيگانه را جويد رفو مردهی خود را رها کرده ست او

4139-Bu budala, ma'nen ölmüş olan nefisini bırakmış da yabancı bir ölü için yama arıyor.

Yani, onun dirilmesini istiyor.

خار روييده جزای کشت اوست گفت حق ادبارگر ادبار جوست

4140-Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Eğer bedbahtlık, idbâr arıyorsa, o arayana batacak diken, onun ekdiği tohumun cezâsıdır.

Baht ve tâli' denilen takdîr-i ezeliyi bir insan farzederler. Onun teveccühüne ikbâl, yüz çevirmesine idbâr derler. Binâenaleyh ikbâl, seadet, idbâr da felaket dediğimiz hallerdir. Burada **Hz. Mevlânâ** felâketi dikene, idbâr arayan kimseyi onun tohumunu dikene benzetiyor. Dikenin ayağa batmasını da amelinin cezası olarak gösteriyor.

هان و هان او را مجو در گلستان آن که تخم خار کارد در جهان

4141-Dünyâda diken tohumu eken kimseyi, sakın hâ gül bağçesinde arama.

Diken tohumu dikmek, kötü amellerde bulunmak, herkese zararı dokunacak işler yapmaktır. Yeni ve zararlı bir iş meydana çıkarmak, herkesin ayağına batacak, üstünü, başını yırtacak diken dikmek gibidir. Böyle bir halt edenler, yaptıklarının cezasını çecekleri gibi, ona uyup da o işi yapanların münasebetsizliklerinden dolayı da mücâzât göreceklidir. Çünkü bir Hadîs-i Şerîfte **"Hayra delâlet eden, o hayrı yapan gibidir."** Buyurulmuştur. Bunun mefhûm-ı muhâlifi **"Şerre delâlet eden de o şerri yapan gibidir."** Meâlîni ifade eder. Keza

diğer bir Hadîs-i Şerîf'te buyurulmuştur ki: **“Her kim iyi bir adet ve usûl çıkarırsa, onun ve onunla amel edenlerin eciri kendisine aittir. Her kim de kötü bir adet ve usûl çıkarırsa, onun ve onu işleyenlerin günahı kendisine aittir.”** Bir kimse bir bid'at-i hasene meydana getirirse ondan sevap kazanacağı gibi onu işleyenlerin amellerinden dolayı da mükafat görecektir. Keza bir şahs, kötü ve zararlı bir habâset ortaya korsa, ondan ceza göreceği gibi, o habâseti yapanların da yaptıklarından azaba uğrayacaktır.

Mesela; **Bilâl-i Habeşi (R.A.)** bir sabah ezan okunduktan sonra hücre-i seadetin önüne gelmiş, **“esselâmü aleyke yâ Resulallâh essalât”** diye **Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimizi** namaza davet etmişti. Zât-i Risaletin istirahat etmekte olduğunu söylediler. **Hız. Bilâl** yüksek sesle **“Essalatü hayrün minen-nevm”** **“Namaz, uykudan daha hayırlıdır”** dedi. Uyanan **Resûl-i Ekrem**, bu sözün sabah ezanlarına ilavesini emir buyurdu. **Cenâb-ı Bilâl**'in bu sünnet-i hasenesi on dört asırdan beri devam ede gelmekte ve **Bilâl-i Habeşi (R.A.)** bu sünnetinden müsâb olduğu gibi, bütün müezzinlerin her sabaha o sözü söylemelerinden de sevap kazanmaktadır.

Bir misal de öbürüne bulalım:

Osmanlı vezirlerinden bir **Şemsi Paşa** vardır ki **Üsküdar**'da bir câmi' ve bir medrese yaptırmıştır. **İsfendiyâr Oğullarından** bulunan bu adam, daha ağalığında **Hürrem ve Mihr-i Mâh Sultanlarla, Sadr-ı a'zam Rüstem paşanın** kurdukları tuzağa yardım etmiş, **Kanûnî**'nin velîahdi **Şehzade Mustafa** gibi kıymetli bir zatın idamına hizmette bulunmuştu. Sonra vezir ve **üçüncü Sultan Murad'a** müsâhib oldu. Onu hediye ve takdime diye rüşvet almaya alıştırdı. Ondan sonra bir mansıba tayin edilenlerin pâdişâha, harem dairesine ve sadr-ı a'zama hediye namıyla rüşvet vermesi resmi usul halini aldı. Halbuki **Hız. Peygamber** rüşveti verene de, alana da, arada vasıta olana da lanet etmişti. İşte **Şemsi Paşa** da **İsfendiyâr beyliği**'nin kaldırılması intikamını **Osmanlı Devleti**'nden almak için koyduğu bu kötü usûlden dolayı bizzat ceza göreceği gibi, zamanımızda bile tek tük işitilen mürteşîlerden dolayı bilvasıta azab çekecektir.

Kur'an-ı Kerîm'de: **“Her kim zerre ağırlığında hayr işlerse mükafatını görecektir, her kim de zerre ağırlığında şer işlerse mücâzâtını görecektir.”** Buyurulmuştur.

İnsanlara devamlı faydası olan hayrâta **hayr-ı cârî** denildiği gibi, sürüp giden mazarrâta da **şerr-i cârî** denilebilir.

İşte böyle diken tohum eken, yani, halkı zararlı şeylere alıştıran bir şahıs, gül bahçesinde, cennette bulunamaz. Dikenin, çalının yeri ateş olduğu gibi, öyle bir herifin gideceği yer de cehennemdir.

ور سوی یاری رود ماری شود گر گلی گیرد به کف خاری شود

4142-Eğer o bedbaht avcununa gül alsa, o gül başkalarına diken olur. Bir dostun yanına gitse, onu yılan gibi sokar.

Hükümdarın biri Cuma namazına gidiyor, önündeki yasakçılar da ellerindeki sopalarla yol açıyorlarmış. Dervişin biri tesadüfen oradan geçerken başına bir sopa rast gelmiş, kanı akmaya başlamış. Zavallı adam, önünden geçen hükümdara, yüzüne dökülen kanları işaret etmiş ve:

-Cuma namazına gidiyorsun, hayr işleyeceksin. Hayrın böyle olursa, şerrinin nasıl olacağını düşün, demiş.

بر خلاف کیمیای متقی کیمیای زهر و مار است آن شقی

4143-O şâki herif, müttekilerin kimyâsı hilâfına, yılan zehrinin iksiridir.

Eskiden kimya kelimesi, bakırın altın yapma ilmi demek olduğu gibi, o ilm ile elde edilecek iksîre de ta'bir edilirdi.

Etkiyâ ile eşkiyâda da birer iksîr vardır. Müttekî olanlar, nazarları ve sohbetleriyle kendilerine yakın olanları tasfiye ederler ve ma'nevî altın haline getirirler. Şakî olanlarda kendileriyle düşüp kalkanları paslı demir haline koyarlar, hiç olmazsa mezelerden al ve bir tek yuvarla diye işarete alıştırırlar.

*

**

Evvelce de söylenilmiş olduğu gibi **Hız. Mevlânâ** bir hikaye naklederken, onu sırasıyla devam ettirmez. Münasebet düştükçe arada fıkralar, hakikatler ve nasihatler beyân eyler, sonra eski kıssayı tamamlar. Burada da **Hız. İsa**'dan ölü diritilmesini öğrenmek isteyen bir ahmaktan bahsederken başka bir fıkra nakline geçiyor ve diyor ki:

**“BİR SOFİNİN HAYVANINA BAKMASI İÇİN HİZMETÇİYE TENBİHTE
BULUNMASI, HİZMETÇİNİN DE LAHAVLE DEMESİ”**

اندرز کردن صوفی خادم را در تیمار داشت بهیمه و لاحول گفتن خادم

صوفیی می‌گشت در دور افق

تا شبی در خانقاهی شد قنق

4144-Bir derviş, etrâf-ı âfâkı dolaşıp seyahat ediyordu. Bir gece bir hânîkah'a konuk, yani, müsâfir oldu.

Kur'an-ı Kerîm'in müteaddid yerinde: **“Arz üzerinde seyahat edin”** emri verildiği gibi, Hadîste de: **“Sefer ediniz, sıhhat bulursunuz”** buyurulmuştur.

Bundan dolayı eski dervişler de seyahat ederler, gittikleri yerlerde buldukları âriflerle görüşürler, onlardan dua ve himmet alırlardı.

یک بهیمه داشت در آخر بیست

او به صدر صفه با یاران نشست

4145-Sofînin bir merkebi vardı. Onu ahıra bağladı. Sonra tekyenin sofasına baş sedire geçip, oradaki ihvân-ı tarîkat ile oturdu.

پس مراقب گشت با یاران خویش

دفتری باشد حضور یار بیش

4146-Daha sonra ihvâniyle murâkabede bulundu. Murâkabe, yani, yârin huzûrunda bulunuş, hakayık u meârif için bir seferdir.

Murakabe; diz çökmek ve gözlerini kapayıp sâir şeyleri hatırlıktan çıkarmakla **Hakk**'ın ilhâmına muntazır olmaktır ki bunu evvela **Hız. Cüneyt(K.S.)** yapmış ve yapmasını ehl-i tarîka tavsiye etmiştir.

Sofîye meslekinin esaslarını kurduğu için **Seyyidüttâife** denilen **Cüneyt Hazretleri** demiştir ki: **“Ben murâkabeyi kediden öğrendim. Bir gün bir kedi gördüm ki bir delik başına oturmuş, gözlerini o deliğe dikmiş bir kılı bile kıpırdamaksızın içerdeki fareyi bekliyordu. Nihayet fare çıktı. Kedi de onu yakaladı. Onun üzerine; ben, senin matlûbun olmakta fareden aşağı değilim, sen de benim tâlibim olmakta kediden bayağı olma.”** diye kalbime bir ilham vakı' oldu. O günden beri murâkabeyi adet ettim.

Kapanıncaya kadar **Mevlevî âsitâneleri**'nde, yani çile çıkarılan büyük tekyelerde bir adet vardı. Sabah ve ikinci namazlarını kıldıktan sonra çile çıkarmış olanlar meydan denilen yere giderler, orada beş on dakika murâkabe ederlerdi.

Murâkabe meydanına yalnız çilekeşlerin girmesine şu sebep olmuştu: Dervişlikte **râbîta** denilen bir usûl vardır ki derviş zikrederken şeyhinin hayalini zihninde izhâr etmek, yani şeyhin karşısında bulunuyormuş gibi olmaktır. Her

şeyhe râbîta edilmez. İnsân-ı kâmile olur. Bir de bir dervîş, bîat etmiş olduğu şeyhinden başkasına râbîta edemez.

Vaktiyle kâmil şeyhlerin ve bîatli dervîşlerin bulundukları o meydanlarda râbîta edilirdi. Sonra mesela **Konya** dervîşlerinden **İstanbul**'a gelenler, **İstanbul** müridlerinden **Konya**'ya gidenler ve meydana gireceklerden tekyenin şeyhine bîatli olmayanlar bulunduğu için râbîta usûlu murâkabeye tebdîl edilmişti. İşte bu murâkabe esnasında bazı ilhâmât vukua geldiği ve murâkabe bir çok şey öğrettiği için **Hz. Mevlânâ** onu, sayfalarında bir çok ma'lûmat yazılı bir deftere benzetiyor ve diyor ki:

جز دل اسپید همچون برف نیست دفتر صوفی سواد حرف نیست

4147-Sofînin defteri, maddî defterler gibi harf karaltısında ibâret değildir. Kar gibi beyaz ve münevver bir kalbdır.

Ma'nevî ilhamlar o münevver kalbe in'ikâs eder.

قلم زاد دانشمند آثار زاد صوفی چیست آثار قدم

4148-Âlim olanın azığı ve sermâyesi; kalem eserleri, yani kitablar ve onlardaki ma'lûmattır. Sofînin azığı nedir? Kıdem, yani ezel âsârıdır.

Ma'lûmdur ki ilim bilmenin iki vasıtası vardır. Biri; okumak ve düşünmek sûretiyle elde edilir. Diğeri; Seyr ü sülûk ve tasfiye-i kalb edilerek ilhâmât-ı ma'nevîyyenin kalbe vârid ve mün'akis olmasıyla zuhûra gelir. Birincisi zannîdir, yakîn ifade etmez. Nazariyyattan ibarettir. İkincisi ilhâm-ı Rabbânî olduğu için hakîkatin ta kendisidir.

گام آهو دید بر آثار شد همچو صیادی سوی اشکار شد

4149- Mesela sofî: "Ava çıkıp da âhû izi gören ve o izi takib eden bir avcı gibidir.

بعد از آن خود ناف آهو رهبر است چند گاهش گام آهو در خور است

4150-Bir müddet âhû izini takib etmek ona lâyıktır. Sonra yaklaşır, âhûdaki misk göbeğinin râyhasını alır, ondan sonra o râyha ona kılavuz olur.

لاجرم ز آن گام در کامی رسید چون که شکر گام کرد و ره برید

4151-O izi gördüğüne kavlen ve takib etmesiyle fi'len şükür ederek yol alınca, şüphe yok o izin takibinden murâdına erer.

بهتر از صد منزل گام و طواف رفتن يك منزلی بر بوی ناف

4152-Misk göbeği râyhası delâletiyle bir menzil gitmek, o râyhayı duymaksızın yüz menzil yürümekten ve dönüp dolaşmaktan daha iyidir.

Hz. Mevlânâ'nın avcıdan maksadı; Sofîdir ki o da hakikat avına çıkmıştır.

Âhû izi; **Resûlullah Sallâlâhü Aleyhi Vesellem Efendimizin** sünneti ve âriflerin büyüklerinin usûl-i tarîkatidir. O izleri takip eden sofî nihayet misk göbeği kokusunu, yani, ma'nevîyyâtın feyzi râyhasını duyar. Ondan sonra o râyha delaletiyle ilerler. Böyle bir feyze mazhar olarak ilerlemek, koku almadan boş boşuna dolaşmaktan elbette hayırlıdır.

بهر عارف فتحت ابوابهاست آن دلی کاو مطلع مهتابهاست

4153-Mehtapların matlâı bulunan bir gönül, ârif için ma'nevî kapıların açılmasına sebebdır.

Kâmil ve mükemmil olan zevât-ı kirâmın kalpleri o kadar münevverdir ki oralardan adeta mehtaplar, yani mehtaplardan parlak hakikatler doğar. Binâen aleyh öyle nurlu bir gönül, yani, o gönlün sahibi, müsteid bir ârif için hakikat kapılarının açılmasına sebep olur.

با تو سنگ و با عزیزان گوهر است با تو دیوار است و با ایشان در است

4154-Sana duvar görünen, azizler için kapıdır. Senin taş gördüğün, onların nazarında incidir.

پیر اندر خشت بیند بیش از آن آن چه تو در آینه بینی عیان

4155-Senin aynada aşikâr olarak gördüğünü ârif daha evvel bir kerpiğin sathında müşâhade eder.

Meşhur bir fıkra vardır: Rakamları biraz tanıyan bir cahil, 12 rakamını görmüş, bir, iki diye okumuş. Onu işiten başka biri de:

-*Sen bilirsin bir iki, ben bilirim on iki.* demiş. Şu fıkra, bir cahil ile bir ârifin görüşüne ve anlayışına güzel bir misâl olur. Çünkü cahilin aynada görüp de anlayamadığı bir aksi, ârif kerpiç üstünde görür ve anlar.

Kocakarının biri aynaya bakmış da:

- *Bu aynalara da ne oldu? İnsanı ne kadar çirkin gösteriyorlar! Eski aynalar böyle değildi!* demiş. Aynada gördüğü aksin kendi suratı olduğunu anlamamış.

جان ایشان بود در دریای جود پیر ایشان اند کاین عالم نبود

4156-Pîr ve rehber onlardır ki daha bu âlem yokken onların rûhu, Hakk'ın cûd ve sehâ denizinde, yani, muhît-i ilminde velî olarak mevcud idi.

بیشتر از بحر درها سفته‌اند بیشتر از نقش جان پذیرفته‌اند

4157-Onlar, beden nakşından evvel, yani, kalıbları meydana gelmeden mukaddem ruh bulmuşlar, Hakk'ın keremi ve atâsı denizinde bir çok inci delmişlerdi.

İnci delmek; mehâretli bir iş görmekten kinayedir.

Eski filozoflar, ruhların bedenlerinden sonra yaratıldığına kaildirler. Yani, ana karnındaki cenînin evvela cismi teşekkül eder. Ondan sonra rûhu nefholunur derler. Rûhun sonradan nefholunması, onun daha evvel yaratılmasına mani değildir. Sofîyyeye göre ruhların hilkatı, bedenlerden çok evveldir. Nitekim () yani: **“Sizin Rabbiniz değil miyim?”** hitabına () yani: **“Evet, Rabbimizsin”** cevabını veren ruhlar idi ki o vakit **Âdem Aleyhisselâm**'ın kalıbı yaratılmamıştı.

“HALKI İCÂD HUSUSUNDA ALLÂH TEÂLÂNIN MELEKLERLE İSTİŞÂREDE BULUNMASI”

جانشان در بحر قدرت تا به خلق مشورت می‌رفت در ایجاد خلق

4158-Âdem'in vücuda getireleceği sırada Cenâb-ı Hakk ile melekler arasında bir meşveret geçti. Hâlbuki o vakit mahlûkat boğazlarına kadar kudret denizinde müsteğrak idiler.

Yani, ilm-i ilâhîde mevcut olup, daha sâha-i zuhûra gelmemişlerdi.

بر ملايك خفيه خنبك می‌زدند چون ملايك مانع آن می‌شدند

4159-Melekler, o halk ve icâda mâni olmak isteyince onlara karşı gizlice usûl vurdular.

Hunbekzeden; Mûsikîde usûl vurmak demektir; ki latîfe etmekten kinâyedir.

Cenâb-ı Hakk Bakara sûresinde bunu şöyle beyân buyuruyor:

Sûre-i Bakara:30

“Habibim; Rabb-i Zîşânın meleklerle: “Ben arz üzerinde, bana halîfe olacak bir insan yaratacağım” dediği vakit, dediler ki: Orada fesat çıkaracak ve kanlar dökecek mahlûk mu yaratacaksın?”14

Melekler, **Âdem**'in yaratılacağını, kendisinden bir zelle sudûr edeceğini, bir oğlunun, diğer oğlunu öldürüp kanını dökeceğini, torunlarından arz üzerinde bir çok fitne ve fesat zuhûra geleceğini levh-i mahfuzda görmüş oldukları için biliyorlardı.

Ondan dolayı bu itirazda bulundular. *“Biz seni tesbih ü taktis ediyoruz ya, ayrıca bir mahlûka ne lüzum var?”* dediler.

Cenâb-ı Hakk onlara:

Arapça Sûre-i Bakara: 30

“Sizin bilmediğiniz şeyi ben bilirim arz üzerinde halîfe yaratmaktaki hikmeti siz bilmezsiniz¹⁵” buyurdu.

Bunun üzerine melekler:

Sûre-i Bakara: 32

“Ya Rabbena seni takdis ü tenzîh ederiz. Biz o hikmeti bilmeyiz, bize ne öğrettinse ancak onu biliriz¹⁶” diye özür dilediler.

Melekler, **Hakk**’ın (i)simlerinin mazharı idiler. İnsan-ı kâmil, yani, yaratılacak ve Halîfe-i İlâhiyye olacak **Âdem Aleyhisselâm** ile evlat ü ahfâdının büyükleri gibi bütün Esmâ-i İlâhiyyenin mazharı değillerdi. Onun için hem onların noksânı kendilerine bildirilmek hem de **Âdem** evladına müşâvere edilmesi öğretilmek için meleklerle istişâre buyurulmuştu.

İstişâre; başkasının aklından ve reyinden istifade etmektir. Ma’lûm ya, herkesin aklı bir değildir. Onun için bir hadîse hakkında istişârede bulunmak, aklı eren bir adamın bilişinden ve görüşünden faydalanmak olur.

Hz. Mevlânâ der ki: *“Meşverette bulunmak, karanlıkta aranılan bir şey’i bulmak için mum yakmak ve etrafı aydınlatmak demektir. Aydınlık ne kadar kuvvetli olursa, aranılan şey o kadar çabuk ve o derece kolay bulunur.* Bundan dolayı **S.A.V. Efendimiz’e**: *“Dünyaya müteallık işlerde eshabınla meşverette bulun.”* Emr-i İlâhisi vârid olmuştu. **Aleyhissalatü Vesselam Hazretleri** de o gibi işlerde sahabe ile istişâre ve ekseriyyetin re’yi ile amel ederdi. Âyetin tercümesinde de işaret edildiği üzere meşveret dünya işlerinde yapılır. Dinî ve uhverî işlerde yapılmaz. Mesela namazda **Kur’an-ı Kerîm** mi okunsun, yoksa tercümesi mi? diye sorulmaz.

Şu da var ki istişâre, aklı eren ve kalbinde gıll u gış bulunmayan kimselerle olur. **Diyağ Ağâ** ile **Satı Kadın** gibiler ile olmaz. Keza bir deliye, yahut düşmanlığı bilinen bir haine bir iş danışılmaz. Bundan dolayı Hadîs-i Şerîfte: *“İstişâre edilecek kimse emin olmalıdır.”* buyurulmuştur. Bu emniyyet; hem aklının ermesi, hem de niyetinin hâlis olmasıdır.

Bir de istihare vardır ki o da adeta **Allâh(C.C.)** ile istişâre etmektir. Bir işi yapıp yapmamak husûsunda mütereddid bulunan kimse, yatmadan evvel **Allâh(C.C.)** rızası için iki rekat namaz kılmalı ve: *“Ya Rabbi şu iş hakkında hayırlı olan ciheti bana bildir”* diye dua etmelidir. Duânın arapçasını aramaya lüzum yoktur. **Allâh(C.C.)** her dilden anlar. İstihâre eden kimse göreceği rüyayı erbâbına tabir ettirip, ona göre hareket etmelidir.

İşte o halîfetullah olan insanların ruhları:

مطلع بر نقش هر که هست شد

پیش از آن کاین نفس کل پا بست شد

4160-Nefs-i kül, yani, bütün mevcûdât zuhûra gelmeden evvel, hattâ kendileri de ervah âleminde iken, var olan herkesin ve her şey’in nakşına ve esrârına vâkıf olmuşlardı.

پیشتر ز افلاک کیوان دیده‌اند

پیشتر از دانه‌ها نان دیده‌اند

4161-O ruhlar, felekler yaradılmadan evvel zuhal seyyâresinin meydana geleceğini, buğday dânesi halkedilmeden evvel ekmek pişirileceğini görmüşlerdi.

بی‌سپاه و جنگ بر نصرت زدند بی‌دماغ و دل پر از فکرت بدند
4162-Yine onlar, beyinleri ve kalbleri yaradılmadan önce mütefekkir olmuşlar, ordusuz ve cengsiz nusret bulmuşlardı.

ور نه خود نسبت به دوران رویت است آن عیان نسبت به ایشان فکرت است
4163-O müşâhede, onlara nisbetle tefekkürdür, yoksa hakîkten ve sâir halka nisbetle o tefekkür de ayn-ı rü'yettir.

Ureyfâ-ı ümmetin ruhları a'yânı sabite mertebesinde ve ilm-i ilâhının sûretleri halinde iken **Hakk** ile müşahede ediyorlar ki o müşahede ayn-ı rü'yetti. Bunun için de dimağa, kalbe ve göze ihtiyaç yoktu.

چون از این دو رست مشکل حل شود فکرت از ماضی و مستقبل بود
4164-Tefekkür, mâzî ve müstakbel için olur. Bu ikisinden uzaklaşınca müşkil halledilir.

Tefekkür, yani, düşünce ya geçmişe râci', yahut geleceğe ait olur, olmuş ve olacak vukuâtı bir anda görüp bildikten sonra düşünceye ve düşünceye alet olacak dimağa lüzûm kalmaz.

دیده پیش از کان صحیح و زیف را دیده چون بی‌کیف هر با کیف را
4165-Onlar, birer sıfatla muttasıf şeyleri bilâ keyf görmüşler, madenin hilkatinden evvel sahih altın ile taklidini müşâhede etmişlerdir.

در فنای محض شی را دیده‌اند در دل انگور می را دیده‌اند
4166-Üzümün içindeki şarabı ve tamamıyla yokluktan iken şey denilecek mahlûkatı seyreylemişlerdir.

خورده می‌ها و نموده شور‌ها پیشتر از خلقت انگور‌ها
4167-Üzümün yaradılışından evvel şarablar içmişler ve mest olarak coşkunluklar göstermişlerdir.

Şeyh Ömer Binilfârız(K.S.) Hamriyye isimli bir kasidesi vardır ki **Mevlânâ Câmi'** tarafından farisi olarak şerhedilmiş ve taraf-ı acizanemden türkçeye tercüme olunmuştur. Nazım-ı ârifi kasidesine şu beyitle başlar: "**Biz, sevgilinin yadıyla şarap içmiş ve sarhoş olmuştuk ki o vakitler daha asma çubuğu yaratılmamıştı.**"

Asma yaratılmadan evvel içilen şarabın nasıl bir meşrup olduğunu bizim gibi sûret kaydından kurtulamamış ve ma'nâ âlemine varamamış olanlar tâbî'i anlayamazlar.

Keza o zevât-ı kirâm:

در شمع شمس می‌بینند فی در تموز گرم می‌بینند دی

4168-Temmuz sıcağında kışı ve güneşin şuâında gölgeyi görürler.

Yani, müessirde eseri, eserde müessiri, yahut tabir-i sofîyânesiyle zahirde mazharı ve mazhar da zahiri müşahede ederler.

Heyetşinaslar, güneşin kursunda bir takım lekeler ve gölgeler keşfetmişler, onları güneşin sönmüş kısımları diye izah eylemişlerdir. Galiba bu beytin ikinci mısrasında o keşfe de işaret vardır.

آفتاب از جودشان پوش آسمان در دور ایشان جرعه نوش

4169-Şu felek onların meclisinden kadeh dibindeki damlaları, içmekte, güneş de yine onların cömerdliğinden sıramalı elbise giyinmektedir.

Deniliyor ki: Kainata olan ilâhi tecellîler evvel ve ekmel-i mahlûkat olan **Resûl-i Ekrem Sallallâhü Aleyhi Vesellem Hazretleri** vasıtasıyla olur.

Füyûzâtı Hudânın sûya benzer,

*Dil-i Peygamberî de cûya benzer;
Gelir ol cûya evvel feyz-i Mevlâ,
Eder ondan kulûb-ı sâfı ırvâ.
Anınçün künyesi Bülkasım olmuş,
Ki zâti feyz-i Hakk'a maksim olmuş.*

Kalb-i enver-i **Muhammedî** bir nehir yatağı gibidir. **Allâh(C.C.)**'ın fuyûzâtı ise su misalidir. O su, evvela o yatağa gelir, oradan veres-i **Muhammedîyye**'nin sâf gönüllerine akar. Zat-i akdes-i Nebevinin künyesi **Ebülkasım**'dır. Çünkü ilk makdûm-ı mükerrerlerinin adı **Kasım** idi. Arap adeti mûcibince ona izâfe edilerek kendisine **Ebülkasım** yani, "Kasım'ın babası" denilmiştir. "**Adımı takının, fakat künyemi almayın**" diye bir Hadîs-i Şerîf vardır. Ulemâdan bazıları buradaki nehyi ta'mîm etmiş ve **Ebülkasım** künyesini takınmak memnu'dur demiş, bazıları da bu nehyin hayât-ı Peygamberîye mahsus olduğunu beyân eylemiştir. O nehyin vuruduna da şöyle bir sebep göstermiştir: "**Bir gün bir kimse; Yâ Ebelkasım!**" diye sesleniyordu. **Aleyhisselat Efendimiz** ona baktı. O kimse ise başka bir **Ebelkasım**'ı çağırıyordu, dedi. Bunun üzerine müşâbehet dolayısıyla yanlışlık olmasının diye o Hadîs-i Şerîf sâdır oldu.

Hadîsin bu sûretle tavzîhi ve vâkî men edilişin hayât-ı Peygamberîye tahsîsi daha doğru olsa gerektir. Çünkü ulemâ-yı islâmiyyeden **Ebülkasım** künyeli bir çok zevât vardır. **Kasım** ve **maksim** kelimeleri arasında münâsebet bulunduğu ve maksim lafzı Savak yani, suların taksim edildiği yer demek olduğu için şâir: "**Resûl-i Ekrem, feyz-i İlâhinin maksimi bulunduğundan künyesi Ebülkasım olmuştur**" diye bir hüsn-i ta'lîl yapmıştır.

Bir Hadîsinin vukûuna şairâne bir sebep göstermeye edebiyatta hüsn-i ta'lîl denilir.

*Basmasa mubârek kademi rû-yi zemine,
Pâk etmez idi kimseyi hâk ile teyemmüm.*

beytinde olduğu gibi ki, su bulunmayınca toprakla teyemmüm edilerek temiz olmanın sebebi, **Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimizin** mubârek kademiyle o toprak üstüne basmasındandır, denilmiştir.

Feleklerin evliyâ-yı kâmilin meclisinden cür'a nûş ve güneşin ârifler sehâvetiyle zerpûş olması da böyledir.

هم یکی باشند و هم ششصد هزار
چون از ایشان مجتمع بینی دو یار

4170-Onlardan iki dostu bir arada görürsen, hem bir, hem de altı yüz bin, yani, bir çok olurlar.

در عدد آورده باشد بادشان
بر مثال موجها اعدادشان

4171-Onların sayıları dalgalar gibidir ki rüzgâr o dalgaları sayılacak hâle getirir.

Arapça

"**Peygamberleri, peygamberlikleri itibariyle ayırt etmeyiz, hepsini bir biliri**" Nazm-ı Kerîminde beyân buyurulduğu üzere enbiyâ-yı izâm salevâtullahi alâ nebiyyina ve aleyhimüsselâm hazarâtı, **Allâh(C.C.)**'ın varlığını ve birliğini tebliğ etmeleri cihetinden bir, fekat zamân-ı nübüvvetleri hasebile müteaddiddir. **Kur'an-ı Kerîm**'de bunlardan ancak yirmi sekizinden bahsedilmiş, onlardan da **Uzeyr, Lokman** ve **Zülkarneyn** hakkında nebîdir, hayır velîdir diye ulemâ arasında ihtilâf olunmuştur. Lakin enbiyâullah hazarâtı bunlardan ibâret değildir. **Hakk**'ın gönderip de hüviyyetlerini bize bildirmediği bir çok peygamber gelmiş, geçmiştir

ki yüz yirmi dört bin hatta iki yüz yirmi dört bin kişi idiler denilmiştir. En doğrusu sayılarını ancak **Allâh(C.C.)** bilir.

Peygamberlerin hakikatleri bir olmakla beraber sûretleri müteaddid olduğu gibi, evliyâ-yı kirâm da böyledir. **Hız. Mevlânâ** onların hakikat denizinin dalgalarına benzetiyor, o dalgaların sayısını rüzgar meydana çıkarır, diyor.

Evet, fırtınalı bir havada denizin yüzünde sayılamayacak derecede dalgalar ve köpükler hasıl olur. O kadar ki onların zuhûriyle deniz görünmez olur. Fırtına dinince dalgalar ve köpükler ortadan kalkar, hepsi birleşir ve deniz meydana çıkar.

Sofîyye ekâbirine göre rûhların aslı ve hakikati birdir. Ona rûh-i a'zam, hakikatülhakayık ve hakikat-i **Muhammediyye** derler. Rûhların müteaddid olması, bedenlerin teaddüdü dolayısıyladır. Fakat bu teaddüd, sûrîdir, hakikatte yine birdir. Bunu bir misâl ile anlatmak için **Hız. Mevlânâ** buyuruyor ki:

در درون روزن ابدان ما مفترق شد آفتاب جانها

4172-Canlar güneşi, beden pencerelerine ayrıldı.

و آن که شد محجوب ابدان در شکی است چون نظر در قرص داری خود یکی است

4173-Güneşin kursuna bakınca, onun bir olduğunu görürsün. Beden hicâbına girmiş olan, bu hususta şek ve şüphe içindedir.

Güneş doğunca ziyâsı her pencereden içeriye akseder. Lakin şu hal güneşin müteaddid olmasını icâb etmez. O birdir, pencerelere aksi müteaddiddir. Bunun gibi asıl canların güneşi olan **Hakikat-i Muhammediyye** de birdir. Sâir bedenlerdeki rûhlar, pencerelere akseden güneş ziyası gibidir.

نفس واحد روح انسانی بود تفرقه در روح حیوانی بود

4174-Ayrılık, gayrılık rûh-i hayvânîde bulunur. Rûh-i insânî ise nefs-i vâhiddir.

Bedenlere güneşin ziyası gibi akseden ruhlar, rûh-i hayvânî olduğu için müteferrik ve müteaddiddir. Rûh-i insani, hakikat-i **Muhammediyye** ancak birdir.

مفترق هرگز نگردد نور او چون که حق رش علیهم نوره

4175-Allâh(C.C.), o ruhlar üzerine nûrunu saçtı. Onun nûru ise asla ayrılmaz.

Hadîs-i Şerîfte: “**Cenâb-ı Hakk, mahlûkatı karanlıkta yarattı, sonra onların üstüne nûrunu saçtı. O nurdan hangisine rastgeldiyse hidayet buldu ve hangisinden şaşı ise dalaletе düştü**” buyurulmuştur.

تا بگویم وصف خالی ز آن جمال يك زمان بگذار ای همره ملال

4176-Arkadaş; bir müddet usanmadan dinle de o cemâldeki bir hâlin, yani, “ben”in vasfını söyleyim.

هر دو عالم چیست عکس خال او در بیان ناید جمال حال او

4177-Onun benindeki güzellik beyâna gelmez ve tarif edilemez. İki âlem nedir? Onun hâli aksinden ibârettir.

نطق می‌خواهد که بشکافد تنم چون که من از خال خویش دم زنم

4178-Ben onun güzel beninden bahsedince söz, bedenimi parçalamak ister.

Buradaki “ben”den maksat; nokta-i vahdet-i ilâhiyyedir ki Dünya ve Âhiret zâhir ve bâtın, maddi ve ma’nevî bütün hilkat, onun aks-i pertevidir. Muhakkıkîn-i sofîyyeden bazıları, nokta-i vahdet-i bene, kâinatı da onun görüldüğü yanağa benzetmişler ve:

“**Kâinât, onun beninden zâhir olmuş bir yanak gibidir ki beni yanağından tecellî etmiştir**” demişlerdir. **Hız. Mevlânâ** diyor ki:

تا فزون از خویش باری می کشم همچو موری اندر این خرمن خوشم
4179-Ben karınca gibi bu harmanda hoşum ve kendimden fazla bir yük taşıyım.

Ki o yük de:

Arapça Sûre-i Ahzab: 72

“Biz, emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik, onu yüklenmekten çekindiler ve ondan korktular. Sonra onu insan yüklendi¹⁸” Nazm-ı Celîli mûcibince, Hilâfet-i İlâhiyye yükü idi. Tefsîrlerde emanete başka türlü ma’nâlar da verilmiştir.

“DİNLEYENİN, HİKAYENİN SÛRET-İ ZAHİRESİNİ DİNLEMeye OLAN MEYLİ DOLAYISIYLA FIKRANIN MA’NÂLARI KAPISININ KAPANDIĞI BEYÂNINA DAİR”

بسته شدن تقریر معنی حکایت به سبب میل مستمع به استماع ظاهر صورت حکایت

تا بگویم آن چه فرض و گفتنی است کی گذارد آن که رشک روشنی است
4180-Aydınlıkların gıpta ettiği nûrûlenvâr olan Allâh(C.C.) söylemesi farz olan hakîkatleri söyleme beni nasıl bırakır?

Yani, müsaade etmez.

Hadîs-i Şerîfte: **“İnsanlara onların akıllarına ve anlayacaklarına göre söyleyin, kendi aklınızın ölçüsüne göre değil.”** Ve **“Biz peygamberler zümresi, söz söylerken nâsın derecesine inmek ve insanlarla onların akıllarına göre ve anlayacakları derece de konuşmakla emrolunduk”** buyurulmuştur. Herkese anlayamayacağı hakîkatlerden bahsetmek câiz değildir. Çünkü herkesin idrâki öyle yüksek hakîkatleri kavrayamaz. Sade kavrayamamakla kalmaz, yanlış anlayacağı için dalalete düşer.

Hız. Mevlânâ deminden beri bir çok hakîkatten bahsetti. Bunlar, ehli olanlarca muhakkaktır. Fakat nâehillerce halledilemez derecede muğlaktır. Onun için **Cenâb-ı Pîr; “Söylenilmesi lazım gelen şeylerin bundan fazlasını söyleyemeyeceğim, çünkü müsaade edilmiyor.”** diyor.

جر کند و ز بعد جر مدی کند بحر کف پیش آرد و سدی کند

4181-Deniz bazan dalgayı ve köpüğü ileri sürüp sathına sed ve hicâb yapar, bazanda onları çeker, çektikten sonra yine med hâline gelir.

Ma’lûm ya, denizlerde cezir ve med denilen iki hareket vardır. Bizim taraflarda pek de farkedilmeyen bu hareketler, büyük denizlerde fazla olduğu için herkes görür, hatta vaktini bilir.

Cezr; denizin çekilmesi, **med;** suların yükselmesi ve karaya doğru ilerlemesidir. Bunun gibi **Allâh(C.C.)**’ın isimleri de muhtelif tecellîde bulunurlar. Mesela **Kaabız** ve **Bâtın** isimleri, hakayık ve maarifi bazan men’eder. Bazen de **Bâsit** ve **Zâhir** isimleri onları izhâr eyler. İşte enbiyâ ve evliyânın ehl-i isti’dâda yüksek hakîkatlerden bahsetmeleri vahdâniyyet denizinin meddi, nâehil olanlara karşı sükût eylemeleri de o denizin cezri demektir.

O zevât-ı kirâmın sükûtuna bir sebep daha vardır ki o da dinleyenlerin istimâa kabiliyyetsiz olmaları ve istimâa candan râğbet göstermemeleridir. **“Hakîkaten Allâh(C.C.), Vâızların lisanına dinleyenlerin istimâ’ himmetleri derecesine göre hikmet ilka eder.”** Dinleyenler ne kadar ehil olur ve dinlemeye ne derece istekli bulunursa vâızın lisanından o mertebe hikmet ve ma’rifet zuhûr eder. **Gülüstan** sahibi **Şeyh Sadi kuddise sirruhû:**

“Dinleyen, söz anlamazsa söyleyenin nâtıkasında kuvvet arama. Dinlemek arzusu meydanını geniş tut, istimâa fazl rağbet ve dikkat et ki söz söyleyen o meydanda serbest dolaşsın ve at oynatabilsin” diyerek vâızların talâkati ve tutukluğu sebeplerini anlatmıştır.

Hız. Mevlânâ buyuruyor ki:

مستمع را رفت دل جای دگر
این زمان بشنو چه مانع شد مگر

4182-Şu sırada hakikat bahsine devâm etmeye ne mânî’ oldu? Galibâ dinleyenin gönlü başka bir yere gitti?

اندر آن سودا فرو شد تا عنق
خاطرش شد سوی صوفی قنق

4183-Onun hâtırı, hânıkaha müsâfir olan sofî hikâyesine gitti. Hattâ o ârzuyu boğazına kadar battı.

Binaenaleyh:

سوی آن افسانه بهر وصف حال
لازم آمد باز رفتن زین مقال

4184-Hâli tarif için bu hakikat bahsinden o masal tarafına dönmek lâzım geldi.

Cenâb-ı Pîr böyle demekle beraber sofî kimdir? Onu tarif için birkaç beyt söylemekten de fariğ olamıyor. O münasebetle biz de sofîye dair biraz ma’rûzâtta bulunalım.

Evvela **sofu** ile **sofî**’nin ayırt olunmasını recâ ederim. Ekseri cahil ve fevkalâde mutaassıb olan sofı gürûhundan bahsedecek değilim. Sofî; tasavvuf ve tarîkat ehli demektir. Tasavvuf kelimesi Hicretin birinci asrına yoktu. O devirde zühhd ü takvâ ve sîret-i **Muhammediyye** üzere hareket edenlere **âbid** ve **zâhid** derlerdi. Sonra o gibi zevâtın mukallidleri peydâ oldu. Tebdîlüşşekil lieclilekil kaydında bulunan o mürâyî mukallilerden ayrılmak için hakîkî zâhidler, bu lakabı bıraktılar. Onun yerine sofî kelimesine aldılar. Çünkü ikinci asr-ı Hicrî de **Yunan** hükemâsının bazı eserleri arapçaya tercüme edilmiş, sofîst kelimesinin hikmet demek olduğu anlaşılmıştı. Sofîler de hikmetullah muhibbi ve zâtullah aşığı oldukları için kendilerine sofî dediler. İlk defa bu lakabı alan **Ebûlhâşimilkûfi** dir ki Hicretin ikinci asrında ve **Remle** kasabasında ilk zâviyeyi açmış ve 150 senesinde vefat etmiştir. **Kaddesallâhü sirrehû**. Daha sonra sofî kelimesinden tasavvuf lafzı istikak ettirildi ve meslek-i tasavvuf, ilm-i tasavvuf gibi yerlerde kullanıldı.

Tasavvuf ehlinin mutasavvif, sofî ve sâfi diye üç derecesi vardır. İbtidâi derecesi mutasavviflik, intihâi mertebesi ise sâfiliktir. Halkın Sofu dedikleri cahil, mutaassıb ve o nispette mütekebbir şahısların sofîlikle bir alakası yoktur. O gibi zahidler bârid vasfıyla daima tezyif oluna gelmişlerdir.

Aşkdır insana irfân-ı İlâhi bahşeden,

Bî mahabbet zâhid-ı bârid Hudâ bilmez nedir.

beytinde olduğu gibi. Şâirin biri:

Zahid bu bürûdetle eğer dûzaha girsen

Bir lûle duhan yakmağa ateş bulamazsın

Demiştir. Zâhid; bu soğuklukla cehenneme girsen orayı buzhaneye çevirirsin, tütün lûlesini ateşleyecek bir kor parçası bulamazsın demektir.

Bir aralık bunların öyleleri vardı ki kendi kıyafetlerinde olmayan Müslümanlara selam verip almazlardı. Hülâsa; sofîlik, **Yûnus Emre**’nin:

Dervişlik başdadır tacda değildir,

Kızdırmak oddadır sacda değildir,

Ararsan Mevlayı kalbinde ara,

Kudüs’te, Mekke’de, hac’da değildir.

dediği gibi taç ile hırka ve kemerden ibaret değildir, sırf ma'nevî haldir. Nitekim Hz. Mevlânâ buyuruyor:

همچو طفلان تا کی از جوز و مويز صوفی آن صورت میندار ای عزیز
4185-Azîzim; sofîyi sûretten ve kisveden ibâret sanma. Bu sanış çocuklar gibi ceviz ile kuru üzüm aldanişa benzer. Bu aldaniş, daha ne kadar sürecektir?

گر تو مردی زین دو چیز اندر گذر جسم ما جوز و مويز است ای پسر
4186-Oğul; bizim kalıbımız, ceviz ve kuru üzüm gibidir. ona çocuklar düşkündür. Eğer sen merdd isen, bu iki şeyden vazgeç.

Yani, beden ve sûret ile mukayyed olma.

بگذراند مر ترا از نه طبق ور تو اندر نگذری اکرام حق
4187-Eğer sen vazgeçmezsen ve Hakk'ın ikrâm ve inâyeti murâd ederse, seni sâde beden kaydından değil, belki dokuz tabakalı semâdan bile geçirir.

لیک هین از که جدا کن دانه را بشنو اکنون صورت افسانه را

4188- Artık masalın sûretini dinle. Lâkin dâne-yi samandan ayır.

Hikayeler, mesela saman gibidir. Onlardan alınacak hisse buğday danesine benzer. Buğday insana, saman hayvana mahsus olduğu için, insan bir hikaye işitince onun samanını bırakmalı, danesini almalı, yani, elfâziyla meşgul olmamalı, ondan ibret hissesi kapmalıdır.

“TEKYE HİZMETÇİSİNİN SOFİYE ÂİD MERKEBE BAKMAYI TEAHHÜD EYLEMESİ VE SÖZÜNÜN HİLAFINA HAREKET ETMESİ, YANİ, BAKMAMASI”

چون که در وجد و طرب آخر رسید حلقه‌ی آن صوفیان مستفید
4189-Allâh(C.C.)'ın zikriyle müstefîd ve müstefiz olan o sofîlerin dergâhtaki dervişlerin zikir halkası vecd ü tarab içinde sona erdi.

Dervişler oturdukları yerde zikredecek olursa bir halka teşkil ederlerdi. Böyle daire halinde oturmaktan maksatları içlerinden birinde ma'nevî bir neşe zuhûr ederse, nazar ve temas tarîkıyla diğerlerine sirâyet etmesi içindi.

Vecd; lugatta bulmak demektir. Sofîyye ıstılahında kalbe bir neşe duyulmasıdır. Onu bulmak için yapılan hareketlere tevâcüd derler ve zikir esnasında iki tarafa sallanırlardı.

Tareb ise; oynamak ma'nâsınadır. Bahsedilen neşeyi duyanların kıyâm, devrân ve semâ' gibi raksa benzer hareket yapmaları, vecd ve tareb âsârı idi. Nakşi tekyelerinde zikrin hitâmından sonra birer dane peynir şekeri dağıtılırdı ki bu da o ma'nevî zevkin maddi bir çeşnisi olurdu. Bunun gibi o hânikahtaki dervişler de zikir bitince:

از بهیمه یاد آورد آن زمان خوان بیاوردند بهر میهمان
4190-Müsâfir için sofrayı getirdiler. Sofî sofrayı görünce merkebinin hatırladı.

راست کن بهر بهیمه کاه و جو گفت خادم را که در آخر برو
4191-Hizmetçiye dedi ki: “Ahıra git, merkebe saman ve arpa ver.”

از قدیم این کارها کار من است گفت لا حول این چه افزون گفتن است
4192-Hizmetçi: “Lâ havle... Bu ne kadar fazla söyleyiş? Bu hizmet, eskiden beri benim işimdir.” dedi.

Lâ havle kelimesi () cümle-i mubârekesine işarettir ve kudret, iktidâr ma'nâsınadır. **İbn-i Mesud (R.A.)** demiştir ki: **“Resulullâh Aleyhissalatü**

vesselam Hazretleri buyurdu, haberin olsun sana, “lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah” ne demek olduğunu bildireyim. Allâh(C.C.)’a asi olmamak kudreti kimsede yoktur, ma’siyyetten kurtuluş ancak Hakk’ın muhâfazasıyla olur. Allâh(C.C.)’a tâat ü ibâdetde bulunmak kuvveti de kimse de yoktur, ancak Allâh(C.C.)’ın yardımıyla olur.Sallallâhü Aleyhi Vesellem Hazretleri bu tefsîri yaptıktan sonra, bunu bana Cebrail böylece haber verdi. buyurdu.”

Keza *Risâletmeâb Efendimiz: “lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah” sözünü çok çok söyleyin ki o söz, cennet hazinelerindendir*” tavsiyesinde bulunmuştur.

Hiz. Mevlânâ burada sofî ve hizmetçi ile bir merkebden bahsediyor. Sofî, *Allâh(C.C.)* yolunun sâlikidir. Hâdim, hânîkâhın hizmetçisi, belki de: **“ Bir kavmin hâdimi ve onların faydası için çalışanı, o kavmin seyyididir, büyüğüdür”** Hadîs-i Şerîf’i muktezâsınca dergâhın şeyhidir. Hizmetin mûcib-i siyâdet olduğu için eski şeyhler kendilerine ***hâdimülfukarâ*** yani, dervişlerin hizmetçisi derlerdi.

Kime olursa olsun hizmet ve muâvenet, insanlık vazifelerinin en yükseklerindendir. Sofîyye meslekinde hizmet ve sohbet diye iki esas vardır. Birincisi tekyede çalışmak, ikincisi şeyhin sohbetinde bulunup feyzalmaktı. Hatta hizmet, sohbete takdim edilmişti. Bundan dolayı ***Cenâb-ı Pîr Mesnevî-i Şerîf***’de:

“Kalbi münevver bir zâtın hizmetini etmek,senin için şahların tepesine çıkmaktan iyidir” buyurmuştur.Hizmet, hâlisen lillâh, yani sırf *Allâh(C.C.)* rızası için yapılmalı,mukabilinde bir şey beklenilmemeli, hatta takdir edilip edilmediğine ehemmiyyet verilmemelidir. Yine *Hiz. Mevlânâ* der ki:

“Allâh(C.C.) rızası için hizmet et. Halkın o hizmeti takdir ve kabul edip etmeyeceği ne vazifen, onu düşünme.”

Şu da hatırdan bulunsun ki hizmet, yalnız tekyeye ve şeyh ile dervişlere mahsus değildir. Yurda, millete, ilme, sanata, hülâsa faydalı şeylere yardımda bulunmak da birer hizmettir.

Îmânın en ibdidâî derecesi, ***“Halka ezâ verecek şeyleri kaldırmak”*** mesela yol ortasına yuvarlanmış bir taşı kenara itmek, etrafa dökülmüş süprüntüleri süpürüp, temizlemektir buyurulmuştur. Fakat bunların hepsinde ihlâs şarttır. Yapılan hizmetlerde riya bulunmamalı, bakın şu adam ne kadar fedakâr, memleket için ne derece çalışıyor denilsin diye yapılmamalı. Öyleleri ***hâdim*** değil, ***mütehâdim*** yani, hizmetçi taslağı olur ve ettiği hizmetten kazancı, yorgunluktan ibâret kalır.

Bu sayılan hizmetler; maaşsız ve ücretsiz olanlardır. Karşılığı bulunan hizmetlerde üşenme gösterenler, diğer bir tâbirle, vazîfesini hüsnü ifâ etmeyenler ise sade mütehâdim olmakla kalmazlar, vazîfe hâini olurlar.

Sofînin merkebi de nefsi temsil etmektedir. Hadîs-i Şerîf’te buyurulmuştur ki: ***“Nefsin senin, merkebin, yani binek hayvanındır, ona rifk ile muamele et”*** Nefse, binek hayvanı tabir olunması rûhu taşıdığındandır. Nefse rifk ile muâmele ise onu cehenneme götürecek hareketlerine meydan vermemektir.

Sofî ile hâdim arasındaki muhâvereden şu anlaşılıyor ki bir ehl-i tarik, bir tekyeye müsâfir olunca, yahut herhangi bir kimse bir müesseseye gidince oradakileri göreceği işi bilir ve mükellef olduğu vazîfede mukdim bulursa, nefis merkebin onlara teslîm etmeli. Yapacakları işe karşı şunu şöyle yap, bunu böyle yap diye fodulluğa kalkışmamalı. Mesela bir hastaneye yatan bir hastanın orada mütahassıs bir hekime:

Doktor Bey; şu ilacı ver ve şu sûretle tedavi et! diye ukalâlıkta bulunması ne kadar münasebetsizlik olur.

İşte hâdim, sofînin tavsiyelerine karşı itirazlarıyla bunu anlatıyor. Aks-i takdirde, tekyenin müdürü ve hâdimi, yahut gittiği müessesedeki adamlar çok yerde

olduğu gibi vazîfesinin ehli değilse, o vakit yapılacak işi hatırlatmalı, mümkünse o işleri bizzat görmeli. Sofînin hâdime olan tavsiyeleri gibi.

کان خر پیر است و دندانهای سست گفت تر کن آن جوش را از نخست
4193-Sofî dedi ki: Arpasını evvelâ ıslat. Çünkü eşekcağız yaşıdır, dişleri kuvvetsizdir.

از من آموزند این ترتیبها گفت لاحول این چه می‌گویی مها
4194-Hâdim dedi ki: Lâ havle... Azîzim; ne söylüyorsun. Herkes bu tertibleri benden öğrenir.

داروی منبل بنه بر پشت ریش گفت پالانش فرو نه پیش پیش
4195-Sofî dedi ki: İlk önce sırtından palanını al. Yaralı olan arkasına acı teskîn edecek ilâc sür.

Menbel; tenbel veznindedir, hemen de o ma'nâyadır. Burada teskîn edici, uyuşturucu meâlinde kullanılmıştır.

جنس تو مهمانم آمد صد هزار گفت لاحول آخر ای حکمت گزار
4196- Hâdim dedi ki: Lâ havle... Bu hikmetleri bırak.Bana senin gibi yüz binlerce müsâfir gelmiş gitmiştir.

هست مهمان جان ما و خویش ما جمله راضی رفته‌اند از پیش ما
4197-O müsâfirlerin hepsi de bizden râzı olarak gitmişlerdir. Müsâfir, bizim canımız ve akrabamız mesâbesindedir.

گفت لاحول از توام بگرفت شرم گفت آبش ده و لیکن شیر گرم
4198-Sofî: Merkebe su ver, lâkin sıcakca olsun, dedi. Hadîm de: Lâ havle... Artık senden utanıyorum, dedi.

گفت لاحول این سخن کوتاه کن گفت اندر جو تو کمتر گاه کن
4199-Sofî: Merkebin arpasına azıcık saman karıştır, dedi. Hadîm de:Lâ havle... Efendi; sözü kısa kes, dedi.

ور بود تر ریز بر وی خاک خشک گفت جایش را بروب از سنگ و پشک
4200-Sofî dedi ki: Merkebin yerini süpür. Taş ve yaş gübre bulunmazsın. Orası ılsaksa üstüne biraz kuru toprak dök.

بارسول اهل کمتر گو سخن گفت لاحول ای پدر لاحول کن
4201-Hâdim dedi ki: Lâ havle... Baba Efendi; sen de lâ havle oku. Ehil ve erbâb olan elçiye tavsiyede bulunma.

İkinci mısra: “İş bilen ve aklı eren kimseyi gönder de tavsiyede bulunma. O yapacağı işi ve söyleyeceği sözü bilir” demektir.

گفت لاحول ای پدر شرمی بدار گفت بستان شانه پشت خر بخار
4202-Sofî dedi ki: Kaşağıyı al da merkebin sırtını tımar et. Hâdim de dedi ki: Baba artık utan!

گفت رفتم گاه و جو آرم نخست خادم این گفت و میان را بست چست
4203-Hâdim,bunu söyledikten sonra davrandı ve eteklerini beline soktu. Gideyim evvelâ arpa, saman getireyim, dedi.

Miyân besten; bir işe hazırlanmak demektir. Eskiden uzun etekli elbise giyerler, iş görecekları sırada eteklerinin uçlarını bellerindeki kemer yahut kuşağa sıkıştırırlardı. İşte bu harekete miyân besten derler.

خواب خرگوشی بدان صوفی بداد رفت و از آخر نکرد او هیچ یاد
4204-Hâdim gitti, fakat ahır ve oradaki merkebi hâtırına getirmedî. Gideyim, arpa, saman getireyim demekle sofîye tavşan uykusu göstermiş, yani, onu aldatmıştı.

Tavşanlar gözü açık uyudukları ve görenler onları uyanık zannederek aldandıkları için birini aldatmaya *hâb-ı hargûş dâden* derler.

کرد بر اندرز صوفی ریش خند رفت خادم جانب او باش چند
4205-Hâdim, birkaç külhanbeyi herifin yanına gitti. Sofînin tenbih ve tavsiyeleriyle eylendi.

Rîş handîden birinin sakalına gülmek demektir ki eylenmekten kinâyedir.
خوابها می‌دید با چشم فراز صوفی از ره مانده بود و شد دراز
4206-Sofî, yol yorgunu idi. Uzandı, âdetâ gözü açık rüyalar görmeye başladı.

پاره‌ها از پشت و رانش می‌ربود کان خرش در چنگ گرگی مانده بود
4207-O merkebcâğızın bir kurd pençesine düştüğünü, sırtından ve budundan kurdun et parçaları kopardığını görüyordu.

ای عجب آن خادم مشفق کجاست گفت لاحول این چه مالیخولیاست
4208-Uyanan sofî: Lâ havle... Bu rüya, nasıl bir hülyâdır, acabâ o şefkatli hâdim nerededir? dedi.

گه به چاهی می‌فتاد و گه به گو باز می‌دید آن خرش در راه رو
4209-Tekrar merkebin yola gittiğini, lâkin kâh kuyuya, kâh çukura düştüğünü görüyordu.

فاتحه می‌خواند او و القارعه گونه‌گون می‌دید ناخوش واقعه
4210-Türlü türlü nâhoş rüyalar görüyor ve Fâtîha ile "Elkâria" sûresini okuyordu.

Kâria kapı çalmak demek olan kar' maddesindendir ve gelip kapı çalan ma'nâsınadır. Bu münâsebetle kıyâmet gününe de kâria denilmişti. *Cenâb-ı Hakk Kur'an-ı Kerîm* da buyuruyor ki:

"Kıyâmet günü, amma o kıyâmet günü nedir? O kıyâmet gününün şiddet ve dehşetini sana ne bildirdi? O gün insanlar, dağılmış pervaneler gibi olacaktır. Dağlar da rengli ve atılmış yün gibi darmadağın hale gelecektir. O gün her kimin hasenâtı mîzân-ı a'mâlde ağır basarsa o kimse, râzı olacağı bir maîşette bulunacaktır. Yine o gün her kimin hasenâtı hafif ve seyyiâtı ağır gelirse onun makamı, cehennemın en derin tabakasıdır. Haviyenin ne olduğunu sana ne bildirdi? Yani, onun nasıl bir yer olduğunu biliyor musun? Ateşi son derecede kızgın bir yerdir."

Kâria sûresinin havassı cümlesinden olmak üzere şöyle bir Hadîs-i Şerîf vardır: "Kâria sûresinin kim okursa Deccal fitnesinden ve kıyâmet günün şiddetlerinden emin olur"

Buna binâen sofî de gördüğü karışık rüyalar dolayısıyla Fâtîha ve Kâria sûrelerini okuyordu.

رفته‌اند و جمله درها بسته‌اند گفت چاره چیست یاران جسته‌اند
4211-Diyordu ki: Çâre ne? İhvan kalkıp gittiler ve bütün kapıları kapadılar.

نه که با ما گشت هم نان و نمک باز می‌گفت ای عجب آن خادمک
4212-Sonra da diyordu ki: Acabâ o hâdimcâğız; bizimle berâber tuz, ekmek yemedi mi idi?

Bir sofrada yemiş olanların, insanlık ve dervişlik îcâbı birbirini aldatmaması lâzım gelir.

او چرا با من کند بر عکس کین من نکردم با وی الا لطف و لین

4213-Ben ona lûtf ve mülâyemetten başka bir şey yapmadım. O bana ber aks niçin kindarlık etsin?

کی بر آن ابلیس جوری کرده بود باز می‌گفت آدم با لطف وجود

4214-Sonra da diyordu ki: Lûtf u sehâ sâhibi olan Âdem Aleyhisselâm, ne vakit şeytana karşı cevretmişti ki İblîs ona karşı mekirde bulundu?

Sofî burada, kendisini Hz. Âdem'e, tekye hizmetçisini şeytana benzetiyor. Ebûlbeşer şeytana bir fenalık etmediği gibi, ben de o hâdime bir kötülük etmemiştim, diyor.

Kötü mahlûkların kötülüğü bir garaz mukabilinde değil, tabîatları îcâbıdır. **Şeyh Sa'dî** der ki:

“Akrebin sokması kin dolayısıyla değildir, onun tabiati iktizâsıdır.”

Mevlânâ buyuruyor ki:

کاو همی‌خواهد مر او را مرگ و درد آدمی مر مار و کژدم را چه کرد

4215-İnsan, yılan ve akrebe ne yaptı ki onun ölmesini ve derdli olmasını isterler de zehirlerler.

این حسد در خلق آخر روشن است گرگ را خود خاصیت بدریدن است

4216-Kurd'un tabîati ve huyu yırtıcılıktır. Bu hased mahlûkatta pek âşikârdır.

بر برادر این چنین ظنم چراست باز می‌گفت این گمان بد خطاست

4217-Sonra da diyordu ki: Bu sû-i zan, kötü düşünce hatâdır. Târikat kardeşim olan bir adama karşı niçin böyle düşünüyorum?

Evet, sû-i zanda bir hazm, ihtiyat vardır. İnsanın tanımadığı bir kimseyi iyi adam farz ederek ona kapılması tehlikelidir. Çünkü onun kötü olmak ve kendisini sâdik zanneden kimseye kötülük etmek ihtimâli vardır. Onun için insan, tanımadığı, yahut selâmlaşmak kabîlinden bildiği kimseler hakkında birden bire hüsnü zanda bulunmamalı, her ihtimale karşı ihtiyatlı davranmalıdır ki o harekete **hazm** tabir olunur.

Eğer resmi dairelerdeki müfettişler de böyle hâzimâne hareket ve muâmelâtı sık sık teftiş etmiş olsalar, gazetlerde sık sık görülmeye başlayan ihtilâslara meydan verilmemiş olur.

هر که بد ظن نیست کی ماند درست باز گفتی حزم سوء الظن

تست

4218-Sonra da diyordu ki: Hazm, yani, itiyatkârlık, senin sû-i zannından ibârettir. Bilmediklerine karşı sû-i zan etmeyen kimse nasıl emin kalabilir?

که چنین بادا جز ای دشمنان صوفی اندر وسوسه و آن خر چنان

4219-Sofî bu vesvese içinde iken merkebi öyle bir halde bulunuyordu ki, düşmanların cezası öyle olsun.

کژ شده پالان دریده پالهنک آن خر مسکین میان خاک و سنگ

4220-O zavallı merkeb, toprak ve taş üstünde palanı eğrilmiş, koskunu kopmuş bir hâlde.

گاه در جان کندن و گاه در تلف خسته از ره جمله‌ی شب بی‌علف

4221-Yol yorgunluğuyla berâber bütün gece otsuz kalmıştı. Kâh can çekişiyor, kâh telef olmak derecesine geliyordu.

جو رها کردم کم از يك مشت کاه خر همه شب ذکر می‌کرد ای اله

4222-Merkeb bütün gece: Ya Rabbî; arpadan vazgeçtim, bir avuç kadar saman ihsân eyle diye duâ ediyordu.

رحمتی که سوختم زین خام شوخ با زبان حال می‌گفت ای شیوخ

4223-Yine hâl diliyle: Ey şeyhler; hâlîme acıyın ki bu ham ve terbiyesiz hizmetçinin elinden yandım, diyordu.

مرغ خاکی بیند اندر سیل آب آن چه آن خر دید از رنج و عذاب

4224-O merkebin o gece çektiği azâb ve ıztırâbı, karada yaşayan bir kuş, sel suyuna düşerse çekebilirdi.

آن خر بی‌چاره از جوع البقر بس به پهلوی گشت آن شب تا سحر

4225-O zavallı merkeb, sığır açlığından sabaha kadar bir yandan öbür yana döndü durdu.

Cûûlbakar; sığır açlığı demektir. Sığırlar boyuna yedikleri ve doymak bilmedikleri için yiyip yiyip de doymamağa **cûûlbakar** derler.

زود پالان جست بر پشتش نهاد روز شد خادم بیامد بامداد

4226-Gündüz oldu. Hizmetçi sabahleyin ahıra geldi. Palanı merkebin sırtına koydu.

کرد با خر آن چه ز آن سگ می‌سزد خر فروشانه دو سه زخمش بزد

4227-Merkeb satanların yaptıkları gibi, onu ucu sivri ağaçla iki üç defa dürttü. Hülâsa o köpek herif, tabîatının icâb ettiği her eziyyeti zavallı merkebe yaptı.

کو زبان تا خر بگوید حال خویش خر جهنده گشت از تیزی نیش

4228-Merkeb o dürtme acısından sıçradı. Bîçârenin dili yoktu ki hâlîni ve duyduğu acıyı anlatabilsin.

“SOFİNİN MERKEBİNİ KÂRVAN HALKININ HASTA SANMALARI”

گمان بردن کاروانیان که بهیمه ی صوفی رنجور است

رو در افتادن گرفت او هر زمان چون که صوفی بر نشست و شد روان

4229-Sofî, merkebe binip de yola çıkınca, hayvan adım başında kapanmaya başladı.

جمله رنجورش همی‌پنداشتند هر زمانش خلق بر می‌داشتند

4230-Kervan halkı merkebi her zaman kaldırıyor ve hepsi onu hastalanmış sanıyordu.

و آن دگر در زیر گامش جست لخت آن یکی گوشش همی‌پیچید سخت

4231-Yolculardan biri, merkebin kulağını şiddetle çekiyor ve buruyordu, öbürü damağında yara var mı? diye arıyordu.

و آن دگر در چشم او می‌دید زنگ و آن دگر در نعل او می‌جست سنگ

4232-Bir başkası nalında taş var mı? diye yokluyor, yine bir başkası gözünde leke olup olmadığını araştırıyordu.

دی نمی‌گفتی که شکر این خر قوی است باز می‌گفتند ای شیخ این ز چیست

4233-Sonra dediler ki: Şeyh Efendi; bu nedendir? Dün çok şükür bu merkeb sağlamdır, demiyor mu idin?

جز بدین شیوه نداند راه کرد گفت آن خر کاو به شب لاحول خورد

4234-Sofî dedi ki: Bu merkeb, gece “lâhavle” yedi. Binâenaleyh bundan başka türlü yürüyemez.

شب مسیح بود و روز اندر سجود چون که قوت خر به شب لاحول بود

4235-Merkebin geceleyin yemi “Lâ havle” olduğu için tesbih eylemişti, gündüzün de secde ediyor.

Meşhur bir fıkra vardır. Vaktiyle ma'zullerden biri parasızlıktan hayvanına arpa, saman alamazmış. Seyis gelip de: “Efendi; hayvanın yemi yok. Dedikçe lâ havle...” diye hiddet gösterir ve seyisi savarmış. Bir gün bir yere gitmek için atı hazırlatmış, fakat üstüne binince hayvan çökmüş. Efendi: “Buna ne oldu?” diye hayvanın çökmesi sebebini sorunca seyis; “*la havle* yediği için *ve lâkuvvete*” oldu! cevabını vermiş.

Kissada merkebin nefsi temsîl etmekte olduğu söylenilmişti. Nefs, hânikahtaki hizmetçi gibi vazifesinin ehli olmayan bir mürebbîye teslim edilirse o bîçâre merkeb gibi, hem feyz-i İlâhîden aç kalır, hem de gideceği yolda ilerlemek şöyle dursun, her adım da bir yerlere kapanır. *Cenâb-ı Pîr*, bu kıssa münâsebetiyle vazîfesinin ehli olmadığı halde hizmetçinin sofîye yaptığı gibi münâfıkane ve mürâiyâne halkı aldatmaya çalışanları anlatıyor ve onlardan çekinilmesi lazım geldiği şöylece beyân ediyor:

از سلام عليكشان کم جو امان آدمی خوارند اغلب مردمان

4236-İnsanların çoğu, insan yiyen canavar gibidir. Onların selâm vermesinden ve sana selâmet te'mîn etmesinden emniyyet arama.

İslâmın tahiyyesi, âşınâlığı *Selâmün aleyküm* karşılığı da *Ve aleykümüsselâm*'dır. Bir Müslüman, diğer bir müslümanla karşılaşıncı *Selâmün aleyküm* diyerek onun selâmetine duâ etmekle beraber kendisinden ona bir zarar gelmeyeceğini de anlatmış olur. Muhâtabı *Ve aleykümüsselâm* demekle, o da hem duâ eder, hem de karşısındakine benden de sana bir zarar gelmez temîninde bulunur. İnsan şeklinde bazı canavarlar, hunhar ve gaddar mahlûklar vardır ki selâm verdikleri ve selâmet temennî ettiklerinin zararlarından emîn olmak ihtimâli yoktur. *Hz. Mevlânâ* işte o gibi heriflere sakın emniyyet etme tavsiyesinde bulunuyor. Çünkü:

کم پذیر از دیو مردم دمدمه خانه‌ی دیو است دل‌های همه

4237-Onların kalbi şeytan yatağıdır, kendileri de insan şeytanıdır. O gibi insan şeytanlarının vereceği te'mînâta inanma.

هم چو آن خر در سر آید در نبرد از دم دیو آن که او لاحول خورد

4238-Şeytanın nefesinden lâhavle yiyen, yani, onun va'dlerine aldanan ve i'timâd edene, o merkebin başına gelenler gelir.

Ve onun gibi yolda tepetaklak olur.

Tekyedeki hâdim, sofînin şöyle yap, böyle yap diye tavsiyelerde bulunması üzerine *lâhavle* diye mukabelede bulunmuştu. Bazı münâfık ve mürâîler de vardır ki dillerinden Âyet, Hadîs, tesbîh ve tehlîl düşmediği halde türlü habâset ve hıyânette bulunurlar. İşte o gibilerin sözlerine bakıp da kendilerini mü'min-i müttekî vehm ile aldananlar, daima ve yüzükoyu yere kapanırlar.

و ز عدوی دوست رو تعظیم و ريو هر که در دنیا خورد تلبیس دیو

4239-Her kim Dünyâ da şeytanın iğfâline ve dost yüzlü düşmanın ta'zîm ve mekrine aldanırsa.

در سر آید همچو آن خر از خباط در ره اسلام و بر پول صراط

4240-İslâm yolunda ve sırat köprüsü üstünde o merkeb gibi sersemliğinin cezâsı olarak tepetaklak yuvarlanır.

صد هزار ابلیس لاحول آر بین

آدم ابلیس را در مار بین

4241-Ey Âdem, yani Âdem oğlu; lâhavle okuyan yüz binlerce şeytanı gör. Yılanın içindeki iblîsi müşâhede et.

İkinci mısra; şeytanın yılan vâsiyetiyle cennete girip, **Âdem Aleyhisselâm**'ı şecere-i memnûânın meyvesini, yemeye teşvik ettiğine telmihtir.

Meşhurdur ki; yılan evvelce güzel bir şekilde olup, cennetin kapıcısı idi. Şeytan, **Allâh(C.C.)**'ın rahmetinden ve cennetten kovulunca **Âdem**'e kin bağladı. Onu da kendi gibi cezaya uğratmak için ibtidâ kapıcı başıyı iğfâl etti ve onun içine girip, onunla birlikte cennete dâhil oldu ve **Hz. Âdem**'e o memnu'u meyveyi yedirdi.

Cenâb-ı Pîr'in: "Ey Âdem oğlu; yılanın içinde şeytan gör buyurması bu vak'aya işaret olduğu gibi yılanın bildiğimiz şekle mensûh olmadan evvelki sûreti misilli takvâ libâsı içinde gördüklerinden çoğunun içinde şeytan vardır, onlardan sakın." demektir.

دم دهد گوید ترا ای جان و دوست

تا چو قصابی کشد از دوست پوست

4242-Öyle gaddâr ve mürâi herifler, kasab gibi, dostunun postunu yüzmek için sana canım, dostum diye hitâb ederler.

دم دهد تا پوستت بیرون کشد

و ای او کز دشمنان افیون چشد

4243-Evet, senin derini yüzüp çıkarmak için sana dostum der. Düşmanların afyonunu tadan kimsenin vay haline!

سر نهد بر پای تو قصابوار

دم دهد تا خونت ریزد زار زار

4244-Bağırta bağırta senin kanını dökmek için ayağına kasab gibi başını koyar.

Ma'lûm ya kasaplar koyunu kestikten sonra bir ayağının derisini çizerler. Oradan üfleyip hayvanı şişirirler. Maksudları derinin etten ayrılması ve kolayca yüzülmesidir. Fakat şu hareketleri sûret-i zâhirede koyunun ayağını öpüyormuş gibi görünür. İnsanlık kasabı olan o münafıklar da böyle yaparlar.

همچو شیر صید خود را خویش کن

ترك عشوهی اجنبی و خویش کن

4245- Ey sâlik; arslan gibi ol da, avını kendin tut. Yabancı ve akribâ işvesini terket.

Dervişlikte, hatta her işte insan için üstâd bir mürebbî lazımdır. Kılavuzsuz yola gidilmediği gibi, üstâdsız sanat da elde edilemez. Lakin o sanatın inceliklerini öğretecek üstâd bulamayınca, bir takım üstâd görünen câhil ve riyâkârları mürebbî ve muallim ittihâz etmektense, kendi kendine ve bildiği kadar çalışmak evlâdır. Eğer o çalışmak candan ve yürekten, yani, hâlisâne ve muhlisâne olursa, onun bereketiyle **Allâh(C.C.)**, o muhlis kimseyi hakîkî bir mürşide ulaştırır.

در زمین مردمان خانه مکن

کار خود کن کار بیگانه مکن

4246-Başka kimselerin arsasına ev yapmaya kalkışınca. Kendi işini kendin gör. Yabancı işi görme.

Ehil olmadıkları halde kendilerini mürşid ve üstad gösteren mürâîlerin ta'lîmi ve tavsiyesiyle hareket etmek, başkasının arsasına gecekonduyu yıktırabilir. Evi yaptırmış olana masraf ve yorgunluktan başka bir şey kalmaz. Onun için hakîkî mürşid ve mürebbî bulamayan kimse, cahil ve münafıkların sözüyle değil, kendi bildiği kadar ilerlemeye çabalamalıdır.

Hz. Mevlânâ şu beyânâtından sonra bir sâlik için mümkün olduğu kadar mücâhede lazım olduğunu anlatmak maksadıyla buyuruyor ki:

جوهر خود را نبینی فربهی تا تو تن را چرب و شیرین می‌دهی

4247-Sen cismini yağlı ve tatlı yemeklerle besledikçe cevherin yani, aslın bulunan rûhunda temizlik ve kuvvet bulamazsın.

Kalıp semirdikçe rûh zayıflar. Lüzumundan fazla yemek, şer'an haram, tıbben muzırdır. Mideyi tahammülünden fazla ve ot minder doldurur gibi, tıka basa doldurmak, insanı insanlıktan çıkarır, sığır gibi hayvanlık derekesine düşürür. Yemekten biraz sonra ekşimek, geyirmek, nefesi daralmak; hatta sancımak gibi rahatsızlıklar başlar, gözler kapanır, kımıldanacak hal kalmaz. Böyle bir kimse nihayet ya olduğu yerde sızar, yahut minder üstüne uzanır, leş gibi yatar. Ne namaz kılabilir, ne niyâz edebilir. Bunun neticesinde rûh zayıflar, ma'nevî bir neşe duyamaz olur.

روز مردن گند او پیدا شود گر میان مشک تن را جا شود

4248-Bir cisim, misk içinde bulunsa bile, öldüğü gün onun teaffünü peydâ olur.

Onun için:

مشک چه بود نام پاک ذو الجلال مشک را بر تن مزین بر دل بمال

4249- Miski vücûduna değil, kalbine sür. Kalbe sürülecek misk nedir? Allâh(C.C.)-ı Zülcelâlin ism-i Şerîfidir.

Allâh(C.C.)'ın pâk ve mukaddes ismini sade dilinle ve halka gösteriş olmak üzere tekyedeki hizmetçinin her söze karşı lâhavle demesi gibi söyleme. O mukaddes miski, İsmullâhı kalbine sür. Kalbin onu zikremekten hâlî kalmasın.

روح را در قعر گلخن می‌نهد آن منافق مشک بر تن می‌نهد

4250-Tekyedeki hizmetçi gibi münâfık ve mürâî olanlar, miski vücudlarına sürerler, yani, Allâh(C.C.)'ı ancak lisanlarıyla zikrederler. Fakat ruhlarını külhanın, yani, cehennemın dibine atarlar.

Münâfıkların cehennemde en derin tabakada bulunacaklarını *Kur'an-ı Kerîm*; Arapça Sûre-i Nisâ: 145

Nazm-ı Celîli ile haber veriyor. Çünkü gayr-ı müslim milletler tevhide mugayır bir i'tikadda bulunmakla beraber hiç olmazsa inandıkları şeylere hâlis ve muhlis olarak inanırlar. Münâfıklar ise inanmadıkları şeylere inanmış gibi görünürler ve halkı aldatmak için adeta yalancı şahitlik ederler.

گندها از فکر بی‌ایمان او بر زبان نام حق و در جان او

4251-O münâfıkın diline Allâh(C.C.)'ın adı vardır. Fakat rûhunda îmansız i'tikadın teaffünleri mevcuttur.

بر سر مبرز گل است و سوسن است ذکر با او همچو سبزه‌ی گلخن است

4252-O münâfıkın ettiği zikir, külhan yanına bitmiş çayır; abdesthâne yanında yetişmiş gül ve susam çiçeği gibidir.

جای آن گل مجلس است و عشرت است آن نبات آن جا یقین عاریت است

4253- Külhan ve abdesthâne yakınında çıkmış olan nebât ve gül, şüphesiz ki orada iğreti bulunur. O gülün, o susam çiçeğinin yeri orası değil, işret ve sohbet meclisidir.

Meselâ abdesthâne civârında bir gül fidanı yetişebilir. O fidan oraya yakışmadığı için tabîat sahibi biri gelir, onu oradan çıkarır, tenezzüh ve teferrüc mahalli olan bir bahçeye diker ki o bahçe de hâlis ve muhlis Müslümanların kalbidir.

للخبیثین الخبیثات است هین طیبات آید به سوی طیبین

4254-Haberin olsun ki iyilikler, iyiler tarafına gelir. Kötülükler de, kötülükler içindir.

گورشان پهلوی کین داران نهند کین مدار آنها که از کین گمرهند

4255-Kin ve intikam hırsıyla yolunu kaybetmiş olanlara, sen kin tutma ki onların kabirlerini kindâr olanların yanına korlar.

Kin nedir Ya gördüğü bir kötülük, yahut mahzâ hased sevkiyle bir kimseye fenâlık etmek ârzusudur ki ilk defa şeytanda zuhûr etmiş, Âdem'in ma'nevî mevkiine haset ederek ondan ve evlad ü ahfâdından intikam almak arzusuna kapılmıştır.

Kini olanın dini olmaz diye bir eser vardır. Binâenaleyh haklı, haksız bir kimseye kin tutmak, peygambere muhâlif ve şeytana tâbi' olmak demektir.

H. Hamza'yı Uhud muharebesi'nde bir taş arkasında gizlenmek sûretiyle ve kahbece bir hareketle şehit etmiş olan Vahşi, Mekke fethinde Müslüman olmuş, eski cinayetine karşı Resûlullah tarafından intikam ârzusu gösterilmeyerek İslâma kabul ve kendisi affedilmiş, yalnız "Seni gördükçe amcamı hatırlıyor ve müteessir oluyorum, bana gözükme" demekle iktifa buyurulmuştu. Ey Müslüman, sen de **Peygamber-i Ekber**'in hüsnü ahlâkına uy. Bir kimsenin sana etmiş olduğu fenalık dolayısıyla ona kin tutma, affet. Zîrâ:

جزو آن کل است و خصم دین تو اصل کینه دوزخ است و کین تو

4256-Kinin aslı cehennemdir, yani, kin tutmak cehennemî bir tabîattir. Senin kinin ise, o tabîatin bir cüz'ü ve dininin düşmanıdır.

Binâenaleyh "Kinim, dinimdir" gibi sözler ma'nâsızdır. Kin, din değil, dinin düşmanıdır.

جزو سوی کل خود گیرد قرار چون تو جزو دوزخی پس هوش دار

4257-Cehennemî bir tâbiat olan kin, kalbinde bulunursa, sen de o cehennemın bir cüz'ü olursun, aklını başına al. Cüz'ler, kendi küllünün yanında karâr eder.

4258-Ey nâm ve şöhrat sahibi kimse, eğer sen cennet'in cüz'i isen; senin yaşayışın cennet'ten pâyidâr olur.

کی دم باطل قرین حق شود تلخ با تلخان یقین ملحق شود

4259-Acı, acı ile, yani, kötü, kötü ile birleşir. Lâkin bâtıl bir gönül Hakk'a nasıl yaklaşır?

Şeyh Sadi kuddise sirruhû:

"Kuşlar, kendi cinsleriyle birlikte, güvercin güvercinle, toğan toğanla beraber uçar" der. Bunun gibi, iyiler, iyi insanlarla, kötüler de, kötü şahıslarla ihtilât eder. Hakk ile bâtıl, yekdiğerine mükarin olamaz. Çünkü birbirinin zıttıdır; gece ile gündüz birleşmediği gibi, Hakk ile bâtıl, doğru ile yalan, iyilikle kötülük, din ile kin bir arada olamaz.

Cenâb-ı Pîr, bir iki beyt evvel **"Sen de cennet ve cehennemden hangisinin cüz'ü varsa, o cüz' seni küllün cânibine götürür"** demişti. Burada da acaba bende hangisi var? sualine cevap veriyor ve buyuruyor ki:

ما بقى تو استخوان و ریشه‌ای ای برادر تو همان اندیشه‌ای

4260-Ey kardeş; sen fikirden ibâretsin. Ondan başka sende olan kemik ve sinirdir.

Onlar hayvanda da vardır. İnsanın hayvandan mümtâz olması ise fikir sâyesindedir.

ور بود خاری تو هیمة گلخنی گر گل است اندیشه‌ی تو گلشنی

4261-Eğer düşüncen gül ise, bir gül bahçesisin, diken düşünüyorsan, külhan odunsun.

Ma'lûmdur ki ameller niyyetle olur. Nitekim *Aleyhissalat Efendimiz: "Ameller, niyyetlere göredir, herkes ne niyyet etmişse, ameli de odur"* buyurmuştur. Şu Hadîs muktezasınca ey insan; sen de gül gibi faydalı olmayı düşünüyorsan bilmiş ol ki gül bahçesi gibisin ve sende cennetin bir cüz'ü bulunmaktadır. Yok, diken gibi zararlı olmak fikrinde isen, hiç şüphe etme ki külhan odunu ve cehennem bir cüz'üsün. Bir misâl daha:

ور تو چون بولی بروننت افکنند گر گلابی، بر سر و جیبت زنند

4262-Eğer gül suyu gibi lâtif isen, seni başlarına ve yanaklarına sürerler, öyle değilse, sidik gibi pis ve habîs isen, seni dışarıya atarlar.

Tîb denilen güzel kokulu şeyler vardır ki câmi' gibi kalabalık yerlerde, ter ve çorap kokusuyla cemâati iz'âc etmemek için onlardan sürünmek sünnettir. Eski Müslümanlarca *tîb* sürünmek adetti. Hatta bazıları yanlarında gül yağı taşırlar, bazılarında da ondan ikram ederlerdi.

Adı müslümanlar olanlar, istibrâyı öğrenmemiş oldukları ve nasıl temizlenileceğini bilmedikleri için, seyyâr abdesthâne kokusu neşrediyorlar. İçlerinden tabiat sahibi olanlar o kokuyu bastırmak, yahut şık görünmek ve modaya uymak için lavanta, kolanya sürünüyorlar ve pek iyi ediyorlar. İspirtolu kokuların sürünümesi helal mi, haram mı hala şüpheli olmakla beraber, kötü koku neşredenlerin sürünmesinde be's olmasa gerektir. Necâsetten tahâret, namaz kılmanın şartlarından. Târik-i salât olanların kolanya ve lavanta sürünmesinde ne mahzûr olabilir?

Fukahâdan meşhur *A'meş'e*:

-Abdesti sıkıştığı için namazda iki tarafına sallananın imâmeti câiz midir? diye sormuşlar.

-Cemâatin abdesti olmazsa, beis yoktur! cevâbını vermiş.

جنس را با جنس خود کرده قرین طبله‌ها در پیش عطاران ببین

4263-Attarların, yani misk yağı gibi güzel kokulu madde satanların tablalarını ve camekânlarını gör ki o attar, her cins kokuyu kendi cinsinin yanına koymuştur.

زین تجانس زینتی انگيخته جنسها با جنسها آميخته

4264- Attar; her cins kokuyu kendi cinsiyle karıştırmış, yani, yan yana getirmiş, cinslerin böyle bir araya getirilmesinden hoş gidecek bir zînet hâsıl olmuştur.

بر گزیند يك يك از يكدیگرش گر در آمیزند عود و شکرش

4265-Eğer attarın tablasında, misk; yağcının camekanında, meselâ; şeker bulunur da, ona mercimek karışırsa attar; mercimekleri birer birer ayıklar ve şekerden ayırır.

Hiz. Mevlânâ buradaki attar tablasıyla âlem-i ervâhı, üstündeki muhtelif maddeler ile de ruhları temsil ederek diyor ki:

نيك و بد در همدگر آميختند طبله‌ها بشکست و جانها ريختند

4266-Tablalar kırıldı ve üstündeki ruhlar döküldü de iyiler ve kötüler birbirine karıştı.

Canların dökülmesi, ruhların bu zuhûr âlemine gelmesidir. Karışmaları da mü'min, münâfık, sâlih insanların bu âlemde birlikte yaşamasıdır. Meselâ *Hâbil* ile *Kabil* iki kardeşti, ikisi de *Âdem Aleyhisselâm*'ın oğulları idi. Fakat *Hâbil* şehit olacak bir mazlum, *Kabil* ise kardeşini öldürecek ve dünyada ilk cinayeti işleyecek

bir zâlimdi. Biri iyi, öbürü kötü idi. Öyle iken ikisi de **Hiz. Âdem**'in meskeninde bulunuyordu. Bu gibi karışmalar üzerine:

تا گزید این دانه‌ها را بر طبق حق فرستاد انبیا را با ورق

4267-O karışık dânelerin seçilip, tabağa konulması için Cenâb-ı Hakk; verak, kitab ile peygamberleri gönderdi.

Onlar da mü'min ile kâfiri seçtiler ve iyi ile kötüyü ayırdılar.

کس ندانستی که ما نیک و بدیم پیش از ایشان ما همه یکسان بدیم

4268-Bundan evvel biz tek bir ümmet idik. Bizim iyi, yâhud kötü olduğumuzu kimse bilmezdi.

چون همه شب بود و ما چون شب روان قلب و نیکو در جهان بودی روان

4269-Hâlis nakid de, kalp para da cihânda geçiyordu. Âlem, gece misâli idi, biz de gece yolcuları gibi gaflet zulmeti içinde bulunuyorduk.

Peygamberlerin bi'setinden evvelki dünyânın halini **Hiz. Mevlânâ**, karanlık bir geceye, o sırada cehl ve gaflet içinde yuvarlanan insanları da etrafını layıkıyla göremeyen gece yolcularına benzetiyor. İyileri nakit paraya, kötülerini kalp akçeye teşbîh ediyor. Bu karanlıkta gidiş o vakte kadar sürdü ki:

گفت ای غش دور شو صافی بیا تا بر آمد آفتاب انبیا

4270-Peygamberler güneşi doğdu ve her biri: Ey gış; sen uzaklaş, ey sâfi; sen de yaklaş, dedi.

Gış; hıyanet, **gaş**; harîs ve tama'kâr, **guş** ise mekâr ve hilekâr ma'nâsınadır. Tağış ise; iyi bir şeye kötü bir şeyi karıştırmak meâlinde kullanılır. Bunu yapanlar hakkında şeriâtın büyük bir tehdidi vardır. **Sallallâhü Aleyhi Vesselem Efendimiz** bir gün **Medîne** çarşısına çıkmış ve birinin hurma sattığını görünce, mübârek elini hurma zenbiline sokup muâyene etmiş. Meğer hurmanın üstü kuru, altı yaş imiş. Bunun üzerine **Aleyhissalatü Vesselam Hazretleri: "Hile yapıp, bizi aldatmaya kalkışan bizden değildir"** buyurmuş.

Kese kağıdının dibine üzüm çürüklerini doldurup, üstüne güzel bir salkım koymakla dalgın bir müşteriyi aldatan, yahut tartarken parmak hüneri gösterip eksik veren hilekâr esnaf için ne büyük bir tehdit. **"Bizden değildir"** ne demektir? Dikkat edildi mi? Müslümanlık câmi'asına dahil değildir, İslam ile alâkası kalmamıştır, demektir. Diğer bir Hadîste de: **"Müslim o kimsedir ki müslümanlar, onun elinden ve dilinden selâmette kalırlar"** buyurulmuştur. Bunun mefhûm-ı muhâlifi, aksine ma'nâsı **"Elinden ve dilinden müslümanların selâmette kalmadığı kimse Müslüman değildir"** olur. **"Neûzü billah min zalik."**

İşte peygamberler, güneş gibi Dünyayı tenvîr ettiler ve müsteid olanlara hakîkati gösterdiler. İyileri kendilerine yaklaştırdılar.

چشم داند لعل را و سنگ را چشم داند فرق کردن رنگ را

4271-Rengleri farketmesini ve lâ'l ile taş ayırdetmesini göz bilir.

Peygamberler ve onların vârisleri bulunan velîler, kâinâtın görür gözü makamındadır. Onlar bir kere bakınca karşısındakinin münevver mi, muzlim mi, lâ'l mi, yoksa âdî taş mı olduğunu, daha açığı iyi mi, kötü mü olduğunu derhal görür.

چشم را ز آن می‌خلد خاشاکها چشم داند گوهر و خاشاک را

4272-İnci'yi de, süprüntü ve çörçöp makulesi şeyleri de göz bilir. Bundan dolayı o çörçöp göze batar.

Enbiyâ ve evliyâ hazaratı, mâhiyyâtı ve ma'nevîyyâtı gören göz oldukları için çörçöp ve diken kabilinden olan kâfirler, onlara batarlar ve incitirler.

عاشق روزند آن زرهای کان دشمن روزند این قلابکان

4273-O alçak kalpazanlar, mürâîler, münâfıklar ve kâfirler; gündüzün, kalbi münevver zevâtın düşmanındırlar. Altın gibi olan hâlis ve muhlis mü'minler ise, gündüz gibi nurlu olan o zevât-i kirâmın âşıkındırlar.

تا ببیند اشرفی تشریف او ز آن که روز است آینه‌ی تعریف او

4274-Çünkü gündüz, o münevver zevâtın ta'rîfi aynasıdır. Böyle olması da şerefli bir kimsenin onlardaki şeref ve kemâli görmesi ve şereflerine göre ta'zîm ve tekrîm etmesi içindir.

روز بنماید جمال سرخ و زرد حق قیامت را لقب ز آن روز کرد

4275-Gündüz; kırmızı ve sarının cemâlini, rengini gösterdiği için Cenâb-ı Hakk, kıyâmete gündüzü lâkabını vermiş ve yevm-i kıyâmet buyurmuştur.

Ma'lûmdur ki eşyanın rengi ve mâhiyyeti gündüzün ziyasıyla görünür. Ne kadar aydınlık olursa olsun, renkler gece lâyıkıyla tefrik edilemez. Bundan dolayı ressamlar gece resim yapmazlar.

Kıyâmet de()dir. Öyle bir gündür ki, o gün herkesin sırrı ve hakîkati ayan beyân meydana çıkacak, kendisinin muhlis mi, münâfık mı olduğu herkes tarafından görülüp anlaşılacaktır. İşte bundan dolayı **Cenâb-ı Hakk** kıyâmete gündüz lakabını vermiştir. Fakat:

روز پیش ماهشان چون سایه‌هاست پس حقیقت روز سر اولیاست

4276-Gündüz hakîkatte evliyâullahın sırrıdır. Bildiğimiz gündüz, onların ay gibi olan kalblerinin derununa nisbetle gölge gibi kalır.

وَ الضُّحَى نور ضمیر مصطفی ز آن سبب فرمود یزدان وَ الضحی

4277-Duhâ vakti, güneşin doğup yükselmesiyle etrâfı tenvîr etmesi zamanı, Hz. Muhammed Mustafa Aleyhi ve Âlihî Ekmelüttehâyâ'nın kalbi nûrunu temsîl eylediği için Cenâb-ı Hakk Kur'ân-ı Kerîm'de "vedduhâ" buyurmuştur.

Arapça Sûre-i Vedduhâ: 1/2/3

"Güneşin yükselerek ortalığı iyice aydınlattığı zaman hakkı için, zulmeti her yeri kaplayan gece hakkı için, Habîbim; Rabbin seni terk ve sana buğzetmedi20"

Demişlerdir ki: Sabahın en parlak zamanına ve gecenin karanlık sükûnuna kasem, zâhirî bir tefsîrdir. Sabah ve gece hadîs şeylerdir. Kadîmin hadîse yemin etmesi ise câiz değildir. O halde Nazm-ı Kerîmin ma'nâsı, bir muzâf takdîriyle: **"Sabahın en parlak zamanı olan duha vaktinin Rabbi hakkı için"** demek olur.

Hz. Mevlânâ bir na't-i Şerîfinde buyurmuştur ki: **"Ya Resulallâh, Velleyl sûresini, saçlarınızın vasfı gördüm. Vedduhâ Sûresini okudum, mübârek yüzünüzün bir nushası olduğunu anladım. Âyet, ayet kırâate devam ederek (Nazm-ı Celîline geldim, dikkat ve basîretle bakınca) i kaşlarınızın kemerinden ibâret müşâhede ettim."**

هم بر ای آن که این هم عکس اوست قول دیگر کاین ضحی را خواست دوست

4278-Diğer bir kavle göre ki ehl-i zâhirin tefsîridir. Evet dost, bu duhâ vaktine kasem etti. Çünkü duhâ vaktinin parlaklığı da enver-i mevcûdât aleyhi emelüttehiyyât Efendimizin nûraniyyeti aksinden ibârettir.

خود فنا چه لایق گفت خداست ور نه بر فانی قسم گفتن خطاست

4279-Yoksa fânî bir şeye kasem etmek, şunun, bunun hakkı için demek şerîatte hatâdır. Hakîkatte fânî ve zâil olan şey, Allâh(C.C.) kelâmına ve kasemine nasıl lâîk olur?

4280-Halil İbrâhim Aleyhisselâm “Ben gurub eden yıldızları, ay ve güneşi, alel’umum fânî ve zâil olan şeyleri sevmem” derken Rabbülâlemîn olan Allâh-ü Teâlâ, fânî olan duhâ vaktine kasem etmek ister?

کی فنا خواهد از این رب جلیل لا أُحِبُّ الْآفِلِينَ كَافَتْ أَنْ خَلِيل

4281-Halîlullah Hazretleri “lâ uhibbül’âfilin” demişken Cenâb-ı Rabb-ı Celîl, bu kasemî ile nasıl fânî bir şeyi murâd eder?

O halde burada kaseme mevzu olan fânî duhâ değil, **Hakk**’ta fânî ve **Hakk** ile bâkî bulunan **Nûr-ı Hz. Mustafâ**’dır.

و آن تن خاکی زنگاری او باز و اللَّيْلُ است ستاری او

4282-Yine Hakk’ın () diye kasem ettiği gece, Peygamber Efendimizin settârlığıdır ve karanlık topraktan yaratılmış olan mubârek bedenidir.

Gece nasıl karanlığı örterse **Cesed-i Mukaddes-i Nebevî** de rûhunun nûrâniliğini setrettiği için o settâriyyete kasem buyurulmuştur.

با شب تن گفت هین ما ودعك آفتابش چون بر آمد ز آن فلك

4283-Resûl-i Ekrem Sallallâhü Aleyhi Vesellem Hazretlerinin rûhu güneşi, feleklerin fevkine yükselince o gece gibi olan cesed-i mukaddesine (ما ودعك **) “Rabbin seni terk etmedi” dedi.**

Aleyhissalatü Vesselam Efendimiz’e birkaç gün vahy gelmemişti. Bu münasebetle müşrikler: “**Rabbi Muhammed**’i bıraktı ve ona darıldı” demek münâsebetsizliğinde bulunmuşlardı. Duhâ sûresi, o hezeyânı ibtâl için nâzil olmuş ve **Kalb-i Enver-i Muhammedî** tesliye buyurulmuştu.

ز آن حلاوت شد عبارت ما قلی وصل پیدا گشت از عین بلا

4284-Belânın ta kendisinden vuslat peydâ oldu ki(Nazm-ı Celîli, o vuslatın tatlılığından ibârettir.

حال چون دست و عبارت آلتی است هر عبارت خود نشان حالتی است

4285-Her ibâre, bir hâlin nişânıdır. Hâl, el gibidir; ibâre ise âlet mesâbesindedir.

Gelip geçici olan şeye **hâl** denilir. İnsanlarda maddî, ma’nevî muhtelif hâller bulunur. Bunların başkalarına anlatılması ve başkalarının onları anlaması ancak ibâre, söz ile mümkündür. **Hız.Mevlânâ**, hâli ele, ibâreyi de alete benzetiyor ve her hâle, her ma’nâya münâsib bir ibâre vardır, diyor.

Kur’an-ı Kerîm’de müteşâbih denilen bazı âyetler vardır ki te’vîl edilir. Fakat o te’vîller hâl ve hakîkate uygun olmalıdır. Şerîate muvâfık bulunmalıdır. Mesela derviş kıyafetli bazı mülhidler; salât lafzı duâ demektir; duânın fârisîsi; niyâzdir. Biz de niyâz etmekle namaz farzını edâ eylemiş oluruz, derler. Salât hiç de onların hezeyânı gibi değildir. Ef’âl-i ma’lûme ve erkân-ı mahsûsadan ibârettir ki, **Allâh(C.C.)** rızası için ifâ edilir. O lâfz, o mülhidlerin düşüncesine alet olamaz. Bu gibi küfrâmîz te’vîller neye benzer bilir misiniz?

همچو دانه‌ی کشت کرده ریگ در آلت زرگر به دست کفشگر

4286-Kunduracı aleti, kunduracının elinde kuma atılmış dâne gibi olur.

Kunduracı, kuyumcu aletlerini kullanamaz; kunduracı âletleri de kuyumcunun işine yaramaz. Kuyumcu dükkanında kunduracı aleti, kunduracı dükkanında da kuyumcu aleti kuma ekilen buğday danesi gibi kalır. Bir misal daha:

پیش سگ کاه استخوان در پیش خر و آلت اسکاف پیش برزگر

4287-Ayakkabı tamircisinin âletleri de çiftçinin elinde, köpeğin önündeki samana, eşeğin yemliğindeki kemiğe benzer.

Hülasa; ibâreler, hâllerin anlatma ve anlaşılmasına âlettir. Lâkin o ibârenin o hâli anlatabilmesi şartıyla; yoksa indî, uydurma, hatta küfrâmîz te'vîlât hiçbir vakit ma'kul ve makbûl olamaz. Makbûl olsaydı, Dil Kurumu'nun türkçe diye uydurduğu acayip kelimeler, Türk halkı tarafından kabul edilir ve söylenirdi.

بود انا الله در لب فرعون زور بود انا الحق در لب منصور نور

4288-Enelhak sözü, Mansûr Hallâcın dudağında nûr idi. () ibâresi Fir'avnin dudağında yalan ve iftirâ idi.

Mansur'un *Evliyâullâh*'tan olduğunda şüphe yoktur. İstiğrak halinde iken lisânından *"enelhak"* *"Ben Hakk'ım"* sözü sâdır olduğu için katline fetvâ verilmiş, yüzlerce değnek vurulduktan ve elleri, ayakları kesildikten sonra *Bağdad*'da asılmıştı. *Hız. Mevlânâ* diyor ki: *"Kalem bir gaddârın elinde bulunursa şüphesiz Mansûr dâra çekilir"* *Cenâb-ı Pîr; Mansûr*'un haksız yere idam edildiğini bu beyti ile anlatıyor.

Evet, *"Enelhak"* sözü *Mansûr*'un ağzında bir nûr idi. Çünkü onun hâlini söylüyordu. *Allâh(C.C.)*'ın bazı makbûl kullarına bir tecellîsi olur ki, onun vukûunda o kulun benliği Hüviyyet-i İlâhiyyede tamamıyla yok olur. Kendi varlığı kalmayan o kul da her şeyde, hatta kendinde, Hakkanîyyet görür, bilâ ihtiyâr, *"Enelhak"* gibi sözler söyler, daha doğrusu onun lisânından *Allâh(C.C.)* söyler. Fakat o hal geçince *"Enel'abd"* *"Ben kulum"* demeye mecbur olur.

Fir'avn'in *"Ene Rabbükümü'lâ"* demesi ise mahzâ yalandı. O söz, onun hâline yalancı bir şahiddi. Demek ki bir söz, ehlinin hâline âlet ve tercümân oluyor, nâehle ise yalancı şahit gibi kalıyor.

شد عصا اندر کف ساحر هبا شد عصا اندر کف موسی گوا

4289-Mûsa'nın elindeki asâ, onun Hakk peygamberi olduğuna şâhid idi. Ona karşı çıkan sihirbazların değnekleri ise yalancı şâhid olmuştu.

Çünkü; onların yalancı olduklarını meydana çıkardılar.

Hız. Mûsa'nın asâ ve *yed-i beyzâ* mucizelerini sihir zanneden *Fir'avn*, *Mısır* sihirbazlarını toplamış ve bir imtihan yapmıştı. Sihirbazlar bir takım ipleri ve değnekleri meydana attılar, onları yılan gibi kıvrılır bir halde gösterdiler. *Hız. Mûsa* esasını yere bırakınca koskoca bir ejderha oldu ve ortada kıvranan yılanların hepsini yuttu. Bunun üzerine sihirbazlar, karşılarındaki zâtın yaptığının, sihir değil, mucize olduğunu anladılar ve *"Mûsa'nın Rabbine imân ettik"* diye secdeye kapandılar. Çünkü; sihir olsaydı ip ve değneklerin mâhiyyeti meydana çıkacak, kendileri ortada kalacaktı.

در نیاموزید آن اسم صمد زین سبب عیسی بدان همراه خود

4290-Bundan dolayı Îsâ, o yol arkadaşına Allâh(C.C.)'ın ism-i a'zamını öğretmedi.

Yukarıda geçmişti ki; bir ahmak, *Îsâ Aleyhisselâm*'a yol arkadaşı olmuş, bir çukur içinde gördüğü kemikleri diriltmesini, yahut okuduğu ismullâhı kendisine öğretmesini *Rûhullah Hazretlerinden* recâ etmiş, lâkin *Cenâb-ı Mesîh* ona o ismi öğretmemişti.

سنگ بر گل زن تو آتش کی جهد کاو نداند نقص بر آلت نه

4291-Çünkü; o ahmak,o ismin büyüklüğünü bilmeyecek, bir şey'e okuyup da te'sir etmediğini görünce ona noksan isnâd edecekti. Taşı çamura vur, ateş çıkar mı?

Evet; duâ müessirdir. Fakat o duâyı edecek ağız lazımdır ki, o ağız da enbiyâ ve evliyâ hazarâtında bulunur.

Naklederler ki **Hazret-i Ali Kerremallâhü veche** bir gün bir hurma ağacı altında ve kum üstünde oturuyormuş. Biri gelmiş, zarûret ve ihtiyâcından bahsetmiş. **Cenâb-ı Hayder** bir avuç kum almış, bir şey okumuş, üflemiş kumlar altın tozu olmuş. Zavallı fakir bunu hayretle görünce:

-Yâ Emirelmü'minin ne okudun? diye sormuş ve:

- Fâtîha okudum, cevabını alınca o da bir avuç kum almış, Sûre-i Fâtîha'yı okumuş. Avucunu açınca içindekinin yine kum olduğunu görmüş. Onda **Hazret-i Ali**'nin ağız olmadığı için okuduğu Fâtîha te'sir etmemiş.

Duânın hüsnü te'sir etmesi için duâ edenin ittikası, haramdan sakınması lazımdır. Bunun için başkalarından duâ talep edilir.

Mesnevî-i Şerîf de bir fıkra vardır. **Cenâb-ı Hakk, Hazret-i Mûsa**'ya: **"Bana günah etmediğin bir ağızla duâ et"** buyurmuş. Hz. **Mûsa**: **"Ya Rabbi bir ağzım var, onunla da belki günah etmişimdir"** deyince: **"Mü'min kardeşinden duâ iste ki sen onun ağızıyla günah etmemişsindir"** buyurulmuş. Onun için birbirimize duâ etmeliyiz. **Cenâb-ı Hakk**, cümlemize salâh, felâh ve refâh ihsân buyursun, âmîn.

Bazı kimseler; fûlan duâyı okudum da te'sir etmedi, o da bir şey değilmiş! diyerek duâyâ kusur bulurlar. Kusur duâda değil, onların helâl, haram demeyip bulduğunu göçüren ağzındadır. Onun için **Hazret-i Mevlânâ**: **"Çamura çakmak taşıyla vurursan nasıl kıvılcım çıkar?"** diyor.

جفت باید جفت شرط زادن است دست و آلت همچو سنگ و آهن است

4292-El ve âlet, çakmak taşıyla demir gibidir. İkişi çift olarak bulunmalıdır ki, kıvılcım çıksın. Doğmanın şartı çift olmaktır.

Kıvılcım çıkarmak ve ateş yakabilmek için çakmak taşıyla demir bulunmalı ve onları kullanacak tecrübeli bir el olmalıdır. Nasıl ki tevellüd için erkek ve dişi bir çift lazımdır. Bunun gibi dua için de sade okumak kâfi değildir. Onu okuyacak bir ağıza da sahip bulunmalıdır.

در عدد شك است و آن يك بی شکی است آن که بی جفت است و بی آلت یکی است

4293-Çifti ve âleti olmayan "Bir" dir ki Allâh(C.C.)'tır. Sayıda şek vardır, fakat o şeksiz, şüphesiz birdir.

متفق باشند در واحد یقین آن که دو گفت و سه گفت و بیش ازین

4294-İki, üç ve daha fazla diyenler, nihâyet birde ittifak ederler.

Mecûsiler gibi **Yezdân** ve **Ehrîmen** isimli iki ma'bud tanıyanlar, hristiyanlar gibi **Allâh(C.C.)**, **Cebrail** ve **Îsa**'dan ibâret **"Ekanîm-i selâse"** ye inananlar, müşrikler gibi had dü hisâbı olmayan putlara tapanlar, **Cenâb-ı Hakk**'ın birliğinde ittifak etmişlerdir. Çünkü; Mecûsiler **Yezdan'ı Ehrîmen'e** takdim ederler, hristiyanlar **Cenâb-ı Hakk'ı "Ekanîm-i selâse"** nin aslı bilirler, müşrikler de **Allâh(C.C.)'ı İlâh-ı a'zam**, putları onun nezdinde şefâatçi i'tikad ederlerdi. Bu i'tibâr ile **Hakk**'ın birliğinde Hak ve bâtil bütün mezâhib erbâbı müttefiklerdir.

گرد بر می گرد از چوگان او گر یکی گویی تو در میدان او

4295-Eğer sen muvahhid isen ve hak meydânında Allâh(C.C.) birdir diyorsan onun çevgânı önünde yuvarlan ve kazâsına rızâ göster.

که ز زخم دست شه رقصان شود گوی آن گه راست و بی نقصان شود

4296-Her kimin topu tam müdevver ve noksansız ise şâhın eli darbesinden rakseder.

Mükerreren söylenildiği üzere “*gûy ü çevgân*” ağaçtan küre şeklinde yapılmış bir top ile ucu çengelli bir sırık idi ki onlarla meydanda süvârî olarak oynanırdı. Topu yere bırakırlar, süvârîler onun üstüne saldırırlar, ellerindeki sırığın çengeline takmaya çalışırlardı. Her kim onu çengeline takar da yerden kaldırırsa, oyunu kazanmış olurdu. Bir nevi’ harb idmanı olduğu için bu oyuna ümerâ vüzerâ ve pâdişahlar da iştirâk ederlerdi.

H_z. Mevlânâ bir gazelinde der ki: “Mevlevîlerin semâî, dönmeleri nedir bilir misin? Allâh(C.C.)’ın aşkı darbesi önünde başını top yapmak ve elsiz, ayaksız koşmaktır.”

H_z.Mevlânâ diyor ki: “Gûy, sâlik, şu âlemde Hakk’ın kazâsına ve belâsına tahammül eder, hatta ondan zevk alırsa o vakit kâmileşir.”

داروی دیده بکش از راه گوش گوش دار ای احول اینها را به هوش

4297-Ey şaşî;biri iki gören ve Bir olan Allâh(C.C.)’a ikidir, üçtür, yâhud daha ziyâdedir diyen; bunları idrâk ve şuûr ile dinle gözüne kulak yoluyla ilâç yapmış ol.

می‌نیاید می‌رود تا اصل نور پس کلام پاک در دل‌های کور

4298-Kör olan kalblerde, kelâm-ı pâk ve hikmet-i ilâhiyyeye müteallık sözler durmaz. Nûrun aslı olan Allâh(C.C.)’a kadar gider.

می‌رود چون کفش کژ در پای کژ و آن فسون دیو در دل‌های کژ

4299-Şeytanın vesvese ve efsûnu ise çarpık gönüllerde çarpık ayağın çarpık ayakkabıya girdiği gibi girer ve durur.

چون تو نااهلی شود از تو بری گر چه حکمت را به تکرار آوری

4300-Sen ilâhi hikmeti tekrar tekrar işitsen ve okusan da, nâ ehil olduğun için, o hikmet senden berî olur.

ور چه می‌لافی بیانش می‌کنی ور چه بنویسی نشانش می‌کنی

4301-O hikmetleri yazıp tesbît eylesen de, hattâ takrîr ve beyân eylesen de.

بندها را بگسلد وز تو گریز او ز تو رو در کشد ای پر ستیز

4302-Ey inadçı; o hikmetler senden yüz çevirir, bağlarını kırıp senden kaçar.

Bir kimsede Hikmet-i İlâhiyyeye kabiliyyet olmazsa onu ağızdan, yahut kitabdan öğrenmiş olsa bile o hikmet onda karar etmez, firâr eder.

علم باشد مرغ دست‌آموز تو ور نخوانی و ببیند سوز تو

4303-Hikmeti okumasanda sende kabiliyyet bulunduğunu görünce o hikmet senin yanına gelir ve eline konmaya alışmış bir kuş gibi olur.

همچو طاوسی به خانه‌ی روستا او نیاید پیش هر ناوستا

4304-Hikmet; her ustasızın, yani bir kâmilin terbiyesinde bulunmayanın yanında durmaz. Tavus kuşunun köylü evinde durmadığı gibi.

“PADİŞAHIN DOĞAN KUŞUNU KÖYLÜ BİR KOCAKARININ EVİNDE BULMASI”

یافتن پادشاه باز را به خانه‌ی کمپیر زن

سوی آن کمپیر کاو می‌آرد بیخت دین نه آن باز است کاو از شه گریخت

4305-İlâhi ilim; pâdişah'tan kaçıp da un eleyen kocakârının yanına giden toğan gibi değildir.

Biraz evvel ilm ve hikmetin ehil olmayanlar yanında durmayacağı beyân edilmişti. Burada deniliyor ki İlim, nâ ehil olandan kaçır, ehil olandan ayrılmaz. Tam yerini bulmuşken pâdişâhın sarayından kaçıp köylü bir kocakârının kulübesine uçan doğan kuşu gibi değildir. O kocakârı ki:

دید آن باز خوش خوش زاد را تا که تتماجی یزد اولاد را
4306-Çocuklarına tutmaç pişirmek için un eliyordu. O güzel doğmuş hoş doğanı gördü ve tuttu.

ناخنش ببرید و قوتش کاه کرد پایکش بست و پرش کوتاه کرد
4307-Hayvanın ayağını bağladı, kanadını kısalttı, tırnaklarını kesti, gıdâ olmak üzere ona saman verdi.

پر فرود از حد و ناخن شد دراز گفت نااهلان نکردندت به ساز
4308-Dedi ki: Bakmasını bilmeyenler sana iyi bakmamışlar. Tırnakların uzamış, haddini ve lüzûmu derecesini geçmiş.

سوی مادر آ که تیمارت کند دست هر نااهل بیمارست کند
4309-Nâ ehil olanların eli seni hastalandırır. Anne'nin yanına gel ki seni tedavi etsin.

کژ رود جاهل همیشه در طریق مهر جاهل را چنین دان ای رفیق
4310-Arkadaş; câhilin muhabbetini, kocakârının şefkati gibi bil. Çünkü; o yolda dâima tersine gider.

Kocakârı gûya doğanı sevmiş ve aklınca ona hizmet etmek istemiş de tutmuş kanatlarıyla tırnaklarını kesmiş, onu muattal bir hale getirmiş. Halbuki kanat ve tırnak, doğanın aletleridir ki, kanatlarıyla uçar, tırnaklarıyla kuş yakalar. İşte câhil dostların gûya sevgilerinden yapacakları budur. Kaş yapayım derken göz çıkarırlar. Uyumuş çobanın yüzüne konan sinekleri defetmek için, kafasına kocaman bir kaya vuran ayının dostluğu gibi.

سوی آن کمپیر و آن خرگاه شد روز شه در جستجو بی‌گاه شد
4311-Doğanı aramak için çıkan padişâhın günü gecikti. Akşam üstü kocakârının obasına uğradı.

شه بر او بگریست زار و نوحه کرد دید ناگه باز را در دود و گرد
4312-Ansızın toğanı toz ve duman içinde gördü. Haline acıdı, hüngür hüngür ağladı.

که نباشی در وفای ما درست گفت هر چند این جز ای کار تست
4313-Dedi ki: Bize karşı vefakârlıkta sağlam olmadığın için bu hâl, senin ceza-ı amelindir.

غافل از لا یستوی اصحاب نار چون کنی از خلد زی دوزخ فرار
4314-"Lâ yestevî eshâbünnâri" Âyetinden gafil olarak cennetten cehenneme nasıl kaçıyorsun?

Sûre-i Haşr: 20

"Cehennem eshabıyla Cennet eshabı müsavi olmaz. Cennet eshabı olanlar, fevz ü Necat bulunanlardır.21"Âyet-i Kerimesine işarettir.

Pâdişâh, kendi sarayını cennete, kocakârının kulübesini cehenneme benzetiyor. Doğanın orada uğradığı felaketin de saraydan kaçması suçunun cezası olduğunu söylüyor.

خیره بگریزد به خانه‌ی گنده پیر
این سزای آن که از شاه خبیر
4315-*Şu hâl, ahvâle vâkıf pâdişâhın sarayından, kokmuş bir kocakarının kulübesine kaçanın lâyıkıdır.*

بی‌زبان می‌گفت من کردم گناه
باز می‌مالید پر بر دست شاه
4316-*Doğan, kanadını şâhın eline sürüyor, dilsiz, lisân-ı hâl ile ben kabâhat işledim, diyordu.*

Ve ilave ediyordu ki:
گر تو نپذیری بجز نیک ای کریم
پس کجا زارد کجا نالد لئیم
4317-*Ey kerîm olan pâdişah, sen iyilerden başkasının ettiği i'tirâzı kabûl etmezsen bir suçlu nerede ve kime karşı inleyip sızlasın?*

ز آنکه شه هر زشت را نیکو کند
لطف شه جان را جنایت جو کند
4318-*Pâdişâhın lûtfu, canı suç işleyici yapıyor. Çünkü; şah, her kabâhati aff ile güzelleştirir.*

Buradaki doğandan maksad; nefis kocakarisının eline yakasını kaptırmış bir günahkârdır. O günâhkâr ki:

Arapça Sûre-i Zümer: 53

“*Allâh(C.C.), hakîkaten bütün günahları mağfiret buyurur*”²² Ayet-i Kerîmesindeki İlâhi müjdeye istinâd ile ısyanda bulunmuş, *Allâh(C.C.)* gafûr ve rahîmdir. Husûsiyle böyle bir müjdesi de vardır. Elbette beni de afv ü mağfiret buyurur, demiştir. *Hakk*’ın rahmetinden ümit kesilmez. Çünkü:

Arapça Sûre-i Zümer: 53

“*Allâh(C.C.)’ın rahmetinden ümit kesmeyin*”²³ tenbihi vârid olmuştur. Fakat azabdan da emin olmamak, “*beynelhavfi varrecâ*” bir halde bulunmak lazımdır. *Hiz. Mevlânâ, Allâh(C.C.)’ın lûtfuna mağrur* olarak günaha girmekten nehy için buyuruyor ki:

زشت آمد پیش آن زیبای ما
رو مکن زشتی که نیکیهای ما
4319-*Yürü, kabahat işleme ki bizim iyiliklerimiz bile o güzel Allâh(C.C.)’ımızın huzûrunda çirkindir.*

Kabahat işlemek ve ısyanda bulunmak şöyle dursun, bizim iyilik ve güzellik diye yaptığımız tâât ü ibâdât bile Huzûr-ı Bârîde çirkindir. Zirâ kimse hasbelbeşeriyye Zât-i Ulûhiyyete layık amelde bulunamaz. Nitekim ekmel-i ibâd ve eşref-i mahlûkat *Aleyhisselevatü Vetteslimat Efendimiz* bile bu hususta acz göstermiş ve: “*Ey ma’bûd-i kül, biz sana layık ibadette bulunamadık*” buyurmuştur.

تو لوای جرم از آن افراشتی
خدمت خود را سزا پنداشتی
4320-*Ey gafil; kendi hizmetini, tâat ve ibâdetini Hakk’a lâyük vehmettiğin için isyan bayrağını açıyorsun.*

ز آن دعاکردن دلت مغرور شد
چون ترا ذکر و دعا دستور شد
4321-*Zikr ve duâ etmek için sana izin verilmiş, o duâ etmek de seni mağrûr bir hâle getirmiştir.*

Kur’an-ı Kerîm’de: “*Bana duâ edin, size icâbette bulunayım*” emri ile va’di vardır. Sen duâ edince *Hakk*’ın icâbette bulunacağına dayanmış, ona iğtirâren serâpa günahlara bulanmışsın.

ای بسا کاو زین گمان افتد جدا
هم سخن دیدی تو خود را با خدا
4322-*Sen duâ ederken kendini Allâh(C.C.) ile musâhib görüyorsun. Çok kimse bu zannı dolayısıyla Hakk’tan cüdâ düşmüştür.*

Ellerini açıp duâ etmek, *Allâh(C.C.)*'ın huzûrunda durup ona hitâb eylemek ve onunla konuşmak demektir. Fakat günahattan hâsıl olan yüz karalığıyla o yüksek huzûra çıkmak da kulluk âdâbına muhâliftir.

خویشتن بشناس و نیکوتر نشین
گر چه با تو شه نشیند بر زمین

4323-Eğer pâdişah seninle berâber yere oturur, kemâl-i merhametinden senin mertebene tenezzül ederek duânı dinlerse, o tenezzülü ve o istimâî kendi kabiliyetinden değil, onun lûtf u kereminden bil. Kendini ve mertebeni tanı, küstahlığa kalkışma, edeb ve terbiyeni muhâfaza et .

Hiz. Mevlânâ, doğan fıkrasına avdet ediyor.

توبه کردم نو مسلمان می شوم
باز گفت ای شه پیشیمان می شوم

4324-Doğan hâl diliyle diyordu ki: “Pâdişâhım yaptığım işten peşîmân oldum. Bir daha yapmamak üzere tevbe ediyorum, âdeta yeniden Müslüman oluyorum.”

Hasbelbeşeriyye işlenilen bir günâhın akibinde tevbe ve istiğfar etmelidir. Lakin o tevbe ve istiğfar yalnız lisanla olmamalı, kalbde duyulan bir peşîmânlık ve bir daha yapmamak niyetiyle olmalıdır. Yoksa gönülde günah meyli varken lisânen “*Tübtü ve reca’tü ilallâh*” demek de bir günah olur ki ondan da tevbe etmek lazım gelir. Nasıl ki şu rubîâde buna işaret edilmiştir:

Gönlümde günah işlemeye istek var,
Dilseyse gezer tevbe ile istiğfar.
Hâlimle mekâlîmden utandım billâh,
Affeyle benim şu tevbemi yâ Gaffâr.

Böyle bir daha işlememek azmiyle tevbe edenlere karşı evvelce işlemiş oldukları günahları, işlenilen yerlere ve işleyenlerin a’zâsına, hatta kirâmen kâtibîne *Cenâb-ı Hakk*’ın unutturacağına dâir “*Câmi-i Sagîr*” de bir Hadîs var. Lakin iş, öyle bir tevbe etmekte ve edilen ahdi tutabilmekte. *Cenâb-ı Erhamürrâhimîn* cümlemizin tevbesini kabul etsin ve tevbelerimizde sebât ihsan buyursun âmin bu yolda edilen tevbelere “*Tevbe-i Nasûh*” ta’bir edilir.

Doğan lisânından i’tirâza devam ediliyor.

گر ز مستی کج رود عذرش پذیر
آن که تو مستش کنی و شیر گیر

4325-Senin sarhoş edip de arslan üstüne saldırdığın kimse mestlik dolayısıyla sallanarak giderse ma’zur gör.

بر کنم من پرچم خورشید را
گر چه ناخن رفت چون باشی مرا

4326-Tırnaklarım kesildiyse de zararı yok. Sen benim olur ve beni himâye edersen, bu hâlimle de güneşin perçemini, şuânı koparırım.

چرخ بازی گم کند در بازیم
ور چه پرم رفت چون بنوازیم

4327-Kanadım gittiyse ziyânı yok. Beni okşayacak olursan, benim doğanlığım karşısında felek, oyununu ve hareketini kaybeder.

گر دهی کلکی علمها بشکنم
گر کمر بخشیم که را بر کنم

4328-Eğer bana bir kemer, belime kuvvet verirsen dağı yerinden koparır, kaldırırım, bir kalem ihsân edersen âlemleri kırar ve âlimlere galebe çalarım.

ملك نمرودی به پر بر هم زنم
آخر از پشه نه کم باشد تنم

4329-Vücûdum nihâyet sivrisinekten zayıf değildir. Ben kanadımla Nemrûd’un mülkünü altüst ederim.

Şu sayılan hareketler bir doğanın yapacağı işler değildir. Fakat ondan maksad; günaha girmiş ve candan tevbe etmiş bir Müslüman olduğu söylenilmiştir.

Öyle bir kimseyi **Cenâb-ı Hakk** affeder ve o kuvvetleri ihsân eylerse o kimse evliyâullahtan olur ve kerâmet kuvvetiyle her şeyi yapar.

Hz.Mevlânâ Mesnevî-i Şerîf'in diğer bir yerinde der ki: **“Evliyâ'nın Allâh(C.C.) tarafından öyle bir kudreti vardır ki atılmış oku yolundan çevirir”**

İnsan değil, bir sivrisinek bile **Allâh(C.C.)**'ın te'yidine mazhar olsa, koca bir **Nemrûd**'un beynini parçalar.

Vak'a ma'lûm; **Nemrûd**, yani, **Bâbil hükümdârı**, **Hz. İbrâhim**'i ateşe attırmış, fakat yakamamıştı. Bundan ibret almadı, **Halilullah Hazretleri**'ne: **“Rabbine söyle, ordusuyla gelsin, çarpışalım”** dedi. **Cenâb-ı Hakk**, o ahmak herifin meydan okumasına karşı, âciz bir sivrisineği ona musallat etti. Sivrisinek **Nemrûd**'un burnundan girdi, ısırmağa başladı. **Nemrûd** tahammül edemiyor, başına tokmaklar vurduruyordu. Nihayet kafası patladı, canı cehenneme gitti.

Yine doğan lisânından ve evliyâ kuvvetinden bahsediliyor:

هر یکی خصم مرا چون پیل گیر در ضعیفی تو مرا بابل گیر

4330-Zayıflık ve âcizlikte sen beni ebâbîl kuşu ve düşmanlarımdan her birini de fil gibi farzet.

بندقم در فعل صد چون منجنیق قدر فندق افکنم بندق حریق

4331-Fındık kadar yakıcı bir taş atarım. Attığım o taş, yüz mancınığın göreceği işi görür.

4332-Vâkiâ atacağım taş, nohud kadardır, lâkin onun te'siriyle düşman ordugâhında ne baş, ne tolga kalır.

Cenâb-ı Pîr şu iki beyitle **Kur'an-ı Kerîm**'de bahsolunan **Eshâb-ı Fil** kıssasına işâret ediyor.

Kelâm-ı İlâhîde buyuruluyor ki:

Sûre-i Fil: 1

“Habibim; görmedin mi? (görmüş gibi bilmiyor musun?) Rabbîn eshâb-ı fili nasıl helâk eyledi? 24”

Eshâb-ı fil; **Habeşistan**'ın **Yemen** valisi bulunan **Ebrehe**'nin **Kâbetullah**'ı yıkmak ve Hicaz Araplarını **San'a**'da yaptırmış olduğu kilisenin ziyaretine alıştırmak için **Mekke**'ye getirdiği bir ordu idi. Orduda filler de bulunduğu için o haşerâta **Eshâb-ı Fil** ta'bir edilmiştir.

Aleyhisselat Efendimiz, **Eshâb-ı filin Mekke**'ye geldiğini ve **Kahr-ı İlâhîye** uğradığını görmemiş, Çünkü vaka'dan iki ay sonra dünyaya gelmişti. Fakat hâdis e o kadar meşhûr idi ki **Mekke** ve **Hicaz**'da onu bilmeyen yoktu. **Sallallâhü Aleyhi Vesellem Hazretleri** de daha çocukken işitmiş, husûsiyle **Ebrehe** ile görüşen büyük babası **Abdülmuttalib**'den öğrenmişti.

Sûre-i fil:2/5

“Onların mekr ü hilesini dalâlete uğratmadı mı? (Ka'beyi yıkmak için aldıkları tedbiri te'sirsiz bırakmadı mı?)Onların üstlerine ebâbîl denilen kuşları gönderdi ki siccîlden taşlar atıyorlardı. Rabbîn onları yenilmiş saman kırıntıları gibi perişan etti.25”

Siccîl kelimesinin fârisînden ve **Seng-i gil**'den arapçaya alınmış olduğu söyleniyor. **Seng-i gil**; taş kesilmiş çamur demektir.

Ebâbîl denilen o kuşlar gagalarında ve pençelerinde birer taş parçası olduğu halde **Ebrehe** ordusunun üstünde uçmuşlar, adeta tayyâreden bomba atılır gibi, o taşları bırakmışlardı ki, her kime isâbet eylediyse onu öldürmüş, o koca ordu perişân olmuş, ağırlıklarını ve paralarını da **Mekke** ehâlisi iğtinâm eylemişti.

Ebrehe ordusunun **Mekke** civârında mahvolduğu târîhen sâbit ve muhakkaktır. **Mekke**'de ona karşı duracak bir kuvvet yoktu. Demek ki ordunun muzmahil olması beşerî değil, ilâhî bir kuvvetle vukûa gelmişti. Bazıları orduda vebâ çıkmış, ondan dolayı efrâdı kırılmış olduğunu söylerler. Ebâbil kuşlarını mikrob ile te'vil etmek isterler. Bu te'vile hiç de lüzum yoktur. Çünkü; fil vak'asıyla **Elem tere sûresi**'nin nüzûlü arasında ancak kırk bu kadar sene geçmiş, o vak'ayı gözüyle görenlerden daha yaşayanlar bulunmuştu. Eğer hadîse, hikâye buyurulan gibi olmamış olsaydı, eshâb-ı filin helâkini müşâhede etmiş ve sağ kalmış olanların **Resûlullah Efendimizi** derhal tekzib edecekleri pek tâbi'i bir şeydi.

Sûreta aciz ve yapa yalnız bir kimsenin te'yid-i ilâhîye mazhar olunca sûretâ kuvvetli bir kalabalığa galebe çalabileceğini isbât için **Hz. Mevlânâ Cenâb-ı Mûsâ**'nın tek başına Fir'avne galebesini anlatıyor.

ز د بر آن فرعون و بر شمشیر هاش موسی آمد در و غا با يك عصاش

4333-Mûsâ Aleyhisselâm bir asâ ile geldi ve Fir'avn ile onun kılıçlı askerlerini mağlûb etti.

Bunu yapan yalnız **Mûsa** da değildir.

بر همه آفاق تنها بر زده ست هر رسولی يك تنه كان در زده ست

4334-Da'vet kapısını çalmış, halkı Allâh(C.C.) yoluna çağırmış her peygamber yapayalnız olduğu halde dünyâyı tevhide davet etmiştir.

موج طوفان گشت از او شمشیر خو نوح چون شمشیر در خواهید ازو

4335-Nûh Aleyhisselâm, kavminden imâna gelmeyenlerin helâki için Allâh(C.C.)'tan kılıç isteyince tûfân dalgaları, kılıç tabîatlı, öldürücü olmuştur.

Hz.Nûh uzun seneler kavmini imâna da'vet ettiği halde pek az kimseden başkası onu tasdik etmemiş, imân etmiş olanlardan gayrisının hidâyet yoluna giremeyeceği de vahy ile kendisine bildirilmişti. Bunun üzerine **Cenâb-ı Hakk'a**: “**Ya Rabbi; şu arz-ı irak üzerinde kafirlerden kimseyi sağ bırakma**” diye duâ etmişti. Onun bu inkisârından sonra sürekli yağmurlar yağdı. **Dicle ve Fırat** nehirleri kabardı. O havâlîyi sular kapladı. **Hz.Nûh** ile kendisini tasdik etmiş olanlar gemiye girip kurtuldular, müşrikler ise tûfân dalgaları arasınca can verdiler ki o dalgalar, insan öldüren birer kılıç vazîfesini görmüştü.

ماه بين بر چرخ و بشكافش جبين احدا خود كيست اسپاه زمين

4336-Ey Ahmed, yâ Muhammed! Yer yüzündeki askerler kim oluyor? Gökyüzündeki aya bak ve onun alnın yar.

Bu beyt, lisân-ı ilâhîden **Zât-i Risâletpenâhîye** hitâbdır. **Nebiyyi ekrem Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimiz** de: “**Ey insanlar, ey Mekke müşrikleri, Allâh(C.C.)'tan başka ma'bûd yoktur deyiniz**” diye halkı tevhide davet başladığı sırada yapayalnızdı. Fakat bir işâretle kameri ikiye ayıracak derecede te'yid-i ilâhîye mazhardı. Bi'setin sekizinci senesinde hac mevsiminde ve hüccâcın **Mine**'de bulunduğu bir gecede **Aleyhisselat efendimizden** ayın iki parça edilmesi istenilmiş, **Resulullâh** mübarek parmağıyla işaret buyurunca bedir halinde bulunan ay, orta yerinden ayrılmış, bir müddet öyle durduktan sonra birleşmişti. Bu Hadîseyi kibâr-ı eshabdan **Ali bin Ebîtalib, Abdullah bin Abbas, Abdullah bin Mes'ud, Abdullah bin Ömer** gibi bir çok zevât rivayet etmiş ve rivâyetleri tevâtür derecesini bulmuştur.

Şifâ-i Şerîf müellifi **Kadi İyâz şakkulkamer mucizesi** hakkındaki Ehâdisi yazdıktan sonra: “**Şu Hadîsler sahîh ve bu husustaki rivâyetler pek ziyâde sarîhtir. Binâenaleyh bir takım dinsizlerin: Öyle bir şey olsaydı arzın muhtelif yerlerinden görülmesi lazım gelirdi! demeleri iltifâta şâyân değildir. İnşikak-ı**

kamer vukû' bulacağı evvelce bütün insanlara haber verilmiş değildi ki o gece herkes tarafından tarassud edilsin de her taraftan görülsün. Bundan başka tûl dairelerinin ihtilâfı hasebiyle küre-i kamerin rüyeti, arzın her tarafında aynı saatte olmaz. Bazen de bir bulutun, yahut yüksek bir dağın mâni' olmasıyla ayın görülemediği vâki'dir. Çok defa bir kıtada ay tutulur da sâir kıtalar şöyle dursun o noktada bile göremeyenler bulunur."

Diyerek şakkulkamer mucizesini inkâra kalkışanlara pek güzel bir cevap vermiştir.

دور تست این دور نه دور قمر تا بداند سعد و نحس بی خبر

4337-Ey peygamber-i ekber, kameri şakket ki o uğurluluk ve uğursuzluktan bahseden müneccimler, bu devrin devr-i kamerî değil, senin devrin olduğunu bilsinler.

Müneccimlere göre yıldızların, husûsiyle yedi seyyârenin arz üzerinde maddî ve ma'nevî te'sirleri varmış. Seb'a-i seyyâreden bazıları arz üzerinde seâdet, bazıları da felâket te'siri gösterirmiş. *Eski Nebetîyeler*'den kalma bir i'tikada göre de âlemin tam bir devr nöbeti 49000 sene imiş. Bu müddet, yedi devreye ve her devre yedi bin seneye ayrılır, her devrenin ilk bin senesinde bir seyyâre müstakillen, altı bin senesinde diğer seyyârelerle müştereken âlemi idâre edermiş. Ötekilerin devresi tamam olmuş, tebdir ve idare nöbeti şimdi kamere gelmiş olduğu için bulunduğumuz devre *Devr-i Kamerî* denilmiş.

Hz.Mevlânâ buyuruyorki: "*Devir; devr-i kamerî değil, devr-i Muhammedî'dir. Zîrâ; devrin sahibi ve müdebbiri vehmedilen kamer de Resûlullâh'ın irâdesine mahkûm olmuş ve onun mucize parmağıyla ikiye ayrılmıştır.*"

Şeyh Galip merhum *Hüsn ü Aşk'ın Mi'raciyye* bahsinde bu, devir vâhimesini çürütmek için der ki:

*Çün bastı sipihr-i evvele pâ,
Oldu iki pâre bedr-i ra'nâ.
Tâ halka iyân ola mücerred,
Kim devr-i kamer mi devr-i Ahmed.*

Yine lisân-ı İlâhîden zât-i akdes-i Risâlet penâhîye hitâb ediliyor:

آرزو می برد زین دورت مقیم دور تست ایرا که موسای کلیم

4338-Habîbim; bu devir, senin devrindir. Allâh(C.C.) ile bilâ vâsıta konuşan Mûsâ kelîmullah bile senin devrinde bulunmayı isterdi.

کاندر او صبح تجلی می دمید چون که موسی رونق دور تو دید

4339-Çünkü Mûsâ, senin devrindeki parlaklığı ve onda tecelli sabahının zuhûra geleceğini ma'nen görünce.

بر گذشت از رحمت آن جا رویت است گفت یا رب آن چه دور رحمت است

4340-Derdi ki yâ Rabbî; devr-i Ahmedî, nasıl bir rahmet devridir, hatta o devir; rahmeti geçmiştir ki onda rû'yet vardır.

Çünkü; zât-ı akdes-i *Muhammedî* mi'racda şeref-i rû'yete mazhar olduğu gibi, *verese-i Muhammediyye* olan *Evliyâullâh* da o şerefe bilverâse nâil olmuşlardır.

از میان دوری احمد بر آر غوطه ده موسای خود را در بحر

4341-İlâhî; kelîmin olan Mûsâ'yı denizlere daldır da devr-i Ahmedî ortasında çıkar.

راه آن خلوت بدان بگشودمت گفت یا موسی بدان بنمودمت

4342-Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: Ey Mûsâ; devr-i Ahmedînin fazîletini ve şerefini ve o halvet yolunun kapısını sana açdım.

Senin zamanından uzak bulunan o devri sana gösterdim ki:

پا بکش زیرا دراز است این گلیم که تو ز آن دوری درین دور ای کلیم

4343-Ey Kelîm; sen o devirden uzak bir zamandasın. Ayağını topla ki bu kilim uzundur.

Aranızda çok zaman vardır.

Efdalülmürselîn Efendimizin Allâh(C.C.)'a olan kurbiyyeti ve zamanının şeref ü fazîleti Hz.Mûsa'ya keşf sûretiyle bildirmiş, Kelîmullah da o devre gıpta ettiği için o zamana yetişmek ve Muhammed ümmeti arasına girmek istemişti. Bundan dolayı Resûl-i Ekrem Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimiz: "Mûsa sağ olsaydı, bana tâbî' olmaktan başka bir şey yapmazdı" buyurmuştur.

**Şerefyâb-ı hitâb-ı hâs olmuşken Kelîmullah,
Sana ümmet olup hâcetrevâdır ya Resûlullâh.**

Nasıl ki **Îsâ Aleyhisselâm** da kıyâmete yakın yere inecek, ümmet-i **Muhammed** arasına girecek ve şerîat-i Ahmedîyye ile amel eyleyecektir.

**Urûc ettiyse çerh-i çârüme Îsây-ı ruhullah,
Kudûmun neşre bir peyk-i semâdır yâ Resulallâh**

Bundan sonra **Cenâb-ı Pîr, Hz. Mûsâ'ya devr-i Ahmedî** şerefının bildirmesi hikmetini beyân için lisan-ı İlâhîden diyor ki:

تا بگریاند طمع آن زنده را من کریم نان نمایم بنده را

4344-Ben kerîmim. Görsün de tama' etsin ve o tama', kendisini ağlatsın diye kuluma ekmek gösteririm.

Bu, şuna benzer ki:

تا شود بیدار واجوید خوری بینی طفلی بمالد مادری

4345-Bir ana, uyansın da yiyecek istesin diye çocuğunun burnunu ovalayıp uyandırır.

و آن دو پستان می‌خلد زو مهر در کاو گرسنه خفته باشد بی‌خبر

4346-Çünkü çocuk, açlığının farkında olmaksızın uyur. Anasının memelerindeki süt ise çocuğa olan şefkat ve muhabbeti sevgiyle onu tazyik eder.

Benim merhametim ve lûtf u keremim de kuluma atâda bulunmak istediği için onu gâfletten uyandırır ve talebde bulundururum.

فابتعثت أمة مهدية كنت كنزا رحمة مخفية

4347-Ben gizli bir rahmet hazînesi idim, hidâyet bulmuş bir ümmet halk ederek dünyâyâ gönderdim.

"Ben gizli bir hazine idim ki bilen yoktu. Bilinmesini arzu ettim ve bilineyim, beni bilsinler diye halkı yarattım" Hadîs-i Kudsîsine işaret ediliyor. "Ümmet-i mehdiyye" nin ümmet-i **Muhammed** olduğu da bildiriyor.

او نمودت تا طمع کردی در آن هر کراماتی که می‌جویی به جان

4348-Senin canla, başla istediğin kerâmetler ve murâdları sana o, Allâh(C.C.) gösterdi de sen ona tama' ettin ve husûle gelmesine çalıştın.

تا که یارب گوی گشتند امتان چنډ بت بشکست احمد در جهان

4349-Muhtelif ümmetler Yâ Rabbî deyip bir Allâh(C.C.)'ı tanıyınca kadar Hazret-i Ahmed Aleyhsselâm ne kadar put kırdı.

Nebiiyi Ekrem Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimiz, halkı tevhide davete me'mur olduğu vakit Dünyâ da din nâmına Mûsevîlik ve İsevîlikle müşriklik vardı. Gerek yahudilik, gerek hıristiyanlık, **Mûsâ** ve **İsa Aleyhisselâm**'ın şeriatlerinden ayrılmış, yahudiler **Uzeyr**'e, hıristiyanlar **İsa**'ya **İbnullah** yani, **Allâh(C.C.)**'ın oğlu diyecek kadar dalâlete düşmüştü. **Hicaz**'da hunefâ denilen ve **İbrâhim Aleyhisselâm**'ın şeriatıyla amel ettiklerini söyleyen birkaç muvahhid de mevcuddu. Lakin bunlarda tamamıyla Halîlullahın şeriatıyla âmil değillerdi. Çünkü **şeriat-i İbrâhîmiyye** ve **tebliğât-ı İsmâiliyye** zabtedilmemiş olduğu için unutulmuştu. Halkın ekseriyyeti ise müşrikkti. Kimi putlara, kimi başka şeylere tapıyordu. **İbrâhim** ve **İsmail Aleyhisselâm**'ın **Mekke**'de binâ etmiş oldukları **Ka'be**'ye **Beytullâh** denildiği ve her vakit ziyâret ve tavaf edildiği halde içerisine ve dışarisına 360 kadar put konulmuştu. Ma'bûd-i yegânenin beyt-i mükerremi yanında onlara tapılıyordu.

Âlemlere rahmet ve sebep-i hidâyet olarak gönderilen **Aleyhissalatü Vesselam Hazretleri Mekke**'yi fethedince **Ka'be**'nin yanındaki o putları kırdırdı, diğer taraflardaki müşrik ma'bedlerini yıktırdı. Çünkü onlar durdukça, onlara tapmaya alışmış olan câhil ve gafil insanlar tek olan **Allâh(C.C.)**'a ibâdet edemeyeceklerdi.

می پرستیدی چو اجدادت صنم گر نبودی کوشش احمد تو هم

4350-Eğer Hazret-i Ahmed Aleyhisselâmın sa'y ü gayreti ve putları kırdırmak husûsundaki himmeti olmasaydı ey bugün Müslüman bulunan kimse; sen de ecdâdın gibi puta tapardın.

Batın putu nedir?

İnsanın içinde bulunan ve her arzusuna tapınırcasına itâat olunan nefistir ki: Arapça Sûre-i Yusuf: 53

"Nefs, hakîkaten kötülüğü emreder²⁶"

O kötülüğü yapan da o kötü emre itâat ettiği için, ona tapınmış olur.

کز بت باطن همت برهاند او گر بگویی شکر این رستن بگو

4351-Eğer bir şey söylersen bu halâsın, putperestlikten kurtuluşun şükrünü söyle, ondan dolayı Resûlullah'a teşekkür ve Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senâ et ki bânın putundan da kurtulasın.

کز پدر میراث مفتاش یافتی سر ز شکر دین از آن بر تافتی

4352-Din şükründe bulunmaktan, seni Müslüman yarattığı için Allâh(C.C.)'a hamd ü senâ etmekten yüz çeviriyorsun. Çünkü; dini babadan miras olarak bedâva bulmuşsun.

Dinin ve onun ayn-ı hikmet ve hidâyet olan ahkâmının, senin nazarında kıymeti yok. Çünkü; Onu kazanmak için emek safretmemişsin. Baban Müslüman olduğu için adın Ahmed, Mehmed konulmuş ve nüfus cüzdanına mezhebin müslim yazılmış. Eğer bir insana bir din lazım olduğunu ve semâ'vi dinler arasında Müslümanlığın en yüksek bir akîde bulunduğunu araştırmak Sûretiyle bulmuş olsaydın, o vakit seni islâma hidâyet eylediğinden dolayı **Cenâb-ı Hakk**'ın bu büyük lûtfuna şükür ve hamdetmekten geri durmazdın.

رستمی جان کند و مجان یافت زال مرد میراثی چه داند قدر مال

4353-Mirasyedi olan kimse mal kıymetini ne bilir? Rüstem, mal toplamak için can çekti, muhârebelerde hayâtını tehlikeye koydu. Babası Zâl ise oturduğu yerde ve meccânî olarak mal buldu.

Zâl ve **Rüstem**, eski İranîlerin milli kahramanlarındandır. Belki de hayâlî birer şahıstırlar. **Zâl** doğduğu vakit saçları bembeyaz, suratı buruşuk olduğu için **Zâl** yani, kocakarı adı konulmuş, babası **Nerîmân** böyle evlâddan hoşlanmadığı için onu götürüp bir dağ başına bırakmış. Civarda yuvası bulunan zümrüdü anka kuşu, çocuğa acımış, yuvasına götürüp yavrularıyla birlikte büyütmüş, sonra insanlar arasında götürmüş, kanadından birkaç tüy bırakmış, başın sıkıldığı vakit bunlardan bir danesini yak, ben imdadına yetişirim, demiş.

Zâl evlenmiş, karısı gebe kalmış, doğuracağı vakit çocuk, mahrec-i tâbi'îden çıkamamış. **Zâl**, tüyün birini yakmış. **Simurğ**, zümrüdü anka gelmiş. Hâdiseyi anlayınca kadının karnını yar, çocuğu oradan çıkar, demiş, dediği yapılmış. Sonra yarılan yere zümrüdanka kanadını sürmüş, kesilen yerler yapışmış ve kadın kurtulmuş. Çocuğa da **Rüstem** adı konulmuş. İşte **Rüstem**'in doğuşu böyle bir masal olduğu gibi, ölüşü de öyledir.

Zâl ve **Rüstem Sistan** -ki Araplar bunu **Sicistân** yapmışlardır- denilen memlekette otururlarmış. Cihân pehlivânı olan **Rüstem**'den bütün hükümdarlar çekindiği gibi, **Kâbül** pâdişâhı da korkar, arasına hediyeler yollarmış. Onu öldürmek için **Rüstem**'in küçük kardeşi **Şegâd**'ı para ile elde etmiş. **Rüstem**'i **Kâbül**'e davet etmeye ve kazılıp üstü hafif surette örtülecek bir kuyuya düşürmeye karar vermişler. **Rüstem**, kardeşiyle birlikte **Kâbül**'e gitmiş. Kardeşi onu kazılmış kuyunun üstüne sevk etmiş. Kuyu başına gelince **Rüstem**'in atı, altının boş olduğunu hissetmiş ve durmuş ise de **Rüstem**'in mahmuzlaması üzerine hayvan, kuyunun öbür tarafına atlamak için sıçramış, fakat karşı cihete yetişememiş süvârîsiyle birlikte kuyuya düşmüş, ikisi de kuyunun içine konulmuş olan sivri demirlere saplanmışlar. At, son bir gayretle şahlanıp kuyudan çıkabilmişse de cansız olarak yere serilmiş. **Rüstem** de can çekişir bir hâle gelmiş. Bir aralık gözünü açmış, kardeşinin gülmekte olduğunu görünce işi anlamış:

-Birader; bana son bir iyilikte bulun. Şu yayıma bir ok koy da elime ver ki üstüme saldıracak canavarlara, ölünceye kadar kendimi müdâfaa edeyim demiş. **Rüstem**'in hâin kardeşi, bu kadarcık bir iyilikte bulunmakta be's görmemiş. Yayı kurmuş, **Rüstem**'in eline vermiş. **Rüstem** eline yayı alınca kardeşine çevirmiş. O da kaçmış, içi boşalmış bir çınar ağacının içerisine girmiş. **Rüstem** can havliyle öyle bir ok atmış ki, ok çınarı ve içindeki **Şegâd**'ı delmiş, öbür tarafa geçmiş. **Rüstem** intikamını aldıktan sonra ölmüş. Öldüğü vakit dört yüz yaşında imiş. Hayatında topladığı servet babası **Zâl**'e kalmış, işte **Rüstem** ve **Zâl** masalının hülâsası yanan kitaplarım arasındaki **Şehnâme** de yanmış olduğu için hâfızadan naklediyorum. Yalan naklinde yanlışım varsa ma'zur görülsün. Tafsîlât almak isteyenler **Firdevsi**'nin **Şehnâme**'sine mürâcaat eylemelidirler.

Bundan sonra **Hz. Mevlânâ**, yine lisân-ı İlâhîden olmak üzere diyor ki:

آن خروشنده بنوشد نعمتم چون بگریانم بجوشد رحمتم

4354-Ben bir kulumu ağlatınca merhametim kabarır da ağlayan kulum ni'metime nâil olur.

چونش کردم بسته دل بگشایم گر نخواهم داد خود ننمایم

4355-Bir kuluma isteyeceği bir şey'i vermeyecek isem, o istemeyi onun hatırına getirmem. Şâyed getirecek olursam, onu me'yûs bırakmam, murâdını vermekle kalbini münşerih ve mesrur kılarım.

چون گریست از بحر رحمت موج خاست رحمتم موقوف آن خوش گریه هاست

4356-Merhametim, kullarımızın hoş ağlamasına bağlıdır. Bir kulum ağlayacak olursa, rahmet denizim dalgaları.

Merhametli bir insan, karşısında ağlayıp sızlayan bir kimsenin hâline tâbî'i olarak acır ve onun istediğini verir. *Allâh(C.C.)* ise *Erhamürrâhimîn* ve *Ekremülekremîn*'dir. Böyle olduğu için huzûrunda candan, gönülden gözyaşı dökten bir kulunu me'yus bırakmaz. Onun muradını er, geç husûle getirir. Binâen aleyh emellerimizin husûlü için o *Erhamürrâhimîn*'e ilticâ ve duâ etmeliyiz ve huzurunda tezelül ve iftikar ile gözyaşı dökmeliyiz.

“ŞEYH AHMED HADREVEYHİN ALACAKLARINA İLHÂM-I İLÂHÎ İLE HELVA SATIN ALMASI”

حلوا خريدن شيخ احمد خضرويه قدس الله سره العزيز جهت غريمان به الهام حق

Mevlânâ Camî'nin *Nefehâtül'üns* isimli kitabında yazıldığına göre *Şeyh Ahmed bin Hadreveyh*; Belhli olup, *Horasan* şeyhlerinin büyüklerindendir. *Ebû Turâb-i Nahşebî* ve *Hâtim-i Esam* ile sohbet etmiş, *İbrâhim bin Edhem*'i görmüştür. *Bâyezid-i Bestâmi* ve *Ebû Hafsa-ı Haddâd* derecesindendir. Hac seferinde *Ebû Hafsa Nişâpur*'da, *H.z.Bâyezîdi Bestam*'da ziyaret etmiştir. *Ebû Hafsa*: “Sofîyye tâifesinden en büyük kimi gördün?” diye sormuşlar, “*Himmet ve sıdk-ı ehvâl* hususunda *Ahmed bin Hadreveyh*'ten büyüğünü görmedim” cevabını vermiş.

Ahmed bin Hadreveyh, Hicrî 240 tarihinde *Belh*'te irtihâl eylemiştir. Kabri oradadır.

از جوانمردی که بود آن نامدار بود شیخی دایما او وامدار

4357-Bir şeyh vardı ki cömerdliğiyle tanınmış olduğu için dâimâ borçlu bulunurdu.

خرج کردی بر فقیران جهان ده هزاران وام کردی از مہان

4358-Büyüklerden ve zenginlerden on binlerce borç alır ve cihânın fakirlerine harcederdi.

جان و مال و خانقہ درباخته ہم به وام او خانقاہی ساخته

4359-Borç para ile bir tekye de yapmış, malını, canını, tekyesini Allâh(C.C.) yolunda vakfeylemişti.

“Bir kimse *Allâh(C.C.)* için bir mescid yaparsa, *Allâh(C.C.)* da onun için cennette bir ev yapar” diye bir Hadîs-i Şerîf vardır. Bu müjde dolayısıyla eski Müslüman zenginleri, içinde namaz kılınacak ve zikrullah edilecek mescid, câmi' ve tekye gibi hayr müesseseleri bina etmişlerdir. Çünkü; “*Malın hayırlısı, Allâh(C.C.) yolunda sarfolunandır*” Hadîs-i Şerîf'i mûcibince hayırlı binalar helâl para ile yapılır. Mefhûm-ı muhâlifini de siz düşünüp bulun.

İşte *Şeyh Ahmed Hadreveyh* de şundan, bundan borç olarak aldığı paralar ile bir hânîkah te'sis eylemiş, oraya gelenleri yedirip içirmekte bulunmuştu.

کرد حق بهر خلیل از ریگ آرد وام او را حق ز هر جامی گزارد

4360-Cenâb-ı Hakk, şeyhin borcunu her taraftan gelen hediye ve fütûhât ile öderdi. Nitekim Hâlîline de kumu un yapmıştı.

Cenâb-ı Halîlullahın ailesi ekmek yapmak için un istemişti. Çölde bulundukları yer, kasabaya uzaktı. Vakit gecikmiş olduğundan kasabaya dönmek

de mümkün değildi. **İbrâhim Aleyhisselâm** bir çuval alıp çölden kum doldurdu ve yurduna getirip ailesine verdi. Çuvaldaki kum hâlis ve beyaz un olmuştu.

İşte **Halîlî**'ne kumu un haline getiren **Allâh(C.C.)**, **Şeyh Ahmed Hadreveyhin** şundan bundan aldığı borcu, yine şunun bunun hediyesiyle ödüyordu. Bu da olmaz bir şey değildir.

Arapça Sûre-i Talak: 2/3

“Cenâb-ı Hakk, müttekî bir kuluna bir vâridât kapısı açar ve ummadığı yerden onu rızıklandırır²⁷” buyurmuştur.

گفت پیغمبر که در بازارها

دو فرشته می‌کنند ایدر دعا

4361-Resûlullah Hazretleri buyurmuştur ki: “Çarşılarda, pazarlarda dâimâ iki melek duâ ederek derler ki.

کای خدا تو منفقان را ده خلف

ای خدا تو ممسکان را ده تلف

4362-İlâhî; sen fukâraya nafaka verenlere verdiklerinin yenisini ver, yâ Rabbî; sen cimrilerin mallarını da telef et.

“Her gün semâ'dan iki melek iner ve ya Rabbî nafaka verenlerin verdiklerinin yerine yenisini ihsân et. İmsâk eyleyenlerin, kimseye on para vermeyenlerin malını da telef eyle diye dua ederler” Hadîsine işâret edilmiştir.

İnsanların ummadıkları yerden rızıklarının geleceği hakkındaki **Va'd-i İlâhî** benim nefsimde tahakkuk etmiştir. Abd-i âciz vaktiyle Ticâret ve Zirâat Nezâreti Maâdin Kalemi mümeyyizi idim. Nezâretin ormanlardan, madenlerden vâridâtı olduğu için Devletin bazı daireleri, iki ayda ve resmi günlerde maaş aldığı hâlde biz aylığımızı her ay muntazaman alırdık. Bir defa kurban bayramında Devlet daireleri maaş vermişti, lakin biz alamamıştık. Çünkü ay başına on, on beş gün vardı. Ârife günü eve dönüyordum. Cebimde ancak on kuruş bulunuyordu. Bununla kurban alamayacağım için mahzundum. Teessür içinde giderken karşıma bir fakir çıktı ve sıkılarak; “Muâvenetinize muhtâcım” dedi. Bu adam; dilenci değil, devlet düşkünü bir kimse idi. Üstü başı eskice olmakla beraber temizdi. Para isterken de yüzü kıprkırımızı olmuştu. Fakat cebinde ancak on kuruş bulunan bir adamdan yardım istenilmesi **Allâh(C.C.)**'ın bir cilvesi idi. Sanki içimde bir ses: **“On kuruşun bulunup bulunmaması müsavidir. Cebindeki ver de ondan da kurtul”** dedi. Olanca nakdim demek olan iki çeyreği o adama verdim. Teşekkür etti, gitti. Bana da bir neşvedir geldi. **Hakk**'ın şu garip cilvesine karşı kendimi tutamıyor, gelenin geçen nazar-ı dikkatini celbedecek derecede gülüyordum. Eve geldim. **Allâh(C.C.)** rahmet eylesin vâlidem:

-Oğlum; birinde alacağın varmış, şunları getirdi, bıraktı, diye elime on mecdiyye tutuşturdu.

İşte şu hâl biraz evvel beyân ettiğimiz âyet-i kerîmedeki va'd-i İlâhînin bir tecellisi idi. Çünkü o alacağın böyle bir günde verileceğini hiç ummuyordum.

İki melek: **“Yâ Rabbî; infak edenlerin malına halef ihsân eyle”** diye her gün duâ eder. Bu, birkaç kuruş verenler hakkındadır. Ya **Allâh(C.C.)** yolunda can fedâ edenler?

خاصه آن منفق که جان انفاق کرد خلق خود قربانی خلاق کرد

4363-Husûsiyle boğazını Allâh(C.C.) kurbânı olmak için uzatan ve fîsebîllah canını infak ve fedâ eyleyen kimse...

Artık onun nasıl mükâfat göreceğini siz düşünün.

حلق پیش آورد اسماعیل وار

کارد بر حلقش نیارد کرد کار

4364-O kimse İsmâil Aleyhisselâm gibi boğazını teslim eder, fakat Allâh(C.C.), o boğazı kestirmez.

Hiz. Pîr, bu beyt ile **zebhi-i İsmail** vak'asına işâret ediyor. **Cenâb-ı İbrâhim**, **Allâh(C.C.)** rızâsı için oğlu **İsmail**'i kurban etmeye me'mûr olmuştu. Emr-i İlâhîyi mahdûm-ı mükerrerimine anlattı. O da **Hakk**'ın fermânına rızâ gösterdi. O şefkatli peder ciğerpâresinin boğazına bıçağı sürdü. Fakat yine **Allâh(C.C.)**'ın emriyle bıçak kesmedi, me'mûriyyetini îfâ eylemiş olduğu **Halîlullah**a bildirildi, oğlu yerine bir koç kesmesi emredildi.

Hiz. İbrâhim'in oğullarından **İsmâil** ve **İshak Aleyhisselâm**'dan hangisinin **zebîhullah**, **Allâh(C.C.)** rızası için kurban edilmesine teşebbüs olunduğu ihtilâfıdır.

Yahudîler, bu şerefî cedleri bulunan **İshak**'a nispet ederler ve; "Zebihullah **İshak**"tır derler. İslam ulemâsından bazıları da buna kail olmuştur. Fakat Hadîs-i Şerîf'te: "**Ben kesilmesine teşebbüs edilmiş iki zatın oğluyum**" buyurulmuştur. Bu iki zebîhten biri, **Aleyhissalât Efendimizin** cediti ekberi olan **Hiz. İsmail**, diğeri de peder-i muhteremi **Abdullah bin Abdilmuttalib**'dir. Çünkü **Abdülmuttalib**'in bir nezri dolayısıyla onun da zebhine teşebbüs edilmişti. Vaka şöyledir:

Mekke'de yerleşmiş olan **Huzâa kabîlesi cediti Nebevî Kusay bin Kilâb**'ın himmetiyle **Mekke**'den uzaklaştırılmış, onlar çıkıp giderken zemzem kuyusunu kapatmak ve yerini belirsiz etmek suretiyle son bir hainlikte bulunmuştu. Yeni yerleşenler, kuyunun yerini bilmiyorlardı. Senelerce örtülü kalan zemzem kuyusunu kazıp meydana çıkarmak **Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimizin** büyük babası **Abdülmuttalib**'e rüyasında emredildi ve kuyunun bulunduğu yer de bildirildi. O da oğlu **Hâris** ile birlikte tarif edilen yeri kazmaya başladı. Kazılan yer, **Ka'be**'nin karşısında ve oralara dikilmiş putların arasında idi. Kureyşîler, **Abdülmuttalib**'i men' etmeye kalkıştılar. O da âciz kalınca:

- İlâhî; müteaddid evladım olsaydı, bunlar beni men' edemezdi. Eğer bana on tane erkek evlâd ihsân edersen, içlerinden birini sana kurban edeyim, diye bir nezirde bulundu. Sonra Kureyşi, ikna eyleyerek kazmaya devam etti ve Zemzemi meydana çıkardı. Aradan zamanlar geçti. Abdilmuttalib'in de on tane erkek ve müteaddid kız çocuğu dünyaya geldi. Erkek evladı büyüyüp yetişince **Abdülmuttalib**'e rüyasında:

-Nezrettiğin kurbanı kes, denildi. O da bir koç kurban etti. Fakat rüya tekerrür ediyordu. Nihâyet oğullarından birinin zebhi matlub olduğunu anladı ve bunu evladlarına anlattı. Hepsi rıza gösterdiler, hangimizi istersen kes, dediler. **Abdülmuttalib** oğulları namına kura çekti. Kura, en sevgili oğlu **Abdullah**'a isâbet etti ki, o vakit yirmi yaşlarında yakışıklı bir genç bulunuyordu.

Abdülmuttalib, onu yatırıp keseceği sırada **Kureyşîler** müdâhale ettiler ve elinden bıçağı aldılar. Bir kâhine danışmasını söylediler. Kâhine soruldu. Kâhin:

-Siz de bir adamın diyeti ne kadardır? Sûalinde bulundu.

-On devedir, dediler.

-Öyle ise on deve ile **Abdullah** arasında kura çekin, develere çıkarsa onları kesin, **Abdullah**'a isabet ederse, on deve ilave edin. Kura develere çıkıncaya kadar onar onar artırın. Tavsiyesinde bulundu. Kurbanlık develer yüze balığ olunca kura onlara isabet etti. Develeri kurban ve fukarâyâ tasadduk ettiler. Bu suretle hem **Abdülmuttalib**'in nezri îfâ edilmiş, hem de **Abdullah** zebhten kurtulmuş oldu. Ondan sonra da Araplar arasında bir adamın diyeti yüz deve i'tibâr edildi. İşte müşârünileyhin şu vakası ve "**Ben, zebhine teşebbüs edilmiş iki zâtın oğluyum**" Hadîs-i Şerîf'i delâletiyle zebîhullahın **Hazret-i İsmail** olduğu teeyyüd eder.

پس شهيدان زنده زين رويند و خوش

تو بدان قالب بمنگر گبروش

4365-O hâlde şehidler bu cihetten, Allâh(C.C.) yolunda can fedâ ettiklerinden diri ve hoşturlar. Ey zâhirperest; sen mecûsîler gibi ölmüş cesede bakma.

Kur'an-ı Kerîm'de:

Arapça Sûre-i Bakara: 154

"Allâh(C.C.) yolunda öldürülmüş olanlara ölülerdir demeyin, belki onlar ma'nevî bir hayat ile diridirler²⁸" buyurulmuştur.

Cenâb-ı Pîr, biraz evvel, **Allâh(C.C.)** yolunda canını infak etmiş ve **İsmail Aleyhisselâm** gibi boğazını bıçağa teslim eylemiş olanı **Allâh(C.C.)** öldürmez demişti. **Zebîhullah Hazretlerini** bir mucize olarak bıçak kesmedi. Onun gibi ölüme rızâ gösterenler, düşman ateşine karşı duranlar da vardır ki bir silâh te'sîriyle şehit olurlar. Fakat onların şahâdeti âdî ölüm değildir. **"Müminler ölmezler, belki bir âlemden başka bir âleme intikâl ederler. Fenâ bulan ancak cesedleridir. Ruhları ise Rabbî Kerîmleri indinde ferah u sürûr içinde yaşarlar."**

Nebiyi Ekrem Sallallâhü Aleyhi Vesellem Hazretleri, gazvelerden avdet buyurdukları sırada: **"Küçük harbden büyük harbe döndük"** buyurur, düşmanla çarpışmayı harbin küçüğü, nefse uğraşmayı harbin büyüğü sayardı. Çünkü nefis, insanın hiç ayrılmaz bir düşmanıdır. Onunla uğraşmak ise düşmanla çarpışıp ya gazî, yahut şehit olmaktan çok zordur. Onun için harbde düşman kurşunuyla **Allâh(C.C.)**'ına intikâl eden şehit olduğu gibi, **"Ölmeden evvel ölü"** emrine mutâbeat edenler ve dâimî mücâhedelerle **"Meyyit-i seyyâr"** haline gelmiş olanlar da birer şehit sayılır. **Yâr-ı gar-ı Nebevî Ebû Bekrissiddîk (R.A.) Hazretleri** bunlardan olduğu için hakkında: **"Yeryüzünde yürür bir ölü görmek isteyen Ebû Bekre baksın"** buyurulmuştu. Hulefâ-ı erbaadan **Ömer, Osman, Ali (R.A.)** silâh şehitleri olduğu gibi, onların efdal ü ekmeli bulunan **Sıddîk-ı Ekber** de mücâhede şehidi olmuştu. Zehirlenmek sûretiyle şehâdeti de rivâyet edilmiştir.

Tarîk-ı İlâhînin sâlik-i ârifi olanlar, mücâhede şehitlerini harb şehidlerine takdîm ü taftîl ederler. Hicretin 404. yılında irtihâl eylemiş olan **Şeyh Ebû Sâid Fazlullah kuddise Sirruhûnun** **"Gazi şehâdet yolunda uğraşıp durmakta, fakat aşk-ı İlâhî şehîdinin kendisinden efdal olduğundan gafil bulunmaktadır. Kiyâmette bir harb şehîdiyle bir mücâhede şehîdi nasıl müsâvî olur ki birini düşman, birini dost, Allâh(C.C.) öldürmüştür"** meâlinde olmak üzere bir rubâisi vardır.

İşte o harb, yahut mücâhede şehidlerinin fânî hayatına mukabil olmak üzere **Cenâb-ı Hakk:**

چون خلف دادستان جان بقا

جان ایمن از غم و رنج و شقا

4366-Onlara, gamdan, hastalıktan ve şekavet-i isyanından emin bir rûh ihsân etmiştir.

شیخ وامی سالها این کار کرد

میستد می داد همچون پای مرد

4367-O borçlu şeyh, yıllarca bu yolda mücâhede etti. Bir vekilharc gibi aldı, verdi.

تخمها می کاشت تا روز اجل

تا بود روز اجل میر اجل

4368-Ecel gelince büyük bir zât olarak gitmek için va'desi hitâmına kadar hayr ve hasenât tohumları ekti.

Hz.Mevlânâ Şeyh Ahmed Hadreveyhin borç alarak, tasadduk ve infak etmesini, tarlaya tohum ekmeye benzetiyor. Bu teşbîh **Kur'an-ı Kerîm'de** vâkı' olmuştur.

Arapça Sûre-i Bakara: 261

“Allâh(C.C.) yolunda mallarını infak ve tasadduk edenler, bir buğday tanesine benzer ki beherinde yüzer tane olmak üzere yedi başak yetiştirir (bire yediyüz mahsûl verir) Cenâb-ı Hakk, dilediğine bunun iki katını da ihsân eder29”

Demek ki tasadduk, infak ve hayırlı işlere verilen îânenin bir kuruşuna mukabil, **Cenâb-ı Ekremülekremin** yedi yüz sevab, hatta dilerse daha fazlasını ve fazlasının fazlasını verecek. O halde helâl malımızdan ve temiz bir niyetle verelim de **Allâh(C.C.)**’ın şu kerem ve âtîfetine nâil olalım. Şunu da unutmayalım ki sadakanın ve infâkın azı, çoğu olmaz. Yarım hurmanın bile sadaka sayılacağı bir Hadîs-i Şerîfte beyân buyurulmuştur.

در وجود خود نشان مرگ دید چون که عمر شیخ در آخر رسید

4369-Şeyhin ömrü sona erişip de vücûdunda ölüm alâmeti görünce.

Hastalanıp yatınca;

شیخ بر خود خوش گدازان همچو شمع و امداران گرد او بنشسته جمع

4370-Alacaklıları onun etrâfına toplanmışlardı. Şeyh ise âdetâ mum gibi yavaş yavaş eriyordu.

درد دلها یار شد با درد شش و امداران گشته نومید و ترش

4371-Alacaklılar para almaktan ümidleri kesilmiş olduğu için suratları ekşimiş, ciğerlerindeki derde gönül derdi de yüklenmişti.

Kendilerinde dert üstüne dert hasıl olmuştu.

نیست حق را چار صد دینار زر شیخ گفت این بد گمانان را نگر

4372-Şeyh kendi kendine: “Şu sû-i zan erbâbına bak. Benim borcumu ödetmek için Allâh(C.C.)’ın dört yüz dinar kıymetinde altını yok mudur?

Zer; mutlaka altın demektir. Dinar ise altın sikke ma’nâsınadır.

لاف حلوا بر امید دانگ زد کودکی حلوا ز بیرون بانگ زد

4373-Helva satan bir çocuk dışarıdan helva diye birkaç para ümidiyle sesleniyordu.

که برو آن جمله حلوا را بخر شیخ اشارت کرد خادم را به سر

4374-Şeyh hizmetinde bulunan mürîdine: “Git, o helvanın hepsini satın al.” diye gizlice işâret etti.

يك زمانى تلخ در من ننگرند تا غریمان چون که آن حلوا خورند

4375-Tâ ki alacaklılar o helvayı yesinler de, yiyinceye kadar olsun bana acı acı bakmasınlar.

تا خرد او جمله حلوا ز ان پسر در زمان خادم برون آمد به در

4376-O zaman hâdim, o çocuktan helvanın hepsini almak için kapıdan dışarıya çıktı.

گفت کودک نیم دیناری و اند گفت او را جمله‌ی حلوا به چند

4377-Helvacıya; götürü olarak helva kaç? diye sordu. Çocuk da; yarım altın ile birkaç akçe cevâbını verdi.

Götürü kelimesi türkçe olduğu halde kullanılmıştır. Edend; birkaç demektir, aded-i mübhemden kinâyedir.

نیم دینارت دهم دیگر مگو گفت نه از صوفیان افزون مگو

4378-Hâdim: Hayır... Dervişlerden fazla isteme. Yarım altın vereyim, başka lâkirdi etme, dedi.

تو ببین اسرار سر اندیش شیخ او طبق بنهاد اندر پیش شیخ

4379-Hizmetçi, tabağı şeyhin önüne koydu. Sen, sır düşünen şeyhin esrârına bak.

Ki sonu ne oldu?

نك تبرك خوش خوريد اين را حلال کرد اشارت با غریمان کین نوال

4380-Şeyh alacaklılara işâret etti ve bunu teberrüken âfiyetle yiyin, helâldir, yahud helâl olsun, dedi.

گفت دینارم بده ای با خرد چون طبق خالی شد آن کودک ستد

4381-Tabak boşalınca çocuk o tabağı aldı ve şeyhe: Ey âkil zât, altınımı ver, dedi.

وام دارم می‌روم سوی عدم شیخ گفتا از کجا آرم درم

4382-Şeyh: Parayı nereden bulayım? Borçluyum ve âhiret yolcusuyum, dedi.

نال و گریه بر آورد و حنین کودک از غم زد طبق را بر زمین

4383-Çocuk bu cevap üzerine kederinden tabağı yere vurdu. Ağlayıp sızlamaya ve inlemeye başladı.

کای مرا بشکسته بودی هر دو پای می‌گریست از غبن کودک های های

4384-Çocuk aldandığı için hıçkıra hıçkıra ağlıyor ve iki ayağı kırılıyordu.

بر در این خانقه نگزشتمی کاشکی من گرد گلخن گزشتمی

4385-Keşki külhan etrâfında dolaşaydım da bu tekyenin kapısından geçmeyeydim, diyordu.

سگ دلان و همچو گربه روی شو صوفیان طبل خوار لقمه جو

4386-Obur, lokmaya harîs, köpek gönüllü, kedi gibi yalanan sofîler! Söğüntüsünü de ilâve ediyordu.

گرد آمد گشت بر کودک حشر از غریو کودک آن جا خیر و شر

4387-Çocuğun feryâd ve figanı üzerine hayr ü şer erbâbı toplandı. Çocuğun etrâfı mahşere döndü.

تو یقین دان که مرا استاد گشت پیش شیخ آمد که ای شیخ درشت

4388-Helvacı, şeyhin karşısına geldi ve dedi ki: Ey taş yürekli şeyh; iyi bil ki ustam beni öldürür.

او مرا بکشد اجازت می‌دهی گر روم من پیش او دست تهی

4389-Eğer onun yanına eli boş gidersem, beni öldürür, bunu câiz görürmüsün?

رو به شیخ آورده کاین باری چه بود و آن غریمان هم به انکار و جحود

4390-O alacaklılar da i'tiraz ve inkâr tarikiyle şeyhe dönerek dediler ki: Yaptığın bu oyun nedir?

از چه بود این ظلم دیگر بر سری مال ما خوردی مظالم می‌بری

4391-Bizim malımızı yedin, o mezâlimi âhirete götürüyorsun. Onlara ilâve olan bu zulmün sebebi ne idi?

Helvayı kendileri yedikleri halde şeyhe zulüm isnâd ediyorlardı. Helvacının parasını vermeyi hatırlarına getirmiyorlardı.

شیخ دیده بست و در وی ننگریست تا نماز دیگر آن کودک گریست

4392-O çocuk ikindi namazına kadar ağladı. Şeyh ise gözlerini kapadı, ona hiç bakmadı.

در کشیده روی چون مه در لحاف
شیخ فارغ از جفا و از خلاف
4393-Şeyh alacaklıların cefâkar ve muhâlif sözlerine aldırmaksızın, ay gibi nurlu yüzünü yorganın altına çekmişti.

فارغ از تشنیه و گفت خاص و عام
با ازل خوش با اجل خوش شاد کام
4394-O mübârek zât, ezel ile de, ecel ile de hoş ve mesrûr idi. Hâvâs ve avâmın sözünden ve ayıplamasından kaydsız bulunuyordu.

Öyle dırıltılara ehemmiyet vermiyordu.
از ترش رویی خلقش چه گزند
آن که جان در روی او خندد چو قند
4395-Ruh, bir adamın yüzüne tatlı tatlı gülerse öyle bir kimseye halkın surat etmesinden ne zarar olur?

کی خورد غم از فلک وز خشم او
آن که جان بوسه دهد بر چشم او
4396-Ruh, bir adamın gözünden öperse, feleğin hışımından o adamın ne korkusu olur?

Halkın dedikodusuna kemâl sahiplerinin ehemmiyet vermeyeceğini Cenâb-ı Pîr birkaç misâl ile beyân ediyor:

از سگان و عوعو ایشان چه باک
در شب مهتاب مه را بر سماک
4397-Mehtâplı bir gecede köpeklerden ve onların havalanmasından ayın ne ihtirâzı olur?

مه وظیفه‌ی خود به رخ می‌گسترد
سگ وظیفه‌ی خود به جا می‌آورد
4398-Köpek kendi vazifesini yapar, ay da sathındaki nuru zemine sermekle vazifesini icrâ eder.

آب نگذارد صفا بهر خسی
کارک خود می‌گزارد هر کسی
4399-Herkes işçeğini yapar. İçine düşen çörçöp dolayısıyla su, kendi safiliğini terketmez.

ژاژ می‌خاید ز کینه بو لهب
مصطفی مه می‌شکافد نیم شب
4400-Hz.Mustafa Aleyhi Ekmelüttehâyâ gece yarısı bir işâretle kameri yarar, Ebû Leheb ise kin ve adâvetinden dolayı, bu Muhammedin dâimi sihirlerindendir! diye haltededer.

Ebû Leheb, Resûlullâh Efendimizin amcalarındandı. Diğer amcası Ebû Talib'in Peygamberimize karşı şefkat ve muâvenetine mukabil, bu adam da bûğz ü adâvet göstermiş, dilinden ve elinden gelen fenalığı yapmaktan geri durmamıştı. Karısı ve Ebû Süfyan'ın kız kardeşi olan Ümmü Cemil ise diken toplar ve Resulullâh'a eziyet olsun diye kapının önüne ve geçeceği yollara dökerdi. Kur'an-ı Kerîm'deki () "Odun hamalı" terkinde, karının şu muzırlılığına işaret vardır. Onun ve kocasının hakkında () sûresi nâzil olmuştur. Mevlânâ Camî kuddise sirruhû Baharistan isimli kitabının Mutayebât yani letaif kısmında şöyle bir fıkra nakleder:

Hz.Ali Kerremallâhü veche'nin ağabeyi Akil bin Ebi Talib biraderinin hilafeti zamanında Cenâb-ı Haydar'dan fazla para istemiş, vermediği için kardeşine darılıp Muaviye'nin yanına gitmişti. Muaviye, ona ikrâm ve in'âm etmekle beraber arasına canını sıkacak sözler de söyler ve hazır cevap bir adam olan Akl'den münâsib ve müskit cevaplar alırdı. Bir gün Muaviye'nin meclisinde Şamlılardan bir cemâat vardı. Akil bin ebi Tâlib de orada idi. Nükteli ve zarif sözleriyle Şam eşrâfının nazar-ı dikkatini celbetmişti. Bundan kuşkulanan Muaviye:

- Ey Şamlılar, *Allâh(C.C.)*'ın () demiş olduğunu işittiniz mi? diye sordu, evet, dediler. *Muâviye*; İşte o *Ebû Leheb*, *Akil*'in amcasıdır, dedi ve böyle demekle onun gözden düşürmek istedi.

Akil bin ebi Talib de derhal: Ey Şamlılar; *Cenâb-ı Hakk*'ın () buyurduğunu duyduunuz mu?sûalinde bulundu. Ona da evet, denilince: İşte o “hammaletelhatab” *Muaviye*'nin halasıdır, diyerek kendisini ta'yîb etmek isteyen *Muaviye*'yi mahçup etti.İşte o *Ebû Leheb*, Şakkulkamer mucizesi için; bu da *Muhammed*'in sihirlerinden biri! Demişti.

خاصه ماهی کاو بود خاص اله بانگ سگ هرگز رسد در گوش ماه

4401-Köpeğin havlaması ayın kulağına, husûsiyle havass-ı ilâhiyyeden bulunan bir kamerin sâimasına erişir mi?

Yerde uluyan bir köpeğin sesi, gökteki ayın kulağına vasıl olmayacağı gibi, avamdan bazılarının zamm etmeleri de *Allâh(C.C.)*'ın has kullarından bulunan bir zatın kulağına girmez.

در سماع از بانگ چغزان بی خبر می خورد شه بر لب جو تا سحر

4402-Meselâ bir pâdishah, bir dere kenarında sabaha kadar işret eder, hânende ve sâzendelerin sözünü, sazını dinler. Onların âhengini dinlemekten deredeki kurbağaların vakvakasını duyar mı?

Hiz. Mevlânâ bu beyânâtta sonra kıssaya dönüyor da diyor ki:

همت شیخ آن سخا را کرد بند هم شدی توزیع کودک دانگ چند

4403-Helvayı yiyen alacaklılar, kendi aralarında birkaç akçe bölüşerek hakkını verebilirlerdi. Fakat şeyhin himmeti, kalbî arzûsu, alacaklıların öyle bir cömerdlikle bulunmalarına mâni' oldu.

Çünkü; fevkal'âde bir hâl zuhûra gelecek ve şeyhin kerâmeti görülecekti.

قوت پیران از این بیش است نیز تا کسی ندهد به کودک هیچ چیز

4404-Zirâ kimsenin helvacı çocuğa bir şey vermemesini şeyh arzû etmişti. Pîrânın, evliyâullahın kerâmet kuvveti bundan fazla ve müessirdir.

Müslümanlık i'tikadı cümlesindendir ki: Enbiyâda mucize, evliyâda kerâmet denilen İlâhî bir kuvvet vardır, o kuvvetle fevkal'âde işler yaparlar. *Hiz.Mevlânâ Mesnevî-i Şerîf*'de buyurur ki: “Evliyânın *Allâh(C.C.)*'tan aldığı bir kuvvet vardır. Atılmış oku o kuvvetle yoldan çevirir, hedefe isabet ettirmez.”

يك طبق بر كف ز پیش حاتمى شد نماز دیگر آمد خادمی

4405-İkindi namazı vakti olunca hâdim gibi cömerd bir zât tarafından bir hizmetçi geldi ki elinde bir tabak vardı.

Hâdim; Arabın *Tay* kabîlesinden bir zât idi ki fevkal'âde cömertliğiyle şöhret bulmuştu. Evvelce de bahsettiğim bu zât, devr-i seâdete yetişememiş, oğlu *Adiy bin Hâtim* huzûr-ı Peygamberîye gelmiş ve iltifat görüp Müslüman olmuştur.

هدیه بفرستاد کز وی بد خبیر صاحب مالی و حالی پیش پیر

4406-Hâtim gibi cömerd olan o zât, mâl ve hâl sâhibi idi. Şeyhin hâlinden haberdâr olduğu için huzûruna hediye göndermişti.

Hiçbir emel ve garaz sevkiyle olmaksızın bir kimseye verilen bir şeye hediye denilir.Hadîs-i Şerîf'te: “Birbirinize hediye veriniz, sevişirsiniz” buyurulmuştur. *Aleyhisselat Efendimiz* takdîm edilen hediyeleri kabul eder ve mukabele bulunurdu.

Emel ve garaz ile, şu işim görülsün arzusuyla verilen şeyler hediye olmaz. Rüşvet olur ki *Nebiyi Ekrem Hazretleri* verene de, alana da la'net etmiştir.

نیم دینار دگر اندر ورق
چار صد دینار بر گوشه‌ی طبق
4407-Gelen tabağın bir kenarında dört yüz, ayrıca kağıda sarılmış yarım dinâr vardı.

و آن طبق بنهاد پیش شیخ فرد
خادم آمد شیخ را اکرام کرد
4408-Hizmetçi geldi. Şeyhin huzûrunda ta'zimde bulundu. O tabağı yeğâne şeyhin önüne koydu.

خلق دیدند آن کرامت را از او
چون طبق را از غطا واکرد رو
4409-Şeyh, tabağın örtüsünü açınca halk, oradaki alacaklılar, şeyhin o kerâmetini gördüler.

کای سر شیخان و شاهان این چه بود
آه و افغان از همه برخاست زود
4410-Ey şeyhlerin ve şahların reîsi; bu nedir ve ne hâldir? diye hepsi de ah ü figan etmeye başladılar.

ای خداوند خداوندان راز
این چه سر است این چه سلطانی است باز
4411-Ey sır sahibi olanların büyüğü; bu ne sırdır, bu ne sultanlıktır?
بس پراکنده که رفت از ما سخن
ما ندانستیم ما را عفو کن
4412-Biz senin büyüklüğünü bilemedik, bir çok perîşân söz söyledik. Bizi affet dediler ve şunları ilâve ederek özür dilediler.

لاجرم قنديلها را بشکنيم
ما که کورانہ عصاها می‌زنيم
4413-Biz ki körcesine deynek sallıyoruz, ondan dolayı kandilleri kırıyoruz.

Kandil kırkmaktan maksad; Şeyhin inkisâr-ı kalbine sebep olmaktır.
هرزه گویان از قیاس خود جواب
ما چو کران ناشنیده يك خطاب
4414-Biz sağırlar gibi edilen bir hıtâbı işitmeden kendi kıyâsımızla cevab diye saçma sapan sözler söylüyoruz.

گشت از انکار خضری زرد رو
ما ز موسی پند نگرفتیم کاو
4415-Biz hızırın yaptıklarını inkâr ve onlara i'tirâz eden, sonra ayrılacağı için yüzü sararan Mûsâ Aleyhisselâmdan ibret almadık.

Hiz. Mûsa Kur'an-ı Kerîm'de: "İndimizden kensisine ilm öğrettik" diye ta'rif edilen ve Hadîs-i Şerîf'te **Hızır** olduğu bildirilen bir zât ile görüşmeye **Allâh(C.C.)** tarafından me'mur edilmişti. **Kelîmullah Hazretleri** , halîfesi **Yâşa bin Nûn** ile sefer ederek Hızır aradı, buldu ve me'muriyetini anlattı. Hızır " **Yâ Mûsa**, sen benim yapacağım işlere tahammül edemezsin" dedi. **Hiz. Mûsa** tahammül edeceği vâdinde bulundu. Hızır " **Öyle ise işime karışma ve sesini çıkarma**" dedi. Deniz kenarında bir kayık gördüler. Sahipleri bu üç kişiyi parasız olarak kayığa aldılar. Giderken Hızır kayığın tahtalarından birini kopardı. **Mûsa** "Yahu ne yaptın? Adamcağızlar bizi bedava kabul ettiler, sen sû-i mukabele olarak kayığın tahtasını kopardın." İ'tirâzını fırlattı. Hızır: "**Ben sana tahammül edemezsin demedim mi idi?**" dedi. **Mûsa** özür diledi. Bir kıyıya çıktılar. Orada çocuklar oynuyorlardı. Hızır onlardan birinin boğazından tutup öldürdü. **Mûsa**: "**Masum bir çocuğu niçin öldürdün?**" diye sordu. Hızır: "**Ben sana tahammül edemezsin demedim mi idi**" dedi. **Mûsa** yine özür diledi ve bir daha işine karışırsam bana arkadaşlık etme şartını koydu. Bir köye uğradılar. Köylü, bunları misafir kabul etmedi. Hızır da orada yıkılmak üzere bulunan bir duvarı elini sürmekle sağlamlaştırdı. **Mûsa**: "**Bari bunu bize yedirecekleri yemek mukabilinde tamir etseydin**" dedi. Hızır: "**Ya Mûsa; artık ayrılacağız. Şimdi sana yaptıklarımın sebebini anlatayım. Bindiğimiz**

kayığın tahtasını koparmakla, onu gasb edilmekten kurtardım. Çünkü ileride zalim bir hükümdar vardı. Sağlam gemileri zabtediyordu. Öldürdüğüm çocuk ileride kötü bir mahluk olacak, sâlih bulunan anasını, babasını da azdıracaktı. Onları halas etmek için çocuğu öldürdüm. Düzelttiğim duvara gelince; o, iki yetimin malı idi. Altında da bir define vardı. Yetimler büyünce o defineyi bulsunlar diye duvarı sağlamlaştırdım ve defineyi muhafaza ettim” îzâhâtında bulundu.

Hz. Mûsâ'nın zâhiren haksızlık gördüğü şeylere sabır edemeyip i'tirâz etmesi haklı idi. Çünkü sâhib-i şerîat bir peygamberdi. Şerîatte zâhire göre hüküm verilir. Binâenaleyh Hızır'ın haksızlık gibi görünen hareketlerine dayanamadı. Onda:

نور چشمش آسمان را می شکافت با چنان چشمی که بالا می شتافت

4416- Bâlâyâ yükselen ve nûru gökleri yaran bir göz.

Peygamberlik nûriyle münevver bir göz varken, Hızır'ın yaptığı hareketlerin ancak zâhirini görebildi.

کرده با چشمت تعصب موسیا ز حماقت چشم موش آسیا

4417-Ey zamanın Mûsâ'sı olan insân-ı kâmil, senin evvelden gördüğün ve hikmet ve hakîkatini bildiğin şeylere ve onları gören gözüne karşı bizim gibi değirmen fârelerinin gözü taassub ve i'tiraza kalkıştı.

Lûtf u keremde bulun da bizi affet diye alacaklılar şeyhten özür dilediler.

من بحل کردم شما را آن حلال شیخ فرمود آن همه گفتار و قال

4418-Şeyh buyurdu ki söylediğiniz sözlerin hepsini ben size helâl ettim, helâl olsun.

لاجرم بنمود راه راستم سر این آن بود کز حق خواستم

4419-Bunun sırrı şu idi ki borcumun ödenmesini Allâh(C.C.)'tan istemiştim. Bu hususta bana doğru yolu gösterdi.

لیک موقوف غریو کودک است گفت آن دینار اگر چه اندک است

4420-Dedi ki: o dört yüz dinâr, az bir şey olmakla berâber ödenmesi, bir çocuğun ağlamasına bağlıdır.

بحر رحمت در نمی آید به جوش تا نگرید کودک حلوا فروش

4421-Helvaci çocuğu ağlamayınca rahmet denizi cûş etmeyecek. Senin borcun da ödenmeyecektir. Bunun için yediğiniz helvayı aldurdım, satan çocuğu da ağlattım.

Hz. Mevlânâ kıssadan hisseye intikâl ederek buyuruyor ki:

کام خود موقوف زاری دان درست ای برادر طفل طفل چشم تست

4422-Ey din kardeşi; kıssadaki çocuk senin gözündür. Murâdına husûle gelmesini, onun ağlayıp sızlamasına mevkuf bil.

پس بگریان طفل دیده بر جسد گر همی خواهی که آن خلعت رسد

4423-Eğer, Allâh(C.C.)'ın afv ü âtîfeti hıl'atının erişmesini istersen cesedin için gözlerini ağlat.

Hasbelbeşeriyye herbirimiz günahkârız ve Allâh(C.C.)'ın aff ve rahmetine muhtâcız. O affa nâil olabilmek ve o rahmet hıl'atını giyebilmek için Allâh(C.C.)'a ilticâ etmeli, ellerimizi açmalı, gözlerimizden nedâmet yaşları dökmeli ve

candan, gönülden aman Yâ Rabbî demeliyiz; emin olmalıyız ki **Cenâb-ı Hakk Erhamürrâhimîn**'dir. Aman demeye ve gözyaşı dökmeye merhamet eder. Muhlis kullarının hâlis tevbesini ve duâsını mutlaka kabul eyler.

**“BİR ŞAHSIN BİR ZAHİDİ: ÇOK AĞLAMA Kİ KÖR OLMAYASIN
DİYE KORKUTMAK İSTEMESİ”**

ترسانیدن شخصی زاهد را که کم گری تا کور نشوی

کم گری تا چشم را ناید خلل زاهدی را گفت یاری در عمل
4424-Bir zâhîde bir dostu, amelde, ibâdet esnâsında çok ağlama ki gözlerin bozulmasın, dedi.

چشم ببند یا نبیند آن جمال گفت زاهد از دو بیرون نیست حال
4425-Zâhid cevap verdi ki: Göz, Hakk'ın cemâlini ya görür, yâhud görmez. Hâl, bu ikiden hâlî değildir.

در وصال حق دو دیده چه کم است گر ببیند نور حق خود چه غم است
4426-Eğer Hakk'ın nûrunu görürse, gözün bozulmasından ne gam olabilir? Çünkü Hakk'ın visâline mukabil iki göz ne kadar ehemmiyetiz kalır?

این چنین چشم شقی گو کور شو و نخواهد دید حق را گو برو
4427-Eğer Hakk'ı görmeyecek ise böyle şakî bir göze git, kör ol de.

چپ مرو تا بخشدت دو چشم راست غم مخور از دیده کان عیسی تراست
4428-Gözler bozulur ve görmez olur diye korkma ki İsâ seninledir. Sol, aksi ve ısyân tarafına gitme ki sana doğru görür iki göz versin.

نصرت از وی خواه کاو خوش ناصر است عیسی روح تو با تو حاضر است
4429-Senin İsâyî rûhullahın, bizzat Allâh(C.C.)'ın seninle hazırdır. Ondan yardım iste ki o () : “Yardımcıların en hayırlısıdır.”

Kur'an-ı Kerîm'de:

Arapça Sûre-i Hadid: 4

“Nerede olursanız olunuz, Allâh (C.C.) sizinle beraberdir³⁰” buyurulmuştur. Nereye gitsek, nerede bulunsak o bizimle beraberdir, hatta bize bizden daha yakındır. Bunu böylece düşünmeli, o beraberlik nasıldır? İlmen mi beraberdir, yoksa başka türlü müdür? diye vesveseye düşmemelidir.

Allâh(C.C.)'ın her vakit ve her yerde kendisiyle beraber olduğuna i'tikad eden bir Müslüman, ondan korkar, yahut utanır da bir kötülük yapmaya kalkışmaz. Müslümanlığın hiçbir faydası olmasa, mensublarında şu i'tikadın bulunması, bir memlekette âsâyîşin te'mini için kâfidir. Çünkü **Allâh(C.C.)**'ın kendisi ile beraberliğini; yaptığını, yapacağını görür ve bilir olduğunu düşünen bir insan suç işlemekten çekinir. Fakat; dinsiz, imansız ve ahlâksız bir herif, **Allâh(C.C.)**'ın beraberliğine değil, varlığına bile inanmadığı için gafil bir kimsenin saatini aşırıktan, içindekilerin uyumakta olduğu bir evi soymaktan, kırdı rastgeldiği bir kimsenin malını almak için canını almaktan çekinmez. Bolşevikler ve masonlar gibi kendinin kapılmış olduğu bâtil bir mezhebe girmek için, başkalarını da iğfâl etmeye ve memlekette ayrılık, gayrılık çıkarmaya kalkışmaz. Onun için şuna buna satılmış bir takım soysuzlukların yaygarasına kapılıp da Müslümanlıktan ürkmemeli bil'akis memlekette intizâm ve âsâyîşin ta'mîmi için ahlâk-ı islamiyyeyi neşr ve ta'lîm etmelidir.

بر دل عیسی منه تو هر زمان
لیک بیگار تن پر استخوان
4430-Lâkin kemikle etten ibâret olan cesedin cengini, nefsin hevâ vü hevesini her vakit Îsânın kalbine koyma.

Olur, olmaz temennide bulunmaz.

ذکر او کردیم بهر راستان
همچو آن ابله که اندر داستان
4431-O ahmak gibi ki, hikâye aradında istikamet erbâbı için onu zikreylemiştik.

Hikâyenin baş tarafında geçmişti ki bir budala, **Hız. İsa'**ya yoldaş olmuş, ölü diriltirken okuduğu duâyı öğretmesini istemiş, **Rûhullah Hazretleri** öğretmeyince, bâri şu kemik yığının dirilt de göreyim, demişti.

Beş numara elektirik lambası kadar aydınlığı olduğu halde, münevver geçinen bazı ukalâ da **Luter**'in hıristiyanlıkta yaptığı gibi, dinde reform yapmak istiyorlar. Vaz'ı ilâhî olan bazı ahkâmın değiştirilmesi lazım geldiğini iddiâ ediyorlar; ezânın türkçe okunması, namaz kılarken **Kur'an-ı Kerîm**'in aslı değil, tercümesinin okutturulmak istenilmesi, o reformun mukaddemâtı cümlesindendi. **"Bâtıl, saldırır, sonra muzmahil olur"** kelâmı mücibince o bâtil hareket de bir müddet sürdükten sonra def' olup gitti. O gidişin hâlâ matemini tutanlar var. Düşünmüyorlar ki Luter; hıristiyanlığın esaslarına, hatta teslis akîdesine dokunmamış, papazların halk üzerindeki tesallutuna, para mukabilinde cennetten arâzi satmalarına ve sâireye itiraz etmişti. Elhamdülillah dînî esaslarımızda değiştirilmesi lüzum görülecek bir şey yoktur. Tebdil tarafdârı olanlar, birer Luter olmak isteyenlerdir. Onların teklifleri de hikayede bahsi geçen budalanın **Hazret-i İsa'**dan talepleri gibidir.

کام فرعونى مخواه از موسى ات
زندگی تن مجو از عیسی ات
4432-Sen İsa'dan cesed diriliğini isteme, Mûsâ'dan da Fir'avn'a uygun murâdlarının husûlünü taleb etme.

عیش کم ناید تو بر درگاه باش
بر دل خود کم نه اندیشه‌ی معاش
4433-Geçinme düşüncesini kalbinde bulundurma. Sen Allâh(C.C.) kapısında bulun, mukadder olan rızkın eksilmez.

Sen, o rızkı nasıl istersen rızkın da sana öylece, hatta fazla tâlibdir.

یا مثال کشتیى مر نوح را
این بدن خرگاه آمد روح را
4434-Bu beden, rûha oba, yâhud Nûhâ nisbetle gemi gibidir.

خاصه چون باشد عزیز درگهی
ترك چون باشد بیابد خرگهی
4435-Türk mevcut olunca bir oba bulur. Husûsiyle o, aziz ve Allâh(C.C.) kapısı mensublarından olursa, açıkta ve aç kalmaz.

"İSÂ ALEYHİSSELÂMIN DUÂSIYLA KEMİKLERİN DİRİLMESİ HİKAYESİNİN TAMAMI"

تمامی قصه‌ی زنده شدن استخوانها به دعای عیسی علیه السلام

از برای التماس آن جوان
خواند عیسی نام حق بر استخوان
4436-İsâ Aleyhisselâm, o genç ve budala arkadaşının talebiyle kemiklerin üstüne Allâh(C.C.)'ın ismini okudu.

صورت آن استخوان را زنده کرد
حکم یزدان از پی آن خام مرد

4437-Hükm-i İlâhî, o ham adamın talebi üzerine o kemikleri diritti.

پنجه‌ای زد کرد نقشش را تباه
از میان بر جست يك شیر سیاه

4438-Kemiklerin ortasından siyah bir arslan sıçradı. Bir pençe vurup o adamın sûretini mahvetti ve öldürdü.

مغز جوزی کاندرو او مغزی نبود کله‌اش بر کند مغزش ریخت زود
4439-Çabucak kellesini kopardı ve beynini akıttı. Ceviz içi kadar bir beyni vardı ki o kafada beyin yok demektir.

خود نبودی نقص الا بر تنش گرو را مغزی بدی اشکستش
4440-Eğer onda beyin olsaydı kafasının kırılması ve helâk olması, ancak bedenine âid bir noksan olurdu.

گفت ز آن رو که تو زو آشوقتی گفت عیسی چون شتایش کوفتی
4441-İsâ Aleyhisselâm arslana: “Niçin bu adamı alel’acele öldürdün?” diye sordu. Arslan: “Ona senin canın sıkılmış olduğu için” cevâbını verdi.

گفت در قسمت نبودم رزق خورد گفت عیسی چون نخوردی خون مرد
4442-Yine İsa: “Adamın kanını niçin içmedin?” Süâlinde bulundu. Arslan da: “Taksim-i ezelîde o, bana rızk olmamıştı.” dedi.

Her mahlûkun rızkî; hayâtı müddetine göre takdir olunmuştur. Eceli gelmeyince nasîbi kesilmez, eceli geldikten sonra, dünyâda rızk verilmez. O arslan da evvelce ölmüş ve nasîbi kesilenlerden olmuştu. Onun için o adamı öldürdü, lâkin kanını içmedi ve etini yemedi. Çünkü rızkî değildi.

Hz.İsa’nın arslanla konuşmasını gayr-ı tâbiî görenler; hayvanla nasıl konuşulur? Diyecekler bulunabilir. Bunlar, konuşmaktan maksad; anlaşılmak olduğunu bilmeli, evlerindeki kedinin hâline dikkat etmelidir. Kedi acıktığını sahibine sürünmek ve önünde, ardında dolaşmak sûretiyle pek a’lâ anlatabilir. Dışarı çıkmak istediğini de kapının, yahut pencerenin önüne gidip tırmalamakla tefhîm eder. Sâhibinin okşadığını, yahut darılıp tekdi ettiğini derhâl anlar. Pisi pisi denilince gelir, pist denilince gider. Demek ki söylemeyen kedide sahibini anlamak ve ona merâmını anlatmak hâli var.

Şu anlaşma hâli bizim gibiler içindir. Bir de havas-ı ibâd olan enbiyâ ve evliyâyı ve onların mu’cize ve kerâmet sâhibi olduklarını düşünelim. Hem pâdişâh, hem peygamber olan **Süleymân Aleyhisselâm** ordusuyla giderken birdenbire gülümsemiş ve gülmüştü. Çünkü bir karıncanın **“Ey karıncalar; yuvanıza giriniz. Süleymanla ordusu sizi çiğnemesin”** dediğini işitmiş ve anlatmıştı. Bu Hadîse **Kur’an-ı Kerîm’de:**

Sûre-i Neml: 18

Âyetiyle haber verilmiştir. Kezâ arapçada **hüdhüd** türkçede çavuş kuşu denilen hayvanla konuşmuş, **Yemen** hükümdârı **Belkis’e** onunla mektup göndermiş, **Yemen** ahvâline ve **Belkis’in** idâresine dair ondan ma’lûmat almıştı ki bu da **Kur’an-ı Kerîm’de** beyân edilmiştir.

Eğer enbiyâda mu’cize, evliyâda kerâmet denilen fevkalâde bir kuvvet bulunduğuna inanıyorsak **Süleyman’ın hüdhüd’le, İsa’nın** arslanla konuştuğunu tâbiî görmeli ve imân etmeliyiz. Şunu da unutmamalıyız ki fevkalâdelikler tekerrür edince tâbiî haline gelir.

صید خود ناخورده رفته از جهان ای بسا کس همچو آن شیر ژیان
4443-Ne kadar kimse vardır ki o kükremiş arslan gibi avını yemeden dünyâdan gitmiştir.

وجه نه و کرده تحصیل وجوه قسمتش کاهی نه و حرصش چو کوه
4444-Öyle kimsenin kismetî saman kadar, hırsı ise dağ misâlidir. Allâh(C.C.)’in huzûruna çıkacak yüzü olmadığı halde halk arasında vücûh, ve şeref kazanmıştır.

Cenâb-ı Mevlânâ, Mesnevî-i Şerîf'in baş taraflarında: “ **Denizi bir kâseye dökse ne kadar alır? Ancak bir günlük kısmeti**” buyurmuştur. Bir insanın yiyeceği iki dilim ekmekle bir bardak sudan ibâret olduğu halde, dünyanın malını ve nimetini toplamak ister. Bunun için de didinir, çabalar, bin türlü hud'a ile hemcinsini ızrâr etmekle, ihtikâr ve irtikâb eylemekle servet yapmaya, köşkler, apartmanlar kurmaya çalışır. Bir de bakarsınız ki bir hastalığa yakalanır, sıkı bir perhîze tâbi' tutulur. Ne yiyebilir, ne içebilir. Helâl, haram demeyerek topladıkları başkalarına kalır, kendisi ise, soluğu cehennemde alır. İşte bu gibiler, kısmeti saman kadar hafif, fakat hırsı dağ gibi olanlardır ki kıssadaki arslan gibi avını yiyemeden ölür, gider.

Hz. Mevlânâ bunları anlattıktan sonra **Cenâb-ı Hakk**'a duâ ediyor, bize de o yolda duâ etmemizi öğretiyor.

ای میسر کرده بر ما در جهان سخره و بیگار ما را وارهان

4445-Ey bize dünyâdaki zor işleri kolaylaştırmış olan Allâh(C.C.); işsizlikten ve faydasız işlerden bizi kurtar.

Cenâb-ı Hakk, sevgili peygamberi hürmetine onun ümmetine kolaylık göstermiş, eski şeraitlerdeki bazı hükümleri şerîat-i **Muhammedîyye**de kolaylaştırmıştır. Meselâ yahudîler, ma'bedlerden başka bir yerde ibâdet edemezler. Halbuki Müslümanlar, bunun için mutlaka câmi'e gitmek mecburiyyetinde değillerdir. “**Arzın her tarafı benim ve ümmetim için secdegâh ve temiz kılınmıştır**” Hadîs-i Şerîf'i mücibince dünyânın her tarafındaki temiz topraklar bizim için mesciddir. Nerede bulunsak oranın zemînine kapanır ve mabûd-i yegânemize ibâdet edebiliriz, **elhamdülillâh sümme elhamdülillâh**.

Kezâ bir hıristiyanın afv ü mağfirete nâil olabilmesi için papasların mâbeyncilik etmesi ve o hıristiyanın günahını çıkarıp birkaç parasını alması şarttır.

Müslümanlıkta ise **Allâh(C.C.)**'la kulun arasına kimse girmez. Sıdk u ihlâs ile tevbe eden bir mü'minin tevbesi bilâvâsita kabul ve günahları affolunur.

Aleyhisselâtü Vesselam efendimiz, ümmetin âlimlerine: “**Halkı cennetle müjdeleyin, cehennemle ürkütmeyin. Din işlerini kolaylaştırın, güçleştirmeyin**” buyurmuştur.

Vaktiyle **Fâtih**'te ham sofulardan bir vâız vardı. Nasılsa tütün içmenin haram olduğuna kanmıştı. Halkı tütünden vazgeçirmek için: “**On kadeh rakı içmek bir cıgaraya içmekten hafiftir**” dediğini ben kulağımla işitmiştim. Gafil sofu, kaş yapayım derken göz çıkarıyor, cıgaradan vazgeçirmek isterken rakıya teşvik ediyor, lakin gaflet ve cehâletinden yaptığı işin mazarratını fark edemiyordu, müskirât ile mükeyyifâtın ayrı ayrı şeyler olduğunu bilmiyordu.

Her sarhoş eden şüphesiz haramdır. Fakat tütün sarhoş etmez ki haramlığına hükmedilebilsin. Kahve, çay, tütün, enfiye, nargile gibi şeyler mükeyyifât cümlesindendir.

Dördüncü Murad, tütün içenlerden yüzlercesini öldürmüş, nihâyet **Şeyhulislâm Behâyî Efendi** onun mubah olduğuna fetvâ vermekle bu haksız idamların önünü almıştı. Ondan evvel **Şeyhulislam Yahya Efendi** de:

Ahbâb ile duhân iç kalma sakın tütünsüz

diyerek edebî bir fetvâ vermişti.

Bahsimizden epeyce uzaklaştık. Sadede dönelim.

Cenâb-ı Pîr, bu beyt ile *Aleyhisselat Efendimizin: “Ey Rabbim, insan oyalayan faydasız şeylerden bizi halâs et ve her şeyin hakikatini, ne olduğunu bize göster”* duâsını işaret ediyor. Zîrâ her şeyin hakikatini görebilmek *Allâh(C.C.)*’ın bir tevfiğidir. Eğer herkes her şeyin hakikatini görebilseydi bir takım müfsidlerin yaptıkları propagandalara bazı gafil kimselerin kapılmaması lazım gelirdi.

Mesela mürâîlik, *Kur’an-ı Kerîm*’in beyânına göre bir şirk-i hafîdir. Öyle iken bazı kimseler kendilerini halka sofî tanıtmak için âbid, zâhid görünmeye çalışırlar, evlerinde namaz kıldıkları sırada sünneti değil, farza ikameti bile terkettikleri halde câmi’de öğle namazının son sünnetini dört re’kat kılarlar, ikindinin gayrı müekked sünnetini bırakmazlar. İmam rukû’dan doğrulup secdeye vardığı halde onlar hâlâ rükû’da tecvid ile () demekle meşgul olurlar. İşte böyle yapanların hareketleri, mürâîliğin şirk-i hafî olduğunu bilmediklerindendir. Bazı sarf müslümanlar da onların riyâsını hakikat ve kendilerini bilhakkın ehl-i ibâdet zannederek aldanırlar.

آن چنان بنما به ما آن را که هست طعمه بنموده به ما و آن بوده شست

4446-Bize yem görünüyor, halbuki o, olta bulunuyor. Allâh(C.C.)’ım; mevcûdâtı bize oldukları gibi göster.

Ma’lûm ya balıkçılar, olta iğnesinin ucuna yem takarlar, denize salıverirler. Onu gören balıklar da yem geldi diye yutup oltaya takılırlar ve insanlara yemek olurlar.

Hiz. Mevlânâ: “Yâ Rabbî; her şeyi bize olduğu gibi göster ki oltayı yem diye yutmayalım” duâsını ediyor, bu duâ ile de: *“Allâh(C.C.)’ım, bize Hakk’ı hak olarak göster ve ona tâbî’ olmamızı nasîb eyle. Bâtılı da bâtil olarak göster ve ondan ictinâb etmemizi müyesser kıl”* Hadîs’ine işaret ediliyor. Yine kıssaya avdetle diyor ki:

بود خالص از برای اعتبار گفت آن شیر ای مسیحا این شکار

4447-Arslan dedi ki: “Ey Mesîhâ, ey Hazret-i Îsâ; bu av, yemek için değil, ibret göstermek içindi.

خود چه کاراستی مرا با مردگان گر مرا روزی بدی اندر جهان

4448-Eğer benim dünyada rızıkım olsaydı ölümlerle ne işim vardı?

Biraz evvel de söylenildiği vechile dünyâdan rızıkı kesilmemiş olan ölmez, ölenin de artık dünyada nasîbi kalmaz.

همچو خر در جو بمیزد از گزاف این سزای آن که یابد آب صاف

4449-Bu adamın parçalanması, saf ve berrak bir su bulup da ona işeyen eşeğin cezâsıdır.

Hayvanlar bazen dere kenarına gider ve suyun içine girerler. Bir taraftan içerler, bir taraftan da suyu kirlletirler. İşte arslanın parçaladığı kimse bu kabil mahlûkâtta idi. **Hiz. Îsa** gibi Rûhullah olan bir zâta yoldaş olmuşken ondan ma’nevî istifâdeler edeceği yerde bir takım münâsebetsiz taleplerle onun canını sıkıyordu.

او بجای پا نهد در جوی سر گر بداند قیمت آن جوی خر

4450-Eğer eşek o derenin kıymetini bilmiş olsaydı, oraya ayağını sokmak değil, başını daldırırdı.

میر آبی زندگانی پروری او بیابد آن چنان پیغمبری

4451-O, Îsâ gibi bir peygamberi ve hayat veren bir suyun sâhibi olan Rûhullah Hazretlerini bulmuşken.

ای امیر آب ما را زنده کن چون نمیرد پیش او کز امر کن

4452-Ey âb-ı hayâtın emîri ve sâhibi “kûn” emriyle bizi ihyâ eyle diye nasıl ölmedi?

İsâ'nın huzurunda ölü gibi irâde göstermeyerek, ölü haline gelip de kemiklerin yerine beni ihyâ et diye yalvarmadı.

Hiz. Mevlânâ kıssadan hisse nakline şuru' ederek diyor ki:

هین سگ نفس ترا زنده مخواه کاو عدوی جان تست از دیرگاه

4453-Ey insan; aklını başına al da nefis köpeğinin dirilmesini isteme ki o nefis, çoktan beri senin düşmanındır.

Hadîs-i Şerîf'te: “*Senin en azılı düşmanın iki yanın arasındaki nefisindir*” buyurulmuştur. Böyle bir düşmanın dirilmesini değil, ölmesini temenni etmelidir. Çünkü onun dirilmesi, azgınlığının artması, ölmesi, **Allâh(C.C.)**'a mutî' bir hâle gelmesi ise düşmanlığının dostluğa tehavvül etmesi demektir.

خاک بر سر استخوانی را که آن مانع این سگ بود از صید جان

4454-O kemiğin toprak başına olsun, Allâh(C.C.) müstehakkını versin ki bu köpeğin ruh avlamasına mâni' oluyor.

Buradaki kemikten maksad, insanın cesedi; köpekten murad, nefis-i emmaredir. Ruh avlamak ise rûhani ve ma'nevî zevk elde etmektir.

Cesed, nefsin arzularına mutavaat gösterdikçe nefis, önüne kemik atılmış köpek gibi hırlar ve kuvvetlenir. Binaenaleyh ruhani zevkleri avlamaz olur.

دیوچهوار از چه بر خون عاشقی سگ نه‌ای بر استخوان چون عاشقی

4455-Köpek değilsin, kemiğe neden âşıksın? Sülûk gibi niçin kan içmeye düşkünsün?

Cesed denilen şey; kemikten, etten ve kandan ibarettir. Ona merbut olmak, namaz kılarsam bacaklarım ağrır, oruç tutarsam vücûdum zayıflar diye onun üstüne titremek, adeta kemik yalayan köpek ve kan içen sülûk gibi olmaktır.

ز امتحانها جز که رسواییش نیست آن چه چشم است آن که بینایش نیست

4456-Önünü göremeyen ve imtihanlarda mahcub olmaktan kurtulmayan göz, nasıl gözdür?

Mesela a'zâ-ı cisminden bulunan göz, gözlük takmayınca yakını da, uzağı da görmüyor. Bazen uzakça bir yerdeki kayayı insan zannederek mahçup oluyor. Gözün bu, sûrîsidir. Bir de kalp gözü vardır ki ona **basar-ı basîret** derler. **Hakk** ile bâtili ancak o ayırdeder, hakayıkı ve ma'nevîyyatı ancak o görür.

این چه ظن است این که کور آمد ز راه سهو باشد ظن‌ها را گاه گاه

4457-Zanların bazen sehvettiği olur. Sendeki nasıl bir zandır ki yolu görmüyor?

Zan; ilm ve şek arasında tereddüddür. İnsanın kat'î olarak bilişine ilim, kuvvetlice tahmîn edişine zan derler. Zanda ekseriyâ isâbet vaki olur. Meselâ **Ahmed Efendi** isminde bir zatin ekseriyâ evinde oturup dışarıya çıkmadığını bilen birine, diğer birinin; “**Ahmed Efendi**’yi ziyarete gitsek acaba bulabilir miyiz?” diye sormasına onun; “**Bulursunuz sanırım.**” cevâbını vermesi zannî bir cevaptır, ilme yakın bir kestiriştir. Fakat dışarıya çıkmamışsa bulursunuz demesi bir şektir.

Hiz. Mevlânâ diyor ki zanlarda ekseriyâ isâbet bulunduğu halde seninki nasıl bir zandır ki gideceği yolu göremiyor?

مدتی بنشین و بر خود می‌گری دیده آ بر دیگران نوحه‌گری

4458-Ey kayayı görüp de insan zanneden ve eşyânın hakikatini göremeyen göz; sen başkalarına, meselâ ölmüş akrîbâna ağlıyorsun. Onlar için yaş dökeceğine otur da kendin için ağla.

*Nedâmetle gözden yaşlar akıtmak,
Günahtan tövbede, olur müessir;
Amel defterinde olan karanlık,
Gözlerden dökülen yaşla silinir.*

Hız.Mevlânâ da günahlar için göz yaşı dökmeyi ve defter-i a'mâldeki seyyiât karanlıklarını silip temizlemeyi tavsiye için buyuruyor ki:

ز آنکه شمع از گریه روشن تر شود ز ابر گریان شاخ سبز و تر شود

4459-Ağlayan buluttan ağaç dalı yeşerir ve tâzeleşir. Mum da ağlamakla daha ziyâde aydınlanır.

Cenâb-ı Pîr; yağmur yağmasını bulutun, yağların erimesini mumun ağlamasına benzetiyor, birinin ağlamasıyla ağaçların yeşerdiğini, diğerinin ağlamasıyla da mumun yandığı odanın daha ziyâde aydınlandığını misâl gösteriyor. Sen de **Allâh(C.C.)** rızâsı için ağla ki kalbin tâzelensin ve basar-ı basîretin aydınlansın, diyor.

*Her katrası bir gevher-i yektâdan eazdir,
Allâh için ol yaş ki akar dîde-i terden.*

ز آنکه تو اولیتری اندر حنین هر کجا نوحه کنند آن جا نشین

4460-Her nerede ağlayıp sızlıyorsa orada otur. Çünkü ağlayıp sızlamaya sen onlardan ziyâde muhtacsın.

4461-Çünkü onlar fânî bir kimseden ayrılmışlardır, yakınlarından biri öldüğü için feryâd ediyorlar. Hakîkat ma'denindeki beka lâ'linden gafil bulunmaktadır.

Nevha; ağlayıp sızlamak ve yolunmak demektir. Evladı ölmüş bir ananın gözyaşı döküp feryâd etmesi gibi, sevilen bir vücûdun gaybûbetine müteessir olmak ve ağlamak insanlık şefkati icâbıdır. **Aleyhissalatü Vesselam Efendimiz** bile mahdûm-ı mükerremi **Hız.İbrâhim Selâmullahi alâ ebîhi ve aleyh**'in vefâtı üzerine ağlamış, mubârek gözlerinden yaşlar döküldüğü halde: **"Ya İbrâhim; senin için hakîkaten mahzûnuz. Göz ağlar, kalp hüznün bağlar. Fakat Cenâb-ı Hakk'ı gazaba getirecek bir şey söylemeyiz. Allâh(C.C.), böyle bir musîbet vukûunda bağırıp çağırmaktan beni nehyetti"** buyurmuş, **Cenâb-ı İbrâhim**'in vâlidesi **Mâriye ve teyzesi Sîrîn**'in sayhasını, feryâd ü figan etmelerini men'eylemiştir.

Zât-i akdes-i Nebevî sıyâhı men' buyurduğu hâlde bazı Arap memleketlerinde, ezcümle **Mısır**'da nâhoş ve men'-i Nebevîyye muhâlif bir adet vardır. Tabutun önünde yakasını yırtan, saçını, başını yolan bir takım kadınlar bağıra çağıra giderler. Bunlara arapçada **nevvâha** acemcede **nevhaber** denilir. Bu nevvâhalar ücret mukabilinde mâtem ettiklerinden cenazenin hâl ve vaktine göre azalıp çoğalırlar.

Hız. Mevlânâ'nın bahseylediği nevha edenler, ücretli ağlayıcılar değildir. Bu âdet bizde vardı. Evden tabut çıkarken kadınların bağrıışması, cam, çerçeve kırması, mahalle kadınlarının cenaze evinde toplanıp riyâkârane ağlaşması, hele **Anadolu**'da ağıtçı denilen kadının ölü hakkında ağıt yakması, mersiye söyleyip dinleyenleri ağlatması taklitten başka bir şey değildir. Eski Türklerden kalmış bir adetin devamıdır. **Timurleng**'in bir oğlunun **Anadolu**'da ölmesi üzerine umûmî bir mâtem yapılmış, bağırıp çağırmak suretiyle kıyâmetler koparılmıştı. **Fatih'in**

büyük oğlu şehzade Mustafa'nın vefatı dolayısıyla *İstanbul*'daki erkân-ı devlet karalar giyinmiş, çiftliğinde menfi bulunan *Mahmud Paşa* beyaz elbise ile oturduğu için i'dâm edilmişti.

رو به آب چشم بندش را برند ز آن که بر دل نقش تقلید است بند

4462-Çünkü gönülde taklid nakşı ve başı vardır. Git de göz yaşıyla o başı kazı, izâle et.

که بود تقلید اگر کوه قوی است ز آن که تقلید آفت هر نیکویی است

4463-Zîrâ taklid, her iyiliğin âfetidir, sağlam bir dağ gibi olsa bile saman kadar hafif ve değersizdir.

Taklidin makbul ve merdud olan kısımları vardır:

Arapça Sûre-i Ahzab: 21

“Resulullâhın harekâtında sizin için güzel bir örnek vardır³²” Nazm-ı Celîli mûcibince Resûlullâhın sünnet-i seniyyesine ve ehlullahın tarîkat-ı müstahsenesine iktidâ etmek, onların ef'âl ü harekâtına benzemeye çalışmak da bir taklittir ama taklidin makbûl olan kısmıdır.

Bir de bazılarının yaptıkları faydasız şeyleri mahzâ modaya uymuş olmak için taklide kalkışmak, taklidin merdud olan kısmıdır.

Düyûn-ı Umûmiyye Komiserliği'nde bulunmuş olan **Âli Bey** merhûm **Lehçe'tül-hakayık** isimli lûgatçesinde modayı maymunlar kralı diye zarif bir terkiib ile tarif etmişti. Maymunlarda taklit merâkî pek fazladır. Gördüklerini yapmak isterler. Nitekim **Hız. Mevlânâ** da buyurmuştur ki: **“İnsanın yaptığını maymun da yapar, daima insanlardan gördüğünü taklit eder”** Mukallidlik, husûsiyle faydasız ve gülünç hareketleri taklit etmek, maymunluktan başka bir şey değildir.

Binâenaleyh o derekeden yükselmek ve gözünü kaplayan gaflet perdesini izâle eylemek için ağlamalı ve **Allâh(C.C.)**'tan tevfiik ve hidâyet talebinde bulunmalı, basar-ı basîret ihsân etmesi için yalvarmalıdır.

گوشت پارهش دان چو او را نیست چشم گر ضریری لمرست و تیز خشم

4464-Eğer bir kör, iri yarı ve çabuk hiddetlenir bir kimse olsa bile gözü olmadığı için onu bir et parçası farzet.

Barut gibi çabucak ateş alsa da, kendini kızdıranı görüp yakalayamayacağı için, kasap dükkanlarında asılı koyun gövdelerinden farklı değildir.

آن سرش را ز آن سخن نبود خبر گر سخن گوید ز مو باریکتر

4465-Eğer mukallid kıldan ince, ma'nâsı derin sözler söylese bile o söylediği sözlerin hakîkatinden kafasının haberi yoktur.

Çünkü söylediklerini anlamak süretiyle değil, ya bir kitapta görerek, yahut birinden işiterek söyler.

از بر وی تا به می راهی است نیک مستیی دارد ز گفت خود و لیک

4466-Yine o mukallid, kendi sözlerinden mest olur. Fakat onunla mest eden şerâb ârasında epeyce uzak bir mesâfe vardır.

Erbâb-ı tahkiki takldi etmek isteyenler, onların muhakkıkâne sözlerini ezberler ve ötede, beride söylerler. Fakat o sözlerin kendilerine hiçbir tesiri olmaz. Derekedeki su nasıl akar, geçer de yatağı ondan istifade etmezse, mukallidler de naklettikleri sözlerden faydalanamazlar.

آب از او بر آب خواران بگذرد همچو جوی است او نه او آبی خورد

4467-O mukallid, dere yatağı gibidir ki dâhilindeki suyu içmez. Su, onun içinden geçer, su içenlere gider.

ز آن که آن جو نیست تشنه و آب خوار آب در جو ز آن نمی‌گیرد قرار

4468-Su dere yatağında durmaz. Çünkü o yatak susamış ve su içici değildir.

لیک بیگار خریداری کند همچو نایی ناله‌ی زاری کند

4469-Mukallid ney gibi hazîn hazîn inler. Lâkin iniltisi müşteri ve dinleyici toplamak içindir.

جز طمع نبود مراد آن خبیث نوحه‌گر باشد مقلد در حدیث

4470-Mukallid, söz söyler ve nasihat verirken ağlar. Fakat habîsin murâdı tama'dan, cemâatten para koparmaktan başka bir şey değildir.

لیک کو سوز دل و دامن چاک نوحه‌گر گوید حدیث سوزناک

4471-O ağlayan mukallid müessir sözler söylerse de onda yanık bir yürek ve temiz bir etek yoktur.

Etek temizliğinden maksad; afif olmak ve haramdan ictinâb etmektir.

از محقق تا مقلد فرق هاست کاین چو داود است و آن دیگر صداست

4472-Muhakkık ile mukallid arasında çok fark vardır. Bu, muhakkık; Dâvud Aleyhisselâm gibidir, o mukallid ise ancak sadâdır, aks-i savttan ibârettir.

Sebe' Sûresi'nde buyuruluyor ki:

Arapça Sûre-i Sebe': 10

"Biz hakîkten Dâvud'a indimizden fazl u ihsanda bulunduk33"

Bu fazl, muhtelif sûrette tefsîr edilmiş, peygamberliktir. **Zebûr'**dur, pâdişahlıktır, tebeasına hüsnü muâmelesidir, âdilâne hükme muvaffakiyyetidir, aceze ve zuafâya lûtf u keremîdir denilmiş, **Aynülmeânî** tefsîrinde ise güzel sesi diye izâh olunmuştur. Çünkü **Hz.Davud**, **Zebûr'**u yüksek sesle okurken dağlar aks yapar, kuşlar cıvıltılarıyla onun tilâvetine iştirâk ederdi.

Fazl kelimesinin böyle müteaddid sûrette tefsîr edilmesinde ihtilâf yoktur. Çünkü sayılan şeylerin hepsi de **Dâvud Aleyhisselâm'a** ihsân olunmuştu.

İşte mukallidin ehlullah sözünü söylemesi, **Dâvud peygamberin Zebûr** okuyuşunu dağların tekrarlaması gibidir.

و آن مقلد کهنه آموزی بود منبع گفتار این سوزی بود

4473-Bunun, muhakkıkın söz menbaı, yürek yankılığıdır.O mukallid ise eskiden bellemiş ve anlar anlamaz bellediklerini öğretmekte bulunmuştur.

بار بر گاو است و بر گردون حنین هین مشو غره بدان گفت حزین

4474-Sakin o mukallidin söylediği sözlerle aldanma. Öküz yük taşır da araba inler.

Bu ta'bir bir meseldir. Birinin zahmet çekmesine mukabil diğerinin inlemesi halinde söylenilir. Yüklü arabayı öküzler sürükler, fakat sesleri çıkmaz. Araba zahmet çekmediği halde inim inim inler. Muhakkıklar da riyâzet ve mücâhede yükü altında ezilirken sükût ederler, mukallidler ise hiçbir zorluk çekmedikleri hâlde feryâd koparırlar.

H. Mevlânâ muhakkıkla mukallidin hâllerini anlattıktan sonra diyor ki:

نوحه‌گر را مزد باشد در حساب هم مقلد نیست محروم از ثواب

4475-Böyle olmakla berâber mukallid de sevabdan mahrum kalmaz. Nitekim cenâzede ağlayan kadınlara definden sonra ve hisab sırasında ücret verilir.

Çünkü; mukallid kendi sözlerinden istifâde etmese bile belki dinleyenlerden faydalananlar bulunur. O da birkaç Müslümana fayda te'min ettiği için sevap kazanır.

کافر و مومن خدا گویند لیک

در میان هر دو فرقی هست نیک

4476-Kâfir de, mü'min de Allâh(C.C.) der. Fakat ikisinin arasında mühim bir fark vardır.

Dünyada **Allâh(C.C.)**'ı tanımayan bir insan yoktur. Lakin tanıyışlar arasında fark vardır. Biz, **Allâh(C.C.)**'ı **Allâh(C.C.)**'ın ve **Resûlullah**'ın ta'rîfi gibi bir, ezelî ve ebedî var, şerîki ve nazîri yok, her türlü ihtiyaçtan vâreste, baba ve oğul olmaktan münezzeh, sıfât-ı kemâliyye ile muttasıf biliriz. Hristiyanlar; birdir, amma üçtür diyerek **Îsa** ve **Cebraîl Aleyhisselâm**'ı da ulûhiyyete iştirâk ettirirler. Sonra puta, ateşe vesâireye tapanlar, taptıklarını bir İlâhı Ekber nezdinde şefâatçi sayarlar. En büyük bir Mâ'bûdun mevcut olduğuna inanırlar. İşte muhakkikle mukallid arasında **Allâh(C.C.)**'ı tanıması kadar ayrılık vardır.

آن گدا گوید خدا از بهر نان

متقی گوید خدا از عین جان

4477-Bir dilenci ekmek dilendiği için Allâh(C.C.) der. Bir müttekî ise tâ samîm-i rûhundan gelen bir ihlâs ve coşkunlukla Allâh(C.C.)'ı zikreder.

گر بدانستی گدا از گفت خویش

پیش چشم او نه کم ماندی نه پیش

4478-Eğer dilenci, söylediği sözün, Allâh(C.C.) lafz-ı Şerîfinin ne demek olduğunu hakkıyla bilseydi onun nazarında ne eksiklik, ne de fazlalık kalırdı.

Her şey ona hiç görünür, kendisinde kalbî bir gınâ hasıl olur, dilencilik edip yüz suyu dökmekten kurtulurdu.

سالها گوید خدا آن نان خواه

همچو خر مصحف کشد از بهر کاه

4479-O ekmek tâlibi, saman için Mushaf taşıyan eşek gibi senelerce Allâh(C.C.) der.

Bu teşbîh **Kur'an-ı Kerîm**'indir ki:

Sûre-i Cum'a: 5

"Tevrât'ın ahkâmıyla mükellef halde, onlarla âmel etmeyen yahudîler, Tevrât taşıyan eşek gibidir³⁴" buyurulmuştur...

Vaktiyle kağıt kolaylıkla ele geçmediği için kitaplar papirüs yaprakları, deriler, kemikler, tahtalar hatta toğlalar üzerine yazıldığından epeyce ağırlık teşkil ederlerdi. Otuz beş kısım bulunan **Tevrât** nüshaları da böyle bir yük teşkil eylediği için bir yere götürülürken merkeble nakledilirdi.

Tevrât'ı İlâhî ve mukaddes bir kitap bildikleri hâlde onun emirlerini tutmayan yahudîleri Kelâm-ı İlâhî eşeğe benzetmiştir. Muharref bir kitab mucibince âmel etmeyenler böyle olunca hak ve musâddak bulunan **Kur'an-ı Kerîm**'in emirlerini mümkün olduğu kadar tatbik etmeyenlerin, hele ona inanmayıp da **"Muhammed**'in uydurduğu!" hezeyânını edenlerin ne olması lâzım gelir.

Arapça Sûre-i A'raf: 179

"İşte onlar hayvanlar gibidirler, belki hayvandan daha sapıktırlar³⁵"

گر بدل در تافتی گفت لبش ذره ذره گشته بودی قالبش

4480-Eğer dudağının telâffuz etmiş olduğu Allâh(C.C.) lâfz-ı şerîfi onun kalbinde parlamış olsaydı, kalıbı zerre hâline gelir ve mevhum varlığı mahvolurdu.

Kibar-ı evliyâullahtan **Ebû Hafs-ı Haddâd** isminde bir zat vardır. Bu zat, haddâd sıfatından anlaşılacağı üzere demircilik edermiş. Bir gün dükkanının önünde biri yüksek sesle **Allâh(C.C.)** demiş. **Ebû Hafs**, onun söyleyişinin yalan olduğunu haber vermiş. O adam, doğrusu nasıl söylenilir diye sorunca **Ebû Hafs**, dükkandaki örsün üstüne çıkıp **Allâh(C.C.)** demiş. O demir örs eriyivermiş. Bunun üzerine **Ebû Hafs**: **"Ben de yalan söylemişim. Doğru söylemiş olsaydım örs gibi ben de**

erirdim.” demiş. Buna inanmakta tereddüt edenler, evvelâ “*evliyânın kerâmeti hak*” olduğunu hatırlamalı, sonra da *Mevlânâ Câmî*’nin *Nefehâtül’üns*’üne bakmalıdır.

تو به نام حق پیشیزی می‌بری نام دیوی ره برد در ساحری

4481-Sihirbazlıkta bir şeytanın adı, sihirbaza yol aldırır, yapmak istediği işi husûle getirir. Ey dilenci herif; sen ise İsm-i ilâhî ile bir mangır alabiliyorsun.

Büyü yapanlar ve efsunculuk edenler “*Ey Fûlan, sana and veririm ki*” diye bir takım cin ve şeytan isimleri söyleyip isim sâhiplerinden yardım dilerler. Bazen de yapmak istedikleri iş oluverir. Çünkü sihrin te’siri muhakkaktır. Hatta yahudîler, *Aleyhisselat Efendimiz*’e büyü yapmışlar ve zât-i akdes-i Risâleti rahatsız etmişlerdi. O münasebetle “*Kul euzü*” sûreleri nazil oldu. *Sallallâhü Aleyhi Vesellem Hazretleri* onları okumakla rahatsızlıktan kurtuldu.

Hiz. Mevlânâ bunu söyledikten sonra bir mangır, bir dilim ekmek koparmak için İlâhî okuyan ve *Allâh(C.C.)*’ın ismini zikreyleyen dilenci takımına hitâb ve itâb ediyor, bu ne kadar hürmetsizlik, diyor.

Burada hatıra gelen bir şeyi söyleyeceğim. Kusura bakılmasın. Bazı kimseler, sevabı birinin ruhuna gönderilmek üzere *Kur’an-ı Kerîm*, yahut Mevlid okumak için okutmak isteyenlerle pazarlığa giriyorlar. Şu kadar liradan aşağı okuyamam! diye direniyorlar. Bunların birkaç lira almak için Mevlid okumalarıyla seele takımının bir mangır koparmak için İlâhî okumaları arasında ne fark vardır? *Kur’an-ı Kerîm* Kelâmullah’tır. Kelâm-ı İlâhî para için değil, *Allâh(C.C.)* rızası için okunur. Okunacak şey’i rızâen lillâh okumalı, hatm, yahut mevlid sahibiyle çekişe çekişe pazarlığa kalkışmamalı, onun hediye olarak vereceği mikdâra kanâat etmelidir.

Şeyh Sa’di Gülistân’ında yazar:

Çirkin sesli bir adam, bir câmi’de bağıra bağıra *Kur’an-ı Kerîm* okuyormuş. Zarîf bir zat:

-Okuduğuna mukabil sana ne veriyorlar? diye sormuş ve:

- *Allâh(C.C.)* rızası için okuyorum! cevabını alınca;

- *Allâh(C.C.)* rızası için sus ! demiş.

Böyle *Allâh(C.C.)* rızası için okutulacak Kelâm-ı İlâhî ve Mevlid-i Risâletpenâhîyi cerre vesîle ittihâz edenlere *Allâh(C.C.)* rızası için okutmamak evlâdır sanırım.

“ BİR KÖYLÜNÜN KENDİ SIĞIRI ZANNIYLA KARANLIKTAKİ ARSLANI KAŞIMASI ”

خاریدن روستایی در تاریکی شیر را به گمان آن که گاو اوست

شیر گاوش خورد و بر جایش نشست روستایی گاو در آخر ببست

4482-Bir köylü, sığırını ahıra bağladı. Bir arslanın sığırı yedi ve onun yerine oturdu.

گاو را می‌جست شب آن کنج کاو روستایی شد در آخر سوی گاو

4483-Köylü gece vakti ahıra gitti. O budala, sığırını yoklamak istiyordu.

پشت و پهلوی گاه بالا گاه زیر دست می‌مالید بر اعضای شیر

4484-Arslanın a’zâsını okşuyor, sırtını, yanını aşağı, yukarı kaşıyordu.

زهره‌اش بدریدی و دل خون شدی گفت شیر از روشنی افزون شدی

4485-Arslan diyordu ki: “Eğer fazla aydınlık olsaydı bu adamın ödü kopar, yüreği kan olurdu.”

کاو درین شب گاو می‌پنداردم این چنین گستاخ ز آن می‌خاردم

4486-Beni küstahça kaşması, gece vakti kendi sığırı sanmasındandır.

Buradaki köylüden maksad; bahsi geçen mukallidlerdir ki dünya gecesinin zulmeti ve kendilerinin perde-i gafleti ile *Allâh(C.C.)*’ın adını çekinmeyerek zikrederler.

نه ز نامم پاره پاره گشت طور حق همی‌گوید که ای مغرور کور

4487-Cenâb-ı Hakk buyurur ki: “Ey kör budala; nâmımın zikir edilmesinden Tur dağı parçalanmadı mı?”

Hiz. Mûsa’ya Tur dağı’nda vâkı’ olan tecellîye işâret ediliyor ki *Cenâb-ı Kelîmullah, Cemâl-i İlâhîyi* müşâhede talebinde bulunmuş:

Arapça Sûre-i A’raf: 143

“Sen beni göremezsın. Lakin dağa bak. Eğer yerinde durursa görebilirsin³⁶” cevabını almıştı.

“Mûsa’nın Rabbi dağa tecellî edince onu parçaladı, Mûsa da düşüp bayıldı³⁷”

Mu’tezile mezhebinde bulunanlar bu âyetten istidlâl ederek kulun *Allâh(C.C.)*’ı görmesine imkan yoktur, derler. Fakat Nazm-ı Celîle dikkat buyuruldu mu? Sen göremezsın deniliyor ki, sende senlik bâkî oldukça göremezsın. Mevhum varlığın mahvolunca ve ben görünmek isteyince görürsün, demek olur.

Ehl-i sünnet; **“Ayın on dördüncü gecesinde kameri gördüğünüz gibi Rabbinizi göreceksiniz”** Hadîs-i Şerîfindeki müjdeden istinbât ederek rü’yetullahın mümkün olduğuna hükm eylemişlerdir. Bazıları: **“Her şeyi muhit olan Allâh(C.C.)’ı görmek onu ihâta etmek olur. Allâh(C.C.)’ı ihâta ise muhâldir”** demişlerse de ma’nâsızdır. Çünkü bir şeyi görmek, onu ihâta etmek, tamamıyla kavramak değildir. Yangın kulesine çıkacak olursak bütün *İstanbul*’u müşâhede ederiz, fakat o koca şehri ihâta etmiş olmayız. Binâenaleyh âlem-i bekâda inşallâh cümlemiz rü’yetullah ile müşerref olacağız.

که لو انزلنا کتابا للجبَل لانصدع ثم انقطع ثم ارتحل

4488-Eğer biz dağa Kur’ân kitabını inzâl etmiş olsaydık parça parça olur ve her parçası ayrılıp giderdi.

Bu beyt de bir âyet-i kerimeye işaretir:

Arapça Sûre-i Haşr: 21

“Eğer biz bu Kur’an-ı Kerîm’i bir dağ üzerine inzâl etmiş olsaydık ve onu mükellef kılsaydık Habîbim; onu Allâh(C.C.)’tan korkmuş ve parçalanmış bir halde görürdün. Bu meselleri insanlar için darb ve îrâd ediyoruz ola ki insanlar tefekkür ve tedebbür ederler³⁸”

پاره گشتی و دلش پر خون شدی از من ار کوه احد واقف بدی

4489-Eğer Uhud dağı, bana ve azamet-i ulûhiyyetime vâkıf olsaydı, parçalanır ve yüreğinden kan giderdi.

لاجرم غافل در این پیچیده‌ای از پدر وز مادر این بشنیده‌ای

4490-Allâh(C.C.)’ın mübârek ismini babandan ve anandan işitmiş olduğun için şüphesiz gafil olarak ona sarılmışsın.

Kendi buluşunla değil, anandan, babandan işiterek öğrendiğin ism-i İlâhîye hürmette bulunuyor, lakin onu başkalarının adını söyler gibi söylüyorsun.

بی‌نشان از لطف چون هاتف شوی گر تو بی‌تقلید از این واقف شوی

4491-Eğer sen taklidsiz olarak İsmullahın azametine vâkıf olsaydın, onun letâfetinden hâtîf gibi nişansız olurdun.

Hâtif; sahibi görünmeksizin işitilen ses, yahut o sesin sahibi demektir.

تا بدانی آفت تقلید را بشنو این قصه پی تهدید را

4492-Taklidin âfetini ve mazarratını anlamak için şu kıssayı tehdid makamında dinle.

“SEMÂ’ YAPMAK İÇİN MİSÂFİRİN MERKEBİNİ SOFİLERİN SATMASI”

فروختن صوفیان بهیمه‌ی مسافر را جهت سماع

Semâ’: Lûgatta dinleme ma’nâsıdır. Sonra mûsikî dinlemek mefhûmunda kullanılmış, daha sonra ve mutasavvıfa indinde kasîde ve İlâhî gibi sözlerin terennüm edilmesini dinlemeye ve ondan neşelenerek kalkıp bir takım hareketlerde bulunmaya semâ’ denilmiştir. Nitekim mevlevîlerin ney, kudüm âhengi ile devr ve hareket etmelerine **semâ’**; semâ’ edenlere **semâ’zen**; semâ’ esnasında dönenleri idare edene **Semâ’zen başı** derlerdi. Hâlâ Konya’da çalgılı, mûsikîli toplantılara Semâ’dan bozma olarak **samah** diyorlar.

Semâ’nın haram veya helal olduğunda ulemâca ihtilâf edilmiş, muhâlif olanlar da düğünlerde, bayramlarda izhâr-ı sürûr için çalgı çalınmasında be’s yoktur demiştir. **İmâm-ı Kuşeyrî, İmâm-ı Gazâlî** gibi urefâ-ı ümmet: “**Semâ’nın, ses ve çalgı dinlemenin hükmü, dinleyen üzerinde yaptığı te’sîre tâbî’dir. Eğer dinleyende nefsanî bir takım meyl uyandırıyorsa şüphesiz haramdır, hiçbir te’sir yapmıyorsa mubahtır, ruhânî ve İlâhî bir neşe husûle getiriyorsa helaldir**” demişlerdir. **Gazâlî’nin İhyâ-i Ulum’u ile Kimyâ-ı Seâdet’inde, Abdülganiy-i Nablûsî’nin Ukûdüllü’lüyye’sinde Mesnevî-i Şerîf şarihi İsmâîl-i Ankaravî’nin Hücetüssema’ında tafsîlât vardır.**

Hz. Mevlânâ bir rubaîsinde buyurmuştur ki: “ Semâ; Allâh(C.C.) Zülcelâl’e vâsıl olmak için büyük iki kanat mesâbesindedir, ehl-i hâl olanların kalplerini de tefrîş ve tezyîn eder. Semâ’; münkirler mezhebinde haram, âşıklar mezhebinde helâldir.”

صوفیی در خانقاه از ره رسید

مرکب خود برد و در آخر کشید

4493-Bir sofî, seyâhati esnâsında bir tekyeye geldi. Merkebinin dergâhın ahırına bağladı.

آب کش داد و علف از دست خویش

نه چنان صوفی که ما گفتیم پیش

4494-Evvelce söylediğimiz sofî gibi değil, kendi eliyle hayvanına su ve ot verdi.

احتیاطش کرد از سهو و خباط

چون قضا آید چه سود است احتیاط

4495-Sehivden, yanlışktan ihtiyatta bulundu, hayvanını kendi eliyle doyurdu. Lâkin kazâ gelince ona karşı ihtiyâtın ve tedbirin ne faydası olabilir?

Ebede kadar olacak şeylerin ezelden kararlaştırılmasına kader, o şeylerin zamanı gelince olmasına kazâ denilir. Bunun aksini söyleyenler de vardır. Kazâyı **muallak** ve **mübrem** diye ikiye ayırırlar.

Muallak; Vukûu, yahut **Âdem-i vukûu** diğer bir şeye mevkuf olan kazâdır. Fûlan kişi sadaka verirse, uğrayacağı şu belâdan kurtulacaktır hükmü gibi.

Mübrem ise; Mutlaka vukûa gelecek bir kazâdır. Fûlan kimse fûlan tarihte ölecektir gibi, ki bu hâl:

Arapça Sûre-i A’raf: 34

“Mahlûkatın eceli gelince, yaşama müddeti bitince öleceklerdir. O müddetin hitâmından ne bir an sonraya kalırlar, ne de bir an evvel ölürler.39” Âyet-i Kerîmesiyle bildirilmiştir.

Bu bahis, en müşkil ve içinden çıkılmaz bir meseledir. Cebrî mu’tezilî ve ehl-i sünnet mezhepleri arasında buna dâir uzun uzadıya sözler söylenilmişse de doğrusu halledilmemiştir. Binâenaleyh ona inanmaktan başka çare yoktur. Hadîslerde tebdîr ve ihtiyat tavsiye edildiği gibi tedbirin, ihtiyatın ve hazerin kazâ-ı mübremeye karşı faydası olmadığı da haber verilmiştir. Hülâsa olacak olur.

Meselâ geçen hikâyede sofî, merkebinin tekyenin hizmetçisine bıraktığı için hayvan aç ve susuz kalmıştı. Bu hikayedeki sofî, merkebine kendi eliyle ot ve su vermek suretiyle ihtiyat gösterdiği halde dervişler hayvanı götürüp satmışlardı. Çünkü:

کاد فقر آن یعی کفرا بیبر صوفیان در جوع بودند و فقیر

4496-Tekyedeki dervişler fakir ve bundan dolayı kusurlu idiler. Zîrâ fakr u zarûret, insanı helâk edecek bir küfre yakındır.

Hadîs-i Şerîfte: **“Fakirlik, muhtaçlık, küfre yaklaşmaktır”** Bir fakir, zarûret ve ihtiyacı dolayısıyla dinden, îmandan çıkabilir. Bundan dolayı **Aleyhisselat Efendimiz** ondan istiâze eder ve **Allâh(C.C.)’a** sığınır.

“Fakr, benim medâr-ı fahrimdir, onunla iftihar ederim” Hadîsindeki fakir ise zarûret ma’nâsına değil, tasavvuftaki fakirdir. Kendinin hiçbir şeyi olmadığını, mal, menâl, hatta mevcûdiyyetinin **Allâh(C.C.)’a** ait olduğunu zevkan bilmek demektir. Bu ma’nâyâ göre iki Hadîs arasında tenâkuz yoktur.

بر کجی آن فقیر دردمند ای توانگر که تو سیری هین مخند

4497-Ey zengin; sen toksun, aklını başına al da derdli bir fakirin çarpık ve yanlış hareketine gülme.

خر فروشی در گرفتند آن همه از سر تقصیر آن صوفی رمه

4498-Kusûr ve kabâhat olarak o sofî cemâati hep birden eşeği satmaya karar verdiler.

بس فسادی کز ضرورت شد صلاح کز ضرورت هست مرداری مباح

4499-Çünkü; zarûret dolayısıyla murdar ve haram olan bir şey mubah olur, zarûret sevkıyla nice fesad, salah hükmünü alır.

Kur’an-ı Kerîm’de:

Arapça Sûre-i Bakara: 173

“Size ölmüş hayvan, kan, domuz eti, putlar nâmına kesilmiş kurbanlar haram kılınmıştır. Her kim ya cebir görmekle, yahut aç kalmakla bunlardan yemeye mecbur kalırsa, kendisi yol kesen eşkiyâ ve hükûmete isyan etmiş ve ehl-i islâma kılıç çekmiş bâği ve âdî değilse ona günah terettüb eylemez. Cenâb-ı Hakk gafûr ve rahîmdir40” Böyle muharrem olan şeyleri yiyen kimseye rahmet ve mağfiret eder. Buyurulmuştur.

لوت آوردند و شمع افروختند هم در آن دم آن خرك بفروختند

4500-O anda eşekcağınızı götürüp sattılar. Yiyecek getirdiler ve mumlar yaktılar.

کامشبان لوت و سماع است و شره ولوله افتاد اندر خانقه

4501-Bu gece yiyinti, eğlenti ve hırs u iştihâ vardır diye tekyenin içine velvele düştü.

چند از این زنبیل و این دریوزه چند چند از این صبر و از این سه روزه چند

4502-Üç gün oruç tutmak, günlerce bir şey yemeyip aç durmak ne zamana kadar sürecek, bu zenbil ile dolaşmak ve herkesten dilenmek ne vakte kadar devâm edecekti.

دولت امشب میهمان داریم ما ما هم از خلقیم و جان داریم ما

4503-Biz de mahlûkuz, bizim de canımız var. Bu gece misâfirimiz olduğu için bize devletli ve bereketli bir gecedir.

Eski tekyelerden çoğunun vakfı ve tahsîsâtı yoktu, ki öylelerine “kalenderhâne” denilirdi. Orada bulunan dervişler, yiyeceklerini kendileri tedârike çalışırlardı. Elinden iş gelebilenler, çalışır, gelmeyenler de zenbil ve keşkûl ile dolaşır, şunun bunun vereceği sadaka ve nafakayı kalenderhâneye getirir, toplanan para ve nevâle oradakilerin lokmasına sarfolunurdu. Meselâ benim yetiştiğim zamanlarda *Aksaray’daki Horhor çeşmesi*’ne bitişik bir *Hindîler Tekyesi* vardı. *Hicaz*’a gitmek için *İstanbul*’a gelmiş olan Hind fukarâsı orada barınırdı. Bunlar sabahleyin üçer, dörder kişi sokağa çıkarlar, dükkânların önünde durup “yâhû” diye sadaka isterlerdi.

İşte *Cenâb-ı Pîr*’in bahsettiği fakir sofîler lisanından “*Zenbil ile dolaşmak ve herkesten dilenmek ve ne vakte kadar sürecek?*” demesi bundan dolayıdır.

کان که آن جان نیست جان پنداشتند تخم باطل را از آن می‌کاشتند

4504-Kendilerinde mevcut olanı yüksek bir ruh sandıkları için bâtil tohumunu ekmiş oldular.

خسته بود و دید آن اقبال و ناز و آن مسافر نیز از راه دراز

4505-Müsâfir ise uzun yoldan geldiği için yorgundu. Gösterilen teveccüh ve hürmeti görünce hoşuna gitti.

نرد خدمتهای خوش می‌باختند صوفیانش یک به یک بنواختند

4506-Tekyedeki sofîler birer birer onu taltif ettiler ve kendisine hoş bir hizmet oyunu oynadılar.

Bi taraftan merkebinı satmışlar, bir taraftan ta’zîm ü tekrîm ile ona oyun etmişlerdi.

گر طرب امشب نخواهم کرد کی گفت چون می‌دید میلانشان به وی

4507-Müsâfir sofî, kendine olan meyli görünce bu gece raks ü semâ’ etmezsem ne vakit ederim? dedi.

خانقه تا سقف شد پر دود و گرد لوت خوردند و سماع آغاز کرد

4508-Yemek yediler. Semâ’ başladı. Tekye tavana kadar toz, duman içinde kaldı.

ز اشتیاق و وجد جان آشوفتن دود مطبخ گرد آن پا کوفتن

4509-Onların vecd ü iştiyâktan döşeme tahtasına ayak vurmaları ve iki tarafa sallanmaları tozları kaldırdı, âdetâ matbah dumanı hâlini aldı.

گه به سجده صفه را می‌روفتند گاه دست افشان قدم

می‌کوفتنند

4510-Kâh el çırparak ayak vuruyorlar, kâh yere kapanıp yüzleriyle sofayı süpürüyorlardı.

ز آن سبب صوفی بود بسیار خوار دیر یابد صوفی از روزگار

4511-Sofî; hırsını, arzu ettiği yemeği nâdirenen bulur ve ondan dolayı obur olur.

سیر خورد او فارغ است از ننگ دق جز مگر آن صوفیی کز نور حق

4512-Ancak Allâh(C.C.)’ın nurundan ve ma’nevi ni’metinden doyuncaya kadar yetmiş olan sofî müstesnâdır ki o, kapı çalmak, sadaka ve ekmek istemek arından hâlîdir.

Resûl-i Ekrem Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimiz ara sıra savm-ı visâl tutardı; iftar etmeksizin birkaç gün oruçlu bulunurdu. Bunu eshabdan bazıları görmüş ve öyle yapmaya kalkışmıştı. Fakat taraf-ı Risâletten men’edildi. “*Ya Rasûlallâh; sen yapıyorsun ya*” dediler. “*Hanginiz benim gibisiniz? Ben Rabbimin huzûrunda gecelerim, beni yedirir ve içirir*” buyuruldu. Vâris-i Peygamberî olan zevât-i kirâm da bu hal zuhûr eder. O esnada onların yemeye, içmeye ihtiyâcı kalmaz. Meselâ; **Hızır Mevlânâ**’nın günlerce yemek yemediği olurdu.

باقیان در دولت او می‌زیند از هزاران اندکی زین صوفیند

4513-Sofîlerden binde biri, böyle Nûr-i ilâhî ile doyup, yemeye muhtac olmaz. Diğerleri öyle zevâtın sâyesinde yaşarlar.

Boyle mübârek ve mükemmel zevât-ı kirâm bulunduğunu işitmiş olanlar, derviş kisvesinde bulunan her fakiri de onlara kıyas ederler, tekyelerine vakf bağlarlar, kendilerine atıyye ve nafaka verirler. Onlar da mübârek zatların sâyesinde geçinir, giderler.

مطرب آغازید یک ضرب گران چون سماع آمد از اول تا کران

4514-Bahsedilen kalenderhânede semâ’ başlayınca mutrib, mürşid, yâhud zâkir ağır usullü bir terennüm tutturdu.

زین حراره جمله را انباز کرد خر برفت و خر برفت آغاز کرد

4515-Eşek gitti, eşek gitti diye tegannîye başladı, bu nağmenin harâretli neş’esine cümleyi teşrik eyledi.

کف‌زنان خر رفت و خر رفت ای پسر زین حراره پای کوبان تا سحر

4516-Bu neş’e ile ve ayak vurmak ve el çırpma sûretiyle eşek gitti, eşek gitti diye sabaha kadar raksettiler.

روز گشت و جمله گفتند الوداع چون گذشت آن نوش و جوش و آن سماع

4517-O yiyinti, içinti ve coşup semâ’ etme bitince sabah oldu. Hepsi müsâfire vedâ edip birer tarafa gittiler.

گرد از رخت آن مسافر می‌فشاند خانقه خالی شد و صوفی بماند

4518-Tekye boşaldı, o müsâfir sofî kaldı. O yolcu da eşyâsının tozunu silkti ve yola hazırlandı.

تا به خر بر بندد آن همراه جو رخت از حجره برون آورد او

4519-O yol arkadaşı arayan sofî eşyâsını merkebe yüklemek için odadan çıkardı.

رفت در آخر خر خود را نیافت تا رسد در همراهان او می‌شتافت

4520-Yoldaşlarına yetişmek için acele ediyordu. Ahıra gitti, fakat merkebin bulamadı.

ز آنکه خر دوش آب کمتر خورده است گفت آن خادم به آبش برده است

4521-Dedi ki tekyenin hizmetçisi onu suya götürmüş olmalı. Çünkü merkeb dün gece çok az su içmişti.

گفت خادم ریش بین جنگی بخاست خادم آمد گفت صوفی خر کجاست

4522-Hizmetçi geldi. Sofî: “Merkeb nerede?” diye sordu. Hizmetçi: “Şunun sakalına bak, dün gece kıyâmet koptu, “Eşek gitti, eşek gitti” diye kıyâmet kopardılar, duymadın mı?” diye cevap verdi.

من ترا بر خر موکل کرده‌ام گفت من خر را به تو بسپرده‌ام

4523-Sofî dedi ki: Ben merkebi sana teslim ettim, seni onun üzerine vekil ta'yin eyledim.

باز ده آن چه فرستادم به تو از تو خواهم آن چه من دادم به تو

4524-Benim sana verdiğimi ve gönderdiğimi iâde et.

آن چه بسپر دم ترا واپس سپار بحث با توجیه کن حجت میار

4525-Bahsi şer'iate tevcih ve tatbik et. Şer'in hılâfı delil getirme. Sana teslim eylediğim merkebi bana geri ver.

بایدش در عاقبت واپس سپرد گفت پیغمبر که دستت هر چه برد

4526-Hazret-i Peygamber buyurmuştur ki: "Elinin aldığı şeyi sonunda sâhibine teslim etmek gerektir."

Hadîs-i Şerîf'te: **"Bir şeyi emânet olarak alan, o şey zâyî' olursa, onun tazmin etmeye mecburdur"** buyurulmuştur.

حمله آوردند و بودم بیم جان گفت من مغلوب بودم صوفیان

4527-Hizmetçi dedi ki: "Ben yalnız olduğum için mağlub idim. Sofîler bana hücûm ettiler. Benim için can korkusu vardı. Katl ile tehdid olduğum için mükreh ve mecbur mevkiinde kaldım. Mükrehe tazmin lâzım gelmez.

اندر اندازی و جویی ز آن نشان تو جگر بندی میان گربگان

4528-Sen kedicklerin ortasına bir takım ciğer atıyorsun, sonra da ondan nişan ve eser arıyorsun.

پیش صد سگ گربه‌ی پژمرده‌ای در میان صد گرسنه گرده‌ای

4529-Yüz açın arasında bir pide, yüz köpeğin karşısında miskin bir kedi kalır mı?

قاصد خون من مسکین شدند گفت گیرم کز تو ظلما بستند

4530-Sofî dedi ki: "Senden zulmen aldıklarını farzedelim. Onu almakla benim gibi bir fakirin canına kasdettiler."

که خرت را می‌برند ای بی‌نوا تو نیایی و نگویی مرا

4531-Ey fakir; sofîler, merkebinı satmaya götürüyorlar diye niçin bana haber vermedin?

ور نه توزیعی کنند ایشان زرم تا خر از هر که بود من و آخرم

4532-Haber vere idin eşeğimi kimde bulursam alırdım, yoksa altınımı, eşeğin bedelini verirlerdi.

این زمان هر يك به اقلیمی شدند صد تدارك بود چون حاضر بدند

4533-Onlar burada oldukça yüz türlü çâre bulunurdu. Şimdi ise her biri bir memlekete gitti.

این قضا خود از تو آمد بر سرم من که را گیرم که را قاضی برم

4534-Ben kimi tutayım, kimi kadıya götüreyim. Bu kazâ senin yüzünden başıma geldi.

پیش آمد این چنین ظلمی مهیب چون نیایی و نگویی ای غریب

4535-Nasıl oldu da gelmedin ve: "Ey garib; böyle korkunç bir zulm vâkı' oldu" demedin?

تا ترا واقف کنم زین کارها گفت و الله آمدم من بارها

4536-Hizmetçi dedi ki: Vallâhi, ben sana haber vermek için kaç def'a geldim.

- از همه گویندگان با ذوق تر تو همی گفتی که خر رفت ای پسر
4537-Sen ise hepsinden daha neş'eli olarak oğul;merkeb gitti diyordum.
 زین قضا راضی است مردی عارف است باز می گشتم که او خود واقف است
4538-Merkebin sâhibi, hayvanın satıldığını biliyor ve kazâya râzı oluyor. Âfir bir adam! diyerek geri dönüyordum.
 مر مرا هم ذوق آمد گفتنش گفت آن را جمله می گفتند خوش
4539-Sofî dedi ki: "Hepsi onu hoş bir edâ ile söylüyorlardı. Hakîkten onlar gibi söylemek bana da zevk vermişti.
 که دو صد لعنت بر آن تقلید باد مر مرا تقلیدشان بر باد داد
4540-Doğrusu onları taklid eyleyişim beni berbâd etti. Hay öyle bir taklide yüzlerce lânet olsun.
 خشم ابراهیم با بر آفلان خاصه تقلید چنین بی حاصلان
4541-Husûsiyle ekmek için yüzşuyu döken, sôfîlikten hiç nasîbi olmayan böyle herifleri taklid edişe lânet olsun.
 وین دلم ز آن عکس ذوقی می شدی عکس ذوق آن جماعت می زدی
4542-O cemâatin zevkı aksetti de kalbim o akisten zevk aldı.

İnsanlardaki haller ya göz, yahud kulak vâsıtasıyla birbine akseder ve te'sir yapar. Bunun en basit bir misali; Esneyen bir adamı görünce bizdede esnemek ihtiyâcı hâsıl olur, birinin kahkaha ile güldüğünü, yahut hüngür hüngür ağladığını işitirsek biz de neşelenir, yahut müteessir oluruz. Ehibbâdan fazîletli bir zâtın genç baldızı vefât etmişti. Evinde **Kur'an-ı Kerîm** hatmedilecekti. Hatim ve duâdan sonra limonata ikrâm eylediler. Mevsim kıştı, hava soğuktu. Hele limonatalar buz kesmişti. Soğukluğu biraz kırılmak için içmesini tehir ettik. Aramızda bir de hoca vardı. Adamcağız beklemeye sabredemedi. Bardağı alıp mangaldaki ateşe göstermekle iltmak istedi. Fakat kemâl-i iştihâsından eli titrediği için bardak tepetaklak oldu. Bardaktaki limonata mangala, mangaldaki küller havalanıp hocanın üstüne, başına döküldü. Siyah cübbes bembeyaz kesildi. Küller fırça ile temizlenecek derecede olmadığından hasır süpürge ile izâle edildi. Şu hâl, mecbûrî bir kahkaha husûle getirdi. Vak'a kadınlara aksederek onları da güldürdü. Biraz evvel mâtem hâne olan orası, düğün evine döndü.

- که شوی از بحر بی عکس آب کش عکس چندان باید از یاران خوش
4543-Latif ve kâmil yârândan o kadar aks lâzımdır ki o aks olmasa da denizden, ma'nâ bahrinden feyz almalısın.

Salâh-ı hâl sâhibi bir zâtın huzûrunda bulunanlara da onun salâhı te'sir eder, bil'akis fâsık, fâcir kimselerle hembezm olanlar, onların fısk u fücûrundan müteessir olur.

Eski tekyelerde dervişlerin toplanıp zikrettikleri güne mukabele günü derlerdi. Sebebi de bir dervişte zuhûr eden bir feyzin nazar vasıtasıyla diğerlerine de aks ve sirâyet etmesi idi.

Kur'an-ı Kerîm, cemâatle namaz kılanları: "**Kurşunla kinetlenmiş binâ gibi**" diye tavsîf ediyor. Çünkü eshâb-ı Kirâm safları doldurmak için namazda sıkışık dururlardı. Omuzları birbirine temâs ederdi. Hatta bazıları omuzlarına meşin parçası diktirirlerdi. İşte bunların hepsi, birindeki ma'nevî bir neşenin teması vasıtasıyla sairlerine de aks ü sirâyet etmesi içindi.

Hz. Mevlânâ kâmil ve mükemmil bir zâtın nazarında ma'rûz olmayı tavsiye eder ki o nazardaki ma'nevî neşeden zevk alınsın. Meşhur **Şeyh Necmüddîn-i**

Kübra Kuddise sirruhû nun müridlerinden birine: “*Acabâ bizim şeyhin nazarı hayvanâta da te’sîr eder mi?*” diye bir hatıra gelmiş. Şeyh bu hatırayı keşfetmiş. Yolda gördüğü bir köpeğe bakmış köpek derhal başkalaşmış, sağa, sola hareket edip sallanmaya başlamış, bundan dolayı: “*Necmüddînin nazarına ma’ruz olan köpek, kendi cinsinin serveridir*” denilmiştir.

Onun için **Hız. Mevlânâ** bir sâlik için devamlı aksler lâzım geldiğini söylüyor.

چون پیایی شد شود تحقیق آن عکس کاول زد تو آن تقلید دان

4544-İbtidâ akseden bir feyzi sen taklid bil. O feyz, tevâlî ve devâm ederse tahkik olur.

از صدف مگسل نگشت آن قطره در تا نشد تحقیق از یاران مبر

4545-O feyz, tahkik hâline girmeyince yârân ve ihvânın ve salâh-i hâl sâhibi zevâtın nazarlarından ayrılma, onların aks ve te’sîrlerinden feyz bul ki kalbinin sedefindeki damla daha inci olmamıştır.

Derler ki nîsan yağmurları yağdığı vakit denizdeki sedefler kabuklarını açarlarmış. Yağmur damlası içerlerine girerse orada dura dura inci olurmuş. O yağura yılan da ağzını açarmış. Ona düşen damla da zehir olurmuş.

“Ebr-i nîsandan sedef dürdâne, ef’î sem kapar”.

صاف خواهی چشم و عقل و سمع را بر دران تو پرده‌های طمع را

4546-Eğer gözünün, kulağının ve aklının sâf ve tortusuz olmasını istersen, gözünü kaplayan ve aklını örten tama’ perdelerini yırt.

عقل او بر بست از نور و لمع ز انکه آن تقلید صوفی از طمع

4547-Çünkü o sofînin tama’dan mürtehasıl taklidi, nurdan ve nûrun lemeânından aklını bağladı.

مانع آمد عقل او را از اطلاع طمع لوت و طمع آن ذوق و سماع

4548-Bahsinde bulunduğumuz sofînin de yiyinti tamaı, semâ’ zevkı tamaı, hakîkate, merkebin satıldığına ittıla’ peydâ etmekten onun aklını men’eyledi.

در نفاق آن آینه چون ماستی گر طمع در آینه برخاستی

4549-Eğer aynada tama’ zuhûr etseydi nifak husûsunda o da bizim gibi olurdu.

راست کی گفتی ترازو وصف حال گر ترازو را طمع بودی به مال

4550-Eğer terâzide mala tama’ olsaydı tarttığı şey’in vâsf-ı hâlini sana nasıl doğru söylerdi.

Ayna da tama’ olmadığı ve kimseden bir şey ummadığı için sathına bakanları, oldukları gibi gösterir. Çirkinî güzel, karayı beyaz göstermez. Keza terazinin tama’ı bulunmadığı için kefesine konulan bir cismin ağır mı, hafif mi, tamam mı, eksik mi olduğunu doğruca haber verir. Halbuki tama’kâr olan insanlar böyle değildir. Onlar istifâde fikriyle doğruyu söylemezler. Ahlaksız birine fevkal’âde halûk, elifi öğendire zanneden bir câhile allâme derler. Korkak ve nâmerd bir herifi **Zâl** oğlu **Rüstem**’le güreştirirler ve galip getirirler.

Eski divânları gözden geçirin, onlardaki kasîdeleri okuyun şu dediklerinin fevkal’âdelerini onlarda bulursunuz. Tama’kâr insanlar ve kasîdeci şairler, böyle yalancılık ve münafıklıktan geri durmazlar. Sebebi ise hırs ve tama’dır,

medhettikleri kimselerden birkaç para koparmak, yahut başka türlü faydalanmaktır.

Fakat enbiyâ ve evliyâ hazaratı doğruyu göstermek ve hakîkati söylemek hususunda ayna ve terazi gibidirler. Halktan bir şey ümit etmedikleri için kimseye kavuk sallamazlar.

من نخواهم مزد پیغام از شما هر نییی گفت با قوم از صفا

4551-Her peygamber, sâf bir kalb ve hâlis bir niyetle kendi kavmine: "Ben size Allâh(C.C.)'tan getirdiğim haberce mukabil ücret istemiyorum." demiştir.

Şunu da ilave etmiştir ki:

داد حق دلایم هر دو سری من دلایم حق شما را مشتری

4552-Ben dellâlım, Allâh(C.C.) sizin müşterinizdir. Cenâb-ı Hakk bana iki taraf için dellâliyye vermiştir.

گر چه خود بو بکر بخشد چل هزار چیست مزد کار من دیدار یار

4553-Benim emr-i ilâhîyi tebliğ edişimin ücreti nedir? Yârin didâridır, cemâl-i ilâhî temâşâsıdır. Ebû Bekir, hakîkten kırk bin dirhem sarfetmiş olsa da.

کی بود شبه شبه در عدن چل هزار او نباشد مزد من

4554-Onun kırk bin dirhemi, benim risâlet ücretim olamaz. Aden civârında çıkan inci ile şebe denilen karataş nasıl bir olur?

Ebûbekrissıddik (r.a.) Hazretleri, Allâh(C.C.) yolunda ve Resulullâh uğrunda 40000 dirhem sarfetmişti. O vakte ve muhite göre bu mühim bir fedakârlıktır. Bütün Müslüman zenginleri için nûmüne olmaya layıktır. Fakat risâlet tebliğinin ücreti olamaz. Onu ecir ancak likay-ı İlâhîdir. O âlî mükâfâta nispetle 40000 dirhem Aden incisi yanında karataş gibi, hatta ondan çok dûn bir derece de kalır.

تا بدانی که طمع شد بند گوش يك حكايت گویمت بشنو به هوش

4555-Sana bir hikaye söyleyeceğim, can kulağıyla dinle ki tamâin idrâk bağı olduğunu anlayasın.

Hikaye birkaç beyt sonra gelecektir.

با طمع کی چشم و دل روشن شود هر که را باشد طمع الکن شود

4556-Tama'kâr olan kimse tutuk sözlü olur, serbestçe konuşamaz. Tamâi bulunan şahsın gönül gözü, basar-ı basîreti nasıl parlar?

Hadîs-i Şerîfte: **"Bir şey'e muhabbetin ve tamâin seni kör ve sağır eder"** buyurulmuştur. Tama'kâr bir kimse, bir şey umduğu adamın kötülüğüne göremez ve aleyhinde söylenilen sözleri duyamaz. Ona karşı, sen münâsebetsizlik ediyorsun, diyemez.

همچنان باشد که موی اندر بصر پیش چشم او خیال جاه و زر

4557-Onun gözü önünde mansıb, mevki' ve altın hayâli, gözde çıkmış kıl gibi olur, hakîkati göstermez.

گر چه بدهی گنجها او حر بود جز مگر مستی که از حق پر بود

4558-Allâh(C.C.) muhabbetiyle kalbi dolmuş, kendisi de aşkullah ile mest olmuş kimseler müstesnâdır ki onlara hazîne dolusu altın versen hürriyetlerini satmazlar.

این جهان در چشم او مردار شد هر که از دیدار برخوردار شد

4559-Her kim Hakk'ın cemâlini müşâhede ile berhudâr olursa bu dünyâ, onun nazarında ciyfe görünür.

Hadîs-i Şerîfte: "Dünya leş gibidir ki onun tâlipleri köpeklerdir" buyurulmuştur.

لاجرم در حرص او شب کور بود لیک آن صوفی ز مستی دور بود

4560-Lâkin o sofî; aşk-ı ilâhî mestliğinden uzak olduğu için hırs ve tamândan geceleri görmeyen kimseler gibi olmuştur.

در نیاید نکته‌ای در گوش حرص صد حکایت بشنود مدهوش حرص

4561-Hırs ve tamân mest-i medhûşu olan kimse yüzlerce hikâye dinler de hiçbirini onun tamâı kulağına girmez.

Söylenilecek hikaye işte şimdi başlıyor:

"KADI DELLALLARININ BİR MÜFLİSİ ŞEHİR ETRAFINDA TEŞHİR VE TA'RİF ETMELERİ"

تعریف کردن منادیان قاضی مفلسی را گرد شهر

Eski devirlerde bir suç işlemiş, yahut iflas ederek borçlarını verememiş kimselerin yüzüne kara sürerler, merkebe ters bindirirler, şehir dâhilinde gezdirip teşhir ederler, hüviyyetini ve kabâhatini de söylerler imiş.

مانده در زندان و بند بی‌امان بود شخصی مفلسی بی‌خان و مان

4562-Evsiz, barksız ve müflis vardı ki zındanda ve amansız kaydlar içerisinde kalmıştı.

بر دل خلق از طمع چون کوه قاف لقمه‌ی زندانیان خوردی گزاف

4563-Zindandakilerin lokmasını sebebsiz yere yerdi. Tamâı dolayısıyla oradakilerin kalbine Kaf dağı gibi sakil gelirdi.

ز آنکه آن لقمه‌با کاوش برد زهره نه کس را که لقمه‌ی نان خورد

4564-Mahpusların hiç birinde bir lokma ekmek yemeye cesaret yoktu. Çünkü o lokma kapan müflis, lokmanın üçünü kapıyordu.

او گدا چشم است اگر سلطان بود هر که دور از دعوت رحمان بود

4565-Allâh(C.C.)'ın da'vetinden, makbul kullarına çektiği kanâat zıyâfetinden her kim uzak kalmışsa pâdishah olsa bile dilenci gibi aç gözlüdür.

Bazı kimseler vardır ki karınları tıkabasa doyduğu, midelerinde tek lokma sığacak yer kalmadığı halde, bir türlü gözleri doymaz.

گشته زندان دوزخی ز آن نان ربا مر مروت را نهاده زیر پا

4566-O müflis, insanlık şerefini ayak altına almış, o lokma kapıcının arsızlığından, zindan cehenneme dönmüştü.

Burada Hz. Mevlânâ, dünyâda rahat olmadığını, zındanda bile rahat ve huzuru kaçırarak bir münasebetsiz bulunabileceğini anlatmak için diyor ki:

ز آن طرف هم پیشست آید آفتی گر گریزی بر امید راحتی

4567-Râhat ümidiyle tenhâ bir izbeye kaçsan, hattâ zından köşesine çekilsen bile o kaçtığın yerde huzûrunu kaçırarak bir âfet zuhûr eder.

جز به خلوت‌گاه حق آرام نیست هیچ کنجی بی‌داد و بی‌دام نیست

4568-Dünyânın hiçbir köşesi canavarsız ve tuzaksız değildir. Nerede bulunsan karşına bir engel çıkar ve onun münâsebetsizliği tuzak gibi seni yakalar. Âlemde Allâh(C.C.)'ın halvethânesinden, تنها bir yerde oturup Allâh(C.C.)'ı düşünmekten ve ona hasr-ı fikretmekten başka râhat ve huzûr yoktur.

نیست بی‌پا مزد و بی‌دق الحصیر کنج زندان جهان ناگزیر

4569-Zarûri olan dünyâ zindânı köşesi, ayak ücretinden ve dayaktan hâlî değildir.

Pâmüzd; ayak ücreti demektir ki burada hapishânelerde ayağa takılan zincirden kinâyedir. *Dakkulâhsîr* de; Hapishâne dayığı demektir.

Hadîs-i Şerîfte: “*Dünya, mü'minin zindanı ve kâfirin cennetidir*” buyurulmuştur. Zındanda sefâlet ve işkence olduğu için, zından gibi olan Dünyada da ehl-i îmânın illet, kılet ve zillet gibi felâketlere uğraması tâbî'idir. Hatta zarûrîdir. Mü'minin kıletten, illetten, zilletten hîlî kalmayacağı da bir Hadîs-i Şerîf ile haber verilmiştir. Çünkü; dünya, mü'minin zindânıdır. Çünkü; bu haller, zındanda eksik değildir. Zikredilen Hadîs'in meâlini vaktiyle fakîr şöylece nazmetmiştim:

Olanlar cevher-i îmân ile gencûr-i rûhânî,
Ya illetten, ya kıletten, ya zilletten değil hâlî.
Bu halde bir de dervişlik ederse inzîmâm, ol dem,
Üçü birlikte mahveyler o merd-i fakr-i hoşhâlî.

مبتلای گربه چنگالی شوی و الله ار سوراخ موشی در روی

4570-Ey sâlik; vallâhil'azîm, fâre deliğine bile girsen orada da bir kedi pençesinin tırnaklarına mübtelâ olursun.

گر خیالاتش بود صاحب جمال آدمی را فربهی هست از خیال

4571-İnsanın tehayyülâtı geniştir, muhayyilesi güzel olur, güzel tehayyülde bulunursa, sâhibi de güzel hayâlât ile yaşar.

می‌گدازد همچو موم از آتشی و خیالاتش نماید ناخوشی

4572-Eğer hayâlatı hoş gitmeyecek şeyler gösterirse, sâhibi de mumun ateşte eridiği gibi erir.

با خیالات خوشان دارد خدا در میان مار و کژدم گر ترا

4573-Eğer yılan ve akrebler arasında iken Allâh(C.C.) sana hoş hayâller verirse.

کان خیالت کیمیای مس بود مار و کژدم مر ترا مونس بود

4574-O hayaller sana bakırı altın yapan kimyâ gibi olur da yılanlar, akrebler gözüne mûnis görünür.

کان خیالات فرج پیش آمده ست صبر شیرین از خیال خوش شده ست

4575-Güzel hayâlden sabır, hoş olur ki o hayallerden ferec ü ferah husûle gelir.

Hadîs-i Şerîfte: **“Sabır, ferah ve sevincin anahtarıdır”** buyurulmuştur. İnsan, bir şeye mübtelâ olur, o ibtilâ dolayısıyla ya kalbi sıkılır, yahut canı yanar. Dünya da hiçbir şey dâimî olmadığı için bir müddet sonra o belâ geçer, o vakit de insan rahat eder ve sevinir. Bu sevinci elde etmenin çaresi ve o müşkili halleylemenin anahtarı sabırdır. Zaten başka çare de yoktur ya. Olacak olur. Hüküm-i kaderin zuhûru men’edilemez. Çaresi; rızâdır ve sabırdır. Sabrın sonu selâmet ve sevinç olduğu gibi ma’nevî ve hesabsız ecir de vardır. **Cenâb-ı Hakk:**

Arapça Sûre-i Zümer: 10

“Sabredenler için hakîkaten hisabsız ecr ü sevap vardır⁴¹” buyurmuştur.

ضعف ایمان ناامیدی و زحیر آن فرج آید ز ایمان در ضمیر

4576-Sabrın sonundaki ferec ü ferah kalbe îmandan gelir.Îmandaki za’f, ümitsizlik ve karın ağrısıdır.

Sağlam îmânlı bir kimse, bir sıkıntıya uğrayınca sabreder ve sonunda ferahlar. Zaif îmânlı bir şahıs, böyle bir hâle dūçar olunca ye’s’e düşer, karın ağrısına uğraşmış gibi kıvrılır ve feryât eder.

حيث لا صبر فلا ایمان له صبر از ایمان بیابد سر کله

4577- Sabır, îmandan baş tâcı bulur. Sabır olmazsa îman da olmaz.

Nebiy-yi Ekrem Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimizden : “ Bir kimse de sabır yoksa onda sağlam îman da yoktur” Hadîs-i rivayet olunmuştur. Zaten dikkat edilirse görülür ki sabır u kanâat sâhibi olanlar, dini bütün ve îmânı kuvvetli bulunan Müslümanlardır. **Hız. Mevlânâ** bu Hadîs-i tercüme ederek diyor ki:

هر که را صبری نباشد در نهاد گفت پیغمبر خدایش ایمان نداد

4578-Hız.Peygamber buyurdu ki: “Tabîatinde sabır olmayan kimseye Allâh(C.C.) kemâl-i iman vermemiştir.”

هم وی اندر چشم آن دیگر نگار آن یکی در چشم تو باشد چو مار

4579-Meselâ; biri, senin gözüne yılan kadar soğuk görünür, fakat yine o kimse, başkasının nazarında tasvir gibi olur.

Sabır da tıpkı böyledir, bazılarınca yılan gibi, bazılarınca da tasvir gibi müşâhade edilir.

و آن خیال مومنی در چشم دوست ز آنکه در چشمت خیال کفر اوست

4580-Çünkü sana yılan gibi görünen kimsenin sen küfrü ve fiski hayâlîni görürsün. Onu hoş görenin nazarında ise onun îman ve salâh tarafı görünür.

Her şeyin bir iyi, bir de kötü ciheti vardır. İnsan hangi cihetten bakacak olursa onu görür,diğer ciheti göremez. **Genceli Şeyh Nizâmî** bir hikaye naklediyor. Diyor ki: **“İsâ Aleyhisselâm, havâriyyunla birlikte gidiyordu. Kokmuş bir köpek leşine rastladılar, burunlarını tıkadılar ve leşi zammettiler. Cenâb-ı Rûhullah ise: “Bakın dişleri ne kadar beyaz” dedi. Çünkü; Mesih Hazretleri onun iyi tarafını görmüştü. Şeyh Nizami bu fıkrayı naklettikten sonra; “ Her şeyde hüner de vardır, ayb da vardır. Sen, onun aybını görme ki hünerini elde edesin” demiştir.**

Herkesin görüşü ve anlayışı irfânına göredir. Bir zâhide:

-Malı sever misin? diye sormuşlar:

Sevmem. Çünkü mal yılan gibidir, sahibini sokar, azdırır cevâbını vermiş. Bu sûali bir ârife îrâd etmişler.

-Severim. Çünkü helâl mal, sâlih bir kimse için güzel bir şeydir. Sahibinin hayrât ve hasenâtta bulunmasına sebep olur, diyerek: **“Helal mal, sâlih bir kimse için ne güzel bir şeydir”** Hadîs-i Şerîfine işaret etmiş. Dikkat buyurulmuştur ya

zâhid, malın sahibini azdırması, ârif ise yine o malın sahibine hayr ü hasenât yardımcısı olması cihetini görmüşler ve görüşlerine göre cevap vermişlerdir.

Hiz. Ömer, bir gün dünyânın kötülüğünden bahsediyormuş. **Cenâb-ı Ali**:

-“Ya Emîrelmü’minîn “Dünya âhiretin tarlasıdır” burada ekilir, orada biçilir. Demek ki Dünya, âhiretin, elde edilmesine vâsıtaadır” demiş. **Fâruk-ı a’zam**, kelâm-ı murtazâyı tasdik eylemiş.

Şeyh Muhyiddîn-i ekber kuddise sirruhû Fütûhat-ı Mekkiyye’sinin **Murâkabe bâbı**’nda dünyâyı medhetmiş ve “Dünya, çocuğunu dikkatle büyüten şefkatli bir ana gibidir. Fakat Âdem oğullarının çoğu, o ananın kıymetini bilmedikleri için ona âsî olurlar ve zem ederler” demiştir. İşte Şeyhin bu ifâdesi de görüş ve anlayış netîcesidir.

گاه ماهی باشد او و گاه شست کاندر این يك شخص هر دو فعل هست

4581-Bir şahısta iki fiil vardır. O, bazan balık, bazan olta olur.

نیم او حرص آوری نیمیش صبر نیم او مومن بود نیمیش گبر

4582-Onun yarısı mü’min, yarısı mecûsî, kezâ yarısı hırs, yarısı sabırdır.

باز منکم کافر گبر کهن گفت یزدانت فمکم مومن

4583-Senin hâlıkın ve ma’bûdun olan Allâh(C.C.)(مومن منکم و کافر فمکم) buyurmuştur.

Evet; **Cenâb-ı Hakk** “Sûre-i Tegabün”de buyurmuştur ki:

Arapça Sûre-i Teğabün: ½

“Göklerde ve yerde olan her şey, Allâh(C.C.)’ı tesbih u takdîs eder; mülk onundur, hamd de ona aittir. O Allâh(C.C.) her şeye kadirdir, irâde ettiği her şeyi yapar. O, öyle bir Kadir-i Mutaktır ki sizi yarattı. Ey insanlar sizden bazıları kâfirdir, (dehrîler ve tâbîiyyun gibi ki Allâh(C.C.)’ın halıkıyyetine inanamazlar) yine sizden bazıları mûmindirler, onun yaradan olduğuna imân ederler. Allâh(C.C.) sizin yaptıklarınızı görür ve bilir⁴²”

Âyet-i işaret ediliyor.

Verilen ma’nâ, Âyet-i Kerîmenin sarîh ma’nâsıdır. İşâri bir ma’nâ olmak üzere **Zeccac Tefsîri**’nde denilmiştir ki: “İçinizde gizlice kâfir, âşikâre mü’min olanlar vardır. Münafıklar gibi zâhirde kâfir, hakîkatte mü’min olanlar vardır. **Ammâr bin Yâsir radiyallâhü anh** gibi **Hiz. Ammâr, Resûlullâh Efendimizi** en evvel tasdik edenlerdendir. Kureyşîler, onu dininden döndürmek için işkence yapmışlar ve istedikleri küfr ve inkâr sözünü mecbûren söyletmişlerdi. **Ammar Hazretleri** işkenceden kurtulunca ağlaya ağlaya peygamber huzuruna gelmiş, söylediği küfr kelimesi dolayısıyla özür dilemiş, taraf-ı Risâletten taltif ve tesliye edilmiş, tekrar işkenceye uğrarsa istenilen sözü söylemesine izin verilmişti.

Hiz. Mevlânâ da insanda imân ile küfr, iyilikle kötülük bulunabileceğini söylüyor ve diyor ki:

نیمه‌ی دیگر سپید همچو ماه همچو گاوی نیمه‌ی چپش سیاه

4584-Bir sığır misâli ki derisinin yarısı siyahtır, öbür tarafı, sağ ciheti ay gibi beyazdır.

هر که آن نیمه ببیند کد کند هر که این نیمه ببیند رد کند

4585-Her kim, bu siyah ve kötülük tarafını görürse reddeder, her kim, beyaz ve iyilik tarafını görürse taleb eyler.

هم وی اندر چشم یعقوبی چو حور یوسف اندر چشم اخوان چون ستور

4586-Yusuf Aleyhisselâm, kardeşlerine hayvan gibi görünüyordu. Yine o, Ya'kub Aleyhisselâm nazarında hûrî misâli idi.

از خیال بد مر او را زشت د چشم فرع و چشم اصلی ناپدید

4587-Yusuf'un kardeşlerindeki fer'î gözler, kötü tehayyüleri dolayısıyla onu çirkin görmüşlerdi. Çünkü fer'î olan zâhir gözüyle bakışmışlardı. Asıl göz olan basar-ı basîret kendilerinde yoktu.

هر چه آن بیند بگردد این بد آن چشم ظاهر سایه‌ی آن چشم دان

4588-Zâhir gözünü basar-ı basîretin fer'î bil; basîret gözü bir şey'i nasıl görürse zâhir gözü de er, geç onun tarafına döner.

این دکان بر بند و بگشا آن دکان تو مکانی اصل تو در لامکان

4589-Sen mekâna mensubsun. Aslın ise lâmekândır. Bu dükkânı kapa, o dükkânı aç.

Bütün eşya ile mekâna muhtaçtır. Her şey; duracak, oturacak ve yatacak yer ister. Onun için insan da cismâniyyeti i'tibâriyle mekânîdir. Fakat aslı ve rûhu itibâriyle lâmekânîdir. Çünkü yaradılmadan evvel ilm-i İlâhîde idi. Allâh(C.C.) ise lâmekândır, zamandan, mekândan münezzehtir.

Hız. Mevlânâ diyor ki: "Ey insan; madem ki aslın lâmekândır, bu mekân dükkânını kapa, dünyaya bağlanıp kalma. Öbür dükkânı aç, lâmekâna teveccüh et."

ششدره است و ششدره مات است مات شش جهت مگریز زیرا در جهات

4590-Dünyanın altı cihetine kaçma. Zirâ altı cihet tavla oyunundaki altı kapı gibidir. altı kapının bağlanması ise oynayanın mat olması demektir.

Şeş cihet; Ön, arka, sağ, sol, alt ve üst taraflarıdır. Bu cihetler bütün kâinâtı ihâta etmiştir. Ma'rifet, bunların ihâtasında kurtulup cihet kaydından halâs olmaktır. Hâfız-ı Şîrâzî der ki: "Sen tabîat sarayı hâricine çıkmıyorsun. Hakîkat semtine nasıl sefer edebilirsin?"

"ZİNDANDAKİLERİN KADİ VEKİLİ HUZURUNDA O MÜFLİSİN ELİNDEN ŞİKAYET ETMELERİ"

شکایت کردن اهل زندان پیش وکیل قاضی از دست آن مفلس

اهل زندان در شکایت آمدند با وکیل قاضی ادراک‌مند

4591-Zındandakiler, kavrayışlı kadî vekîlinin karşısına şikâyet için geldiler.

باز گو آزار ما زین مرد دون که سلام ما به قاضی بر کنون

4592-Bizden kadîya selâm söyle. Şu âdi heriften ne kadar râhatsız olduğumuzu anlat.

یاوه تاز و طبل‌خوار است و مضر کاندن این زندان بماند او مستمر

4593-Şu müflis, boşboşuna dolaşıcı, obur ve muzur olarak bu zındanda dâimi kaldı.

از وقاحت بی‌صلا و بی‌سلام چون مگس حاضر شود در هر طعام

4594-Edebsizliğinden çağrılmaksızın ve selâm vermeksizin sinek gibi herkesin yemeğine konuyor.

کر کند خود را اگر گوییش بس پیش او هیچ است لوت شصت کس

**4595-Altmış kişinin yiyeceği onun için hiçtir. Artık yetişir dersin
işitmemezlikten gelir.**

ور به صد حیلست گشاید طعمه‌ای مرد زندان را نیاید لقمه‌ای

**4596-Zindandakilere hayır sâhiblerinden bir lokma gelince, onu yüz
türlü tedbir ile gizli olarak açsalar da.**

حجش این که خدا گفتا کلو در زمان پیش آید آن دوزخ گلو

**4597-O cehennem boğazlı, doymaz dere; hemen yetiştir, Allâh(C.C.) ()
yani: “yiyin için” buyurmuştur diye de hüccet getirir.**

Naklederler ki “ *tebdîlüşşekil iieclikekil*” tarifinin mücessemi olan derviş
kıyafetli bir herif, herkesin sofrasına çöker ve alabildiğine yermiş. Bir gün biri:

–“Şeyh Efendi; tarîkat ehline riâyât lazımken, siz avamdan fazla
yiyorsunuz.” Ta’rîzinde bulunmuş. O da:

–“*Allâh(C.C.) ()* buyurmadı mı? Ben Emr-i İlâhîyi fazlasıyla infâz ediyorum”
 demiş.

–“Ayetin alt tarafını okusanıza” demişler.

- “Ben Mısır hâfızı değilim. Ezberimde bu kadar var!” diyerek () yani: “Çok
yemek suretiyle israf etmeyiniz” emrini okumamış.

ظل مولانا ابد پاینده باد زین چنین قحط سه ساله داد داد

**4598-Üç sene süren kıtlık gibi olan bu heriften dâd bir, feryâd iki.
Kadı efendimizin gölgesi, hayâtı dâim olsun.**

یا وظیفه کن ز وقفی لقمه‌ایش یا ز زندان تا رود این گاو‌میش

**4599-Ya bu su sığırını zindandan çıkarsın, yâhud ona lokma olmak
üzere vakıftan bir vazîfe tahsîs etsin.**

داد کن المستغاث المستغاث ای ز تو خوش هم ذکور و هم اناث

**4600-Ey kendisinden erkeklerin de, kadınların da hoşnud oldukları kadı
efendi, adâlet göster ki senden imdâd umuyoruz.**

گفت با قاضی شکایت یک به یک سوی قاضی شد وکیل با نمک

**4601-O söz anlar vekil, kadının yanına gitti, zindandakilerin şikâyetini
bir bir anlattı.**

پس تفحص کرد از اعیان خویش خواند او را قاضی از زندان به پیش

**4602-Kadı o müflisi zindandan nezdine çağırttı. Onun hâlini kendi
adamlarından da soruşturdu.**

که نمودند از شکایت آن رمه گشت ثابت پیش قاضی آن همه

**4603-Zindandakiler sürüsünün müflis heriften ettikleri şikâyet kadı
indeinde sâbit oldu.**

سوی خانه‌ی مرده‌ریگ خویش شو گفت قاضی خیز از این زندان برو

4604-Kadı müflise dedi ki: “Kalk, zindandan çık, arda kalası evine çekil.”

همچو کافر جنتم زندان تست گفت خان و مان من احسان تست

**4605-Müflis cevap verdi ki: “Benim hân ü mânım senin lûtf u ihsânındır.
Zindanın ise, dünyânın kâfirlere cennet olduğu gibi benim cennetimdir.”**

رب أنظرني إلى يوم القيام همچو ابلیسی که می‌گفت ای سلام

**4606-Ben şeytan gibiyim ki ey selâmet veren Rabbim, bana kıyâmete
kadar mühlet ver; demişti.**

Sâd Sûresindeki:

Arapça Sûre-i Hicr: 36/38

“Şeytan, Cenâb-ı Hakk’a dedi ki: “Ey Rabbim, bana insanların ba’s olunacakları kıyâmete kadar mühlet ver.” Allâh(C.C.)’da buyurdu ki: “Vakt-i ma’lûma, kıyâmet gününe kadar sana mühlet verilmiştir⁴³”Ayetine işarettir.

Âyetin zikri dolayısıyla şeytanın insanlara olan garazkârlığını anlatmak için Hz. Mevlânâ iblis lisânından diyor ki:

تا که دشمن زادگان را می کشم کاندرا این زندان دنیا من خوشم
4607-Ben bu dünyâ zındanında hoşum, dünyâ zındanı bana hoş gelmiştir. Mühlet ver de orada düşmanımın, Âdem’in oğullarını helâk edeyim.

و ز برای زاد ره نانی بود هر که او را قوت ایمانی بود
4608-Her kimde iman rızkı ve âhiret yolunun azığı olmak üzere bir ekmek varsa.

تا بر آرند از پشیمانی غریو می ستانم گه به مکر و گه به ریو
4609-Kâh mekr ile, kâh hile ile ellerinden alayım da peşîmanlıklarından feryâd etsinler.

گه به زلف و خال بندم دیدشان گه به درویشی کنم تهدیدشان
4610-İnsanları bazan fakr u zarûrete düşersin diye korkutayım, bazan da güzellerin zülfü ve beni ile gözlerini bağlayayım.

Cenâb-ı Hakk, şeytanın bu talebini:

Arapça Sûre-i Bakara: 268

“Şeytan, sizi fakr u zarûretle korkutur, sadaka, zekât vermeyin fakir düşersiniz diye vesvese verir ve size kötü söylemeyi ve kötü fiillerde bulunmayı emreder⁴⁴” Nazm-ı Celîli ile haber veriyor.

Bundan sonra Hz. Mevlânâ diyor ki:

قوت ایمانی در این زندان کم است وان که هست از قصد این سگ در خم است
4611-Bu dünyâ zındanında hakîkî îman rızkı azdır. Olanların çoğu da şeytan köpeğinin saldırılarından çarpıktır.

قوت ذوق آید برد يك بارگی از نماز و صوم و صد بی چارگی
4612-Namazdan, orucdan ve yüzlerce tazarru’ ve duâdan hâsıl olan zevk rızkını şeytan, mekriyle ve iğvâsıyla alır, götürür.

أستعیز الله من شیطانه قد هلکنا آه من طغيانه
4613-İblisin şeytanetinden Allâh(C.C.)’a sığınırım, âh ki onun azgınlığından helâk olduk.

هر که در وی رفت او می شود يك سگ است و در هزاران می رود
4614-Şeytan bir köpektir amma binlerce kişinin dâhiline girer ve her kime girirse, girdiği kimse de onun gibi olur.

Cenâb-ı Hakk, Habîb-i Ekremine hitâben ve bittebeyye ümmet-i Muhammed’e ta’lîmen buyuruyor ki:

“Vesvese veren ve Allâh(C.C.) zikredilince kaçan şeytanın şerrinden insanların Rabbine, insanların mâlikine, insanların ma’bûduna sığınırım de. O şeytan ki insanların göğsüne vesvese verir. Gerek cin, gerek insan şeytanlarından olsun.”

Bu Sûre de *nâs* kelimesi beş defa tekrarlanmıştır, fakat hepsi bir ma'nâya değildir, birinci nâs ile çocuklar, ikinci ile gençler, üçüncü ile ihtiyarlar, dördüncü ile sâlih kimseler, beşinci ile müfsid şahıslar murâd edilmiştir, denilmiştir.

Şeytanın insana hulûl ederek ona vesvese verdiğini *Cenâb-ı Hakk* bu Sûrede haber verdiği gibi, *Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimiz* de: “*Şeytan, insanın kan damarlarında gezer. Açlık ve susuzlukla onun yolunu daraltın*” buyurmuştur.

دیو پنهان گشته اندر زیر پوست هر که سردت کرد می‌دان کاو در اوست

4615-Her kim seni Allâh(C.C.)’a tâat ü ibâdetten soğutursa bil ki şeytan ondadır ve onun derisi altına gizlenmiştir.

Bazı kimseler vardır ki şeytanın kışkırttığı işleri işlemekten ve insanlara vesvese verip *Allâh(C.C.)* yolundan çevirmekten zevk alırlar, âdetâ şeytana yardım ederler. Bunlara “şeyâtînülins”, insan şeytanları denilir()Sûresini ()âyetindeki “nâs” işte bunlardır.

چون نیاید صد ورت آید در خیال تا کشاند آن خیالت در و بال

4616-Asıl şeytan; böyle bir sûret, kendisine yardımcı insan şeytani bulamazsa seni vebâle sokmak için hayâlîne gelir.

Bizzât iğvâya çalışır.

که خیال علم و گاهی خان و مان که خیال فرجه و گاهی دکان

4617-Seni kâh teferrûce gitmek, kâh dükkân açmak, kâh ilm tahsîl etmek, kâh hânümân, âile hayâliyle günâha sokmak ister.

از زبان تنها نه بلك از عین جان هان بگو لاحولها اندر زمان

4618-O zaman çok çok “lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhülaliyyil’azim” de, lakin bunu yalnız dilinle değil, kalbinle ve ayn-ı rûhunla söyle.

Ki şeytanı kaçırarak olan havl ve kuvvet-i İlâhiyyeye sığınmaktır.

“ MÜFLÎS KISSASININ BAKİYYESİ”

تتمه‌ی قصه‌ی مفلس

گفت اینک اهل زندانت گوا گفت قاضی مفلسی را

وانما

4619-Kadı dedi ki: “Müflis olduğunu isbât et.” Müflis cevap verdi ki: “İşte zıندانındaki mahbuslar şâhid.”

می‌گریزند از تو می‌گیرند خون گفت ایشان متهم باشند چون

4620-Kadı dedi ki: “Onlar senden kaçıyorlar ve senin elinden kan ağıyorlar, davacı mevkiinde bulunuyorlar. Onların şehâdeti makbul değildir.

زین غرض باطل گواهی می‌دهند از تو می‌خواهند هم تا وارهند

4621-Hem senden kurtulmak istiyorlar. Bu garaz ve maksadla bâtil şehâdette bulunurlar.

هم بر ادبار و بر افلاشش گوا جمله اهل محکمه گفتند ما

4622-Mahkemedekilerin hepsi de: “Onun felâketine ve iflâsına biz de şâhidiz.” dediler.

گفت مولا دست ازین مفلس بشو هر که را پرسید قاضی حال او
4623-Kadı her kime onun hâlini sorduysa Mevlânâ; bu müflisten vazgeç dedi.

گرد شهر این مفلس است و بس قلاش گفت قاضی کش بگردانید فاش
4624-Kadı dedi ki: "Bu, müflistir ve kallâştır diye şehrin etrâfında dolaştırın.

طبل افلاشش عیان هر جا زنید کو به کو او را مناداها زنید
4625-Onun için mahalle mahalle dellal çağırtın ve bu adam müflistir diye davul çaldırın.

قرض ندهد هیچ کس او را تسو هیچ کس نسیه بنفروشد بدو
4626-Hiç kimse ona veresiye bir şey satmasın, kimse ona bir mangır borç vermesin.

بیش زندانش نخواهم کرد من هر که دعوی آردش اینجا به فن
4627-Dolandırıcılık fenninden dolayı biri, onu buraya getirirse, bilmiş olsun ki artık onu zindana göndermeyeceğim.

نقد و کالا نیستش چیزی به دست پیش من افلاس او ثابت شده است
4628-Onun müflisliği bence sabit olmuştur. Elinde nakd ve kumaştan hiçbir şey yoktur.

Borçlu olan kimse borcunu vermediği takdirde, hükm-i şer'î ile habsolunur. Fakat iflâsı, hiçbir şeyi olmadığı isbât edilirse salıverilir.

İflas etmek; parası, pulu, malı ve mülkü, hulâsa hiçbir şeyi olmamak demektir. Sûretâ müflis olanlar habsten kurtuldukları gibi bu dünya zındanından mahbus olan ehl-i îmân ve ehl-i irfan da iflâs-ı ma'nevî derecesine varınca **Allâh(C.C.)**'ın azadlıklarından olur. Tasavuffta **fakr** denilen bir mertebe vardır ki abd'in elinde hiçbir şey olmadığıнын, her şeyin, hatta kulun kendisinin **Hakk**'ın mülkü bulunduğunun zevkan bilinmesidir. "**Kul da, onun mâlik olduğu her şey de efendisininindir**" denilmiştir. Bunun böyle olduğunu hepimiz ilmen biliriz. Hatta **Kur'an-ı Kerîm**'de: "**Âlî ve mukaddestir o Allâh(C.C.) ki mülk onun elindedir, bütün mevcûdât onundur ve o, her şeye kadirdir**" diye okuruz. Fakat öyle olduğunu bu kadarcık bilmek îmân etmek kâfi değildir. Marifet onu zevk edinmek ve hakîkate ermek. Bütün mükevvenâtın, **Hakk**'ın mülkü olduğunu zevkan ve hakîkaten idrâk etmiş olanlar, servet sâhibi olsalar bile fakîr ve müflis-i ma'nevîdirlər. Öyle olanlar, dünyâ mahbesindeki yüz binlerce kayddan ve tealluk zincirinden kurtulur ve o dünyâ zındanından halâs bulurlar. **Nebiiyi Ekrem Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimizin** () buyurduğu bu fakrdır. () diye ta'rîf edilende müflistir.

تا بود کافلاس او ثابت شود آدمی در حبس دنیا ز آن بود
4629-İnsanın dünyâ habsinde bulunması, müflisliği sabit olmak içindir.

Bir kimse, **Allâh(C.C.)**'ın mâlik ve kendisinin müflis olduğunu anlasın diyer.

Hz.Mevlânâ bir gazelinde buyurur ki: "**Ben berây-ı maslahat dünyâ habsinde kalmışım. Yoksa zından nerede, ben neredeyim? Kimin malını çalmışım ki zindana atılmışım.**"

İflâsın bu tür lüsü olduğu gibi bir de hayr ü hasenattan iflâs vardır. Sûretâ milyoner, lâkin ma'nen müflis olanlar gibi ki bunların başında şeytan gelir.

هم منادی کرد در قرآن ما
مفلسی دیو را یزدان ما
4630-Şeytanın müflisliğini Allâh(C.C.)’ımız,Kur’ân’ımızda dellâl çağırtır gibi nidâ ettirdi.

هیچ با او شرکت و سودا مکن
کاو دغا و مفلس است و بد سخن
4631-Şöyle diye ki: “ Şeytan hilekârdır, müflistir, kötü sözlüdür. Onunla hiç ortaklık etme ve ticarete kalkışma.

مفلس است او صرفه از وی کی بری
ور کنی او را بهانه آوری
4632-Eğer şeytanla ortaklık edersen sonra bahâne bulmaya kalkarsın. O, müflistir, ondan nasıl istifâde eder, yâhud uğradığın zararı nasıl tazmîn ettirirsin?

Yasin süresinde:
Arapça Sûre-i Yasin: 60
“ Ey Âdem oğulları; şeytana ibâdet etmeyin, onun sözünü dinlemeyin diye sizinle ahidleşmedim mi? O, hakîkten sizin düşmanınızdır. 45” buyurulmuştur.

Evet; ceddimiz **Âdem Aleyhisselâm**’a secde etmeyişinden dolayı şeytan matrud ve mel’un olduğu için **Âdem**’in evlâd ü ahfâdına ebedî düşman kesilmiştir. Bizi azdırmak sûretiyle o sermedî kînini devam ettirir. Binâenleyh onun sözünü dinlemek ve ondan fayda beklemek Dünya ve Âhirette hüsrana, tazmîn ve telâfîsi kabil olmayan zarar ve ziyâna uğramaktır.

Hikayenin beyânına avdet ediliyor:
اشتر کردی که هیزم می فروخت
حاضر آوردند چون فتنه فروخت
4633-Müflisin fitnesi âlevlenince odun satan bir kürdün devesini getirdiler.

هم موکل را به دانگی شاد کرد
کرد بی چاره بسی فریاد کرد
4634-Zavallı kürd, devemi almayın diye çok feryâd etti,kadı tarafından bu işe tevkil edilmiş olanı da birkaç para rüşvetle sevindirdi.

تا شب و افغان او سودی نداشت
اشترش بردند از هنگام چاشت
4635-Kürdün devesini aldılar. Kuşluk vaktinden geceye kadar müflisi bindirip sokaklarda dolaştırdılar. Sâhibinin feryâd ü figanı fayda vermedi.

صاحب اشتر پی اشتر دوان
بر شتر بنشست آن قحط گران
4636-Dehşetli bir kıtlık gibi olan o müflis, deveye bindi. Deve sâhibi de devenin arkasından koşmaya başladı.

تا همه شهرش عیان بشناختند
سو به سو و کو به کو می تاختند
4637-Taraf taraf, mahalle mahalle gezdirdiler,şehir halkı müflisi iyice tanıdı.

کرده مردم جمله در شکلش نگاه
پیش هر حمام و هر بازارگاه
4638-Her hamam önünde ve her çarşı ortasında bulunan herkes,müflisin şekline ve yüzüne baktı.

کرد و ترک و رومیان و تازیان
ده منادی گر بلند آوازیان
4639-Türk, Kürd, Rum ve Arab olmak üzere dik sesli on dellâl kendi lîsanlarıyla bağılıyorlardı ki:

قرض تا ندهد کس او را یک پیشیز
مفلس است این و ندارد هیچ چیز

4640-Bu adam müflistir hiçbir şeyi yoktur. Sakın kimse ona bir pul bile ödünç vermesin.

مفلسی قلبی دغایی دبه‌ای ظاهر و باطن ندارد حبه‌ای

4641-Gerek meydanda, gerek gizli habbe kadar bir şey'e mâlik değildir. Müflistir, kalpazandır, hilekârdır, aldatıcı ve kandırıcıdır.

چون که کاو آرد گره محکم کنید هان و هان با او حریفی کم کنید

4642-Sakın onunla bir işe girişmeyin, öküz getirirse de sıkı ve sağlam bağlayın.

İkinci mısra' bir mesele işârettir ki: "Fülan sana öküz getirirse sağlam bağla ki tekrar çalmasın" demektir.

Bu meselenin esası şöyledir: "İki hırsız, hangimiz daha sanatkar? diye imtihan olmak istemişler. Eski bir hırsız da mümeyyiz ta'yin etmişler. Mümeyyiz, bunlara: "*Bir öküzü satıp o gün çalabilen ustadır*" demiş. Hırsızlardan biri: "*Ben yaparım*" teahhüdünde bulunmuş. Bir öküzü varmış, götürmüş bir çiftçiye satmış. Çiftçi yeni aldığı diğer bir öküzle eş ederek çift sürmeye başlamış. Öküzü satan, meslekdaşına: "Sen uzakça bir yerde çiftçiye karşı dur, acayip diye bağır, herif yanına gelir de acayip nedir? diye sorarsa, tek öküzle çift sürüyorsun, bundan daha acayip ne olur?" cevabını ver, demiş. Kendisi bir yerde saklanmış. Beriki hırsız: "Acayip!" diye bağırması. Çiftçi merak etmiş, öküzleri bırakmış, bağırmanın yanına gitmiş; "Acayip olan nedir?" demiş. O da: "Ne olacak, senin tek öküzle çift sürmendir" cevabını vermiş. Çiftçi o tarafa bakınca filvâkı' öküzün tek kaldığını görmüş. Bu sefer de o: "Acayip!" diye bağırması. Meğer birinci hırsız, çiftçinin arkadaşıyla konuşmasından istifade ederek, sattığı öküzü boyunduruktan çıkarmış ve almış, götürmüş, bu ma'rifetiyle de imtihanda birinci çıkmış. İşte "Fülan, öküz getirirse, hayvanı sıkı bağla ki çalıp götürmesin" meselesi bundan kalmıştır. Müflisi teşhîr eden dellallar da bu meseleyi halka hatırlatıyorlar ve nidâ ediyorlardı ki kadı efendi şöyle diyor:

من نخواهم کرد زندان مرده را ور به حکم آرید این پژمرده را

4643-Eğer bu solmuş ve kokmuş herifi hükm için bana getirirseniz ben ölüyü habsetmek istemem.

با شعار نو دثار شاخ شاخ خوش دم است او و گلویش بس فراخ

4644-Bu müflis tatlı dilli, hoş sohbetir. Boğazı gayet geniş, oburdur. Üst elbisesi yeni, iç çamaşırı parça parçadır.

عاریه است او و فریید عامه را گر بیوشد بهر مکر آن جامه را

4645-Üstüne hile için giydiği yeni elbise de iğretidir. Onu halkı aldatmak için giymiştir.

حله‌های عاریت دان ای سلیم حرف حکمت بر زبان ناحکیم

4646-Ey selîm kimse, hakîm olmayanın dilindeki hikmet sözlerini iğreti elbise gibi bil.

دست تو چون گیرد آن ببریده دست گر چه دزدی حله‌ای پوشیده است

4647-Eli kesilesi bir hırsız,yeni elbise giymekle senin elini nasıl tutar ve nasıl yardımda bulunabilir?

کرد گفتش منزلم دور است و دیر چون شبانه از شتر آمد به زیر

4648-Gece olunca müflis deveden indi. Kürd ona dedi ki: Menzilim uzak, vakit de gecikti.

جو رها کردم کم از اخراج کاه بر نشستنی اشترم را از پگاه

4649-Kuşluk vaktinden beri deveme bindin ve üstünde gezdin. Arpadan vazgeçtim, saman bedeli olarak birkaç para ver.

هوش تو کو، نیست اندر خانه کس گفت تا اکنون چه می‌کردیم پس

4650-Müflis dedi ki: O hâlde biz şimdiye kadar niçin dolaştık? Senin şuûrun nerede? Evde kimse yok mu?

İkinci mısra’ “Anlayana sivri sinek saz olur, anlamayana davul zurna az” meseline işarettir.

رفت و تو نشنیده‌ای بد واقعه طبل افلاسم به چرخ سابعه

4651-Benim müflis olduğumu i’lân için çalınan davulun sesi yedi kat göğe vardı. Sen bu kötü vâkıayı duymadın mı?

پس طمع کر می‌کند کور ای غلام گوش تو پر بوده است از طمع خام

4652-Hey delikanlı; senin kulağın ham bir tama’la dolmuş ki yapılan i’lânı duymadın. Evet, tama’, insanı sağır ve kör eder.

مفلس است و مفلس است این قلتبان تا کلوخ و سنگ بشنید این بیان

4653-Bu kerata müflistir! diye edilen i’lânı kerpiçler, taşlar bile duydu.

بر نزد کاو از طمع پر بود پر تا به شب گفتند و در صاحب شتر

4654-Müflis olduğumu gece vaktine kadar söyledikleri hâlde o sözler, deve sâhibine te’sir etmedi. Çünkü o tama’la doluydu.

Hız. Pîr, burada deve sahibi ile hırs tamaı, dellallar ile enbiyâ ve evliyâ hazaratını temsîl ediyor. Dellallar o müflisin hiçbir şeyi olmadığını, kimsenin onunla ticaret işlerine girişmesini, girişirse menfaat göremeyeceğini söyledikleri halde deve sahibi ondan para istiyordu. Şu hal, enbiyâ ve evliyânın Dünyada hayr ve menfaat, hatta devam ve beka olmadığını haber vermelerine karşı bazı tama’kârların ondan faydalanmak ümîdinde bulunmaları gibi idi. Bu gafletin sebebine gelince:

در حجب بس صورت است و بس صدا هست بر سمع و بصر مهر خدا

4655-Kulak ve gözde Allâh(C.C.)’ın mührü basılıdır. Hicablarda çok sûret ve çok sadâ vardır.

Bakara sûresi’nde buyurulmuştur ki:

“Allâh(C.C.), onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir ki işitmezler ve anlamazlar. Gözlerinde de perde vardır ki ibret alınacak şeyleri görmezler, onlar için büyük bir azab mukadderdir.”

İşte bazı kimselerin hakîkati görmemeleri ve duyduklarını anlamamaları o mührün ve o perdenin te’sîrindendir.

Her gün bir cenaze otomobilinin dehşetli düdüğünü işitiyoruz. O düdüğü: “Ey fani insanlar, içinizden biri daha şu fena âleminden çekildi, onu bekâ âleminin kapısı olan mezara götürüyorum. Aklınızı başınıza alınız. Siz de birgün böyle olacaksınız” diyor. Biz o düdüğü işitiyoruz, fakat ne dediğini anlamıyoruz. Çünkü kalplerimizde ve kulaklarımızda ma’nevî bir mühür basılı.

Keza fakir bir ölünün tabutunu birkaç kişinin omuzlayıp götürdüklerini görüyoruz. O götürülüş, o gidiş: “Sizi de böyle götürecekler” diye bize sarîh bir ihtâr olduğu halde o hakîkati de göremiyoruz, hırs ve tama’ sevgiyle fani hayata dört elle sarılıyoruz. Çünkü gözlerimizin önünde kalın bir gaflet perdesi gerilmiş. Hadîselerin sesini duymamız, vâkıaların hakîkatini görmemiz için o mührün

sökülmesi ve o perdenin sıyrılması lazım. Bunu yapacak olan **Allâh(C.C.)**'ın lûtf u hidâyetidir.

از جمال و از کمال و از کرشم
آن چه او خواهد رساند آن به چشم
4656-Cenâb-ı Hakk; cemâlden, kemâlden nâz ve cilveden dilediği gözlere gösterir.

از سماع و از بشارت وز خروش
انچه او خواهد رساند آن به گوش
4657-Yine Cenâb-ı Hakk; işitme ve zevk alıp coşma gibi şeylerden irâde ettiğini kulaklara duyurur.

İdrâksizlik mührünün koparılması ve gaflet perdesinin kaldırılması, ancak **Allâh(C.C.)**'ın lûtf u keremiyle olabileceği için **Resûl-i Ekrem Sallallâhü Aleyhi Vesellem**: “*Yâ Rabbi; bizi o yalan şeylerden kurtar ve eşyanın hakikatini oldukları gibi bize göster*” diye dua buyururdu.

Cenâb-ı mücîbülsâilîn, peygamber-i Ekber'inin ettiği duânın sırrına biz âsî ve gafil kullarını da mazhar eyleye.

تا که نگشاید خدایت روزنی
کون پر چاره ست و هیچت چاره نی
4658-Kâinât çâre ile doludur. Fakat Allâh(C.C.), senin için çâre tarafına bir pencere açmayınca bir çâre bulamazsın.

وقت حاجت حق کند آن را عیان
گر چه تو هستی کنون غافل از آن
4659-Her ne kadar sen şimdi o çâreden gafil bulunuyorsan da hâcet hâsıl olunca ve husûlüne irâde-i İlâhiyye tealluk edince Hakk sana o çâreyi izhâr eder.

از پی هر درد درمان آفرید
گفت پیغمبر که یزدان مجید
4660-Hazret-i peygamber buyurmuştur ki: Ulu Tanrı her derd için bir ilâc yaratmıştır.

“**Allâh(C.C.), hiçbir derd yaratmamıştır ki, ona bir de devâ yaratmamış olsun.**” Hadîs-i mervîdir. Şu Hadîs-i Şerîf mücibince ölümden başka her derdin devâsı var demektir. Bugün ilacı olmayan ve tedâvisinden hekimleri âciz bırakan hastalıkların da günün birinde devaları bulunacaktır. Fakat:

بهر درد خویش بی فرمان او
لیک ز آن درمان نبینی رنگ و بو
4661-Allâh(C.C.)'ın fermânı olmayınca derdine derman olacak şeyin rengini de, kokusunu da göremezsın.

Demek ki derde derman olabilecek şey'in bilinmesi ve bulunması **Allâh(C.C.)**'ın irâdesine bağlı. **Allâh(C.C.)** isteyince o derman bulunacak, Kanseri gibi kabil-i tedavi olmayan marazların da kat'î ve şâfî ilaçları keşfolunacaktır.

هین بنه چون چشم کشته سوی جان
چشم را ای چاره جو در لامکان
4662-Ey çâre arayan; gözünü mekânsızlığa, zamandan da, mekândan da münezzeh olan Allâh(C.C.)'a dik. Bir meyyitin kabzedilen rûhunu ta'kib etmesi gibi.

Hadîs-i Şerîfte: “**Bir ruh kabzedilince göz ona tâbi' olur**” buyurulmuştur. Bazı ölülerin gözü açık kalması bundan olsa gerektir.

Hz. Mevlânâ diyor ki: “**Ey derdine derman arayan; hekim, ilaç gibi sûri sebeplere mürâcaat etmekle beraber devâyı ve şifâyı Allâh(C.C.)'tan bekle. Bir meyyitin gözü nasıl çıkan ruhunun ardından bakarsa sen de âfiyet husûlü**

için gözünü Allâh(C.C.)’ın lûtfu keremine dik ki seni hâzık bir hekime sevketsin ve sana faydası olacak ilâcı hekimin aklına getirsin.”

که ز بی‌جایی جهان را جا شده ست این جهان از بی‌جهت پیدا شده ست

4663-Bu cihan;cihetsizlik âleminde peydâ olmuş, yersizlik makamından mahluk olan dünyâ, muvakkat bir karargâh bulmuştur.

Hadîs-i Şerîfte: **“Allâh(C.C.) vardı, onunla beraber hiçbir şey yoktu”** buyurulmuştur.

Ezel-i âzâlde, başlangıcı olmayan zamanlarda **Allâh(C.C.)** vardı. Fakat yer, gök, zaman, mekan, hülâsa hiçbir şey yaratılmamıştı. Yalnız mevcûdâtın a’yân-ı sâbites, şekilleri, ta’bir câizse Kâinâtın planı **Allâh(C.C.)**’ın ilminde mevcut idi. Sonra zaman, mekân vesair eşya halk edildi. Zamansızlıktan zaman, mekânsızlıktan mekân zuhûra geldi. Demek ki her şeyin mahalli zuhûru lâmekândır. Binaenaleyh ey kimse; sen de derdine dermânı lâmekândan bekle. Esbâba teşebbüsle beraber murâdının husûlünü müsebbibülesbâbdan ümit et.

طالب ربی و ربانیستی باز گرد از هست سوی نیستی

4664-Eğer sen Rabbin tâlibi ve Rabbânî, Rabbe mensub bulunuyorsan bu varlık cihânından yokluk âlemine avdet et.

جای خرج است این وجود بیش و کم جای دخل است این عدم از وی مر

4665-Hem o yokluktan ürkme ki o, îrâd yeridir. Şu varlık görülen âlem ise az, çok masraf mahallidir.

Âdem, yokluk; varlık dediğimiz âlemin aslıdır ki varlık, yokluktan zuhûra gelmiştir. Fakat o yokluk da **“Âdem-i sırf”** değil **“Âdem-i izâfi”**dir. Bugün kü varlık âlemi, yokken, daha zuhûra gelmemişken de **Allâh(C.C.)**’ın ilminde mevcûd idi.

Lâteşbîh bir câmi’-i Şerîf, yapılmadan evvel onun plânının mimarının zihninde mevcut olduğu gibi. Bu i’tibâr ile yokluk, öyle bir îrâd yeridir ki ondan varlık zuhûra gelmiştir. Şu mevhum varlık ise masraf mahallidir ki onda var olanlar peyderpey **Âdem’e** gitmektedir. Bundan dolayı yokluk korkulacak bir şey değildir. Asıl korkulması lazım gelen bir şey varsa varlıktır ki bir gün gelecek yokluğa inkılâp edecektir.

پس برون کارگه بی‌قیمتی است کارگاه صنع حق چون نیستی است

4666-Allâh(C.C.)’ın sanatı tezgâhı yokluktadır. Varlık âleminde muattilden başka var olan kimdir?

Bir şeyi gayet güzel yapabilmeye sanat denilir. **Hakk**’ın yaptığı işler, yarattığı şeylerde de gayet güzel olduğundan Zât-i Bârîye Sâni’ **“usta san’atkâr”** da ta’bir edilir.

Burada biri çıkar da **“Mahlûkatın hepsi güzel ve faydalı değildir, içlerinde çirkin ve muzır şeyler de vardır!”** diye bir itiraz fırlatabilir. Ona cevap verilir ki mansûâtın çirkinliği zâtî i’tibâriyledir, sâniine nispetle değildir. Belki o çirkinlik, sâniin kemâl-i san’atına, hem güzel, hem çirkin, hem faydalı, hem zararlı şey yapabildiğine delâlet eder. Mâhir bir ressam hem figür, hem karikatür resim yapar. Karikatürler görünüşte çirkin oldukları halde onlardan nefret etmeyiz, belki de takdir ederiz. Çünkü o ressamın hem güzel, hem çirkin resim yapmaktaki mahâretini anlarız. İşte varlık âleminde görülen çirkinlikler de böyledir. Onlar da sâni-i ezelînin kemâl-i sun’unu gösterir. Sonra her san’atkârın önünde çalıştığı bir tezgâh

vardır ki üstünde san'atine ait türlü türlü âlât ve edevât bulunur. Sun'-i İlâhînin tezgâhı ise **Âdem-i izâfî**'dir orada âlât ve edevât da yoktur.

Mesela bir çocuk; âlât ve edevât yardımı olmaksızın **Hakk**'ın halkıyla, o yokluk tezgâhından bu mevhum varlığa doğar, büyür, delikanlı, orta yaşlı ve ihtiyar olur. Nihayet ölür, yine geldiği âleme gider. Onun hayat yolundaki seyr ü seferi tatile uğrar. O tatili yaptıran da **Allâh(C.C.)**'tır. O halde iki yokluk arasındaki mevhum bir varlık da hakîkaten var olan o muattilden başka kimdir?

Hız. Mevlânâ bahsin derinliği dolayısıyla bir münâcâtta bulunuyor ve diyor ki:

4667-Ey şerîki, nazîri bulunmayan pâk ve mukaddes Rabbimiz; bize yardım et ve kusûrumuzu bağışla.

که ترا رحم آورد آن ای رفیق یاد ده ما را سخنهای دقیق

4668-Ey rîfk u merhamet sahibi Allâh(C.C.); bize rakik ve müessir sözler ilhâm et de onlarla duâ ve senin merhametini celbedelim.

ایمنی از تو مهابت هم ز تو هم دعا از تو اجابت هم ز تو

4669-İlâhî; duâ da senden, icâbet de senden, eminlik de senden, mehâbet de sendendir.

Cenâb-ı Hakk: “Bana duâ edin, ben de duanızı kabul edeyim” buyurmuş, kullarının duâ etmelerini istediğini bildirmiştir.

Duâ etmek; **Yâ Rabbî**; beni mağfiret kıl, yahut şu işi müyesser eyle diye mağfiret ve suhûlet talebinde bulunmak değil midir? **Hakk sübhanehû ve teâlâ** da bizim duâ etmemizi istediğini ve duâlarımıza icâbet eyleyeceğini haber veriyor. Şu halde hem duâ, hem icâbet ondan oluyor.

Bu va'd-i İlâhî mucibince kulun **Allâh(C.C.)**'ına arzedeceği dua reddolunmaz. Mutlaka icâbet buyuruluyur. Yalnız o duâ, kul hakkında hayırlı ise müsbet surette, şerli ve zararlı ise menfî surette kabul olunur. Edilen talep hayırlı ise istenildiği gibi, zararlı ve şerli ise aksi surette zuhûr eder.

Kezâ **Cenâb-ı Hakk**, Peygamber-i Ekberine hitâben:

Arapça Sûre-i Hicr:

“Ey resûl-i Hakk, kullarıma haber ver ki ben hakîkaten gafûr ve rahîmim. Benim azâbım da elîm, müessir ve acıtan bir azâbtır46” buyurmuş, hem emniyet, hem mehâbetin Zât-i akdesinde olduğunu ihbâr eylemiştir.

مصلحی تو ای تو سلطان سخن گر خطا گفتیم اصلاحش تو کن

4670-Ey söz sultanı; biz hatâ söyledikse onu düzelt ki sen her şeyin ıslah edicisin.

گر چه جوی خون بود نیلش کنی کیمیا داری که تبدیلیش کنی

4671-Allâh(C.C.)'ım; sende bir kimyâ, bir kudret var ki onunla o hatâyı savâba tedbil edersin. O yanlış, kan ırmağı bile onu Nil nehri hâline getirirsin.

Cenâb-ı Hakk; muslihtir, mübeddildir; kötüyü iyiye, yanlış doğruya, seyyiâtı hasenâta tedbil eder ki bu da kemâl-i kereminden ve rahmetinin gazabına galip olmasındandır.

Sûre-i Furkan'daki şu Ayetlere işaret edilmiştir:

Sûre-i Furkan: 68/69

“O kimseler ki Ma’bud’i hakîkî ile birlikte bâtil ile ilâha duâ etmezler ve Allâh(C.C.)’a şerik koşmazlar, cihat ve kıssas gibi şeylerden başka Allâh(C.C.)’ın haram kıldığı katl-i nefste bulunmazlar, zina da etmezler, her kim de bunları yaparsa günaha girmiş olur.(Nâhak yere adam öldüren ve zinâ edenler, irtikâb eyledikleri muharremâtın cezasına göreceklendir.)Öyle kimselerin azâbı iki katlı olacak ve hor, hakir bir halde o azabda ebedî kalacaktır. Ancak tevbe ve îmân edip,sâlih âmelde bulunanlar müstesnâdır.Cenâb-ı Hakk onların seyyielerini hasenâta tebdil eder. Allâh(C.C.) gafûr ve rahimdir47”

Kan ırmağının **Nil** nehrine tebdiline gelince; tarihî bir vakaya telmihtir: **Hız.Mûsa**, Fir’avn ile ona tapınan Mısır halkını îmâna ve **Allâh(C.C.)’a** ibâdet etmeye da’vet ediyor, türlü türlü mucizeler gösteriyordu. O mucizelerden biri de; Nil nehri Fir’avnilere karşı kan olarak akıyor, **Mûsa**’nın ümmetine ise su olarak cereyân ediyordu. Hatta bir Kıbtî, bir sıbtîye Nil’den bir kab doldurmasını ve beraberce içilmesini reca etmişti. Sıbtî, nehirden bir tas su aldı. İkisi birden tası dudaklarına götürdüler. Sıbtînin tarafı su, Kıbtînin tarafı kan olmuştu.

این چنین اکسیرها اسرار تست
این چنین میناگریها کار تست
4672-Îlâhî; böyle ince işler, ancak senin işindir. Böyle iksirler, ancak senin esrârındır.

ز آب و گل نقش تن آدم زدی
آب را و خاک را بر هم زدی
4673-Yâ Rabbî; su ile toprağı biribirine karıştırdın, sudan ve çamurdan Âdem’in cesedini nâkşeyledin.

Bir aralık dinsizlik ve dine karşı densizlik moda olmuştu. O sırada cehl-i mürekkeb erbâbından bir bana:

-Ben **Kur’an-ı Kerîm** ile Hadîs arasında bir tenakuz buldum!dedi.

-Ne gibi?diye sordum.

-**Kur’an-ı Kerîm**’de **Âdem**’in topraktan yaratıldığı haber verildiğı halde Peygamber, kızı **Fâtıme’yi Ali’ye** nikâh ederken insanı sudan yaratan **Allâh(C.C.)’a** hamdolsun demiş. Bu, bir tenâkuz değil mi? dedi.

-Ortada bir tenâkuz var amma **Kur’an-ı Kerîm** ile Hadîs’te değil, senin anlayışında. Kendi sözünle kendini cerh ediyorsun da farkında değilsin. **Kur’an-ı Kerîm**’ın topraktan yaratıldığını haber verdiği bütün insanların cediti bulunan **Âdem**’in cesedi. Hadîs’te sudan yaratıldığı bildirilen ise insan, **Âdem**’in evlâd ü ehfâdı. Cevabını verince ()yani, “Kâfir mebhut oldu, söyleyecek söz bulamadı” sırrı zuhûra geldi. O câhil mülhid:

-Ya! diye şaşırıp kaldı.

با هزار اندیشه و شادی و غم
نسبتش دادی و جفت و خال و عم
4674-Allâh(C.C.)’ım; insan cinsine zevce, dayı, amca gibi nisbetler, binlerce düşünce, sürûr ve gam verdin.

زین غم و شادی جدایی داده‌ای
باز بعضی را رهایی داده‌ای
4675-Sonra insanların bazısına, halâs ve bu gam ve surûrdan ayrılık verdin.

Keder ve sevinç ile mukayyed kıldığın insanlardan bazılarını o kayıtlardan kurtardın.

کرده‌ای در چشم او هر خوب زشت
برده‌ای از خویش و پیوند و سرشت

4676-O gibi yüksek zevâtı kendiliğinde, akribâ ve teallukât ile tabîat bendlerinden âzâd etmişsin, onların gözlerine güzelleri ve güzellikleri çirkin göstermişsin.

Ki dünyanın mehâsinine meyletmiyorlar.

و آنچه ناپیداست مسند می‌کند هر چه محسوس است او رد می‌کند

4677-Mahsûs olan, görülen, işitilen, tadılan ve tutulan her şey'i öyle yüksek zevât reddeder ve görünmeyen, bâtın olan Allâh(C.C.)'a istinâd eyler.

یار بیرون فتنه‌ی او در جهان عشق او پیدا و معشوقش نهان

4678-Öyle kimselerin aşkı zâhir, mâ'şûku gizlidir. Onun için hâricî ve âşikâr olan sevgili, dünyâda fitnedir.

Ehlullahın kâmil olanları, Sıfât-ı İlâhiyyeden birinin mazharı olurlar ve o sıfatın îcâbına göre hareket ederler. Mesela **Bâtın** ism-i Şerîfinin mazharı olan zât; zâhirden ziyâde batına meyl gösterir. Onun için zâhirî olan tecellî eserleri ona bir fitne, bir şaşırtma gibi gelir. Böyle bir kimseye mazhariyeti i'tibârıyla **abdûlbâtın** denilir. Fakat doğrudan doğruya ism-i zât'e mazhar olan ekmeller ve mükemmiller vardır ki bâtında zâhiri müşahede ederler. **Abdüssıfât** olanlara nispetle yüksektirler. Onun için **Hız. Mevlânâ**, abdüssıfât olanların meşrebini bırakıp **abdüzzât** olanların meslekine yükselmeyi tavsiye için diyor ki:

نیست بر صورت نه بر روی ستی این رها کن عشقهای صورتی

4679-Bunu, abdûlbâtın olup sırf yâr-ı nihâniye bağlanmayı bırak ki sûrete olan aşklar; ne o sûrete, ne de bir hanımın güzel yüzüne âiddir.

خواه عشق این جهان خواه آن جهان آن چه معشوق است صورت نیست آن

4680-Aşk, ister bu cihâna ister öbür cihâna âid olsun "ma'şûka" sûretten ibâret değildir.

Hakîkatte sevilen o ma'şûkun, ma'nâsıdır ve onun yüzü aynasında görünen Cemâl-i İlâhînin aksidir. Nitekim **Mevlânâ Câmi'** demiştir ki: **"Dünya, sevgilimizin güzelliği aynasıdır. Öyle ise her bir zerre de onun yüzünü müşahede et"**

چون برون شد جان چرایش هشته‌ای آن چه بر صورت تو عاشق گشته‌ای

4681-Âşık olduğun bir güzelin rûhu bedeninden ayrılınca onu niçin terk ediyorsun?

Bir insan, sûri bir güzelliğe âşık olur, onun için yanar, tutuşur. Fakat sevgilisi ölüverirse evvelce tapınırcasına sevdiği o cansız kalıba karşı bir soğukluk duyar ve nihâyet ona olan tealluku zâil olur.

عاشقا واجو که معشوق تو کیست صورتش بر جاست این سیری ز چپست

4682-O ölü kalıbın sûreti yerindedir. Öyle olduğu hâlde ona karşı zuhûra gelen soğukluk nedendir? Ey âşık; senin hakîkî sevgilin kim olduğunu ara da bul.

عاشق استی هر که او را حس هست آن چه محسوس است اگر معشوقه است

4683-Mahsûs olan, görülen bir güzel, ma'şûka olsaydı ona his sâhibi olan kimse hakîkî ve ebedî âşık olurdu.

کی وفا صورت دگرگون می‌کند چون وفا آن عشق افزون می‌کند

4684-Mâdem ki vefâkârlık aşkı artırır, nasıl olur da sûret, vefâkârlığı başka bir hâle, vefâsızlığa kalbeder?

Aşkın; sabr, ketm, iffet gibi levâzımdan biri de vefâdır ki sözünde ve sevgisinde sebât etmektir. Sen; sevgilin sıhhatte ve hayatta bulundukça ona karşı

vefâkar görünüyorsun. Bir hastalık, yahut bir ameliyat dolayısıyla yüzünün güzelliği değişince, yahut ölüp gidince sevdiğin o sûreti kaybettiğin için onu unutup gidiyorsun. Etten, deriden ibâret bir yüz nasıl oluyor da senin vefâkârlığını vefâsızlığa tebdil edebiliyor.

تابش عاریتی دیوار یافت پرتو خورشید بر دیوار تافت

4685-Güneşin ziyâsı duvara akseder de duvar iğreti bir parlaklık bulur.

Bunun gibi güzellerin yüzündeki parlaklık da Cemâl-i İlâhînin aks-i pertevidir. Duvardaki güneş ziyâsı duvarın olmadığı gibi, güzellerdeki hüsn de kendilerinin malı değildir.

واطلب اصلی که تابد او مقیم بر کلوخی دل چه بندی ای سلیم

4686-Ey selîm ve saf kimse; bir kerpiçe neden gönül bağıyorsun? Parlaklığa muvakkaten ma'kes olan kerpiç duvara bağlanman doğru değildir. Asıl ve dâimi parlak olan bir hüsn ü cemâli ara.

خویش بر صورت پرستان دیده بیش ای که تو هم عاشقی بر عقل خویش

4687-Ey kendi aklına âşık olup da kendisini öyle sûrete tapanlardan üstün gören, sen de bilmiş ol ki:

عاریت میدان ذهب بر مس تو پرتو عقل است آن بر حس تو

4688-Senin hissine akseden de akl-i küllün pertevidir. Bakır gibi olan hissiyyâtın üzerinde onu iğreti bir altın, muvakkat bir yaldız bil.

Ki böyle bilmeyecek olursan, sen de o beğenmediğin ve tefevvuk davâsında bulunduğun sûretperestlerden başka bir şey olamazsın.

ور نه چون شد شاهد تو پیر خر چون زر اندود است خوبی در بشر

4689-Beşeriyetteki güzellik muvakkat bir yaldızdan ibârettir. Yoksa sevgilim dediğin şahsın kocamış bir eşek gibi çirkinliğini görür mü idin.

کان ملاححت اندر او عاریه بد چون فرشته بود همچون دیو شد

4690-O sevgili bir vakit melek gibi güzelken şeytan gibi çirkinleşmiştir. Çünkü o güzellik onda iğreti bulunuyordu.

اندک اندک خشک می‌گردد نهال اندک اندک می‌ستانند آن جمال

4691-Ondaki güzelliği azar azar alırlar. Nitekim bir fidan yavaş yavaş kurur.

دل طلب کن دل منه بر استخوان رو نُعَمَّرُهُ نُنْكَسُهُ بخوان

4692-Git de (نُعَمَّرُهُ نُنْكَسُهُ من و) Âyetini oku. Ey sûret âşıkı; gönül talebinde bulun, ete ve kemiğe gönül verme.

Yasin sûresi'nde buyurulmuştur ki:

"Her kimi fazla yaşatırsak yaratılışının aksine olarak onu tebdil ederiz, kuvvetten zafa düşürürüz. Bunu görüp teakkul etmiyorlar mı?"

Binâenaleyh sen de bir güzele bağlanıp kalma ki bir kaç sene sonra onda hüsn ü cemâl kalmayacaktır. Sûret aşığı olma, gönül talibi ol ki:

دولتش از آب حیوان ساقی است کان جمال دل جمال باقی است

4693-O gönülün cemâli bâkîdir. Seneler geçmekle onun güzelliği zâil olmaz. Onun iki dudağı, senin için âb-ı hayât sâkîsi olur.

هر سه يك شد چون طلسم تو شکست خود هم او آب است و هم ساقی و مست

4694-Gönül hem âb-ı hayattır, hem sâkîdir, hem mesttir. Senin benlik tılsımın kırılınca her üçü bir olur.

Gönülden maksad; Sâhibdil denilen veliy-yi kâmdir. O veliy-i kâmil; hem âb-ı hayât gibidir ki ma'nen ölü bir kalbi feyziyle ihya eder. Hem sâkîdir ki Aşk-ı İlâhî şarabını içirir, hem de mesttir ki o şarabın sarhoşu olduğu gibi müteid olanları da kendi gibi mest-i müsteğrak eder. O vakit senin benliğin zâil olur. Onun zevâlinde sonra o veliy-yi kâmilin bu üç sıfatının bir olduğunu görürsün.

بندگی کن ژاژ کم خا ناشناس آن یکی را تو ندانی از قیاس

4695-Sen o biri, kıyâs ile, şöyle olursa böyle olur demekle bilemezsin. Allâh(C.C.)'a kulluk et, tâât ve ibâdâtta bulun ki tevîk-ı ilâhî ile anlayasın. Yoksa anlar anlamaz haletme.

بر مناسب شادی و بر قافیت معنی تو صورت است و عاریت

4696-Senin ma'nâ dediğin ve ma'nâ sandığın da sûretten ibârettir ve iğretidir. Sen kendi münâsıb ve muvâfıkın ile mesrûr oluyorsun.

Yukarı da biz sûretperest değiliz, ehl-i ma'nâyız diyenlere hitab edilmiş ve sizin ma'nâ dediğiniz sûretin yaldızlanmışdır ve mukavvat bir parlaklıktır. O yaldız alındı mı, altından bakır gibi sûret görünür denilmişti. Burada da deniliyor ki: Ey kendini sûret kaydından kurtulmuş ve ehl-i ma'nâ olmuş vehmeden; senin zannettiğin şeyler de iğreti bir sûretten ibârettir. Sen işine gelen şeylerle beyhude seviniyorsun.

بی‌نیاز از نقش گرداند ترا معنی آن باشد که بستاند ترا

4697-Ma'nâ, seni senden alan ve nakşa bağlanmaktan müstağni kılan bir Tevfîk-ı ilâhidir.

Yoksa sûrete bağlı olan da, ma'nâ da bir sûrettir.

مرد را بر نقش عاشق‌تر کند معنی آن نبود که کور و کر کند

4698-Ma'nâ, insanı kör ve sağır eyleyen, nakş ve sûrete, güzelce bir yüze âşık eden değildir.

بهره‌ی چشم این خیالات فناست کور را قسمت خیال غم فزاست

4699-Körün nasîbi gam artıran hayâlidir. Gözün nasîbi ise bu fenâ âleminin hayâli mevcûdâtıdır.

Kör olan kimse eşyayı görmediği için onlar hakkında gam ve keder verecek bir takım hayaller kurar. Bu, onun nasîbidir. Göz ise şu fânî âlemi görür, fakat gördüğü şeyler de hakikat-i vücuda nispetle hayal kabilindendir. Bu da onun nasîbidir.

خر نبینند و به پالان بر زنند حرف قرآن را ضریران معدن‌اند

4700-Kur'ân'ın harf ve kelimelerini körler ezberlemişlerdir. Fakat merkebi göremedikleri için palanına vururlar.

چند پالان دوزی ای پالان پرست چون تو بینایی پی خر رو که جست

4701-Sen mâdem ki gözlüsün, merkebin ardınca gît ki o, sıçramış ve kaçmıştır. Ey palana tapan; ne vakte kadar palan dikeceksin?

کم نگردد نان چو باشد جان ترا خر چو هست آید یقین پالان ترا

4702-Ey münasebetsiz; palansız bir merkebe bin. Aleyhissalât Efendimiz çıplak merkebe binmedi mi?

Sallallahü Aleyhi Vesellem Hazretleri ârî, palansız merkebe binerdi, papucunu tamir eder ve yünden libâs giyerdi.

و النبى قيل سافر ماشيا النبى قد ركب معروريا

4703-Hz. Peygamber, palansız merkebe bindi. Hazret-i peygamberin yaya olarak sefer ettiği nakledildi.

Binâenaleyh ey sâlik; sen de lâfz palanını ve sûretsemerini bırak da çıplak ma'nâ merkebine süvâr ol ve seyr ü sülûküne öylece devam et.

چند بگریزد ز کار و بار چند شد خر نفس تو بر میخیش بند

4704-Senin nefis merkebin kaçmıştır. Onu mücâhede kazığına bağla. Ne vakte kadar tekâlîf-i ilâhiyye yükünü taşımaktan kaçacak?

Ma'lûm ya merkeb; İnsanı gideceği yere götürecek vasıtaadır. Hatta Hadîs-i Şerîfte: **“Senin nefsin; rûhunun bineğidir, ona rifk ile muâmele et”** buyurulmuştur ki muhâtaralı yerlerde gezinmekten ve nihâyet cehenneme girmekten muhâfaza et demektir. At, eşek, katır, deve, araba, otomobil, kayık, vapur, şömendöfer, tayyare gibi şeyler birer götürme vasıtası olduğu gibi, **Kur'an-ı Kerîm** ve Hadîs gibi âlî ve kudsî kelâmlar da ma'nevî bir götürme vasıtasıdır. Onlarla hareket eden doğruca Cennete ve lika-i hazrete vâsıl olur. Bundan dolayı **Hz. Mevlânâ, Kur'an-ı Kerîm'in** ma'nâsını ma'nevî bir merkebe, hurûf ve kelimâtını palana benzetmiş, ma'nâsına ehemmiyet vermeyip de yalnız elfazı ile uğraşanları merkebi görmeyip palanla meşgul olanlara benzetmiştir.

Burada da ruhun merkebi olan nefsten bahsederek senin merkebin kaçmıştır, ne yük taşıyor, ne başka işe yarıyor. Onu yakala ve bir kazığa bağla buyuruyor. Nefs merkebinin işten kaçması; **Allâh(C.C.)'ın** emirlerine ve nehylerine itaatsızlığı demektir. Onun kazığa bağlanması ise; Şerîat ahkâmına rabtedilmesidir. O ahkâm, sağlam bir kulp, kuvvetli bir kazık gibidir ki kopmaz ve kırılmaz nitekim Bakara sûresinde:

Arapça Sûre-i Bakara: 256

“Putların ma'bûd olduklarına inanmayanlar ve Allâh(C.C.)'a îmân etmiş olanlar, sağlam bir kulpa tutunurlar ki o kulpun kopmak ihtimali yoktur48” buyurulmuştur.

İşte nefis merkebinin kuvvetli bir kazığa bağlanması, sahibinin sağlam ve kopmaz bir kulpa sarılması demektir. Senin nefsin yük taşımaktan kaçıyor. Acaba o nasıl bir yüküdür?

خواه در صد سال و خواهی سی و بیست بار صبر و شکر او را بردنی است

4705-Onun vazîfesi sabr ve şükür yükünü taşımaktır. İster yüz senelik, isterse yirmi, otuz yıllık hayatta nefis bu yükleri taşıyacaktır.

Kur'an-ı Kerîm'de:

Sûre-i Bakara: 45

“Sabr ile, salât ile Allâh(C.C.)'tan yardım isteyin. Zîra o sabr u salât ve sâir ibâdât, nefis için büyük bir şeydir, ağır bir yüküdür. Her nefis onu yüklemek istemez. Ancak Allâh(C.C.)'tan korkanlar müstesnâdır ki o yükler onlara ağır gelmez49” buyurulmuştur.

هیچ کس ندرود تا چیزی نکاشت هیچ وازر وزر غیری بر نداشت

4706-Hiçbir günahkâr, başkasının yükünü yüklenmez. Ekmemiş olan kimse de bir şey biçemez.

() Âyet-i Kerîmesi mucibince herkes kendi günahını taşır. Birinin günahı başkasına yükletilmez. “ Bir kadeh yuvarla, günahı benim boynuma olsun!” gibi sarhoş teklif ve teahhüdlerinin ma'nâsı yoktur. Böyle bir teşvikte bulunan ettiği şerre teşvîk, ona aldanıp içen de içtiğinin günahını yüklenmiş olur.

İlâhî emirler yükünü herkesin ayrı ayrı çekmesi lâzımdır. Onları taşımak, **Hakk'ın** belâsına sabr ve ni'metine şükretmek, bu Dünyâ tarlasında ekin ekmek gibidir ki hasad zamanı kıyâmettir. Burada ekilen sabr, şükür ve sâir ibâdetler, orada

sevâb olarak biçilecek ve elde edilecektir. Herkes bilir ki ekmeyen biçemez. Dünyânın âhiretin tarlası olduğu bildirilmiş ve *Kur'an-ı Kerîm* de:

Arapça Sûre-i Zilzal:7/8

“Burada zerre kadar hayır işleyen âhirette onun sevâbını görecektir, zerre kadar şer işlemiş olan da onun azabını çekecektir” buyurulmuştur. Meğer ki *Cenâb-ı Gafûr ü Rahîm*, kemâl-i re’fet ve merhametiyle avf ü mağfiret eyleye.

Hülasa; ekmeden biçmek ve çalışmadan kazanmak ümîdi beslemek ham bir tama’dır, olmayacak bir emeldir. Böyle bir hayal:

خام خوردن علت آرد در بشر طمع خام است آن مخور خام ای پسر

4707-Ham bir tama’dır. Oğul; ham tamaâ düşme ki ham bir meyveyi yemek, insanın mi’desini bozar.

من همان خواهم نه کار و نه دکان کان فلانی یافت گنجی ناگهان

4708-Ham tama’ meselâ: “Fülân ansızın bir define buldu. Ben de onu istiyorum. Dükkân ve ticâret neme lâzım?” demek gibi olur.

پا مکش از کار آن خود در پی است کسب کردن گنج را مانع کی است

4709-Kazanmak, define bulmaya ne vakit ve nasıl mâni’ olur? Sen işten, güçten fâriğ olma ki tehayyül ettiğin define onun akibindedir.

که اگر این کردمی یا آن دگر تا نگردی تو گرفتار اگر

4710-Ey sâlik; sakın eğer şöyle yapaydım, eğer böyle yapaydım diye “eğer” kaydına bağlanma.

منع کرد و گفت آن هست از نفاق کز اگر گفتن رسول با وفاق

4711-Zirâ “eğer” demekten kavl ve fi’li hakîkate muvâfık olan Resûlullah Hazretleri men’ etti ve o, münâfıklık alâmetidir buyurdu.

Enes bin Malik (r.a.)ten şu Hadîs rivâyet olunmuştur: “Lev; Eğer şöyle, böyle olsaydı demekten sakının. Çünkü o, münâfıklar sözüdür”

“Lev” kelimesi şart edâtıdır ki türkçesi “eğer” lafzıdır. “Eğer şöyle yapmış olaydım böyle olurdu” cümlesinde olduğu gibi kullanılır. Bu kelime ve cümle de *Allâh(C.C.)*’ın takdîrine karşı bir nevi’ i’tirâz bulunduğu için söylenilmesi men’ edilmiş ve münâfıklar sözlerindendir denilmiştir. Meselâ bir adam, bir şey için çalışır, çabalar, fakat o işin husûle gelmesi takdîre tevâfuk etmediği için olmaz. Çalışan kimse onun böyle olduğunu takdîr etmez, kendi tedbîrindeki kusûra atfeder, meselâ eğer fülana birkaç kuruş verseydim bu iş olur, biterdi der. Halbuki bütün mahlûkat bir araya gelse ve bir iş yapmak için ittifak etse, onun yapılması mukkadder olmayınca kâinâtın tedbîri fayda etmez ve o iş husûle gelmez.

وز اگر گفتن بجز حسرت نبرد کان منافق در اگر گفتن بمرد

4712-O münâfık eğer diye ölür ve eğer demekle hasretten başka bir şey elde edemez.

دوستی بردش سوی خانه‌ی خراب آن غریبی خانه می‌جست از شتاب

4713-Bir garib acele barınacak ev arıyordu. Bir dost onu harâb bir eve götürdü.

پهلوی من مر ترا مسکن شدی گفت او این را اگر سققی بدی

4714-O dost,o garibe dedi ki eğer bu evin çatısı olsaydı bitişiğimde sana bir mesken olurdu.

در میانه داشتی حجره‌ی دگر هم عیال تو بیاسودی اگر

4715-Eğer içinde ayrı bir oda bulunsaydı âilen de rahat ederdi.

لیک ای جان در اگر نتوان نشست گفت آری پهلوی یاران خوش است
4716-Garib cevab verdi ki: Evet, dostların komşuluğu hoştur. Fakat azîzim “eğer” de, olsaydı, bulunsaydı kelimelerinde oturulmaz ki!

وز خوش تزویر اندر آتشند این همه عالم طلبکار خوشند
4717-Bütün bu âlem, hoşluğun talebkârıdır, hoşça vakit geçirmek ister. Onu hazırlamak ve bulmak için ateş içindedir.

لیک قلب از زر نداند چشم عام طالب زر گشته جمله پیر و خام
4718-İhtiyar ve toy herkes altın tâlibidir. Lâkin avâmın gözü altının hâlisiyle kalpını ayırdetmez.

بی محک زر را مکن از ظن گزین پرتوی بر قلب زد خالص ببین
4719-Hâlis altının kalpında da bir parlaklık vardır. Onu gör. Lâkin mehenk taşına vurmadan yalnız zan ile bir sikkeyi altın diye kabûl etme.

Burada demek isteniliyor ki halis ve kalp altın, sathî bir nazara karşı bir görünür. Lakin altının halisiyyeti mehenk taşıyla meydana çıkar. İnsanlar da böyledir. İyisi ve kötüsü sûreta farkedilmez, belki kötüsü daha parlak görünür, onun için dost ve mürebbi ittihaz edeceğin kimseyi şeriat mehengine vurmadan intihab etme.

نزد دانا خویشتن را کن گرو گر محک داری گزین کن ور نه رو
4720-Eğer mehenk taşın, şeriat ahkâmına vukûfun varsa ve o adamın ahvâl ve ef’âlî şer-i şerîfe uygun bulunurda onu kabûl et, yoksa git de kendini âlim ve ârif bir zâte teslim eyle ve onun mehengiyle tecribeye giriş.

ور ندانی ره مرو تنها تو پیش یا محک باید میان جان خویش
4721-Can içinde bir mehenk bulunmalıdır, o yoksa, sen de yol bilmiyorsan, kendi kendine sefere çıkma ve ileri gitme.

Çünkü; آشنا بانی که کشد سوی فنا بانگ غولان هست بانگ آشنا
4722-Gulyabânilerin sesi, bildik sesi gibidir. Fakat öyle bir bildik, tanıdık sesi ki insanı helâke götürür.

Gul kelimesi; afet, musîbet ve helâke sebep olan şey ma’nâsınadır. Sonra gulyabânî dediğimiz nesne demektir.

Kamus tercümesinden de anlaşıldığına göre en doğrusu gul denilen bir şey yoktur, onu bazı çöllerde meydana çıkaran yolcunun vehmidir.

“Gul de yoktur, safer de” Hadîs’i: **“Gul’lar zâhir olunca hemen ezan okuyun”** kavî-i Nebevîsi de gul’un vehmden teşahhus eylediğini te’yîd eylemektedir. Çünkü ezan okuyunca kendi sesini işiten yolcu, bütün bütün yalnız olmadığını ve **Allâh(C.C.)**’ın himâyesinde bulunduğunu anlar ve o anlayışla vehmi zâil olup gözüne görünen hayâlât da kaybolur.

Böyle mevhum gulbeyabânî olmamakla beraber şehirlerde ve kasabalarda insan gulları vardır ki onlar da yol sapıttırırlar ve insanı helâke sevkederler. Mesela; bir arkadaşla **Beyoğlu**’nda bir gezinti yapmak isteyen, fakat o vakte kadar işret etmemiş olan birine, meyhânenin önünden geçerken, gel şurada biraz çakıntı yapalım teşvîkında bulunur. Öbürü alışmadığını söylerse de, canım içmezsen meze yersin, diyerek zihnine girer ve masa başına oturtur. Meze derken a birâder bir tekten ne olur, iç de tadını olsun öğren. Benim şerefime bir kadeh çekiver der ve içirir. Derken bir daha, bir daha. İyice sarhoş olduktan sonra artık akıl, şuûr kalmaz. Hiç yoktan bir şeye hiddetlenir, sürahiyi kaldırdığı gibi ya arkadaşının yahut yanibaşında oturanın kafasına indirir. Kavgâ kıyâmet kopar, belki bir cinayet

vukua gelir. İşte bunların hepsi insan gul'larının, insan şeytanlarının idlâlidir. *Allâh(C.C.)* cümlemizi sû-i karînden muhâfaza buyursun.

Yine o beyâbandaki gul:

سوی من آید نك راه و نشان بانگ می‌دارد که هان ای کاروان
4723-Ey kervân halkı! Benim tarafıma geliniz. Yol bu cihettendir, işte nişan da buradadır, diye seslenir.

تا کند آن خواجه را از آفلان نام هر يك می‌برد غول ای فلان
4724-Gul, kafilê halkını helâk etmek için her birinin adıyla çağırır.

عمر ضایع راه دور و روز دیر چون رسد آن جا ببیند گرگ و شیر
4725-Kafilê, o sese aldanıp da çağırılan tarafa gidecek olursa orada kurd ve arslan görür, yoldan uzaklaşmış, gündüzü gecikmiş, kendi de telef edilmiş olur.

Hariçde insanın vehminden teşekkül etmiş böyle gullar bulunduğu gibi dahilde ve nefste de insanın hırsından tamâından zuhûra gelen gullar vardır.

مال خواهم جاه خواهم و آبرو چون بود آن بانگ غول آخر بگو
4726-O dâhili gul'un sesi nasıl olur, onu da söyle. O ses: Mal isterim, mevkî' ve mansıb isterim, şeref ve haysiyyet sâhibi olmak isterim âvâzıdır.

منع کن تا کشف گردد رازها از درون خویش این آوازها
4727-Kendi içlerinden bu sebepleri men'et ki sana bir takım esrâr münkeşif olsun.

چشم نرگس را از این کرکس بدوز ذکر حق کن بانگ غولان را بسوز
4728-Allâh(C.C.)'ı zikret de gul'ların sesini yak, bastır; nergis gibi olan gözünü akbaba gibi murdâr bulunan bu Dünya tamâından kapa.

رنگ می‌را باز دان از رنگ کاس صبح کاذب را ز صادق و اشناس
4729-Hakîkî sabahı yalancı sabahtan ayırd et. Şarabın rengini kadehinden tefrik eyle.

دیده‌ای پیدا کند صبر و درنگ تا بود کز دیده‌گان هفت رنگ
4730-Olaki sabr ü sebât, sana, bu yedi tabakadan müteşekkîl gözlerden başka bir göz, bir basar-ı basîret peydâ eyleye.

گوهران بینی به جای سنگها رنگها بینی بجز این رنگها
4731-Şu rengler yerine başka rengler görürsün de mücevherleri âdî taşlar gibi kıymetsiz bulursun.

آفتاب چرخ پیمایی شوی گوهر چه بلکه دریایی شوی
4732-Kendin inci, hattâ deniz gibi olursun ve felekte gezen güneşe benzersin.

تو برو در کارگه بینش عیان کار کن در کارگه باشد نهان
4733-Sâni'-i hakîkî, iş yerinde nihandır.Sen git de onu iş yerinde,a'yân-ı sâbite mertebesinde müşâhede et.

Buradaki kârgeh, "iş yeri"nden maksat; Amâ denilen mertebedir. Bir a'râbî, *Aleyhisselâtü Vesselâm Efendimize* : "Halkı yaratmadan evvel Rabbimiz nerede idi?" diye sormuş. Taraf-ı Risâletten de:

"*Meçûliyyet âlemindeydi*" cevâbı verildikten sorna "amâ" lafzı bulut ma'nâsına geldiği için hıristiyan akîdesinde olduğu gibi *Allâh(C.C.)*, bulutlar

arasındadır misilli, yanlış bir meâl anlaşılmamak için: “*Onun altında hava yoktur, üstünde de hava yoktur*” diye izâh buyurulmuştu. Ma’lûm ya bulutlar hava arasındadır. **Cenâb-ı Hakk:** “*Her şeyi ihâta etmiştir*” Nazm-ı Celîli mûcibince kâinâtı muhîttir. Mahlûkatı da onun muhâtıdır. Muhât olan muhîti ihâta edemediği için **Allâh(C.C.)**’ın zâtî de hiçbir kimsenin ma’lûmu ve muhâtı olamaz. **Hakk**’ın bu mertebesine **Ehadiyyet** ta’bîr edilir ki o mertebeye bir ferdin vukûfu yoktur. O mertebe de sıfât-ı İlâhiyye bile Zât-i Bâriden mütemâyiz değildir. Anlaşılabilen ancak **Vahdâniyyet** makamıdır ki o mertebede sıfât, zatten mütemâyiz olduğu, o sıfâtın mahal-i zuhûru olacak şeylerin ayân-ı sâbiteyi de temâyüz eder. Mahlûkatın her birinin daha yaratılmadan evvel, ilm-i İlâhîde bir sûreti vardır ki ona o mahlûkun **ayn-ı sabit**’i denilir. Lâteşbîh bir câmi’i yapan mimarın zihninde yapacağı binanın planı bulunması gibi. A’yân-ı sâbiteyi **suver-i ilmiyye İlâhiyye** diye ta’rif ederler ki **Cenâb-ı Hakk**’ın yaratacağı şeyleri ve onların şekil ve sûretini ezelden bilmesi gibi bir ma’nâ ifade eder. İşte **Hz. Mevlânâ**’nın **kârgah** tabir ettiği bu a’yân-ı sâbite âlemdir ve buraya kadar olan serâir-i İlâhiyye kemâl-i irfân sahipleri tarafından zevkan anlaşılabilir.

خارج آن کار نتوانیش دید کار چون بر کار کن پرده تنید

4734-İş, Hakk’ın yaradış san’atı, onun yaratma tezgâhına perde germiş olduğu için san’at-i hilkati hâricinde onu müşâhede edemezsin.

Her san’atın bir san’atkârı, her eserin de bir müessiri vardır ki, o eser müessirinin nasıl bir san’atkâr olduğu, işinde usta mı, yoksa acemi mi bulunduğunu belli eder. **Hakk**’ın bilinen ve bilinmeyen âlemlerdeki masnûât-ı bedîa ve mahlûkat-ı acîbesi de o ekmel san’atkârın sanatındaki kemali gösterir. İşte **Cenâb-ı Hakk**’ın mehmâ imkan bilinebilmesi eserden müessire intikâl tarîkiyle ve masnûâtına dikkat ve basîretle bakıp sâni’-i mübdi’ine istidlâl sûretiyle olur. Buna bakmak ve o kadarcık olsun anlamak, o zâhir gözünün iktidârı dahilinde değildir. Onu görebilmek basar-ı basîret, kalp gözü sahibi olmaya mütevakıftır.

آن که بیرون است از وی غافل است کارگه چون جای باش عامل است

4735-İş yeri, âmil ve san’atkâr olan Allâh(C.C.)’ın bulunduğu yerdir. İş yerinden haric olan, san’atkârdan gafildir.

Bir san’atkârın görülmesi ve san’atında kemâl sahibi olduğunun anlaşılması, onu tezgâhı başında müşâhede etmekle kabildir. Ustayı tezgâh başında görmeyen ise, onun ihtisas sahibi olup olmadığından gafildir.

تا ببینی صنع و صانع را بهم پس در آ در کارگه یعنی عدم

4736-O hâlde Hakk’ın tezgâhı demek olan Âdem’e, ayân-ı sâbite âlemine teveccüh et ki sâni’ ile masnûunu birlikte göresin.

Âdem’i, yokluğu Âdem-i mahz ve Âdem-i izâfî diye ikiye ayırmışlardı.

Âdem-i mahz; tamamıyla ve hakîkaten yok olandır. **Şerîk-i Bârî** gibi ki **Allâh(C.C.)**’ın ortağı olmamıştır ve olmak ihtimali yoktur. **Âdem-i izâfî** ise sûreta var, fakat **Hakk**’ın varlığına nispetle yok demektir. Hepimizin varlığı gibi ki, ecelimiz gelince o varlık Âdem’e inkilâb edecektir. Bundan dolayı: “**A’yân-ı sâbite, hakîkî varlık râyhasını koklamamıştır**” denilmiştir. **Mevlânâ** buyuruyor ki: “**Ey sâlik; sen de sanat-ı hilkati ve ondaki kemâl-i kudreti görmek için Âdem tezgâhı olan a’yân-ı sâbiteye teveccüh et.**”

پس برون کارگه پوشیدگی است کارگه چون جای روشن دیدهگی است

4737-Âdem tezgâhı, basar-ı basîret sâhibi olanların yeridir, öyle ise o tezgâhın hârici kapalılıktır.

Buradaki “*pûşide*”den maksad; İrfan sâhibi olmayan ve *Allâh(C.C.)*’ın kemâl-i sun’undan gafil bulunan kimsedir ki gözündeki gaflet perdesi dolayısıyla Âdem-i izâfiye değil, vücûd-i mevhûma bakar ve zuhûr eder Hadîsâtı *Hakk*’ın değil, halkın fi’li eseri görür.

لاجرم از کارگاهش کور بود رو به هستی داشت فرعون عنود
4738-İnatçı Fir’avn, mevhûm varlığa baktığı için Hakk’ın Âdem tezgâhını ve kazâ ve kaderini görmekten kör olmuştu.

تا قضا را باز گرداند ز در لاجرم می‌خواست تبدیل قدر
4739-Kazây-ı ilâhîyi kapısından def’etmek için kaderin tebdîlini isterdi.
Mısır müneccimleri; *Ben-î İsrail*’den bir çocuk doğacak ve senin helakine sebep olacaktır diye *Fir’avn*’e haber vermişlerdi. Bu, *Allâh(C.C.)*’ın kaderi icbâbı idi. *Fir’avn*, onun hükmünü gûya değiştirmek için *Ben-î İsrail*’in erkek çocuklarını öldürttü. Fakat korktuğu çocuk, *Mûsa Aleyhisselâm* onun sarayında büyütüldü.

زیر لب می‌کرد هر دم ریش‌خند خود قضا بر سبیل آن حیلهمند
4740-Halbuki Kazây-ı İlâhî, kaderin def’ine çâre arayan o hilekâr Fir’avnin bıyığına gülüyor, onunla istihzâ ediyordu.

تا بگردد حکم و تقدیر اله صد هزاران طفل کشت او بی‌گناه
4741-Takdîr-i İlâhî değışsin diye o, yüzbinlerce bîgünâh ma’sûmu öldürttü.

کرد در گردن هزاران ظلم و خون تا که موسای نبی ناید برون
4742-Peygamber Mûsâ zuhûra gelmesin diye binlerce zulm ve katl günâhını yükledi.

و ز برای قهر او آماده شد آن همه خون کرد و موسی زاده شد
4743-Fir’avn o kadar kan döktüğü hâlde, Mûsâ doğdu ve onu kahretmeye hazırlandı.

دست و پایش خشک گشتی ز احتیال گر بدیدی کارگاه لا یزال
4744-Eğer Fir’avn, Allâh(C.C.)’ın san’ati, kazâ ve kader tezgâhını görmüş olsaydı, hile etmekten ve çâre aramaktan eli ve ayağı kururdu.

و ز برون می‌کشت طفلان را گزاف اندرون خانه‌اش موسی معاف
4745-Mûsa, Fir’avnin sarayında emniyet ve âfiyetle yaşıyordu. O ise hâricde nâhak yere masum çocukları öldürtüyordu.

Fir’avnin hariçte düşman vehmiyle *Beni İsrail* çocuklarını öldürtmesi ve asıl düşmanı bulunan *Mûsa*’yı sarayında nâz ve naîm içinde büyütmesi:

بر دگر کس ظن حقدی می‌برد همچو صاحب نفس کاو تن پرورد
4746-Bir nefis sahibine benzer ki, cesedini beslediği ve nefsinin kuvvetlendirdiği hâlde, hâricdeki bir kimsenin bana adâveti var diye vehme kapılır.

خود حسود و دشمن او آن تن است کاین عدو و آن حسود و دشمن است
4747-Bu adam benim, düşmanımdır, bana hased etmektedir, der. Halbuki ona hased eden ve düşmanı bulunan kendi cesedi, nefsidir.

Hadîs-i Şerîfte: “*Senin en şiddetli düşmanın, iki tarafının arasında bulunan nefsidir*” buyurulmuştur. Bir düşman, insana kötülükte bulunabilir. Malına, mevkîine, hatta canına kasdetmesi mümkündür. Fakat bu adâvet ve bu kasd, fani Âlem olan bu Dünya münhasırdır. Nefsin en şiddetli düşman olması ise hayırhablık kisvesine bürünüp de, sahibinin âhiretini berbat etmesindendir. Mesela sabah ezanın okunduğunu işiten ve kalkıp namaz kılmak isteyen bir kimseye içindeki nefs, şefkat gösterircesine seslenir: “*Gece geç yattın, daha vücudun*

dinlenmedi. Şimdilik uyu,istirâhat et, namazı sonra kazâ edersin” der. Kezâ oruç tutacak birine: “ Bu sene zayıfsın, oruç tutarsan bütün bütün takatten düşersin. Şimdilik kendini besle, ileride kuvvetlendiğin vakit ya kaza edersin, yahut birkaç fakiri doyurur, borcundan kurtulursun” yollu tesvîlâtta bulunur. Onun bu yaldızlı sözlerini dinlemek ise *Allâh(C.C.)*’a isyan demek olduğundan, o kimsenin âhireti beraberat olur ki, insan düşmanlarından hiç biri, düşmanın âhîretine tecavüz edemez. İşte nefsin en şiddetli düşman olması, bu gibi ve emsâli iğvâlarındandır.

او به بیرون می‌دود که کو عدو او چو موسی و تنش فرعون او

4748-Nefs sâhibi olan kimse Mûsâ gibidir. Teni ise onun Fir’avidir. Sâhib-i nefis kimse kendi dahilindeki nefsi bırakır da düşman nerede? diye haricde aranır.

ر دگر کس دست می‌خاید به کین نفسش اندر خانه‌ی تن نازنین

4749-O nefis sâhibi olan kimsenin asıl düşmanı kendi vücûdu dâhilinde nâz ü nâim ile beslendiği halde, haricdekilere kin ve adâvet gösterir, hiddet ve şiddetle elini ısıtır.

Fârîsîde *hasm-ı hânegi* diye bir tabir vardır ki “*Evdeki düşman*” demektir. Ev içinde ve aile arasındaki düşmanın şerri ve zararı elbette hâricî düşmanların şerrinden ve zararından tehlikelidir. Hadîs-i Şerîfte buyurulmuştur ki: “*İlâhî; beni göz açıp kapayıncaya kadar, hatta bundan az bir müddette nefsimin eline ve nefsimin arzu ve hevesine bırakma*” mealindedir.

Hz. Yusuf Aleyhisselâm’ın:

Arapça Sûre-i Yusuf: 53

“*Ben nefsimi tebrie edemem. Çünkü nefis, hakîkaten kötülüğü şiddetle emreder. Meğer ki Rabbim merhamet etmiş ola da insan, o nefis elinden kurtula*” dediği de *Kur’an-ı Kerîm*’de hikaye buyurulmuştur.

İşte nefis, böyle bir düşmandır. *Cenâb-ı Erhamürrâhimîn Habîb-i Ekremi* hürmetine cümlemizi o düşmanın mekrinden ve şerrinden muhâfaza eyleye. Amin.

“TÖHMET DOLAYISIYLA ANASINI ÖLDÜREN BİR ŞAHSI, BİR KİMSENİN AYIBLAMASI”

ملامت کردن مردم شخصی را که مادرش را کشت به تهمت

هم به زخم خنجر و هم زخم مشت آن یکی از خشم مادر را بکشت

4750-Biri, hiddetle ve hem hançer, hem yumruk darbesiyle anasını öldürdü.

یاد نوردی تو حق مادری آن یکی گفتش که از بد گوهری

4751-Biri ona dedi ki: Soysuzluğundan analık hakkını hâtıra getirmedi.

او چه کرد آخر بگو ای زشت خو هی تو مادر را چرا کشتی بگو

4752-Hey çirkin suratlı; onu niçin öldürdün? Sana ne yaptığını söylemiyorsun?

کشتمش کان خاک ستار وی است گفت کاری کرد کان عار وی است

4753-Katil cevap verdi ki: Kendisini utandıracak bir iş yaptı. Ben de toprak, ayıbını örtsün diye onu öldürdüm.

گفت پس هر روز مردی را کشم گفت آن کس را بکش ای محتشم

4754-Katili tevbih eden dedi ki: Ananı öldüreceğine zinâ edenî öldüreydin. Katil Cevab verdi ki: Her gün bir adam mı öldürmeliydim?

نای او برم به است از نای خلق کشتم او را رستم از خونهای خلق

4755-Onu öldürmekle halkın kanını dökmekten kurtuldum. Onun boğazını kesmek, başkalarının kafasını kesmekten hayırlıdır.

Cenâb-ı Mevlânâ şu kıssayı naklettikten sonra, ondan alınacak hisseyi beyân için diyor ki:

که فساد اوست در هر ناحیت نفس تست آن مادر بد خاصیت

4756-Ey insan; O kötü tabiatlı ana, senin nefsendir ki onun fesâdı her tarafa yayılmıştır.

هر دمی قصد عزیزی می‌کنی هین بکش او را که بهر آن دنی

4757-Aklını başına al da o alçak nefsinî öldür ki onun yüzünden her ân muhterem bir zâte kasdediyorsun.

Nefsini öldürmek; dediğini yapmamak, arzularına mûmâneat etmek demektir. Nefs-i emmâre öyle harîs ve habîstir ki istediği verildikçe isteği artar, heveslerinin sonu gelmez. Meşhur *Kasîde-i Bür'e*'sinde *İmâm Busayrî*'nin şu beyti ne kadar hakîmânedir: "*Nefs, memedeki çocuk gibidir. Onun ihmâl edersen, zamanı gelince memeden kesmezsen, büyür gider de yine meme emmek ister. Fakat zamanı gelince memeden kesersen, o da süt emmekten vaz geçer*". İşte istediği yapıldıkça dileği artan bu habîs nefis yüzünden her gün bir zate tecavüz eder, vay bana yan baktı! Yahut nasîhate kalktı diye muhterem bir zatin kalbini kırarsın.

از پی او با حق و با خلق جنگ از وی این دنیای خوش بر تست تنگ

4758-Şu hoş ve geniş dünya, onun yüzünden sana dar gelir. Yine onun yüzünden Hakk ile de, halk ile de cenge kalkışırsın.

Hakk ile cengetmek; Onun emirlerini tutmamak, nehiylerinden kaçınmamak, kader ve kazasına razı olmamaktır. Halk ile ceng ise kimse ile hoş geçinmemek, elinden ve dilinden herkesi bîzâr etmektir. *Hz. Peygamber* buyurmuştur ki: "*Elinden ve dilinden Müslümanların selâmette kaldıkları kimse, hakîkî Müslümandır*" mealindedir. Mefhûm-ı muhâlifi ise; diliyle ve eliyle müslümanları rahatsız eden şahs, hakîkî Müslüman sayılmaz demek olur.

کس ترا دشمن نماند در دیار نفس کشتی باز رستی ز اعتذار

4759-Nefsinî öldürür; onun sözünü dinlemezsen, yaptığın hoyratlıktan dolayı şundan bundan özür dilemekten kurtulursun. Memlekette hiçbir düşmanın kalmaz.

از برای انبیا و اولیا گر شکال آرد کسی بر گفت ما

4760-Enbiyâ ve evliyâ hakkındaki sözümüz, birini şüpheye düşürecek olursa.

پس چراشان دشمنان بود و حسود کانبیا را نه که نفس کشته بود

4761-Eğer bir kimse çıkıp da enbiyâ ve evliyânın nefsleri ölmüş değil miydi, nefis derecâtının sonu bulunan râziye ve marziyye hâlini bulmamış mıydı, öyle iken neden onların da düşmanları ve hasûdları vardı? diye sözümüze itiraz ederse.

بشنو این اشکال و شبهت را جواب گوش کن تو ای طلبکار صواب

4762-Ey doğruyu anlamak isteyen; kulak ver de senin o müşkiline ve şüpheye cevabı dinle.

زخم بر خود می‌زدند ایشان چنان دشمن خود بوده‌اند آن منکران

4763-Peygamberlerin ve evliyâların münkirleri olanlar, kendilerinin düşmanı idiler. Ettikleri tecâvüz, hakîkatte kendilerine açılmış birer yara idi.

Nebîlerle velilere düşmanlık edenlerin âhirette görecekları cezalardan başka dünyada ukûbete uğradıklarını *Kur'an-ı Kerîm* haber verdiği gibi tarih ve siyer kitablari da kaydediyor. Meselâ *Nuh Aleyhisselâm*'a adâvet gösteren hatta onunla istihzâya kalkışan Irak ehâlisi tufan dalgaları arasında boğulmuşlardı. *İbrâhim Aleyhisselâm*'ın düşmanı bulunan *Nemrûd*'un bir sivrisinek sebebiyle kafası tokmakla parçalanmıştı. *Hûd* ve *Sâlih Aleyhisselâm*'a düşman olan *Âd* ve *Semud* kavimleri kasırga ve sayha ile helâk olmuş, *Lût Aleyhisselâm*'a muhâlefet ve adâvette bulunan *Sedûm* şehri ehâlisi *Bahr-i Lût*'ta, *Mûsa Aleyhisselâm*'ın düşmanı *Fir'avn* ile ordusu *Şap* denizinde boğulmuştu. *Aleyhisselatü Vesselam Efendimizin Ebûcehl ve Ümeyye bin Halef* ve emsâli en azılı düşmanları daha Dünyada iken belâlarını bulmuşlardı. Peygamber düşmanları bu âkibete uğradıkları gibi evliyâ düşmanları da böyle olmuştu. Mesela; hem sahâbî, hem bir veliy-yi ekmel olan *Bilâl-i Habeşî (R.A.) Hazretleri*, *Kureyş* müşriklerinden şimdi adı geçen *Ümeyye bin Halef*'in kölesi idi ve îmâna gelmişti. Efendisi olan o herif, *Cenâb-ı Bilâl*'i dininden döndürmek için elini, ayağını bağlar, boynuna ip takıp çocukların eline verir, *Mekke*'nin kızgın taşları üstünde sürütürdü. Yaptığı vahşetin cezası gecikmedi. *Bedir* gazasında öldürüldü. *Ebûcehl* ve emsali müşriklerin cesedleri, kazılan bir çukura gömülmüşken bu herif şişman olduğu ve pek çabuk tefessüh etmiş bulunduğu için neresine dokunulsa kopuyordu. Leşini çukura kadar götürmek mümkün olamadı. Üstüne toprak dökülmek sûretiyle kalıbı göz önünde kaybedildi.

Şu tarihi misallerle sâbit oluyor ki enbiyâ ve evliyâyâ adâvet, hakîkatte kendi nefesine düşmanlık etmek imiş.

دشمن آن نبود که خود جان می‌کند دشمن آن باشد که قصد جان کند

4764-Düşman, cana kasededendir. Yoksa kendisi can çekişen olamaz.

Bir kimsenin düşmanı, fırsat bulunca onun canına kasededendir. Nitekim enbiyâ ve Evliyânın düşmanları da *Allâh(C.C.)*'ın sevgilisi bulunan o zevâtâ adâvette bulundukları için onların canına değil, kendi hayatlarına kasetmişlerdi. Bunların nebîlerle velilere düşmanlık etmeleri, hakîkatte nasıl adâvet olabilirdi ki helakleri mukadder olduğundan yaşamaları can çekişmek kabilinden idi. *Hz. Mevlânâ* bahsi birkaç misal ile tavrîh ediyor:

او عدوی خویش آمد در حجاب نیست خفاشک عدوی آفتاب

4765-Gündüzleri meydana çıkmayan yarsa, ziyâsına tehammül edemediği için güneşin düşman değildir. Belki her mahluk gibi gündüz görünemediği için kendi kendisinin düşmanıdır.

رنج او خورشید هرگز کی کشد تابش خورشید او را می‌کشد

4766-Güneşin ziyâsı yarasayı öldürür. Güneş onun rahatsızlığına ehemmiyet verir mi?

مانع آید لعل را از آفتاب دشمن آن باشد کز او آید عذاب

4767-Düşman; kendisinden azab gelen, meselâ lâ'l taşına güneşin ziyâsının aksetmesine mâni' olandır.

Lâ'l denilen kırmızı taş, o güzel rengi güneşin ziyâsından almış. O ziyâyı ondan men'e kalkışmak bir düşmanlık ve bir azâb olur fakat:

از شعاع جوهر پیغمبران مانع خویشند جمله‌ی کافران

4768-Bütün kâfirler, peygamberlerin cevheri parıltısından, onların nûr-ı nübüvvetinden feyz almaya kendileri mâni' olurlar.

چشم خود را کور و کژ کردند خلق کی حجاب چشم آن کردند خلق

4769-Halk, enbiyâ ve evliyânın gözüne nasıl hicâb olabilir? Onlara düşman olmakla halk, kendi gözünü kör ve kulağını sağır ederler.

از ستیزه‌ی خواجه خود را می‌کشد چون غلام هندویی کاو کین کشد

4770-Halkın nebîlerle velîlere adâvet göstermesi, Hindli bir kölenin efendisine kindarlığı ve düşmanlığı dolayısıyla kendisini öldürmesine benzer.

تا زیانی کرده باشد خواجه را سر نگون می‌افتد از بام سرا

4771-O köle, efendisini zarara sokmak için, evin damından baş aşağı atılır.

İşte enbiyâ ve evliyâ münkirlerinin hali de böyledir. Olar da gösterdikleri adâvet yüzünden cehennem dibine kadar yuvarlanıp giderler.

Bir iki misal daha:

گر شود بیمار دشمن با طبیب و ر کند کودک عداوت با ادیب

4772-Eğer bir hasta hekime düşman olursa, yâhud bir çocuk mekteb hocasına adâvet ederse.

راه عقل و جان خود را خود زدند در حقیقت ره زن جان خودند

4773-Her ikisi de hakîkatte kendi canlarının eşkiyası olurlar, kendi akıl ve ruhlarının yolunu vururlar.

ماهیی گر خشم می‌گیرد ز آب گازی گر خشم گیرد ز آفتاب

4774-Bir çamaşırcı güneşe kızar, bir balık suya düşman olursa.

عاقبت که بود سیاه اختر از آن تو یکی بنگر که را دارد زیان

4775-Sen dikkatli bir nazarla bak ki bu hiddet ve adâvetin zararı kime dokunur? Âkıbet şekavete uğrayacak kimdir?

Çamaşır yıkayan kimse yıkadıklarını güneşe karşı asar. Onun hararetiyle çabucak ve masrafsızca kurutur. Güneşe kızıp da ondan istifade etmeyecek olursa zararı güneşe değil, kendisine teveccüh eder. Kezâ balığın hayat sebebi sudur. Ona darılıp da karaya fırlarsa, onun zararını da su değil, balık görür. Çünkü sudan ayrılınca debelene debelene ölür.

İşte enbiyâ ve evliyânın düşmanlarının adâvetleri, o zevât-i kirâma zarar vermez. O düşmanlık kendilerini mutazarrır, hatta helâk eder. Gösterilen misâllerde olduğu gibi. Münkirlerin bir takım büyük zatlara adâvet beslemeleri çirkin bir hareket olduğu için **Cenâb-ı Pîr** güzellik ve çirkinliğe dair bir bahse giriyor ve diyor ki:

هان مشو هم زشت رو هم زشت خو گر ترا حق آفریند زشت رو

4776-Ey insan; Allâh(C.C.) seni çirkin yaratmış ise, hem veçhen, hem ahlâken çirkin olma.

Sûrî çirkinliğe bir de ma'nevî çirkinlik ilâve olmasın. Güzellik ve çirkinlik hem maddî, hem ma'nevî olur. Maddî güzellik yüzde ve endam da tenâsübtür. Çirkinlik de o tenâsübün bulunmamasıdır. Ma'nevî güzellik ve çirkinlik ise ahlakın iyi, yahut kötü olmasıdır. Şu hâtır da bulunsun ki çirkinlik mahlûka nispetledir. Hâlîka nispetle o çirkinlik de **Allâh(C.C.)**'ın kemâl-i kudret ve san'atına delâlet eder. Evvelce de söylenildiği vechile çirkin bir adam, kudret ressamı tarafından

çizilmiş insan harika türüdür. Güzel resimler yapan bir ressam, karikatür çizemezse onun sanatında noksan var demektir. **Cenâb-ı Hakk**; güzel yaratmaya da, çirkin halletmeye de muktedir olduğunu göstermek ve halk ve ibdâ' hususundaki kemâl-i kudretine numûneler vermek için muhtelif sûrette mahlûkat meydana getirmiştir. Bunun için mahlûkatın çirkinlerinden, onların Hâlîkı bulunan **Bedûssemâ'vâtî vel'arz'a** hiçbir kusur isnâd edilemez.

Şurası da herkesce mücerrebdir ki sûreti güzel, fakat sîreti, ahlâkı çirkin kimselerden hoşlanılmaz da, sûreti çirkin, lakin ahlâkı güzel kimseler sevilir. Hem sûret, hem sîret itibarıyla güzel olanlar mahbûbülkulûb oldukları halde, hem yüzü, hem özü çirkin bulunanlar her kesin mebguzu sevilmemiş olurlar. Onun için **Hız. Mevlânâ** buyuruyor ki: **"Eğer vechen çirkinsen, ahlaksızlıkla o çirkinliği katmerleştirme. Yüzündeki çirkinliği, özündeki güzellikle ta'dîl et.**

ور دو شاخ استت مشو تو چار شاخ
ور برد کفشت مرو در سنگلاخ

4777-Eğer ayakkabın seni taşığa götürürse gitme. Eğer kabâhatin iki çatal bulunuyorsa, dört çatal olma.

Buradaki **Kefş** sûrî güzellik, **senglah** sû-i ahlak ve öz çirkinliği, **çarşâh** ise hem sûret, hem sîret, hem itikad, hem amel çirkinliğidir. Bu ta'birlerle demek isteniliyor ki eğer zâhiri güzelliğin varsa kabahat etme ki papuç taşlıkta parçalandığı gibi kabahat irtikâbıyla senin sûrî letâfetin de mahvolmasın. Eğer çirkin isen ve çirkinliğin iki çatal ise itikad bozukluğu ve amel yokluğu ile onu dört çatal yapma, çirkinliği kat kat armasın.

می‌فزاید کمتری در اخترم
تو حسودی کز فلان من کمترم

4778-Sen hasedkâr olduğun için ben fülândan aşağı mıyım, tâliimde bu idbâr, bu aşağılık neden artıyor? diyorsun.

بلکه از جمله کمیها بدتر است
خود حسد نقصان و عیبی دیگر است

4779-Hakîkaten hased ayrıca bir noksan ve başkaca bir aybdır, hattâ bütün eksikliklerin en bayağısıdır.

Hased; başkasında bulunan bir nimetin elinden gitmesini istemektir. Bunu gıpta ile karıştırmamalıdır.

Gıpta; başkasında olan bir şeyi bende de olsa diye arzu göstermektir. Bunu açıkça şöyle anlayabiliriz. Fülân zat çok fazîletli bir âlim. Ben de onun gibi olsam temennîsi bir gıptadır, şer'an haram değildir. Fakat hocam ölse, yahut bunasa da onun şerefli mevkii bana kalsa iştiyâkı bir haseddir ve şer'an mezmumdur.

Hased sönmez bir ateştir ki mahsûda, hased edilen kimseye zararı dokunmaz. Ancak hasîdi, hasedçiyi daha dünyada cehennem ateşine sokar, durup dinlenmeden onun yerini yakar. **Recâizâde Ekrem Bey** merhum hasedi şöyle tasvir etmiştir:

**Hasedperverlerin hâli yamandır,
Ki yoktur bir belâ bedter hasedden.
Sarılmış nefse müz'ic bir yılandır,
Ki çıkmaz çıkmayınca can cesedden.**

Bu kötü tabîat, maalesef sûretâ âlim geçinen kimselerde avâm-ı nâstan fazla bulunuyor. Derler ki: Hasedi ona ayırmışlar, dokuz parçasını âlim görünmek isteyenlere, yalnız bir parçasını sâir halka vermişler. Ulemâ takımı, o bir parçada da bizim hakkımız var! diye ayaklanmış. Fıkra hayâlî olmakla berâber hakîkate pek yakındır.

Hasedkârlık, şeytanın mukallidliğidir. Çünkü:

خویش را افکند در صد ابتری
آن بلیس از ننگ و عار کمتری

4780-Şeytan, aşağılıktan utandığı, Âdem'e secde etmek ve ta'zimde bulunmakla küçük düşeceğini sandığı için Allâh(C.C.)'ın o husustaki emrine itâat etmedi. İtâatsizliği dolayısıyla de kendisini heder etti, gitti.

خود چه بالا بلکه خون‌پالا بود از حسد می‌خواست تا بالا بود

4781-Âdem Aleyhisselâmın Halîfe-i ilâhiyye olmasına hased ederek ona ta'zimde bulunmamakla, kendisini a'lâ ve bâlâ göstermek istedi. Lâkin bâlâlık nerede kaldı? Gözlerinden kanlı yaşlar süzüldü.

Diğer bir misal:

وز حسد خود را به بالا می‌فراشت آن ابو جهل از محمد ننگ داشت

4782-Ma'hud Ebûcehl de asîl, lâkin yetim ve servetsiz bulunan Muhammed bin Abdullahın Muhammedün Resûlullah olmasına hased etti de hasedi yüzünden kendisini yüksek tutmaya kalkıştı.

ای بسا اهل از حسد نااهل شد بو الحکم نامش بد و بو جهل شد

4783-Künyesi Ebûlhikem Ebûcehl'e tahvil edildi. Nice ehliyyetli şahıslar vardır ki hased sevkiyle nâehl olmuşlardır.

Araplarda bir kimsenin asıl adına isim, medh u zemmi müş'ir bi sıfatla hitâb olunmasına lâkab, babasına yahut oğluna, yahut başka bir şeye nispet edilerek çağırılmasına künye denilir ve bir adama künyesiyle hitab etmek, ona ta'zîmi ifade eder.

Ebû kelimesi baba demek olduğu gibi sâhib ve mâlik ma'nâsına da gelir. **Kureyş** müşriklerinin eşrâfından bulunan **Ebûcehle** de **Mekkeliler** arasında **Ebûlhikem** hikmetler sahibi denilirdi. Fakat **Resulullâh Efendimiz** gibi ömründe yalan söylemediği düşmanlarınca bile tasdik edilen bir zât-i akdesin efdalülmürselîn ve hâtimünnebiyyîn olduğuna inanmayışı hikmete değil, cehâlet ve hamâkate delâlet eylediği için Müslümanlar, onun künyesini **Ebûcehle** tebdil ettiler. Herifin kibr ve azametini okşayan **Ebûlhikem** künyesi, hased ve gururu dolayısıyla değişti. Kendisi için ilelebed hakaret ve zillet alâmeti olarak **Ebûcehl** kaldı.

Bundan sonra **Hızır Mevlânâ** buyuruyor ki:

هیچ اهلیت به از خوی نکو من ندیدم در جهان جست و جو

4784-Ben, taleb ve teharrî olan şu cihanda hüsnü ahlâktan daha iyi bir ehliyyet görmedim.

Hadîs-i Şerîfte: "**Ben, halkın iyi huylarını tamamlamak için gönderildim**" buyurulmuştur. Diğer bir Hadîs'te "**Hüsnü ahlâk dinin yarısıdır**" Kezâ bir Hadîs'te: "**Allâh(C.C.)'ın ahlâkıyla tehalluk ediniz**" denilmiştir.

Bu, şu demektir ki **Allâh(C.C.)** Rahîmdir, siz de merhametli olunuz, **Allâh(C.C.)** Kerîmdir, siz de lûtf u keremde bulununuz. **Allâh(C.C.)** afîv ü gafurdur, siz de suçları afvediniz, **Allâh(C.C.)** settârdır, siz de gördüğünüz münâsebetizlikleri setrediniz.

4785-Fazîlet da'vâsından ve o dava dolayısıyla küstahlık etmekten ve mütefennin geçinmekten vazgeç. İlm ve fen, dünyâda lâzımsa da âhirette faydası yoktur. Orada iş görecektir olan Allâh(C.C.) rızası için muhtaclara hizmette bulunmak ve ahlâk-ı hasene sâhibi olmaktır.

تا پدید آید حسدها در قلق انبیا را واسطه ز آن کرد حق

4786-Cenâb-ı Hakk, ıztırâba düşen hasûdların hasedi meydana çıksın diye peygamberleri vâsıta kıldı.

Onlar geldiler, Resûl-i İlâhî olduklarını haber verdiler ve şerâatlerinin ahkâmını tebliğ eylediler. Bazıları onları tasdik eylediyse de bazıları aralarında yetişmiş bir zâtın **Allâh(C.C.)** tarafından meb'us olarak gönderildiğine, kendileri kavmin eşrâfından iken o mürsel-i İlâhîye tâbi' olacaklarından onun yüksek mertbesini kıskandılar, ona tâbi' olmaya utandılar ve hasedleri dolayısıyla onu inkâr ettiler. Sonunda kahır İlâhîye müstehik oldular. Nitekim **Kur'an-ı Kerîm**'de:

Sûre- İsrâ: 15

"Biz bir kavme peygamber göndermedikçe, o kavme azab etmeyiz⁵²" buyurulmuştur.

حاسد حق هیچ دیاری نبود ز آنکه کس را از خدا عاری نبود

4787-Çünkü her kavm; Hakk olsun, bâtil olsun bir ma'bud tanır, ona kulluk etmekten arlanmaz. Bundan dolayı onu büyük ve ibâdete lâayk bildiklerinden onun ulûv-vi şânına da hased etmezler. Binâenaleyh hiçbir yerde, hiçbir kimse Allâh(C.C.)'a hased etmemiştir.

ز آن سبب با او حسد برداشتی آن کسی کش مثل خود پنداشتی

4788-Peygamberi kendi gibi zannedenler, bu zanlarından dolayı onun nübüvveti hâiz olmasına hased ettiler.

Peygamberi de kendileri gibi sandıkları için onlara: **"Siz de bizim gibi beşerden başka bir şey değilsiniz"** diyorlardı. Çünkü rûsûl-i kirâmın sûret-i zâhirelerine aldanıyorlar, onlardaki kudsiyyet-i risâleti teakkul edemiyorlardı. Nitekim **Eşrefülenbiyâ Aleyhi ve Alihî efdalüttehâyâ Efendimiz** hitâben:

Arapça Sûre-i Kehf:110

"Habîb-i necîbim; onlara de ki hakîkaten ben de sizin gibi insanım, fakat şu farkımız var ki Allâh(C.C.) tarafından bana vahy gelir de size gelemeyiz⁵³" emri verilmişti.

Şu beyt ne kadar ârifânedir:

"Muhammed de insandır, lakin diğer beşer gürûhu gibi değildir. Belki o taşlar arasında yakut misâlidir." Yakut da taş cinsindendir. Amma kaldırım taşı ile aralarında gerek nev'iyet, gerek fazîlet itibarıyla çok, hem de pek çok fark vardır.

پس حسد ناید کسی را از قبول چون مقرر شد بزرگی رسول

4789-Resûlün büyüklüğü ve mukaddesliği tekarrür edince onu tasdik etmiş olanlardan hiç biri onun hakkında hasede düşmez.

تا قیامت آزمایش دایم است پس به هر دوری ولیی قایم است

4790-Enbiyâ devri geçtikten sonra onların yerine kaim olmak üzere bir veliy-yi ekmel vardır. Enbiyâ zamânındaki imtihan kıyâmete kadar devâm edecektir.

Enbiyâ-yı izâm Aleyhimüssalâtü Vesselâm mu'cize ile, onların nâib-i menâbı, vârisleri bulunan **Evliyâ-yı Kirâm (K.S.)** de kerâmet ile **Allâh(C.C.)** tarafından te'yîd olunmuştur. Ve her bir kısmı, ma'nevî bir vazîfesinin icrâsına me'murdur. Bazısı mesturdur ki onun vilâyeti derecesini **Allâh(C.C.)**'tan başka kimse bilmez. Bazısı âşikârdır ki bilinir ve bilenlerce ta'zîm ve tevkîr edilir.

Mevlânâ Câmi Nefahât-ül'üns isimli kitabında der ki: **"Yağmur onların yüzü suyu hürmetine yağar, yerdeki nebâtât onların sefâ-yı kalbi ile yeşerir. Müslümanlar, ettikleri gazâlarda onların himmetiyle galib gelirler. İçlerinden vazîfe sahibi olanlar üç yüz kişidir ki onlara ahyâr denilir. Kırk kişiye ebdâl, yedisine ebrâr, dördüne evtad, üçüne nukaba, birine kutub ve gavs ta'bir edilir.**

Ki Hz. Mevlânâ'nın veliy-yi kaim dediği zattır. Bunların hepsi biribirini tanır ve ma'nevî işlerde yekdiğerinden emir alır."

Şeyhülekber Muhyiddin-i Arabî(k.s.) Hazretleri Fütûhât-ı Mekkiyye'sinde ve 198. bâbın 31.faslında bizim **ebâr** diye zikrettiğimiz yedi kişiyi **ebdâl** diye tarif eyledikten sonra demiştir ki: "**Cenâb-ı Hakk** zemîni yedi iklime taksim etmiş ve idaresini müntehab kullarından ebdal denilen yedi zate havale kılmıştır. Her iklim, bunlardan birinin ma'nevî nezâreti ve muhâfazası altındadır. Ben **Mekke Harem-i Şerîfinde** onlarla tanıştım ve selamlaştım. Onlardan ziyâde Allâh(C.C.) ile meşgul olan kimse görmedim ve onlara benzer kimseye mülâkî olmadım. Ancak **Konya'da** tarîkat sahibi olan bir şeyh-i ekmel müstesnâ."

Şeyhülekber'in bu istisnâ ettiği **zât-i âlî'nin Mesnevî-i Şerîf** nâzım-ı ârifi Hz. Mevlânâ olduğunda şüphe yoktur.

Evliyâ-yı Kirâm hakkında fazla ma'lûmat almak isteyenler sofîyye kitaplarına, husûsiyle **Lâmîî Çelebî'nin Nefehâtülüns** tercümesine mürâcaat etmelidir.

هر کسی کاو شیشه دل باشد شکست
هر که را خوی نکو باشد برست
4791-Her kimin hüsnü ahlâkı varsa o, evliyâ düşmanlığından halâs olur, her kimin kalbi sağlam değilse, hased ve adâvet yolunda kırılır.

خواه از نسل عمر خواه از علی است
پس امام حی قایم آن ولی است
4792-İmâm-ı hay ve tasarrufta mutlak olan işte o veliy-yi kâimdir ki kavs-i a'zam da denilir.O zâtın mutlaka sâdâtın olması lâzım değildir. İster Ömerülfâruk, ister Aliyyülmurtazâ neslinden olsun, ekmel bir zât, gavs-i a'zam olur.

Cenâb-ı Pîr, burada imâmiyye mezhebinde olanların imam, gavs-i a'zâmın mutlaka evlâd-ı Alî'den olması akîdesini cerh ediyor.

هم نهان و هم نشسته پیش رو
مهدی و هادی وی است ای راه جو
4793-Ey necât yolunu ve sırât-ı müstakîmi arayan kimse; doğru yolu bulan da,o yolu gösterecek olan da o imâm-ı hümâm,hazret-i gavs-i a'zamdır. O zâtı mukaddes hem gizlidir. Hem de karşısında oturmuştur.

و آن ولی کم از او قندیل اوست
او چو نور است و خرد جبریل اوست
4794-O gavs-i a'zam nur gibidir ki akıl, onun Cebrâilidir. Onun vilâyet mertebesince dûnunda olan da onun kandilidir.

نور را در مرتبه ترتیبهاست
و انکه زین قندیل کم مشکات ماست
4795-Kandil derecesinde olan velînin mertebesince dûnunda olan da bizim mişkâtımızdır. Çünkü nûrun derece ve mertebe tertibleri vardır.

Şimdi bahsi hülâsa edelim. Şeyh Galib der ki:

Hatmetti çü enbiyâyı Allâh
Geldi bize evliyâ-yı âgâh.

Hâtimünnebiyyîn ve efdalülmürselîn Aleyhim Salevâtullahi Ecmaîn Efendimizle Nübüvvet devri kapandı. Resûl-i Ekrem Sallallâhü Aleyhi Vesellem'den sonra Peygamber gelmek ihtimâli kalmadı. Fakat onun irfânına varîs ve makamına kaim olmak üzere bir takım evliyâ zuhûr etti. Bu zevât-ı kirâmın vilâyetçe derece farkları vardır. En büyüklerine kutb yâhud gavs ta'bir olunur ki her asırda peygamber vekîli demek olan zâttır. Resûlullâh Efendimizin ilk halîfesi **Siddîk-ı Ekber (R.A.)** olduğu için, birinci gavs de odur. Sonra sırasıyla **hulefâ-yı râşidîn (R.A.Ecmain)** hazerâtı gavsîyyet makamına geçmişlerdir. İlk imam ve gavslerde hem maddî, hem ma'nevî hükûmet vardı. Sonra zahîrî olan Hilâfet-i Muhammediyye, saltanat halini aldı ve ma'nevî gavs ve imamlar ayrıldı. Ömer bin

Abdül'azîz (r.a.) de birleşti ise de, onun zehirlenerek ölmesi üzerine zâhirî saltanatla bâtınî imâmet ve gavsîyyet yine ayrıldı ve öylece devam edegeldi.

Her asırda zâhirî bir hükûmet olduğu gibi, bâtınî bir imam, bir gavs de vardır. **Şîîler** bu ma'nevî imamın mutlaka **Hz. Ali ve Fâtımetüzzehra(r.a.)** vasıtasıyla **Hz. Nebî** neslinden olacağına i'tikad ederler. Sofîyyece gavsîyyet, **Allâh(C.C.)**'ın bir ni'met-i uzmâsı olduğu için **Cenâb-ı Hakk** onu **nesl-i Ali**'ye tahsis etmemiştir, o makam-ı âlîye dilediği kulunu getirir. İşte mehdî olan da, hâdî olan da o yüksek makamın sahibi bulunan zât-ı Şerîftir.

Şîîlerin imâmîyye mezhebince **Hz. Ali**'nin evlâd ve ahfâdından on iki zât imam sayılır. Bunların 12.'si olan ve Hicretin 258. senesinde doğan **İmam Muhammed Takîy** için: "*Irak'ta Sâmerra kasbasında bir serdâba girdi, oradan gayb âlemine çekildi. Halen hayattadır, kıyâmete yakın zuhûr edecektir*" derler. Ehl-i sünnet ve sofîyye ise: "*İmâm Muhammed Takiy; doğdu, yaşadı, öldü. Kıyâmete yakın bir mehdî çıkacak, evlâd-ı Fatımadan olacak ve Muhammed nâmında bulunacaktır.*" Akîdesinde iseler de " *O mehdînin daha doğmamış ve zamanı gelince zuhûru muhakkak bulunmuştur*" derler.

Şeyh Muhyiddîn-i Ekber (k.s.) Hazretleri der ki: "**Allâh(C.C.)**'ın ehl-i beyt-i nübüvvetten ve evlâd-ı Fâtıma'dan zuhûr edecek bir halîfesi vardır. İsmi, **Resûlullâh Aleyhisselâtü Vesselâm**'ın ismi gibi **Muhammed**'dir. **Hasan bin Ali bin Tâlib**'in torunlarından. Sûret ve sîret itibarıyla **Resûlullâh Sallallâhü Aleyhi Vesellem**'e benzer. Kendisine **Mekke Harem-i Şerîfinde biât** edilecektir."

Buna **Mehdî-i mev'ud** derler ki âhir zamanda zuhûr edeceği taraf-ı İlâhîden va'dolunmuş ve peygamber tarafından müteaddid Hadîs ile beyân buyurulmuştur. Bundan başka her asrın bir reîsi-i evliyâsı vardır ki o da asrın mehdîsi ve Hâdîsidir.

Her asrın mehdîsi, şîîlerin mehdîsi gibi gayb âlemine çekilmiş ve orada gizlenmiş değildir. Halk arasında gezer, onlarla ihtilât eder. Fakat onu ancak vilâyet mertebesine yükselmiş olanlar tanır. **Hz. Mevlânâ**'nın o zâtı "**Hem nihan ü hem nişeste pîş-i rû**" diye ta'rif etmesi bundan dolayıdır. **Cenâb-ı Pîr**, gavs-i a'zam ile maiyyetindeki evliyâyı bize anlatmış olmak için parlak bir misâl veriyor.

Reîs-i evliyâyı nura, ikinci derecedekileri kandile, 3. derecede olanları da mişkâta benzetiyor. Mişkât; duvara açılmış ve içerisi cilâlanmış bir kovuktur ki eski evlerdeki hücreler demektir. Kandil yakılır, o mişkâta konulurdu. Mişkâtın içi cilâl olduğu için, kandilin nûrunu parlak gösterirdi.

Şârih-i Mesnevî-i Şerîf İsmail-i Ankaravi (kuddise sirruhû) da ayrıca bir misâl veriyor. Gavs-i a'zamı güneşe karşı konulmuş bir aynaya, ikinci derecedeki evliyâyı güneşe mukabil olan aynanın karşısındaki diğer bir aynaya, üçüncü derecede olanları da güneş karşısındaki aynanın ma'kesi bulunan ikinci aynaya muvâcîh üçüncü bir aynaya teşbîh ediyor.

Hülasa; Velîlik parlaklık i'tibarıyla derecât ve merâtibe tâbî' bir nurdur.

پرده‌های نور دان چندین طبق ز انکه هفصد پرده دارد نور حق

4796-Allâh(C.C.) *nurunun yedi yüz perdesi vardır. Nûrânî hicabları bu kadar tabaka ve derece bil.*

Hadîs-i Şerîfte: "**Hakîkaten Allâh(C.C.)'ın nûrdan ve zulmetten yediyüz hicâbı vardır**" buyurulmuştur.

Allâh(C.C.)'u âlem bîmurâdı Nebiyyihi buradaki yedi yüzden maksad; Hicapların çokluğunu anlatmaktır, yoksa 699 dan sonraki 700 değildir. Nasıl ki bu Hadîs: "**Allâh(C.C.)'ın yetmiş hicabı vardır**" ve "**Allâh(C.C.)'ın nurdan ve zulmetten yetmiş bin hicabı vardır**" diye de rivayet olunmuştur. Lisânımızda da

70,700,7000 gibi sayılar kesretten kinâye olur. **Muallim Nâci** merhûmun okurken çok yanılan bir hafıza söylediği:

**Yedi yüz kerre yanılmak ne demek bir cüzde,
Böyle olmaz a benim hafızım ezber dediğin.**

beyti de böyledir. Mubâlağa maksuddur. Yirmi sayfada yedi yüz yanlışı çıkan hâfız sayılamaz.

Hülasası; bir insanın gerek hayırdan, gerek şerden bağlanıp kaldığı her şey, kendisi için birer hicabdır. Yoksa:

**Allâh ki mûcidi-i cihândır,
Bin türlü nikabdan ayandır.**

Burada bir suâl vârid olabilir. Karanlığın perde olması ma'kuldür. Çünkü zulmet her şeyi görmeye mâni' olur. Fakat nûrdan nasıl hicâb olur? denilir. Düşünmeden cevap verilir ki nûrun olup olmayacağına tereddüd eden kimse başını kaldırsın, güneşe baksın. Eğer şemsin şua'ları, gözlerini kamaştırıp da kusurunu görmeye mâni' oluyorsa zihnindeki o tereddüdü def etsin.

صف صف‌اند این پرده‌هاشان تا امام از پس هر پرده قومی را مقام
4797-Her hicâb, perdenin arkası bir kavmin makamıdır. Bu perdeler imama, mihrâb önüne varıncaya kadar saf saftır.

چشمشان طاقت ندارد نور بیش اهل صف آخرین از ضعف خویش
4798-Son safta kalmış olanların gözleri ma'nen zayıf olduğu için öndeki saffın nûruna tehammül edemez.

تاب نارد روشنایی بیشتر و آن صف پیش از ضعیفی بصر
4799-En son saffın önündekiler de, kuvvet rü'yet olmadığı için fazla aydınlığa bakamazlar.

رنج جان و فتنه‌ی این احوال است روشنی کاو حیات اول است
4800-En öndeki mukarribîn-i ilâhiyyenin hayâtı olan nûr, geride kalanlar ve biri iki görenler şaşıl原因 rûhu için illettir, meşakkattir, fitnedir.

Ondan dolayı:

چون ز هفصد بگذرد او یم شود احولیها اندك اندك كم شود
4801-Şaşılıklar, vahdeti kesret hâlinde görüşler yavaş yavaş azalır, yedi yüz perdeyi geçince de geçen deniz olur.

Onun vücûd-ı mevhumu katrası, tevhid-i İlâhi ummanında mahv ve müstehlek olur. kendisini ve hiçbir şeyi görmez. Ancak o bahr-i muhiti müşahade eder.

کی صلاح آبی و سیب تر است آتشی کاصلاح آهن یا زر است
4802-Demiri, yâhud altını izâbe ve tasfiye için lâzım olan âteş, tâze ayva ve elmanın pişip kemâle gelmesine yarar mı?

نه چو آهن تابشی خواهد لطیف سیب و آبی خامیی دارد خفیف
4803-Elma ve ayvanın hafif bir hamlığı vardır ki, güneşin ziyâsı onları pişirir ve öldürür. Onlar demir gibi kuvvetli bir ateş istemezler.

H.z.Mevlânâ, isti'dâd ve kabiliyyetleri demir ve elma, ayva ile temsil ediyor. Demirin kemâle gelmesi için kuvvetli bir ateş lazımdır ki o demire istenilen şekil verilebilsin. Fakat meyvelerin hamlığını izâle etmek ve onları yenilecek bir hâle getirmek için güneş ziyâsı kâfidir. Bunun gibi evliyâullahtan bazıları cüz'î bir mücâhede ile kemale vâsıl olur. Bazıları ise şiddetli ve devamlı mücâhede ve

riyâzetlerde bulunur. **H.z.Mevlânâ** gibi bazı ekâbir de yalnız kendisi için değil, müridleri ve muhibleri için de çalışır. Nitekim: **“Geçilmesi güç yolları geçtik, seyr-ü sülûk yolunu kendi mensublarımıza kolaylaştırdık”** buyuruyor. **Aleyhisselâtü Vesselâm Efendimizin** gece sabaha kadar namaz kılarak ayakta durmaktan mübârek ayaklarının şişmesi gibi mücâhedesı, kendisi için değildi. Çünkü **Zât-i Akdes-i Nebevî**’nin günaha girmek ihtimâli yoktu. Bu ihtimale vücud verilse, **Resulullâh**’tan zelle sudûru tevehhüm edilse bile o mevhum günahın mağfur olduğu:

Arapça Sûre-i Feth: 2

Âyet-i Kerimesiyle bildirilmişti. O mücahedeler, o namazlar, o oruçlar hep ümmetinin nam ve hesabına idi.

زیر پتک و آتش است او سرخ و خوش هست آن آهن فقیر سخت کش

4804-Misâl gösterilen demir, riyâzet çeken fakîr-i mücâhiddir ki ateş içerisinde ve çekiş altındadır. O ateştir, kırmızıdır ve hoştur.

در دل آتش رود بی رابطه حاجب آتش بود بی واسطه

4805-O demir, ateşin vâsıtasız kapıcısı olur. Râbıtasız, klavuzsuz ateşin içine girer.

Demirci, demiri eritmek, yahut ona istediği şekli vermek için ateşe sokar. Demir; vasıtasız ve râbıtasız bir halde ateşle temâs eder. Kıpırmızı olur. Ateş rengini, ateş harâretini alır. O vakit el ile tutulamaz, ateş gibi yakar. Buradaki demirden maksad; Sülûkünü tamamlamış, vasıtaya, mürşide ihtiyacı kalmamış, kendi kendine seyr ü sülûke devam edebilecek bir hale gelmiş olan evliyâullahtır. Ateşten murâd da **Allâh(C.C.)**’ın tecellîsidir ki kulun mevhum varlığını yakar, mahveder. O sırada o demirin ben de ateşim demesi inkâr edilemez. Çünkü o, demirlikten ateşliğe inkılâb etmiştir. Fakat ateşten çıkınca onun demirliği avdet eder. O halde onun, ben ateşim demesi doğru olmaz. İşte **enelhakk** yani, **“Ben Hakkım”** demiş olan **Hallac-ı Mansur** ve emsâli zevâtın öyle söz söylemeleri bu makamın ve o tecellînin te’sîridir.

Bir de tecellî ateşine karşı vasıtaya muhtaç olanlar, seyr ü sülûkte klavuzsuz gidemeyenler vardır. **Cenâb-ı Pîr** onları da şu suretle temsîl ve tavzîh ediyor:

پختگی ز آتش نیابند و خطاب بی حجاب آب و فرزندان

آب

4806-Su çocukları, su vasıtasıyla yetişen sebze, meyve ve sâire gibi nebâtât doğrudan ateşe muhâtab olamazlar ve ondan pişkinlik bulamazlar.

همچو پا را در روش پا تابه‌ای واسطه دیگری بود یا تابه‌ای

4807-Onların ateşte âheste âheste pişmesi için ya tencere, yâhud tava olmalıdır. Nasıl ki yol yürümekte ayak için papuç ve dolak lâzımdır.

می‌شود سوزان و می‌آرد بما یا مکانی در میان تا آن هوا

4808-Yâhud orta yerde bir mekân bulunmalıdır ki oradaki hava ateş vâsıtasıyla kızsın ve harâreti suya nakletsin.

Nebâtât doğrudan doğruya ateşe temas ettirilemez. Ettirilirse kavrulur, hatta yanar. Onların pişmesi için müteaddid vâsıta ister. Evvela; tencere, saniyen; su, salisen; saçayak. Ateş, tencere ile kendi arasındaki havayı, hava tencereyi kızdırır. Tencerenin kızması suyu kaynatır, suyun kaynaması yemeği pişirir. İşte bunlar ateşten hararet alabilmek için bu kadar vasıtaya muhtaçtır. Fakat demir böyle değildir. O, bilâ vâsıta ateşe girer, onun harâretiyle ateş kesilir ve istenilen şekle girer.

شعله‌ها را با وجودش رابطه ست پس فقیر آن است کاو بی واسطه ست

4809-Onun gibi fakir, vâsitasız tecellîye mazhar olan ve tecellî şu'leleriyle onun arasında râbıta bulunan zâttir.

Cenâb-ı Hakk; o fakîrin, tecellî âteşine demir gibi bilâ vasıta tehammül eden reîsülevliyânın kalbine tecellî eder, oradan tecellî envârı bütün âleme dağılır. Sofîyye hazarâtı der ki: **"Bütün avâlim bir cesed gibidir ki onun kalbi ve rûhu insân-ı kâmindir."**

دل نجوید، تن چه داند جستجو دل نباشد، تن چه داند گفت و گو

4810-Kalp olmazsa ten söz söylemesini ne bilir, kalb aramazsa, ten nasıl arayabilir?

پس نظرگاه خدا دل نی تن است پس نظرگاه شعاع آن آهن است

4811-O hâlde tecellî-i ilâhî şuânın isâbet ettiği, o demir gibi mütehammil velîdir. Nazargâh-ı Rabbânî de ten değil, kalbdır.

با دل صاحب دلی کاو معدن است باز این دل‌های جزوی چون تن است

4812-Sonra bu cüz'î gönüller de esrâr-ı ilâhiyye ma'deni bulunan ârifin kalbinde nisbetle ten gibidir.

Allâh(C.C.)'ın nazargâhı bulunan o gönül, dil, kalp ve yürek diye ta'rif edilip de hayvânâtta bile bulunan kan tulumbası değildir. Belki bunlar söylenilmekle sahibinin ma'nevîyyata olan kabiliyyeti murâd edilir. Ondan dolayı **H. Mevlânâ "Nazargâh-ı hudâ; ten değil, dildir"** dedikten sonra: **"Maksadım, herkeste bulunan kalp demek değildir. Esrâr-ı ilâhiyyenin menbâi bulunan ârifin kalbi demek istiyorum, yoksa o münevver kalbe nispetle avâmın kalpleri cesed gibi kalır."** buyuruyor. Şunları ilâve ediyor ki:

لیک ترسم تا نلغزد وهم عام بس مثال و شرح خواهد این کلام

4813-Bu söz çok misâl ve şerh ister. Lâkin avâmın vehme düşüp ayağı kaymasından korkuyorum.

اینکه گفتم هم نبد جز بی خودی تا نگردد نیکویی ما بدی

4-Yapmak istediğimiz iyilik, bizim için kötülük olmasın, irşâd etmek isterken dalâlete düşürmeyelim diye çekiniyorum. Şu kadar söylediklerim de kendiliğinden değil, murâd-ı ilâhî ile dir.

مر گدا را دستگه بر در بود پای کج را کفش کج بهتر بود

4815-Çarpık ayağa, çarpık ayakkabı iyi gelir. Dilencinin tezgâhı da kapı dışarıdır.

Ayağı çarpık olan doğru kundura giyemediği gibi, anlayışı olmayana da hakikat açıktan açığa ifşâ edilemez. Dilenci kapının önünde durup sadaka ister. Ona orada bir şey verilir, yahut inâyet ola denilir. Ev dâhilinden ve oradaki ahvâlden bahsedilmez. Hadîs-i Şerîf'te buyurulmuştur ki: **"Biz, enbiyâ cemâati, bütün peygamberler nâsın derecelerine inmeye ve onların akıllarının ereceği derecede söylemeye me'muruz."** Cenâb-ı Pîr de bu sünnete ittibâen bizim aklımız erecek derecede beyânâtta bulunmuştur.

"BİR PADİŞAHIN YENİ SATIN ALDIĞI İKİ KÖLEYİ İMTİHAN ETMESİ"

امتحان پادشاه به آن دو غلام که نو خریده بود

با یکی ز آن دو سخن گفت و شنید پادشاهی دو غلام ارزان خرید

4816-Bir pâdişah, ucuza iki köle satın aldı. Onlardan birine söz söyledi ve dinledi, konuştu.

از لب شکر چه زاید شکر آب یافتش زیرک دل و شیرین جواب

4817-Onu kalben zeki ve tatlı dilli buldu. Zaten tatlı bir dudaktan ne doğar? Şeker suyu gibi cevâp işitilir.

این زبان پرده است بر درگاه جان آدمی مخفی است در زیر زبان

4818-İnsan, dilinin altında gizlidir. Bu dil, rûh kapısının perdesidir.

Hadîs-i Şerîfte: **“İnsan dilin altında gizlidir”** buyurulmuştur. Bir kişinin nasıl bir adam olduğu, âlim mi, câhil mi, sâdık mı, münâfık mı bulunduğu sözlerinden anlaşılır. Söz söylemeyeceğine tâbî’i mâhiyyeti belli olmaz. Bundan dolayı kişi dilinin altında gizlidir. Dil; ruh için bir perde, bir örtü gibidir.

سر صحن خانه شد بر ما پدید چون که بادی پرده را در هم کشید

4819-Bir rûzgâr perdeyi kaldırıncı evin içerisi bize görünür, bilmediğimiz, tanımadığımız bir kimse, hâl icâbı bir söz söyleyince rûhunu setretmiş olan perde açılır, onun rûhu ve kalbi bize âşikâr olur. Yani nasıl bir adam olduğunu anlarız.

گنج زر یا جمله مار و کژدم است کاندرا آن خانه گهر یا گندم است

4820-Onun rûhu evinde cevâhir mi var, buğday mı var, o ev altın hazinesi mi, yoksa yılan ve akreb yuvası mı meydana çıkar.

ز انکه نبود گنج زر بی‌پاسبان یا در او گنج است و ماری بر کران

4821-Yâhud orada bir hazine, yanibaşında da bir yılan mı var? Anlarsınız. Çünkü altın hazinesi bekçisiz olmaz.

İnsanların bazıları âlim, ârif, halûk ve pâk i’tikadlı olur. Onların ilmi, irfânı, hüsnü ahlâkı ve sağlam i’tikadlı kalplerinde gizli bir definedir. Yine insanların bazıları câhil, âmî, ahlaksız ve yanlış itikadlı bulunur. Onların da cehli, irfansızlığı, ahlaksızlığı ve bozuk i’tikadlı kalplerinde yerleşmiş yılan ve akrep misâlidir. Bunların bir üçüncüsü de vardır ki ilmi, irfanı ve sâiresi bulunur da ahlakında bir kusur olur. Mesela; ehl-i sünnet velcemâa i’tikadında derin bir âlimdir, fakat ilmîne mağrurdur, başkalarını nazar-ı istihkarla görür. O, gurur ve bu görüş onun için bir ahlâk noksânıdır. İlmi ve i’tikadlı kalbinde bir hazine olduğu halde kibr ve gurûru, o hazine yanında çöreklenmiş bir yılan gibi yatmakta ve o hazineden istifâde edilmesine mani’ olmaktadır. Çünkü hoca efendinin kibr ve azametinden yanına sokulmak mümkün değildir.

کز پس پانصد تامل دیگران بی‌تامل او سخن گفتی چنان

4822-Pâdişâhın konuştuğu köle, düşünmeden öyle cevaplar veriyordu ki başkaları öyle cevabı beş yüz defa düşündükten sonra verebilirdi.

جمله دریا گوهر گویاستی گفتی اندر باطنش دریاستی

4823-Sanki onun içinde bir irfan deryâsı vardı ve o deryâ inci gibi sözlerden ibâretti.

حق و باطل را از او فرقان شدی نور هر گوهر کز او تابان شدی

4824-O deryâdan zuhûr eden her incinin parıltısı Hakk ile bâtilı ayırd ederdi.

Kale, yekulü gibi ilimlerden pek başka bir bilgi vardır ki okumakla elde edilmez. **Allâh(C.C.)** tarafından bazı sevgili kullarına ihsân olunur. Ona **irfân** derler.

O irfân, *Allâh(C.C.)*’ın ihsânına uğrayan kimselerin kalbinde bir deniz halindedir. İrfân mahsûlü olarak söylenilen sözler de o denizin incileri mesâbesindendir. Mesela; bundan kırk beş, elli sene evvel *Afyonkarahisar Mevlevihanesi’nde Kaygusuz Dede* nâmında seksenlik ümmî bir derviş vardı. Bu adam mekteb, medrese görmemişti. Okumak, yazmak bilmezdi. Fakat bazen öyle sözler söylerdi ki işitenler hayrette kalırdı. Mesela: “*Allâh(C.C.) bir, Peygamber Hakk. Pekmez kara, yoğrut ak. Akşam yatıp, sabah kalk. Karışma hikmete, zevkine bak*” derdi.

Şu sade söze dikkat buyuruldu mu? Basit bir Müslüman için tatbik edilecek bir düstur değil mi? *Kaygusuz Dede* bu nasihatıyla Dünya ve Âhiret rahatını birkaç kelime ile anlatıyordu. İşte irfân deryasının incisi demek olan böyle sözlerden diğer inciler, başka sözler de hisse almış olaydı, o sözler *Hakk*’ı, bâtilı, doğruyu, yanlışı, iyiyi, kötüyü farketirirdi.

ذره ذره حق و باطل را جدا نور فرقان فرق کردی بهر ما
4825-Kur’ân’ın nûru, bizim için zerrelere varıncaya kadar Hakk ile bâtilı ayırdetmiştir.

İbnülesîr diyor ki: “*Fürkan, Kur’ân-ı Kerîmin isimlerindendir. Zira o, Hakk ile bâtilı, helal ile haram tefrik eder*” *Aleyhissalatü vesselam Efendimiz* de: “*Ben insanları, müminlerle kâfirleri fark ve temyiz eden Muhammed’im*” buyurmuştur. Çünkü *Resulullâh*’ı tasdik edenler mü’min tekzip eyleyenler kâfir olmakla insanlar birbirbirinden ayrılmıştır.

هم سوال و هم جواب از ما بدی نور گوهر نور چشم ما شدی
4826-O irfan incisinin parlaklığı, bizim gözümüzün nûru olaydı hem sûal, hem cevap bizden olurdu.

Biz hakîkati görebilseydik ezeli ve ebedî bir vücudla muttasıf olanın ancak *Hakk* olduğunu ve bütün mevcûdâtın onun varlığı ve irâdesiyle kaim olduğunu zevkan anlayabilseydik, bizim lisanımızdan soran ve cevap verenin, yine o olduğunu bilirdik de sâil ve mücîb diye ikililik kaydına düşmezdik.

Hz. Mevlânâ bu derin bahsi bir misâl ile îzâh ediyor ve diyor ki:

چون سوال است این نظر در اشتباه چشم کژ کردی دو دیدی قرص ماه
4827-Gözünüzü çarpıttığın, şaşı gibi baktığın için ayın kursunu iki görüyorsun. Bu şüpheli bakış senin sûalin gibidir.

تا یکی بینی تو مه را نک جواب راست گردان چشم را در ماهتاب
4828-Mehtâba bakışını doğrult ki kameri bir göresin. İşte sana cevap.
 هست آن فکرت شعاع آن گهر فکرت که کژ مبین نیکو نگر
4829-Fikrini düzelt ve iyi bak ki senin fikrin o cevherin şuâdır.

چشم گفت از من شنو آن را بهل هر جوابی کان ز گوش آید به دل
4830-Kulaktan kalbe gelen her cevâba karşı, göz; onu bırak, beni dinle der.

چشم صاحب حال و گوش اصحاب قال گوش دلالة ست و چشم اهل وصال
4831-Kulak vâsita, göz ehl-i visâldir. Göz sâhib-i hâldir, kulak kîl ü kal eshâbındandır.

İnsandaki ilim; ya kulak, yahut göz vasıtasıyla hâsıl olur. Kulak vasıtasıyla ilim; birinden bir şey öğrenmekle, göz vasıtasıyla olan ilim de; bizzat görmekle elde edilir. Kulak ilim için ancak bir vasıtaadır. Göz ise onu görmüş ve kavuşmuş olandır. Bu i'tibâr ile kulak ehl-i kâl, göz ise ehl-i hâldir.

در شنود گوش تبدیل صفات

در عیان دیدها تبدیل ذات

4832-Kulağın işitmesinde sıfâtın, gözlerin görmesinde zâtın tebeddül etmesi vardır.

Mesela; Hadîd ve şedîd bir kimse:

Arapça Sûre-i Âl-i İmran: 134

“Hiddetini hazmedip nâsı afveyleyenleri ve yaptığı hasenâtı güzelce yapanları Allâh(C.C.) sever⁵⁵” Ayetini işitir, onu işitmekle müsâmahakârlığa ve afve başlar, kendisindeki hiddet sıfatı değişir. Kezâ:

Arapça Sûre-i Teğabün: 16

“Her kim nefsinin hasisliğinden Allâh(C.C.)’ın vikayesinde bulunursa, öyle kimseler felah bulur.⁵⁶” Nazm-ı Celîlini duyar ve harekâtını ona tatbik ederse, hasislik sıfatı cömertliğe tebeddül eder.

Bunun aksi de olabilir. Meselâ; biri, bir kimse hakkında hüsnü zan besler, sonra ötekinden, berikinden o kimsenin kötülüğünü işitir, beslediği hüsnü zan, sû’-i zanna tehavvül eyler.

Gözün görmesiyle zâtın tebeddülüne gelince: **“İçinizden hiç biri ölmeyince Rabbini göremez”** Hadîs-i Şerîf’i mûcibince ölmeden evvel ru’yetullah imkânı yoktur. Çünkü beşerîyyet ona mütehammil değildir. **H.z. Mûsa** gibi kelîmullah olan bir zât, tecellî-i Rabbânîye tehammül edemedi de düştü ve kendinden geçti. O esnâda kendiliği müstehtlik olduğu için müşâheye nâil oldu. Sahve gelince, ayıldığı vakit: **“İlâhî seni tenzîh ve tesbîh ederim. Beşerîyyet bâkî iken seni görmek isteyişimden de tevbe eylerim”** dedi. Ümmet-i **Muhammed**’den mevt-i ihtiyârî ile ölenler ve kendilerini **Hakk**’ta fânî kılanlar da bu şerefe nâil olurlar ve **Allâh**’ı **Allâh** ile görürler.

Görünürse kendi görülür Allâh(C.C.).

İşte zâtın tebeddülü de bu demektir. Bu bahis gayet derindir. Hele benim gibi bir âcizin içinden çıkabileceği bir mesele değildir. Teberrüken dinlemeli ve hakîkati göstermesini lûtf-i İlâhîden dilemelidir.

ز آت ش ار علم ت يقی ن ش د از س خن پختگی جو در یقین منزل مکن

4833-Ateşin mâhiyyetine dâir sana söz vâsıtasiyle yakîn hâsıl olmuştur. Bu, ilmülyakîn mertbesidir. Lâkin ona bağlanıp kalma, terakkî et.

Yakîni; İlmülyakîn, aynülyakîn, Hakkulyakîn diye üç derece i'tibâr etmişlerdir.

Birincisi; bir şeyi işitmek suretiyle öğrenmektir. Meselâ bir çocuk, ateşe saldıracak olursa anası; aman yavrum cıs! diyerek onun yakıcı olduğunu öğretir. Biraz büyüyüp kış günü kıpkırmızı olmuş bir sobayı görünce, ateşin demiri bile yaktığını, onu kıpkırmızı ateş haline getirdiğini görür. Bu görüş, onu ateş hakkında aynülyakîn derecesine getirir. Şayet o kızgın sobaya parmağı dokunup da yanacak olursa, canı yandığı ve ateşin yakıcı olduğunu hissettiği için, o yanış ve anlayış ona **Hakkulyakîn** olur. Burada **Mevlânâ**’nın geçilmesini tavsiye ettiği ilmülyakîn mertbesidir.

تا نسوزی نیست آن عین یقین

این یقین خواهی در آتش در نشین

4834-Sen yanmayınca ateş hakkındaki ilmin aynülyakîn değildir. Yakînin en yüksek derecesini anlamak istersen ateş içinde otur.

ور نه قل در گوش پیچیده شود گوش چون نافذ بود دیده شود

4835-İşitilen sözler kulağa girerse o kulak da göz gibi olur. Yoksa duyulan kîl ü kal, kulağın dışarısına takılır kalır.

Kur'an-ı Kerîm'de:

Arapça Sûre-i zümer: 17/18.

“Habîbim; benim kelâmımı, senin Hadîslerini dikkatle dinleyip, onların hükmüne hüsnü suretle tâbi’ olanlara müjde ver ki öyle kimseleri Allâh(C.C.) hidayet etmiş ve yola getirmiştir. Yine onlar şuûr ve kalp sahipleridir ki işittiklerini iyi anlarlar, anladıklarını iyi tatbik ederler57” buyurulmuştur.

İşte o gibi zevatın kulakları göz halini almış, kendileri işittiklerini görmüş derecesine gelmiştir.

تا که شه با آن غلامانش چه کرد این سخن پایان ندارد باز گرد

4836-Bu sözlerin sonu gelmez. Yâ Mevlâna geri dön de pâdişah o kölesine ne yaptı? Onu söyle.

“PADİŞAHIN O İKİ KÖLEDEN BİRİNİ BİR YERE GÖNDERMESİ VE DİĞERİNDEN BAZI ŞEYLER SORMASI”

به راه کردن شاه یکی را از آن دو غلام و از این دیگر پرسیدن

آن دگر را کرد اشارت که بیا آن غلامك را چو دید اهل ذکا

4837-Pâdişah, o köleceğizi zekâ sâhibi görünce onu bıraktı. Öbürüne gel! diye işâret etti.

جد چو گوید طفلكم تحقیر نیست کاف رحمت گفتمش تصغیر نیست

4838-Köleceğiz ta’birindeki kâf, kâf-ı rahmettir, tasgîr edâtı değildir. Nasıl ki büyük baba, torununa yavrucuğum derse, o sözdeki “cuğum” tahkîr için olmaz.

Her lisanda olduğu gibi, fârisî de bir “ism-i tasgîr” vardır ki müsemmâsının küçüklüğünü anlatır. Bu küçüklük de ya hakaret, yahut şefkat, mahabbet ma’nâlarını ifade eder. Meselâ bir adama **“merdek”** denilmesi **“adamcık”** demektir. Bu kelime de bir hakaret ma’nâsı vardır ki tam adam değil mefhûmunu bildirir. Bir de ma’sûmun dudağını bükerek ağlayışına karşı vah yavrucuk! Denilmek vardır ki bu da merhamet ve şefkat meâlîni anlatır. Bu ma’nâlar fârisîde ismin âhirine bir “kâf” getirmekle yapılır.

Hz.Mevlânâ, bu kâfın ikinci ma’nâyı, merhamet şefkat ve mahabbet ifâde eden kısmına “kâf-ı tasgîr” değil “kâf-ı rahmet” diyor. “Gulâmek” demek olmasıyla köleyi tasgîr ve tahkîr etmek istemediğini anlatıyor.

بود او گنده دهان دندان سیاه چون بیامد آن دوم در پیش شاه

4839-İkinci köle pâdişâhın huzûruna yaklaşıncâ, ağzının koktuğu ve dişlerinin simsiyah olduğu anlaşıldı.

جستجویی کرد هم ز اسرار او گر چه شه ناخوش شد از گفتار او

4840-Pâdişah onun söyleyişinden hoşlanmamakla beraber esrârını araştırdı.

دور بنشین لیک آن سو تر مران گفت با این شکل و این گند دهان

4841-Dedi ki: Bu kıyâfet ve bu kokmuş ağızla uzakta dur, lâkin daha öteye de gitme ki.

نه جلیس و یار و هم بقعه بدی که تو اهل نامه و رقعه بدی

4842-Mektub ve kâğıd ehli olursun. Uzaklaşırsan mektubla konuşmak lazım gelir. Bir yerde oturulup konuşulan bir nedîm olamazsın.

تو حبیب و ما طبیب پر فنیم تا علاج آن دهان تو کنیم

4843-Dur da ağzına ilâc yapalım. Sen sevgili bir kimsesin, biz de mütefennin bir hekimiz.

نیست لایق از تو دیده دوختن بهر کیکی نو گلیمی سوختن

4844-Bir pire için yeni bir kilim yakmak lâıyk olmadığı gibi, seni tahkîr etmek ve gözden düşürmek de doğru değildir.

تا ببینم صورت عقلت نکو با همه بنشین دو سه دستان بگو

4845-Ağzının kokusu ve dişlerinin karalığıyla berâber, otur da bir, iki hikâye söyle ki aklının derecesini anlayım.

سوی حمامی که رو خود را بخار آن ذکی را پس فرستاد او به کار

4846-Sonra o zeki köleyi git, kese sürün diye hamama yolladı.

صد غلامی در حقیقت نه یکی وین دگر را گفت خه تو زیرکی

4847-Berikine dedi ki: Âferin! Sen zeki bir çocuksun, hattâ hakîkatte bir değil, yüz gulâm derecesindesin.

از تو ما را سرد می کرد آن حسود آن نه ای که خواهش تو نمود

4848-Kapı yoldaşının göstermek istediği gibi değilsin. O hasud köle, bizi senden soğutmuştu.

حیز و نامرد و چنان است و چنین گفت او دزد و کژ است و کژ نشین

4849-Demişti ki: O hırsızdır, doğru değildir ve doğru durmaz. Ahlâksızdır, nâmerddir ve denîdir.

راست گویی من ندیده ستم چو او گفت پیوسته بده ست او راست گو

4850-Köle dedi ki, o dâima doğru sözlüdür. Ben onun gibi doğru söyleyen bir kimse görmedim.

هر چه گوید من نگویم تهمتی است راست گویی در نهادهش خلقتی است

4851-Doğru söylemek onun tabiatinde hılkîdir. O ne derse ben, söylediği boşunadır demem.

متهم دارم وجود خویش را کژ ندانم آن نکو اندیش را

4852-İyi düşünen o arkadaşın eğriliğini bilmiyorum. Onun sözleri dolayısıyla kendimi müttehem sayarım.

من نبینم در وجود خود شها باشد او در من ببیند عیبه

4853-Pâdişâhım; belki o, bende bir takım ayb görmüştür ki ben onlar kendimde görmemişimdir.

کی بدی فارغ خود از اصلاح خویش هر کسی گر عیب خود دیدی ز پیش

4854-Eğer herkes evvelden kendi aybını görebilseydi onu ıslah etmekten nasıl fâriğ olurdu?

لاجرم گویند عیب همدگر غافلند این خلق از خود ای پدر

4855-Ey peder; bu halk, kendinden gafil olduğu için birbirinin aybını söyler.

من ببینم روی تو تو روی من من نبینم روی خود را ای شمن

4856-Ey puta tapan; ben kendi yüzümü göremem. Ancak senin yüzünü görürüm. Sen de benim yüzümü görürsün.

نور او از نور خلقان است بیش آن کسی که او ببیند روی خویش

4857-Kendi yüzünü görebilen kimsenin nûru, sair halkın nûrundan ziyâdedir.

ز آنکه دیدش دید خلاق بود گر بمیرد دید او باقی بود

4858-Öyle bir kimse ölse bile görüşü bâkî kalır. Çünkü onun görüşü Allâh(C.C.)'ın nûrundandır.

روی خود محسوس بیند پیش رو نور حسی نبود آن نوری که او

4859-Kendi yüzünü gösteren bir nûr; nûr-i hissî; bu gözlerdeki nûr değildir.

آن چنان که گفت او از عیب تو گفت اکنون عیبهای او بگو

4860-Pâdişah dedi ki: O, senin ayıplarını söylediği gibi sen de onun kusurlarını söyle.

Kölenin arkadaşı hakkındaki bu hüsnü şehâdeti üzerine:

کدخدای ملکت و کار منی تا بدانم که تو غم خوار منی

4861-Söyle ki benim gamhârım ve memleketle işlerimin kâhyası olduğunu bileyim.

گر چه هست او مرا خوش خواجه‌تاش گفت ای شه من بگویم عیبهایش

4862-Köle dedi ki: Pâdişâhım; o benim hakîkten hoş bir kapı yoldaşım olmakla berâber ayıplarını söyleyim.

عیب او صدق و ذکا و هم دمی عیب او مهر و وفا و مردمی

4863-Onun aybı; Şefkat, vefâ ve insâniyettir. Kezâ onun aybı: sadâkattir, zekâdır ve hemdemliktir.

آن جوانمردی که جان را هم بداد کمترین عیبش جوانمردی و داد

4864-Onun en küçük aybı; Fütüvvet ve adâlettir. Hem öyle bir fütüvvet ve sehâvet ki icâbında canını bile verir.

Kölenin sehâvetten de bahsetmesi dolayısıyla Hz.Mevlânâ sözü Cenâb-ı Hakk'ın cömertliğine intikâl ettirip diyor ki:

چه جوانمردی بود کان را ندید صد هزاران جان خدا کرده پدید

4865-Allâh(C.C.) yüz bin can izhâr eylemiştir. Hangi bir cömerdlik onun sehâsına ve kerem ü atâsına benzeyebilir?

کاو ز جوی آب نابینا بود بر لب جو بخل آب آن را بود

4866-Dere kenarında suyu esirgemek, dereyi görmeyen bir köre yakıştır.

داند او پاداش خود در یوم دین گفت پیغمبر که هر که از یقین

4867-Hazret-i Peygamber buyurdu ki: "Her kim kıyâmette nâil olacağı mükâfâtı şeksiz, şüphesiz bilirse.

هر زمان جودی دگرگون زایدش که یکی را ده عوض می‌آیدش

4868-Ki bire mukabil en az on sevap verilecektir, ona her zaman türlü türlü sehâvette bulunmak gerektir.”

Aleyhissalatü Vesselam Efendimiz: “Geleceği olan kimse gidecekte cömertlik eder” buyurmuştur. **Allâh(C.C.)** bir kulunun verdiği en aşağı on misliyle mukabele eder.

Bakara Sûresinde:

Arapça Sûre-i Bakara: 261

buyurulmuştur ki; “**Allâh(C.C.) yolunda mallarını nafaka ve sadaka olarak verenlerin verdikleri şeylerden her biri, yedi başak yetiştiren ve her başağında yüz dane bulunan bir buğday gibidir. Allâh(C.C.) dilediğine bunun iki katını da verir**”⁵⁸ meâlinedir.

Allâh(C.C.) ve Peygamberinin bu vaidlerini yakînen bilen bir kimse cömertlikte bulunmaktan ve elinden geldiği kadar fukaraya bakmaktan kaçır mı?

پس عوض دیدن ضد ترسیدن است جود جمله از عوضها دیدن است

4869-Cömerdliğin hepsi ıvaz, karşılığını görmekten ileri gelir. O hâlde ıvaz görmek, verdiği şey’in zıyâa uğraması korkusunun zıddıdır.

شاد دارد دید در خواض را بخل نادیدن بود اعواض را

4870-Hasislik mev’ud mükâfâtı görmemektir. İnciyi görmek, dalgıcı sevindirir.

Ma’lûm ya Hind denizinde bir takım inci yatakları vardır. Mevsimi gelince oralara inci dalgıçları gelirler ve denize dalıp istiridye çıkarırlar, onlar açılıp da içindeki inciyi gören dalgıç sevinir, oralarda pek çok bulunan köpek balıkları tehlikesine karşı canından cömertlik ederek tekrar denize dalar.

ز انکه کس چیزی نبازد بی بدیل پس به عالم هیچ کس نبود بخیل

4871-Böyle bir mükâfata karşı dünyâda hiç kimse hasis olamaz. Çünkü hiç kimse bedelsiz oynamaz.

Dalgıcın mükâfâtı âcil oluyor. Yani, dalmasıyla inci sedefini çıkarması bir oluyor. İnfâk ve tesadduk edenin mükâfâtı tehhur etmek, öbür dünyaya kalmakla berâber elde edileceği muhakkaktır. Fakat hasisler bu hakîkatî âcilen göremedikleri için hasislik gösterirler. Verecekleri birkaç paranın mükâfâtını göremeyecekleri, verdiklerinin zâyî’ olup gideceklerini sanırlar. Şu da var ki tasaddukun mükâfâtı her vakit âhirete kalmaz dünyada da ıvazı görülür.

Derler ki sâf bir Müslüman va’z dinliyormuş. Vâız: “**Allâh(C.C.) bir verene on ihsan eder**” demiş. Adamcağız bunu işitince kesesinde bulunan beş altını- elli yapabilmek için- fukaraya dağıtmış ve beklemeye başlamış. Bir gün kırdâ bulunduğu sırada teberli, nefirli, derviş kıyâfetli birinin geldiğini görmüş, belki bir zararı dokunur diye bir ağaca çıkmış, yapraklar arasına gizlenmiş. Herif de gelmiş, o ağacın altına oturmuş. Biraz dinlendikten sonra meşin sofrasından ekmek, bir parça da katık çıkarmış. Ekmeği birkaç lokmaya ayırmış, her birine bir isim vermiş. Birinci lokmayı almış, “**Ey Ebûbekir; hilafet Ali’nin Hakk’ı iken sen niçin gasbettin? Seni yemeyim de kimi yiyeyim?**” diye göçürmüş. İkinci, üçüncü lokmaları da “**Ey Ömer, ey Osman siz niye Ebûbekir’in haksızlığını ta’mir edipte hilâfeti Ali’ye bırakmadınız?Sizi yemeyim de kimi yiyeyim?**” diye onları da yemiş. Dördüncü lokmada: “İmanım Ali; sen niçin hakkını müdâfaa etmedin, haksızlığa rızâ gösterdin?” diyerek onu da yutmuş. Beşinci lokmada **Aleyhissalât Efendimize** hitap ederek : “Sen hilafeti niye Ali’ye vasiyyet etmedin?” hitab ü itâbıyla onu da yemiş. Altıncı lokma da: “Ya Rabbî; bu fitne hep senden! Bu haksızlığa neden

meydan verdin? Seni yemeyim de kimi yiyeyim?” diyerek lokmayı ağzına atacağı sırada, ağaçtaki saf adam: “Aman onu yeme. Kendisinde elli altın alacağım var!” diye haykırmış. Herif, sâhibini görmediği bu sadâyı hâtifî bir nidâ vehmederek korkmuş ve korkusundan ölmüş. Ağaçtaki onun kımıldanmadığını görünce inmiş. Sağ mı, ölü mü diye kalbini yoklarken eli, herifin belindeki kemere dokunmuş. Çıkarmış, açmış ve bakmış ki tamam elli dane altın var. Onları almış ve: “**Allâh(C.C.)** borcunu veriyor amma böyle kallaş bir herifin ölmesi lazım geliyor” demiş.

Bu, bir hikayedir. Vâkı’ olup olmadığı şüphelidir. Sadakanın mükâfâtı bazen dünyada da verildiğine dair hakîkî bir vak’a nakledeyim ki bizzat başımdan geçmiştir:

Abd-i âciz bir müddet Orman ve Maâdin Nezâreti memurluğunda bulundum. Ekser-i devâir müstahdemîni senede altı aylık aldığı halde, bize orman ve maâdin hâsılâtından her ay muntazam maaş verilirdi. Bir kurban bayramında sâir dâireler maaş aldığı halde biz alamadık. Çünkü on, on beş gün evvel ay başında almıştık. Ârife günü eve gidiyordum. Yolda üstü, başı temiz, fakat eskice bir adam yanıma sokuldu. Sıkılarak: Muâvenetinize muhtacım, dedi. Bu adamın düşkün bir memur olma ihtimali vardı. Sadaka isterken de kıbrımızı kesilmişti. Benim cebimde ise hepsi on kuruş vardı. Sanki içimden bir ses: Bayram günü cebinde on kuruşun bulunmasıyla bulunmaması müsâvîdir. Onu da şu adama ver de kurtul, dedi. Yegâne servetim olan iki çeyreği çıkardım, verdim. **Allâh(C.C.)**’ın şu cilvesine, cebinde on kuruşu bulunan bir adama böyle dilenci olmayan bir kimse göndermesine karşı hayretle beraber bir neşe de duydum. Kurban alamayacağım diye hissettiğim teessür tamamen zail oldu. Adeta kendimi tutamıyor ve gülüyordum. Eve geldim. **Allâh(C.C.)** rahmet eylesin annem: Oğlum; birinde alacağın varmış, şunları getirip bıraktı diye elimde on dane meciydiye verdi. Evet. Öyle bir alacak vardı. Fakat ârife günü verileceği hatır ve hayale gelmezdi. Demek ki bizim on kuruşluk sadakanın dünyevi ve acil mükâfâtı olarak bire yirmi verilmişti.

دید دارد کار جز بینا نرست پس سخا از چشم آمد نه ز دست

4872-O hâlde cömerdlük elden değil, gözdendir. İş görecektir olan gözdür. Görenden başkası hasislikten kurtulamaz.

İnsanlık âleminde ıvasız ve garazsız hiçbir hareket yoktur. Herkes yaptığı işin mükâfâtın görmek ister. En hâlis amellerde bile bir ıvaz talebi vardır. Cehennemden korkmayan ve cennet için ibâdet etmeyen büyük adamlar bile Rızayı İlâhî talebindedirler ki en büyük mükâfâttır. İşte bu mükâfâtın verileceğine yakîn-i hâlis ile inanmış olanlar, onu daha burada basar-ı basîretle görürler ve o görüş dolayısıyla cömertlikle bulunurlar.

Abbasiler devrinde yaşayan **Evliyâullâhtan** bir **Şeyh Ebülhüseyn Nûri** vardır. Bu zâti ve eshâbını zındık diye jurnal etmişler. Halîfe hepsinin kafalarının kesilmesine emir vermiş. Cellâd, bıçağını çıkarınca ilk evvel **Ebülhüseyn Nûri** cellâdın önüne gelmiş. Cellâd, onun haline teaccüb etmiş ve çağırılmadan kendi rızâsıyla ölüme gelmenin sebebini sormuş. **Şeyh Ebülhüseyn**; Arkadaşlarıma cömertlikte bulunuyorum. Benim kafam kesilinceye kadar zikrullahta bulunsunlar, diyince cellâd kılıcını kınına koymuş ve: Böyle adamları ben öldüremem diye halîfeye arzettirmiş. Halîfe, itikadları yoklanılmak için onları kâdilkudâta göndermiş. Kadı, Şeyh Ebülhüseynin ümmî olduğunu bildiği için ona: “Yirmi miskal altını olan kimsenin ne kadar zekat vermesi lazım gelir?” diye sormuş. Şeyh: “Yirmi buçuk miskal” demiş. Kadı: “Amma yaptın! Bütün servetini feda ettikten sonra, üste yarım miskal vermesi niçin?” diye sormuş. Şeyh de: “O kadar parayı tesadduk

etmeyip de biriktirdiği için” cevabını verince kadı hayret ve dehşet içinde kalmış. Halîfenin huzuruna çıkıp: Eğer bu adamlar zındık iseler, dünyada Müslüman yoktur” demiş. **Şeyh Ebülhüseyn** ile arkadaşları da ölümden kurtulmuş.

Hz. Mevlânâ bu hakâyıkı beyân ettikten sonra köle hikayesini avdetle diyor ki:

هست او در هستی خود عیب جو عیب دیگر این که خود بین نیست او
4873-Kapı yoldaşımın diğer bir aybı da kendini görüp beğenen bir kimse olmamasıdır. O, kendi varlığının ayıplarını arar.

با همه نیکو و با خود بد ده ست عیب گوی و عیب جوی خود بد ده ست
4874-O, kendi aybını arar ve söyler. Herkese karşı iyi, nefesine karşı kötüdür ki kendini müttehim tutar.

مدح خود در ضمن مدح او میار گفت شه جلدی مکن در مدح یار
4875-Pâdişah dedi ki arkadaşını medh husûsunda ileri gitme. Onu medh sûretiyle kendini senâ eyleme.

شرمساری آیدت در ما و را ز انکه من در امتحان آرم و را
4876-Çünkü ben onu imtihana çekerim de sonra sen mahcub olursun.

“KÖLENİN HÜSNÜ ZANNI DOLAYISIYLA ARKADAŞININ VEFÂKÂR VE SADIK OLDUĞUNA DAİR YEMİN ETMESİ”

قسم غلام در صدق و وفای یار خود از طهارت ظن خود

مَالِكَ الْمُلْكِ و به رحمان و رحیم گفت نه و الله و بالله العظیم
4877-Köle dedi ki: Vallâhil’azîm, bilâhilkerîm, mâlikülmülk, rahmân ve rahim olan Allâh(C.C.)’a yemin ederim ki medihte mubâlağa etmiyorum.

نه به حاجت بل به فضل و کبریا آن خدایی که فرستاد انبیا
4878-Öyle Allâh(C.C.) ki ihtiyâcı olduğu için değil, mahzâ fazl u keremî ve kibriyâ ve azametî îcâbı halkı irşâd ve hidâyet maksadıyla peygamberler gönderdi.

آفرید او شہسواران جلیل آن خداوندی که از خاک ذلیل
4879-Öyle Allâh(C.C.) ki şu zelil ve miskin topraktan enbiyâ ve evliyâ gibi büyük şehsüvârlar yaratmıştır.

بگذرانید از تک افلاکیان پاکشان کرد از مزاج خاکیان
4880-Onları toprağa mensûb olan mahlûkatın mizâcından pâk etti ve feleklerdeki meleklerden ileri geçirdi, mertebelerini onlardan âlî kıldı.

وانگه او بر جمله‌ی انوار تاخت بر گرفت از نار و نور صاف ساخت
4881-Cenâb-ı Hakk, celâl-i zâtî nârından bir şu’le aldı ve onu tecellî-i cemâliyle nûr-i sâfi hâline getirdi. Sonra o nûr-i sâfi, kendisinden husûle gelen bütün envâr-ı mücerredeye feyz verdi.

Şârih Ankaravi (K.s.) diyor ki: “Bu nûr-ı sâfiden murâd; Akl-i evvel ve hakikat-i **Muhammediyye**dir ve nardan murâd; Nâr-ı unsurî değildir. Zira nâr-ı unsurî, bâ’de vücûdileflâktir.

تا که آدم معرفت ز آن نور یافت آن سنا برقی که بر ارواح تافت

4882-O şimşek zıyâsı hakkı için ki rûhları üzerinde parladı da Âdem Aleyhisselâm ma'fîret-i esmâyı o ziyâdan buldu.

O senâberk de Hakikat-i Muhammediyye idi ki: "Allâh(C.C.)'ın ilk yarattığı benim nûrumdu" Hadîs-i Şerîfin haber verdiği üzere Mahlûkat-ı İlâhiyyenin evvel ve ekmeli idi. Bundan dolayıdır ki Mevlid nazımı **Süleyman Çelebi** der ki:

*Hakk teala çün yarattı Âdemi,
Kıldı Âdemle müzeyyen âlemi,
Mustafa nûrunu alnında kodi,
Bil Habîbim nurudur bu nûr dedi.*

İşte **Hz.Âdem**, O nûrun aydınlanmasıyla ma'rifeti esmâya nâil olmuş, sonra o nûr-i mübîn **Cenâb-ı Şîşe** intikâl eylemişti. Nitekim **Cenâb-ı Pîr** beyân buyuruyor ve bütün evliyâ ve enbiyâyı nûr-ı Celîl-i **Muhammedî**'nin tenvîr eylemiş olduğunu bildiriyor:

پس خلیفهش کرد آدم کان بدید آن کز آدم رست و دست شیث چید
4883-Âdem'de peydâ olan nûru Şîsin eli topladı. Âdem de Şîşte nûru görünce, onu halîfe tayin etti.

در هوای بحر جان دربار بود نوح از آن گوهر که برخوردار بود
4884-Nûh Aleyhisselâm o nûrdan feyz aldığı için can deryâsı havasında inciler yağdırdı.

بی‌حذر در شعله‌های نار رفت جان ابراهیم از آن انوار زفت
4885-İbrâhim Aleyhisselâmın rûhu, o azîm nûrun tecellîgâhı olduğu için Nemrûd'un ateşine çekinmeksizin girdi.

Çünkü nûr, nârı söndürür.
پیش دشنه‌ی آب دارش سر نهاد چون که اسماعیل در جویش فتاد
4886-İsmâil Aleyhisselâm o nûr nehrine düşünce, feyz-i Muhammedîye müstağrak olunca babasının keskin bıçağına boğazını teslim etti.

آهن اندر دست بافش نرم شد جان داود از شعاعش گرم شد
4887-Dâvud Aleyhisselâmın canı, o nûrun şuâından harâret peydâ edince zırh ören elinde demir yumuşadı.

Kıssa ma'lûmdur. **Hz.Dâvud** ateşe sokmaksızın demiri eğer büker, cenkte giyilmek üzere zırh yapardı. İşte bu mucize de onun ruhunu ısıtmış olan Nûr-ı **Muhammedî**'nin bir feyzi idi.

دیو گشتش بنده فرمان و مطیع چون سلیمان بد وصالش را
رضیع

4888-Süleyman Aleyhisselâm, memedeki çocuk gibi o nûrun feyzini emmiş olduğu için cin ve şeytan ona köle ve fermânına mutî' olmuştu.

چشم روشن کرد از بوی پسر در قضا یعقوب چون بنهاد سر
4889-Yakub Aleyhisselâm kazâya, Hazret-i Yûsuf'un firâkına rızâ göstermiş olduğu için oğlunun gömleği kokusundan gözleri aydınlandı.

Ki bu tenevvür de Nûr-ı **Muhammedî** sâyesinde idi.

شد چنان بیدار در تعبیر خواب یوسف مه رو چو دید آن آفتاب
4890-Ay yüzlü Yusuf Aleyhisselâm, Nûr-ı Muhammedî güneşini görmüş
olduğu için rüya tabirinde öyle uyanık zûhur etti.

ملکت فرعون را يك لقمه کرد چون عصا از دست موسی آب خورد
4891-Yine o nûrun tecellîgâhı olan Mûsâ Aleyhisselâm'ın elinden asası
su içmiş, feyzalmış olduğu için Fir'avnin saltanatını bir lokma edip yuttu.

بر فراز گنبد چارم شتافت نردبانش عیسی مریم چو یافت
4892-İsâ Aleyhisselâm da o nûru merdiven, urûca vâsıta bulduğu için
dördüncü kat semânın üzerine fırladı.

قرص مه را کرد او در دم دو نیم چون محمد یافت آن ملک و نعیم
4893-Hazret-i Muhammed Sallallâhü Aleyhi Ve Alihî Vesellem o mülk ve
nâîmi, kendi ma'nevî nûrunu bu sûret âleminde bulunca, ayın kursunu bir ân
içinde ikiye ayırdı.

Bütün enbiyâ ve evliyâda tecellî edip de adına *Hakîkat-i Muhammediyye* denilen o nûr-ı mübîne *Seyyidilmürselîn Salevâtullahi Aleyhim Ecmaîn Efendimiz* sâhib-i a'zam, mukaddem ki enbiyâ ve muahher olan evliyâ vâris-i ekremdir. Bundan dolayı *Şeyh Ömer binilfâriz (k.s.)* lisân-ı Muhammedî'ye tercüman olarak:

“Ben sûretâ *Âdem*'in oğlu isem de ma'nen, nûrumun evvela halk olunması dolayısıyla Ebülbeşerin de babası olduğuma şâhidim vardır” demiştir.

Şu na't-i nebevî de aynı fikirleri muhtevîdir:

*Cebînin matla'-ı nûr-i hüddâdır yâ Resûlellah,
Fem'in serçeşme-i âb-ı bekadır yâ Resûlellah.
Teveccühgâh-ı kurb-i Ka'be kavseyne hakîkatte,
Hilâl ebrûların kıble nümâdır yâ Resûlellah.
Lisânın tercemân-ı râz-ı vahyullah-ı mâ evhâ,
Lebîn gûyende-i innî enâdır yâ Resûlellah.
O şems-i sermediyyet lem'adır zâtın ki zerrâtın,
Revân-ı enbiyâ vü evliyâdır yâ Resulellah.
Senin ruhsâr-ı gendümgûnunun şevki ile Âdem,
Ferâmûşende-i lâ takrebâdır yâ Resulallâh
Ser-i kûyin kıyas etmiş de girmiştir ona İdrîs,
Ki Câvîdân-ı Cennât-ı ulâdır yâ Resulellah.
Firâkıdan idi bîşübhe eşki Nûh-ı Nevvâhın,
Ki mevcâmevc-i tûfân-ı belâdır yâ Resulellah.
Meğer gül rûyını yâd etmiş İbrâhim o hâlette,
Anınçün nâr, gülzâr-ı sefâdır yâ Resuallah.
Zuhûrun gûş edip nesl-i Şerîfinden Zebîhullah,
Berây-ı müjdegâne canfedâdır yâ Resulellah.
Anardı Pîr-i Ken'ân zikr-i Yûsuf senî yoksa,
Sana Yûsuf de abd-i müştêrâdır yâ Resulellah.
Şerefyâb-ı hitâb-ı hâs olmuşken Kelîmullah,
Sanâ ümmet olup hâcetrevâdır yâ Resulalellah.
Urûc ettiyse çerh-i çârûme İsây-ı rûhullah,
Kudûmun neşre bir peyk-i semâdır yâ Resulellah.
Senindir filhakîka hân-ı ihsân-ı nübüvvet kim,
Tufeylin anda cümle enbiyâdır yâ Resulellah.*

*Zuhûr-ı sırr-ı hestîden merâyâ-yı teayyünde,
 Vücûd-i akdesin akselmünâdır yâ Resuallah,
 Ulûv-vî şânın ancak bu rütbe fehmi kabil kim,
 Kemâli zatinin ba'd ez Hudâdır yâ Resulellah.
 Cihâna mahz-ı rahmetsin ki kalb-i müşfikın billâh,
 Yem-i lûtf u kerem, kân-ı atâdır yâ Resulellah.
 Yine sendendir ümmîdim eğerçi defter-i a'mâl,
 Bütün müsvedde-i hat-tı hatadır yâ Resûlellah.
 Tesâhub kıl iki âlemde Tâhir bendeni lillâh,
 Sezâ-yı âtıfettir, bînevâdır yâ Resulellah.
 Ola ez'âf-ı esnâf-ı tehiyyât ü selâmullah,
 Revân-ı pâkine her lahza sâdır yâ Resulellah.*

H. Mevlânâ nûr-ı **Muhammedî**'nin enbiyâda tecellî etmiş olduğunu haber verdikten sonra evliyâda da zuhûrunu anlatmak için diyor ki:

با چنان شه صاحب و صدیق شد چون ابو بکر آیت توفیق شد
4894-Hazret-i Ebûbekir (r.a.) Nûr-ı Muhammedîye mazhariyyet muvaffakiyyetine alâmet olunca öyle bir şâh-ı risâletin fevkal'âde sâdık bir musâhibi oldu.

حق و باطل را چو دل فاروق شد چون عمر شیدای آن معشوق شد
4895-Hazret-i Ömer (r.a.) o Ma'sûk-ı ilâhînin âşık-ı şeydâsı olunca kalb gibi Hakk ile bâtili ayırdı.

Ondan dolayı kendisine **Fâruk** denildi.

نور فایض بود و ذی النورین گشت چون که عثمان آن عیان را عین گشت
4896-Hazret-i Osman (r.a.) -erbâbı indinde- ayan ve âşikâr olan Nûr-ı Muhammedînin kaynağı olunca fâiz, taşıcı bir nur oldu ve kendisine zinnûreyn denildi.

گشت او شیر خدا در مرج جان چون ز رویش مرتضی شد در فشان
4897-Hazret-i Ali radiyallahü anh ve kerremallahü veche, o nûrun yüzünden inciler saçtı, Nûr-ı Muhammedîyi müşâhede etmekle bir çok hakâyık beyân etti, rûh çayırında, ma'nâ âleminde Allâh(C.C.)'ın arslanı oldu.

Cenâb-ı Pîr, hulefâ-yı râşidîn hazarâtını zikreyledikten sonra urefâ-yı sofîyyenin de o nûrun müstefîzi olduğunu beyân için tarih i'tibârıyla tertib sırası gözetmeyerek diyor ki:

خود مقاماتش فزون شد از عدد چون جنید از جند او دید آن مدد
4898-Cüneyd, o nûrun askerinden o yardımı gördüğü için ma'nevî mekâmet ve merâtibi sayılmaz bir dereceyi buldu.

Cüneyd-i Bağdâdî; Bağdâd ulemâsından ve sofîyye urefâsındandır. Dayısı **Seriy-yî Sakatî**'den seyr ü sülûk görmüş, sofîyye tarîkını muntazam bir meslek haline getirmiş, bundan dolayı kendisine **seyyidüttâife** denilmiştir. Vefatı 297 tarihinde, kabri **Bağdâd**'dadır.

نام قطب العارفین از حق شنید بایزید اندر مزیدش راه دید
4899-Bâyezid-i Bestâmî, o nûrun ziyâde parlaklığından hakikat yolunu gördüğü için Hakk tarafından kutbül'ârifin lâkabını işitti.

Bâyezid-i Bestâmî; İsmi *Tayfûr bin İsa bin Âdem*'dir. Büyük babası mecûsîlikten Müslüman olmuştur. Kendisi sofîyye ricâlinin büyüklerindendir. **Sultanül'ârifin** diye tebcil edilir. Vefatı 261 tarihindedir. Memleketi olan **Bistam** esasen benin kesriyle ise de **Bestam** diye şuyû' bulmuştur.

شد خلیفه‌ی عشق و ربانی نفس چون که کرخی کرخ او را شد حرص
4900-Ma'ruf-ı Kerhî, o nûrun kerhine, kasabasına muhâfız olduğu için Hakk'ın halîfesi ve Rabbânî nefes sâhibi oldu.

Ma'ruf-ı Kerhî; Fîruz, yahut Fûrûzân isimli ve İranlı bir mühtedînin oğludur. **Fûrûzan**; Eimme-i isnâ aşerden **İmam Ali Rıza Hazretlerinin** azadlı kölesi ve kapıcısı idi. **Hz. İmamın** huzurunda Müslüman olmuştu. Onun oğlu olan **Maruf-ı Kerhî, Davud Tâî**'nin halîfesi ve **Seriy-yı Sakatî**'nin Şeyhi idi. Vefatı Hicretin 200. senesindedir. Kabri **Bağdâd**'da ziyaretgâhtır. Orada edilen duâların müstecâb olduğu mücerrebdir.

گشت او سلطان سلطانان داد پور ادهم مرکب آن سو راند شاد
4901-Edhem oğlu İbrâhim, o nûra doğru sürûr ile at sürünce teveccüh eyleyince, adâlet sultanlarının sultânı oldu.

Belhli olup, oranın emirzâdelerinden idi. Gençliğinde tevbe ederek **Mekke**'ye gitti. Orada **Süfyan-ı Sevri, Fudayl bin İyâz** ve **Ebû Yûsuf-i Gasûlî** gibi büyüklerin hizmet ve sohbetinde bulundu. Sonra **Şam**'a gitti, orada çalışır ve kazancıyla kanâatkârâne geçinirdi. Vefâtı Hicretin 160, yahud 161, yahud 166. yılındadır.

گشت او خورشید رای و تیز طرف و آن شقیق از شق آن راه شگرف
4902-Şekîk-ı Belhî de o nûru bulmak arzusu ile azîm meşakkatli seyr ü sülûkte bulunduğ u için keskin nazarlı ve güneş fikirli oldu.

Şekîk-ı Belhî; Künyesi **Ebû Ali** olup **Belh** şehrindendir. **İmâm Züfer**'in talebesinden idi. **Hâtim-i Esam** ve **İbrâhim bin Edhem** ile sohbet etmiştir. Bir defa **İbrâhim bin Edhem**'e: "Nasıl yaşıyorsunuz?" diye sormuş. **İbrâhim**: "**Bulursak şükür, bulmazsak sabrediyoruz**" cevabını verince; "Horasan'ın köpekleri de öyle yapar" demiş. İbrahim "Ya siz ne yapıyorsunuz?" sualine de: "**Bulursak dağıtır, bulmazsak şükrediyoruz**" mukabelesinde bulununca **İbrâhim**, onun alnından öpmüştü.

Şakîkî 174 senesinde **Semerkant**'ta **Hatlân**'da şehit ettiler. Kabri oradadır. سر فرازند ز آن سوی جهان صد هزاران پادشاهان نهان
4903-Zikrolunan meşâhîr-i evliyâdan başka, yüz binlerce gizli pâdişahlar, mestûrîn-i ilâhiyye o nûr âleminden serfrâz olmuşlardır.

هر گدایی نامشان را بر نخواند نامشان از رشك حق پنهان بماند
4904-Onların adı Allâh(C.C.)'ın gayretinden gizli kaldı. Her dilenci, onların nâmını bilip, okuyamadı.

Bir Hadîs-i Kudsîde: "**Benim velilerimden bir kısmı, setrim kubbeleri altında gizlidir. Onları benden başkası bilmez**" buyurulmuştur ki onlara **mestûrîn** ta'bir ederler.

Arkadaşı hakkında hüsnü şehâdette bulunan köle, doğru söylediğini yeminlerle te'kide devam ederek diyordu ki:

کندر آن بحرند همچون ماهیان حق آن نور و حق نورانیان
4905-Nûr-i Muhammedî ve o nur deryâsı içinde balıklar gibi yüzen münevverler Hakkı için doğru söylüyorum.

نیست لایق نام نو می جویمش بحر جان و جان بحر ار گویمش
4906-O nûr-ı a'zama can denizi ve denizlerin canı desem bu tabirler, ona lâîk değildir. Onu tarif edebilmek için yeni bir isim arıyorum.

Bazı haller vardır ki anlaşılır da anlatılamaz. Öyle rekîk işaretlere lâîfe denilir ve ân ta'bir olunur.

مغزها نسبت بدو باشد چو پوست حق آن آنی که این و آن از اوست
4907-O ân ve o lâîfe-i sübhân Hakkı için ki bu ve şu denilen şeyler ondandır. Bütün lübler ve cevherler ona nisbetle kabuk gibi kalır.

Köle, arkadaşı hakkındaki hüsnü zannı hâvî sözlerin doğru olduğunu böyle yeminlerle te'yid ettikten sonra dedi ki:

هست صد چندان که این گفتار من که صفات خواجہ تاش و یار من
4908-Kapıyoldaşım ve arkadaşımın sıfatları, şu söylediklerimden yüz kat fazladır.

باورت ناید چه گویم ای کریم آن چه می دانم ز وصف آن ندیم
4909-O nedîmin, arkadaşımın vasfından bildiğimi söylüyorum. Lâkin ey kerim pâdişahım, sana i'tikat gelmiyor, ne söyleyeyim?

چند گویی آن این و آن او شاه گفت اکنون از آن خود بگو
4910-Pâdişah dedi ki: Artık kendi hâlinden bahset. Ne vakte kadar şunun bunun ahvâlîni söyleyeceksin?

نور جان داری که یار دل شود روز مرگ این حس تو باطل شود
4911-Ölüm günü bu hissiyâtın bâtlı olur. Rûhunda kalbine yâr olabilecek nur var mı?

Hız. Mevlânâ, pâdişah lisânından köleye sual suretiyle ölüm ve kabir ahvâlîne dair beyânâtta bulunuyor:

هستت آن چه گور را روشن کند در لحد کاین چشم را خاک آگند
4912-Kabirde bu zâhir gözünü toprak doldurur. Kabri aydınlatacak rûhânî bir nûrun ve basîretli bir gözün var mıdır?

پر و بالت هست تا جان بر پرد آن زمان که دست و پایت بر درد
4913-Elin, ayağın çürüyüp de biribirinden ayrıldığı vakit, rûhunu uçuracak kanada sâhib misin?

جان باقی بایدت بر جا نشاند آن زمان کاین جان حیوانی نماند
4914-Cesedinde rûh-i hayvânî kalmayınca, onun yerine ikâmet etmek üzere sana bir rûh-i bâkî lâzımdır.

İnsan da rûh-i hayvânî denilen bir şey vardır ki onunla yaşar. Fakat o rûh; karınca da, mikropta bile vardır. Bir de rûh-i insânî mevcuddur ki o, sâir hayvanlarda yoktur. İnsanın sâir canlı mahlûkattan mümtâz olması da bununladır. Rûh-i hayvânî fânîdir, rûh-i insânî ise bâkîdir.

این حسن را سوی حضرت بردن است شرط من جا بالحسن نه کردن است
4915-O rûh-i bâkîyi elde etmenin şartı; Yalnız hasenâtta bulunmak değil, o hasenâtı nezd-i İlâhîye götürebilmektir.

Bu bahis derin mevzu' olduğu için dikkat lâzımdır. Kur'an-ı Kerîm'de:

Arapça Sûre-i En'am:160

"Her kim Huzûr-ı İlâhîye bir hasene getirirse, ona on misli sevap verilecektir"59 buyurulmuştur. "Her kim bir hasene işlerse" denilmemiştir. Şu

halde şart; bir işi yapmak değil, onu Huzûr-u Bârîde kabul edilecek bir sûrette yapmaktır.

Tandığım biri vardı. Bir hayır cem'iyetine senede birkaç para veriyordu. Lakin o parayı bankadan aldığı faizden tesviye ediyordu. Hayır cem'iyetine iânede bulunmanın hayırlı bir iş olduğunda şüphe yoktur. Fakat onun haram olan faiz parasından verilmesiyle kabul edileceği şüphelidir.

این عرضها که فنا شد چون بری جوهری داری ز انسان یا خری

4916-İnsanlıktan bir cevherin var mı? Yoksa eşek misin? Bu arazları, yaptığın işler ve hareketleri öldüğün vakit Allâh(C.C.) huzûruna nasıl götüreceksin?

چون که لا یبقی زمانین انتفی این عرضهای نماز و روزه را

4917-Namaz ve oruç gibi arazlar iki zamanda, bu günün namazı yarın, bu senenin orucu gelecek sene bulunmadığı için onların sûretleri de fânîdir.

Araz; bir cisimde muvakkaten bulunan şeydir. Gülün rengi ve kokusu gibi. Bir de cevher vardır ki arazın bulunduğu cisimdir. Reng ve kokuya nispetle gül gibi.

Araz, bizzât kaim olamaz. Onun kıyâmı ve devamı için bir hayyiz, bir mevki' lâzımdır. Meselâ durmak ve kımıldamak birer arazdır, bunların olması için bir cisim bulunması zarûridir. Sonra deniştir ki: "Arazlar, iki zamanda durmaz"

Arazlar zâtî ve müfârik "ayrılmaz" ve "ayrılır" diye ikiye taksîm edilmiştir. Zâtî arazlar; misâl olarak söylediğim gülün kokusu ve rengi gibidir ki gül ile kaimdir. Ondan ayrılmazlar.

Müfârik araz ise; cevherinden ayrılabilir. Oturmak, ayağa kalkmak gibi ki oturan kimsenin ayağa kalkmasıyla oturmak arazi, ayaktaki bir kimsenin oturmasıyla da ayakta durmak arazi o kimseden ayrılır. Demek ki arazlar iki zamanda bulunamıyor ve fânî oluyor.

لیک از جوهر برند امراض را نقل نتوان کرد مر اعراض را

4918-Arazları nakletmek, meselâ kılınan namazları, tutulan oruçları dünyâdan âhirete götürmek mümkün değildir. Lâkin o arazlar, o namazlar ve oruçlar cevherindeki illetleri ve hastalıkları ma'nevî te'sîrîyle izâle ederler.

Kur'an-ı Kerîm'de:

Arapça Sûre-i Ankebut: 45

"Hakîkaten namaz, sahibini fuhşîyyât ve münkerâtı nehyeder60" buyurulmuştur.

Şeyhin biri, mürîdine:

-Ezan okunduğunu işittiğin câmi'de vakit namazını kıl, ondan sonra dilediğin yere git ve istediğini yap demiş. Mürîd, bu müsâadeye sevinmiş. Şeyhin yanından çıktıktan sonra civardaki koltuk meyhâneye girip bir iki tek yuvarlaması hatırına gelmiş. Meyhâneye yaklaştığı sırada kulağına ezan sesi aksettiği için abdest alıp o câmi'e girmiş. Öğle namazından sonra mevlüd okunmuş, duâsı uzun sürmüş. Mürîd câmi'den çıkıp meyhâneye doğrulduğu sırada ikinci ezanın okunduğunu duymuş, yine câmi'e dönmüş, namazdan sonra bir hoca kürsüye çıkmış, güzel bir ifade ile va'zettiği için oturup onu dinlemiş, vaaz geç vakte kadar devam eylemiş, bari akşam namazında kılalım da adamakıllı bir neş'eleneyim demiş. Akşam namazından sonra; şimdi meyhâneye gitsem yatsı cemâatini kaçıracağım, hem ağzım kokacağı için sarhoş diye tahkîre uğrayacağım diyerek çakıntıdan vazgeçmiş. İşte namazın münkerattan nehyetmesi budur. Fakat o namazın hulûs-i kalb ile kılınması şarttır. Kılanı haramdan alıkoymayan namaz, makbûl-i ilâhî olacak bir namaz olamaz. Demek ki **Allâh(C.C.)**'ın farzeylediği şeyleri ihlâs ile yapmak; sarhoşluk ve sâire gibi hastalıkları izâle ediyormuş.

چون ز پرهیزی که زایل شد مرض تا مبدل گشت جوهر زین عرض

4919-Bu araz; namaz, oruc ve sâire gibi ibâdetlerin feyzi eseri olan cevher,o ibâdetleri îfâ eden kimse değişebilir. Perhiz eden hastanın iyileşmesi gibi.

Namaz, oruç gibi ibâdetler birer arazdır. Namaz kılanın, oruç tutanın vücûduyla kaimdir. Bu arazlar, cevhere nasıl te'sîr ederler? diye mukadder bir suâle karşı **Hız.Mevlânâ** perhiz ile hastanın iyi olması gibi cevabını veriyor.

Hastalık ve perhiz de birer arazdır. Cevherleri ise hasta olan ve perhiz eden kimsedir. Öyle olduğu halde araz olan o perhiz, yine araz olan o hastalığı gideriyor ve hastanın iyi olmasına sebep oluyor. Bunun gibi namaz, oruç ve sâir ibâdetler de birer arazdır. Fakat cevherleri bulunan kimselerin ruhlarını tasfiye ve kötü tabiatlerini hüsnü ahlaka tebdil ederler.

شد دهان تلخ از پرهیز شهد گشت پرهیز عرض جوهر به جهد

4920-Araz perhizi, cehd ile cevher hâlini alır. Lezzeti kalmayan bir ağız, perhiz ile bal gibi tatlılaşır.

Gerek bu, gerek gelecek beytlerde arazın cevher halini alabileceğine dâir misâller vardır. Meselâ bir hasta farz ediniz. Midesi bir şey almıyor. Ağzının tadı yok. Yutkundukça zehir gibi acılık hissediyor. Hekim onu sıkı bir perhize koyuyor. Sütten,yoğurttan başka bir şey yemeyeceksin,diyor.Hasta devamlı perhiz sayesinde iyileşiyor, ağzının tadı yerine geliyor. Evvelce dili, damağı zehir gibi acılık duyarken bal gibi tatlılaşıyor. İşte bu tebeddül, araz olan perhizin te'sîriyle yine araz olan hastalığın ve ağız tatsızlığının gitmesine, cevher bulunan hastanın da iyileşmesine sebep olmasından ileri geliyor.

داروی مو کرد مو را سلسله از زراعت خاکها شد سنبله

4921-Zirâat yapmakla topraklar başak olur. Başa ilâç sürmekle kıl biter ve örülecek saç haline gelir.

Zirâat yapmak arazdır. Dânenin yetişip başak olması cevherdir. Saça ilaç sürmek arazdır. Kel bir kafada saç bitmesi ve uzaması cevherdir.

جوهر فرزند حاصل شد ز ما آن نکاح زن عرض بد شد فنا

4922-Nikâhla bir kadın almak ve onunla cinsî muâmelede bulunmak arazdır. O muâmele fenâ bulur. Lakîn netîcesinde mâ-i menîden bir çocuk doğar ki o cevherdir.

جوهر کره بزاییدن غرض جفت کردن اسب و اشتر را عرض

4923-Atı ve deveyi çiftleştirmek arazdır. Fakat o arazdan maksad; cevher olan yavrunun doğmasıdır.

گشت جوهر کشت بستان نک غرض هست آن بستان نشانندن هم عرض

4924-Kavun, karpuz dikmek bir arazdır; onun mahsul vermesi ve kavun, karpuz meydana gelmesi cevherdir. İşte maksud olan da budur.

جوهری ز آن کیمیا گر شد بیار هم عرض دان کیمیا بردن بکار

4925-Kimyâ ile uğraşmak da bir arazdır. O uğraşmaktan bir cevher hâsıl olduysa onu getir.

Eski kimyâgerler bakırı altın yapmak için uğraşırlardı. O, olamadıysa da uğraşma sırasında bir takım keşfiyyât yapıldı ve bir takım maddeler elde edildi.

زین عرض جوهر همی زاید صفا صیقلی کردن عرض باشد شها

4926-Şâhım; Kılıca cilâ vermek arazdır, fakat bu arazdan kılıcın cevheri pastan kurtulur ve sâfiyyet peydâ eder.

دخّل آن اعراض را بنما مرم پس مگو که من عملها کرده‌ام
4927-Sen de: Ben bir çok hayırlı amelde bulundum deme. O arazların, amellerin hâsılâtını göster, ürkme.

سایه‌ی بز را پی قربان مکش این صفت کردن عرض باشد خمش
4928-Arkadaşını tavsif edişin bir arazdır. Artık sus. Keçi gölgesini kurban etmeye kalkışma.

گر تو فرمایی عرض را نقل نیست گفت شاه‌ها بی‌قنوط عقل نیست
4929-Köle dedi ki: Pâdişâhım; araz nakledilmez diyorsan, bu söz aklın ümitsizliğinden ileri gelir, ondan başka bir şey değildir.

فعل بودی باطل و اقوال فشر گر نبودی مر عرض را نقل و حشر
4930-Eğer arazın nakli kabil olmasaydı fiiller bâtil olurdu, sözler kabuktan ibâret, ma'nâsız kalırdı.

حشر هر فانی بود کونی دگر این عرضها نقل شد لونی دگر
4931-Bu arazlar başka bir reng ve sûrette nakledilir, her fanînin haşrı başka türlü olur.

Ameller ve kaviller aynıyla ve cevher nakli gibi nakil olunmamakla beraber onların husûsî bir nakiller vardır. Hatta *Seyyid Şerîf-i Cürcânî Mevâkıf* sahibinin “Araz, bir yerden başka bir yere nakil edilemez” demesini “Cismin bir yerden bir yere nakline kıyâsen” diye şerhetmiştir.

لایق گله بود هم ساقش نقل هر چیزی بود هم لایقش
4932-Her şeyin nakli ona münâsib bir sûrete olur. Sürünün çobanı da ona lâıyk, çobanlığa muktedir bulunur.

صورت هر يك عرض را نوبتی است وقت محشر هر عرض را صورتی است
4933-Mahşerde her arazın ayrı bir sûreti olacak, her arazın sûret bulmasına nöbet gelecektir.

Gerek ibâdet, gerek kabâhat birer arazdır. Fâillerin vücûdıyla meydana gelirler. Bunlar da âhirete intikâl edecek ve işlemiş olanlara sevâb ve ikab verilecektir. Fakat bunların intikâli başka bir sûrette ve cisim halinde olacaktır. Bir Hadîs-i Şerîf'te: “*Resulullâh Sallallâhü Aleyhi Vessellem Efendimiz: Cennete çok çok ağaç dikiniz.*” buyurmuş. “Ya Resulallâh; cennete ağaç dikmek nedir?” diye sorulunca da taraf-ı Risaletten “*tesbih ve tehlil, yani, () demek ve() diye zikretmektir*” cevabı verilmiştir. İşte bu Hadîs-i Şerîf, tesbîh ve tehlil gibi arazların da âhirete nakolunacağına, fakat bunlara birer sûret verileceğine, mesela () () cennete birer ağaç suretine kalbedileceğine işarettir. Urefâ-yı şuarâdan biri:

Vâız bizi korkutma, cehennemde od olmaz;

Yanmağa odun her kişi burdan iletirler.

demiştir ki bu da buradaki seyyiâtın cehennemde ateş suretinde görüneceğini anlatmaktadır.

جنبش جفتی و جفتی با غرض بنگر اندر خود نه تو بودی عرض
4934-Kendine bak, sen de bir araz değil miydin?Evet.Bir çiftin, ananın, babanın harekâtı neticesisin ve bir garazla çiftsin ki o da amelinin neticesidir.

در مهندس بود چون افسانه‌ها بنگر اندر خانه و کاشانه‌ها
4935-Evlere ve köşklere bak ki onlar da yapılmadan evvel mühendisin zihninde birer masal gibi idi.

بود موزون صفه و سقف و درش آن فلان خانه که ما دیدیم خوش
4936-Binâsını yerinde, sofasıyla çatısını ve kapısını münâsebetli olarak gördüğümüz fûlan evi.

آلت آورد و ستون از بیشه‌ها از مهندس آن عرض و اندیشه‌ها
4937-Mühendisin zihninde olan o arazi âletler ile ormandan kesilen direkler meydana getirdi.

جز خیال و جز عرض و اندیشه‌ای چیست اصل و مایه‌ی هر پیشه‌ای
4938-Her san'atın aslı ve mayası; hayâl, araz ve düşünceden başka nedir?

Her san'atın mahsûlü ve mamûlü, evvelâ düşünce hâlinde bulunur. Mesela bir kimse bir ev yaptırmak ister. O arzû ve düşünce ile bir mimara mürâcaat eder. Arzusuna göre bir plan yaptırır. Evi yaptıracak kimsenin zihninde o ev ibtidâ bir hayal ve bir araz olduğu gibi, planı yapan mühendiste de böyledir. Sonra inşaata başlanır. Kum, çimento, taş, direk, tahta, çivi, kiremit ve sâire gibi yapı levâzımı tedârik olunur. Rençberler, ustalar gelir. İşlemeye başlarlar. Evvelce zihninde bir araz ve bir hayalden ibaret olan o ev, bir cisim, bir hakikat olarak meydana çıkar.

درنگر حاصل نشد جز از عرض جمله اجزای جهان را بی‌عرض
4939-Garazsız, ivazsız olarak dünyânın bütün eczâsına bak ki hepsi de arazdan başka bir şeyle vücûda gelmemiştir.

Hülâsa:

بنیت عالم چنان دان در ازل اول فکر آخر آمد در عمل
4940-Fikir ve irâde evvel, onu amele getiriş sonradır. Âlemin binâsı da ezelde böyledir.

Hallâk-ı kâinât; evvela âlemi yaratmayı irâde etmiş, sonra îcâbına göre yaratmıştır.

در عمل ظاهر به آخر می‌شود میوه‌ها در فکر دل اول بود
4941-Meselâ ağaçların meyvesi, fikirde evveldir. Lâkin amelde sonra zahir olur.

اندر آخر حرف اول خواندی چون عمل کردی شجر بنشانیدی
4942-Sen amel edip meyve ağacını dikince ilk harfi sonra okursun.

آن همه از بهر میوه مرسل است گر چه شاخ و برگ و بیخش اول است
4943-O ağacın kökü, dalları ve yaprakları evvelâ zuhûr eder. Fakat onların hepsi de meyve vermesi içindir.

اندر آخر خواجه‌ی لولاک بود پس سری که مغز آن افلاک بود
4944-O halde bir baş ki feleklerin de, meleklerin de beyni, ruhu ve sebeb-i hilkatidir, âhir zamanda hâtimülenbiyâ olarak gelen ve hakkında () "Habibim; sen olmasaydın gökleri yaratmazdım" buyurmuş olan Hazret-i Muhammed Sallallâhü Aleyhi vessellemdir.

نقل اعراض است این شیر و شگال نقل اعراض است این بحث و مقال
4945-Bu bahis ve bu sözler, arazların nakline dâirdir ki mevzûu bir arslan gibi zorludur. Bu sözlerde onu zabt için tuzak misâlidir.

اندر این معنی بیامد هَلْ اُتَی جمله عالم خود عرض بودند تا
4946-Bütün âlemler, araz idi ki o hakîkati beyân için (هَلْ اُتَی) geldi.

“İnsanın zikredilmez, bahsolunmaz olduğu bir zaman bulunduğu ona gelmedi mi? Ezel-i âzâlda Âdem-i izâfî halinde bulunduğunu duymadı mı, bilmiyor mu?61” Âyet-i Kerîmesine işarettir.

Şu Hadîs-i Şerîf muktezâsınca **“Allâh(C.C.) vardı. Onunla beraber hiçbir şey yoktu”** Kâinât yaratılmamıştı. Ebülbeşer olan **Âdem Aleyhisselâm** mevcut değildi. Ancak mükevvenâtın ayn-ı sâbiti İlm-i İlâhîde bulunuyordu. O ilm ile kaim bir arazdı. **Cenâb-ı Hakk** onu hatırlatmak için bu âyet-i inzâl buyurdu.

وین صور هم از چه زاید از فکر این عرضها از چه زاید از صور

4947-Bu arazlar neden doğar? Neden zuhûra gelir? Sûretlerden. Bu sûretler neden peydâ olur? Fikirlerden.

عقل چون شاه است و صورتها رسل این جهان يك فكرت است از عقل كل

4948-Bu dünyâ, akl-ı küllün bir tefekkürüdür. Akıl bir şâh gibidir, sûretler de onun elçileri misâlidir.

Akl-ı kül; İlk yaratılmış olan nûr-ı a'zamdır ki her şeyde tasarruf eder. Ona **Hakikat-ı Muhammediyye**'de denilir.

عالم ثانی جزای این و آن عالم اول جهان امتحان

4949-İlk âlem, Dünya imtihan ve tecrübe cihânıdır, âlem-i sâîn, âhiret ise şunun, bunun mükâfat ve mucâzâtı yeridir.

Tebareke Sûresinde:

Arapça Sûre-i Mülk: 2

“Ey insanlar; Cenâb-ı Hakk, öyle bir kadir-i mutlaktır ki hanginizin ameli daha iyi diye sizi imtihan etmek ve amellerinizin mükafat ve âhirette vermek için ölüm ile hayatı yaratmıştır62” buyurulmuştur. Hayatın yaratılması insanların Dünyâda çalışmaları, mevtin yaratılması da âhirette mükâfât görmeleri içindir. **Nâmık Kemâl** şu kıtasını ne güzel söylemiştir.

**İbzâl-i mesâîde kusûr etme ki olmuş,
Vâbeste bu âlemde sükûnun harekâta,
Mevtâ yaraşır var ise rahat döseğinde,
İkdâm ü tehammül gerek erbâb-ı hayâta.**

Allâh(C.C.); âlimülgâyb-ı vesserâirdir, bizi bilmiyor mu ki tecrübe etmek istiyor? diyenlere karşı: Evet, biliyor. İmtihân etmekle ne olduğumuzu, mükâfâta mı, mucâzâta mı layık bulunduğumuzu bize anlatmak istiyor cevâbı verilmiştir.

آن عرض زنجیر و زندان می شود چاکرت شاهها جنایت می کند

4950-Pâdişahım; eğer bir benden cinâyet yaparsa araz olan o cinâyet zincire vurulmak ve zindana konulmak sûretinden zuhûr eder.

آن عرض نه خلعتی شد در نبرد بندهات چون خدمت شایسته کرد

4951-Yine bir kulun harbde lûtfuna lâyıq ve ârzûna muvâfık bir hizmette bulunursa araz olan o hizmet, hil'at olmaz mı?

این از آن و آن از این زاید به سیر این عرض با جوهر آن بیضه است و طیر

4952-Bu araz ile cevher, yumurta ile kuş gibidir ki bu ondan, o bundan doğar.

این عرضهای تو يك جوهر نژاد گفت شاهنشاه چنین گیر المراد

4953-Pâdişah dedi ki: Öyle farzet ki murâd ve hakikat dediğin gibidir. Arazdan cevher,cevherden araz doğacağını kabûl edelim. Senin arazlarından, ef'âlinden ve hüsnü ahlâkından bir cevher doğmadı mı?

تا بود غیب این جهان نیک و بد گفت مخفی داشته ست آن را خرد

4954-Köle cevap verdi ki: Bu, iyilik, kötülük cihânı mestur kalsın diye akıl, o cevheri gizli tutmuştur.

کافر و مومن نگفتی جز که ذکر ز انکه گر پیدا شدی اشکال فکر

4955-Zirâ fikir şekilleri zâhir olaydı kâfir de, mü'min de zikr-i Hakk'tan başka bir şey söylemezdi.

Bir kimsenin düşüncesi zâhirde görünseydi, iyi düşünenlerin şekli güzel, kötü düşünenlerin şekli kötü görüneceğinden, herkes şekl-i zâhîrîsini düzeltmek için fikrini doğrultmaya mecbur kalırdı. Bütün insanlar muvahhid olurdu da putlara tapmayı bırakır, ancak **Allâh(C.C.)**'ı zikreder ve ancak ona ibâdet eylerdi.

نقش دین و کفر بودی بر جبین پس عیان بودی نه غیب ای شاه این

4956-O hâlde din ve küfr alâmeti herkesin alnında görüneceği için gayb kalmaz, her şey meydana çıkardı.

Vâkiâ şeriatte îman alâmeti bellidir. Kelime-i şehâdeti söyleyen namaz kılan, oruç tutan kimsenin şehâdet ve ibâdeti, îman alâmeti sayılır. Fakat bunları mü'minler de yapar, münâfıklar da. İhlâs kimde bulunduğu lâıyıkıyla anlaşılır. O, ancak ()de, sırların âşikâr olacağı kıyâmet gününde meydana çıkacaktır.

چون کسی را زهره‌ی تسخر بدی کی درین عالم بت و بتگر بدی

4957-Eğer bâtil düşünen ve yanlış hareket edenlerle istihza cesâreti olsaydı, dünyada put yapan ve puta tapan nasıl bulunurdu.

در قیامت کی کند جرم و خطا پس قیامت بودی این دنیای ما

4958-O zaman Dünyamız kıyâmet hâlini alırdı. Bir insan kıyâmette nasıl cürm ü hata edebilirdi?

Kölenin bu cevâbı üzerine:

لیک از عامه نه از خاصان خود گفت شه پوشید حق پاداش بد

4959-Pâdişah dedi ki: Allâh(C.C.) kötülüklerin cezâsını mestur bıraktı amma o mestûriyyet, avama göredir,Allâh(C.C.)'ın has kullarına göre değildir.

H.z.Osman'ın zamân-ı hilâfetine biri, yolda bir kadına nazar-ı şehvetle bakmış. Sonra halîfenin yanına girmiş. **Cenâb-ı Zinnûreyn: "Allâh Allâh! Yollarda zina ediliyor!"** deyince, kadına bakan: "Ya Emîrelmü'minîn, **Resulullâh**'tan sonra vahy mi geliyor?" diye sormuş. **H.z.Osman** onun kabahatini gözlerinden keşfetmiş. Onun için bir kimsenin mâhiyyeti havâs-sı ümmetin nazarından gizli kalmaz.

از امیران خفیه دارم نه از وزیر گر به دامی افکنم من یک امیر

4960-Meselâ ben ümerâdan birini zindana attırırsam, onu diğer emîrlerden gizlerim, fakat vezirden saklamam.

وز صورهای عملها صد هزار حق به من بنمود پس پاداش کار

4961-Allâh(C.C.) bana bir çok işin ve amel sûretlerinden yüz bin danesinin mükâfat ve mucâzâtını göstermiştir.

ماه را بر من نمی‌پوشد غمام تو نشانی ده که من دانم تمام

4962-Sende yaptığın işlerden bana bir nişan ver ki ben hepsini bilirim. Hakikat kamerini bana karşı tereddüd ve şüphe bulutu örtemez.

چون تو می‌دانی که آن چه بود چیست گفت پس از گفت من مقصود چیست
4963-Köle dedi ki: Sen benim ef'âl ve ahlâkımın nasıl olduğunu bildikten sonra, benim söylememi irâde etmekten maksad nedir?

آن که دانسته برون آید عیان گفت شه حکمت در اظهار جهان
4964-Pâdişah dedi ki: Cihânın izhâr edilmesindeki hikmet, bilinen şey'in meydana gelmesi idi.

بر جهان ننهاده رنج طلق و درد آن چه می‌دانست تا پیدا نکرد
4965-Allâh(C.C.) bildiğini peydâ edilmemiş bırakmadı, ilm-i ilâhîde ma'lûm olan a'yân-ı sâbiteyi ilmden ayn derecesine getirdi. Doğurmadan evvel cihâna doğurma zahmetini ve dardını vermedi.

Köle pâdişâha; bildiğin halde sormandan maksad nedir? demişti. Pâdişâh da ona cevap veriyor ki; evet; ben seni anladım, nasıl bir adam olduğunu biliyorum. Fakat bu bilişim, ilmelyakîn mertebesidir. Soruşum ise o ilmin aynelyakîn ve hakkalyakîn derecesine varması içindir. İştîmedin mi ki allâmülguyûb olan **Allâh(C.C.)**, her şeyin ve hepimizin mâhiyyet ve hüviyyetini biliyordu. Ayniyyet mertebesinin onun ilmüne muhâlif olamayacağı şüphesizdi. Öyle iken Kâinâtı halketti. Onu ilmden ayn'e getirdi.

Arapça Sûre-i **Muhammed**: 31

"İçinizden mücâhid ve sâbir kimdir? Onları bilelim diye sizi tecrübe ve imtihan ediyoruz63" buyurdu. Ben de seni bildiğim halde sorup öğrenmek isteyişim, hakkındaki ilmimin aynelyakîn ve hakkalyakîn mertebesini bulması içindir.

تا بدی یا نیکی از تو نجست يك زمان بی‌کار نتوانی نشست
4966-Bir zaman işsiz, hareketsiz oturamazsın. Her ân senden bir kötülük, yâhud iyilik zuhûr eder.

شد موکل تا شود سرت عیان این تقاضاهای کار از بهر آن
4967-Bu iş ve hareket iktizâsı, sırrın meydana çıkması için sana müvekkel olmuştur.

چون سر رشته‌ی ضمیرش می‌گشود پس کلابه‌ی تن کجا ساکن شود
4968-İnsanın zamîri ve kalbi, yâhud kazâ ve kader; iplik ucunu çektikçe ten yumağı nasıl sâkin durur?

بر تو بی‌کاری بود چون جان کنش تاسه‌ی تو شد نشان آن کشش
4969-O çekiş üzerine senin tasalanıp hareket etmen bir nişandır ki sana boş ve sâkin durmak, can çekişmek gibi olur.

هر سبب مادر اثر از وی ولد این جهان و آن جهان زاید ابد
4970-Bu ve öteki dünyâ ebediyyen hareket doğurur. Her hareket sebebi sana, ondan zuhûra gelen eser, o hareketin çocuğudur.

تا بزاید او اثرهای عجب چون اثر زایید آن هم شد سبب
4971-Bir sebebdan bir hareketten bir eser doğunca, o eser de ayrıca bir sebep teşkil eder. ondan da acayip eserler doğar.

دیده‌ای باید منور نیک نیک این سببها نسل بر نسل است لیک
4972-Bu sebebler nesil nesildir, biribirinden doğarlar ve bir silsile teşkil ederler. Lâkin onları görebilmek için iyiden iyi münevver bir göz lâzımdır.

Bahsi îzâh için **Hız.Şârih vâzih** bir misâl vermiştir. Der ki: “Sen buğday ekersin, o bir sebep olur, onun başak vermesi o sebebin eseridir, o eser, başakların harmanda buğday haline gelmesine, dâne olarak değirmene götürülmesine, değirmen taşı altında buğdayın un olmasına, un olmak, ekmek pişirilmesine, ekmeğin yenilmesi karın doymasına, karın doymak vücudun beslenmesine ve kuvvet peydâ etmesine, kuvvet bulmak iyi ve kötü hareketlere, o hareketler sevap ve ikabe, sevâb ü ikab cennet nimetlerine, yahut cehennem azablarına sebep olur. Böyle bir sebebin doğurduğu bir eser de başka eserler için ana yerine geçer ve bir çok sebep tevlîd eder ki şu sayılan şeylerin hepsi de buğday ekmekten husûle gelmiştir. Diğerleri de bunlara kıyâs edilmelidir. Fakat bu sebep ve eser silsilesini birer birer görebilmek için açık ve nurlu bir göz gerektir.”

Hız. Mevlânâ bu derin bahisten sonra pâdişâh ile köleleri hikâyesine avdetle diyor ki:

یا بدید از وی نشانی یا ندید شاه با او در سخن اینجا رسید

4973-Pâdişah, o köle ile konuşurken bahis buraya geldi. Pâdişâh ondan bir nişân gördü, yahud görmedi.

لیک ما را ذکر آن دستور نیست گر بدید آن شاه جویا دور نیست

4974-Hakikat tâlibi olan pâdişâh, ona dâir bir nişân gördüyse baîd değildir. Lâkin onun zikri için bize izin yoktur.

سوی خویشش خواند آن شاه و همام چون ز گرمابه بیامد آن غلام

4975-Öbür köle hamamdan gelince büyük pâdişah onu huzûruna çağırtdı.

بس لطیفی و ظریف و خوب رو گفت صحا لك نعیم دایم

4976-Dedi ki: Sıhhat ve âfiyetler olsun. Sen lâtif, zarîf ve güzelsin.

Ne olurdu sende, arkadaşının haber verdiği kötü huylar olmasaydı.

دیدنت ملک جهان ارزیدی شاد گشتی هر که رویت دیده‌یی

4977-Her kim yüzünü görse sevinirdi, seni görmek bütün Dünyâ mülküne değerdı.

کز برای من بگفت آن دین تباه گفت رمزی ز آن بگو ای پادشاه

4978-Köle dedi ki: Pâdişâhım; o dini harâbın benim hakkımda söylediklerinden bir parçasını lütfen bildir.

کاشکارا تو دوایی خفیه درد گفت اول وصف دو رویت کرد

4979-Pâdişah dedi ki: Evvelâ senin iki yüzlü bulunduğunu, sûrette ilâç, hakîkatte derd olduğunu söyledi.

در زمان دریای خشمش جوش کرد خبث یارش را چو از شه گوش کرد

4980-Arkadaşının habâsetini pâdişâhtan işidince hiddeti deryâsı derhâl coştı.

تا که موج هجو او از حد گذشت کف بر آورد آن غلام و سرخ گشت

4981-O kölenin ağzı köpürdü, yüzü kızardı ve hicv ü mezzemmet dalgası haddini tecâvüz etti.

Söylemedik söz bırakmadı.

همچو سگ در قحط بس گه خوار بود کاو ز اول دم که با من یار بود

4982-Dedi ki: Bana arkadaş olalıdan beri kıtlığa uğramış köpek gibi bir çok herze yerdı.

دست بر لب زد شهنشاهش که بس چون دمامد کرد هجوش چون جرس

4983-Arkadaşını zem için böyle çan çan ötünce pâdişah: Yetişir! diyerek elini onun ağzına götürdü ve:

از تو جان گنده ست و از یارت دهان گفت دانستم ترا از وی بدان

4984-Dedi ki: Seninle onu bildim ve farkınızı anladım. Senin rûhun kokmuş, onun ağzı kokuyor.

تا امیر او باشد و مأمور تو پس نشین ای گنده جان از دور تو

4985-Ey canı kokmuş, ahlâkı bozuk; geride ve uzakta dur. Arkadaşın âmir olacaktır, sen onun maiyyetinde me'mur bulunacaksın.

Cenâb-ı Pîr, şu kıssa ile: “Cenâb-ı Hakk, sizin sûretlerinize ve amellerinize bakmaz, belki kalplerinize ve niyyetlerinize nazar eder” Hadîs-i Şerîfinin meâl-i âlîsine işâret etmiştir.

Bahsedilen kölelerden biri çirkindi, ağzı da kokuyordu. Fakat ahlâkı güzeldi. Hüsnü zan sahibi idi. Pâdişâh evvela onu çağırılmış, tecrübe için senin hakkında çok fenâ sözler söyledi demiş, köle ise bu söz üzerine kızacağı ve sövüp sayacağı yerde, “Ben onu çok iyi bir arkadaş bilirim. Eğer aleyhimde bulunduyorsa, benim farkına varmadığım bazı kötülüklerimi görmüş de bahsetmiştir” demiş, doğru söylediğini de bir çok yemin ile te'min eylemişti.

Öbür kölenin yüzü ve sözü güzeldi. Lakin özü berbattı. O da pâdişâhın: “Arkadaşın senin için çok fena sözler söyledi” diye imtihânına maruz kalmış, hemen o zavallıya sövüp saymaya ve bir takım iftiraya başlamıştı. Binnetice öbürün pâdişâhın makbûlü, beriki de menfûru olmuştu. Demek ki güzelliğin yüzde değil, özde bulunması lazım.

Allâh(C.C.)’ın sûret güzelliğine bakmayacağı böyle; amellere değil, niyetle bakacağı da şöyle; meselâ bir me'mur; vazîfesine devam ve ikdâm ile çalışıyor. Aldığı maaşı hak etmek için işinin başından ayrılmıyor. Bir aralık muhtasar ve müfid sûrette namazını kılıp işini görmeye koşuyor. Bir de riyakâr bir herif, herkes kendisine sofı desin diye cemâatin omuzlarından atlaya atlaya ta ön safa geçiyor. Farza kamet edildiği halde o, sünneti bitiremiyor. İmam rukû'dan secdeye varmışken o tevcid ile **Sübhanallâh demekte berdevam. İmam selâm veriyor, o hala tehiyyât okumakla meşgul ve sâire.**

İşte böyle riyakârâne kılınan namazdan, o memurun hüsnü niyyetle çabucak kıldığı namaz elbette ve elbette **Allâh(C.C.)’ın makbûlüdür.**

همچو سبزه‌ی گولخن دان ای کیا در حدیث آمد که تسبیح از ریا

4986-Ey büyük kimse; Hadîs-i Şerîfte: Riyâ ile edilen tesbih, külhanda yetişmiş yeşillik gibidir.

Bazı taraflarda hamamlar süprüntü yakılmak sûretiyle ısıtıldığı için şehrin süprüntüleri külhanlara toplanır, onların arasında bazı otlar hatta çiçekler çıkardı. **Aleyhisselât Efendimiz;** riykârâne edilen tesbihi işte bu otlara teşbîh etmiştir. Keza: “**Süprüntülükte bitmiş yeşillikten sakınınız**” Hadîs-i Şerîf-i vardır ki süflî ve ahlakî düşkün aileden kız almayınız mefhûmundadır. Bu Hadîs'te de öyle aile kızları ve kadınları süprüntülükte çıkmış yeşillığe benzetilmiştir.

با خصال بد نیرزد یک تسو پس بدان که صورت خوب و نکو

4987-O halde bil ki kötü huylu güzel ve iyi bir sûret bir mangır bile etmez.

Herkes güzel bir yüze bakmaktan hoşlanır. Fakat bu hoşlanma, o güzel yüzün o özü de güzel olmasıyla kaimdir. Yüzün güzelliği, özün çirkinliğini gizleyemez. Yeninden yakasından o çirkinlik mutlaka görünür. Onun için de mukavvat hoşlanma, ebedî nefrete tehavvül eder.

Eshâb-ı Kirâmdan *Cerir bin Abdillâh (r.a.)* pek yakışıklı bir zât imiş. Hatta güzelliğinden dolayı kendisine: “*Bu ümmetin Yusufu*” denilmiştir. O zât rivâyet ediyor ki: *Resulullâh Sallallâhü Aleyhi Vessellem* bana: “*Ey Cerir; sen öyle bir kimsesin ki Allâh(C.C.), seni güzel yaratmıştır, sen de ahlakını güzelleştir*” buyurdu.

چون بود خلقش نکو در پاش میر
ور بود صورت حقیر و ناپذیر
4988-Bir kimsenin sûreti çirkin ve beğenilmez olsa bile, huyu iyi olunca onun ayağı dibinde öl.

Onu sev ve yolunda fedâkârlıktan çekinme.

عالم معنی بماند جاودان
صورت ظاهر فنا گردد بدان
4989-Bilmiş ol ki zâhirdeki sûret güzelliği zâil olur, fekat ma'nâ âlemi ebedî kalır.

Cazibesıyla gönüller teshîr eden bir yüzün güzelliği devam edip gitmez. Hastalıktan zayıflar, ihtiyarlıktan buruşur, çiçek çıkarmakla kalbura döner, sevimsiz bir şekil alır.

Gençliğinde güzel olduğu kendisinden rivâyet edilen biri vardı. Her yerde hüsnü mâzîsinden bahsederdi. Bir gün bulunduğumuz bir mecliste yine eski güzelliğini mevzû-ı bahsetti ve: “Câmi’ yıkılmışsa da mihrab yerinde!” dedi. Orada bulunan bir zât da:

-Estağfirullah. Mihrab değil, son cemâat yeri bile harab olmuş cevabını verdi.

Lakin ahlak güzelliği böyle harâb ve türâb olmaz.O ma'nevî güzelliğin daima sahibini sevdirebilir.

Yine eshâb-ı kirâmdan *Zahri bin Haram*’ın sûreta güzel olmamakla beraber hüsnü ahlakı dolayısıyla *Aleyhissalât Efendimiz* tarafından ne derece iltifâta nâil olduğu geçen derslerin birinde nakledilmişti.

Hız.Mevlânâ bundan sonra ma'nâ güzelliği aramayıp da sûret güzelliğine tapanlara hitâben buyuruyor ki:

بگذر از نقش سبو رو آب جو
چند بازی عشق با نقش سبو
4990-Ne vakte kadar destinin üstündeki nakışlara âşık olup kalacaksın? Nakıştan vazgeç de destinin içindeki suyu ara.

Cenâb-ı Pîr, bu beyt ile insanı destiyeye, onun sûrî güzelliğini destinin üstündeki nakışlara, ma'nevî güzelliğini de destinin içindeki suya benzetiyor. O nakışlara bağlanmış kalmış olanı da kendisine harâret basmış ve eline su dolu bir desti gelmişken, içindeki suyu içmeyip de üstündeki nakışlarla oyalanan bir ahmağa teşbîh ediyor.

از صدف دری گزین گر عاقلی
صورتش دیدی ز معنی غافلی
4991-Ey gördüğü güzele takılıp kalan; onun sûretini görüyor, ma'nâsından, ahlâkı güzel mi, çirkin mi olduğundan gafil bulunuyorsun. Eğer akıllı bir adamsan sedeften inciyi al.

İstiridye kabuğuna kapılma.

گر چه جمله زنده‌اند از بحر جان
این صدفهای قوالب در جهان
4992-Dünyadaki kalıp sedefleri, cisimlerin hepsi de rûh denizinin feyziyle diridirler.

چشم بگشا در دل هر يك نگر
ليك اندر هر صدف نبود گهر
4993-Lâkin her sedefin içinde inci bulunmaz. Gözünü aç da her birinin içine bak.

Cisimlerin sûretine değil, kalbine ve ma'nevîyyetine nazar et.
 کان چه دارد وین چه دارد می‌گزین ز انکه کمیاب است آن در ثمین
4994-Onda ne olduğunu, bunda ne bulunduğunu ayırd et. Zîrâ o kıymetli eser nâdirene ele geçer.
 Her sedef içinde bulunmaz.

در بزرگی هست صد چندان که لعل گر به صورت می‌روی کوهی به شکل
4995-Eğer sûrete bakacak olursan bir dağ, şekli itibâriyle bir la'l taşının yüzlerce misli büyüktür.

Lakin la'l taşı, o küçüklüğüyle beraber dağdan kıymetlidir.
 هست صد چندان که نقش چشم تو هم به صورت دست و پا و پشم تو
4996-Yine sûret i'tibariyle senin elin, ayağın ve saçın, sakalın, gözünün yüz mislidir.

کز همه اعضا دو چشم آمد گزین لیک پوشیده نباشد بر تو این
4997-Lâkin gözün bütün a'zâdan kıymetli ve müntehab olduğu sana meçhûl değildir.

صد جهان گردد به یک دم سر نگون از یک اندیشه که آید در درون
4998-Zihne gelen bir fikir ile bir ânda yüz cihân altüst olur.
 صد هزاران لشکرش در پی دود جسم سلطان گر به صورت یک بود
4999-Pâdişâhın cismi sûretâ birdir, fakat yüz binlerce asker onun izinde yürür.

هست محکوم یکی فکر خفی باز شکل و صورت شاه صفی
5000-O müntehab şâhın şekil ve sûreti de gizli bir fikrin mahkûmudur.
 Ki bir memleketi zabt etmek düşüncesi zihnine gelince onun hükmüne uyar ve harbe kalkışır. Yüz binlerce efraddan müteşekkil ordusu da onun fikrine ve izine uyar. Bir an içinde ma'mur bir memleket alt üst olur ve harâbe halini alır. İşte bunlar, dünyaya hakim olanın sûret-i zâhire değil, ma'nây-ı bâtına olduğuna birer şahittir.

گشته چون سیلی روانه بر زمین خلق بی‌پایان ز یک اندیشه بین
5001-Sonsuz bir halkı gör ki bir fikir dolayısıyla yer yüzünde sel gibi akıp gitmektedir.

Mesela; Ruslarla peykleri olanlardan milyonlarca halk; dünyayı istîlâ emelindedir.

لیک چون سیلی جهان را خورد و برد هست آن اندیشه پیش خلق خرد
5002-Fikir denilen o sâik, halkın nazarında ehemmiyetsizdir. Lâkin yayılınca sel gibi dünyâyı sürükler, götürür.

قائم است اندر جهان هر پیشه‌ای پس چو می‌بینی که از اندیشه‌ای
5003-Hülâsa; görüyorsun ki dünyâda her san'at, hatta her hareket fikir ile kâimdir.

کوهها و دشتها و نهرها خانه‌ها و قصرها و شهرها
5004-Evler, köşkler, şehirler, dağlar, ovalar ve nehirler.

زنده از وی همچو کز دریا سمک هم زمین و بحر و هم مهر و فلک
5005-Kara da, deniz de, güneş de balıkların denizle hayât bulduğu gibi onunla yaşamaktadır.

تن سلیمان است و اندیشه چو مور پس چرا از ابلهی پیش تو کور

5006-O hâlde senin gibi ahmak bir körün indinde neden dolayı ten, Süleyman gibi büyük, fikir de karınca nisbetinde küçüktür.

Halbuki hakîkatte fikir, *Süleyman* gibi büyük, cisim ise karınca gibi küçüktür ve âcizdir. Bir misâl daha:

هست اندیشه چو موش و کوه گرگ می‌نماید پیش چشمت که بزرگ

5007-Senin gözüne dağ büyük görünür de, dağı kurd gibi kuvvetli, fikri ise fâre gibi zayıf görürsün.

Halbuki zayıf sandığın fikir kuvvetli sandığın koca dağları yerinden kaldırır.

ز ابر و رعد و چرخ داری لرز و بیم عالم اندر چشم تو هول و عظیم

5008-Dünyâ senin gözüne büyük ve korkunç görünür de buluttan, felekteki şimşekten korkar ve titrersin.

ایمن و غافل چو سنگ بی‌خبر وز جهان فکرتی ای کم ز خر

5009-Ey eşekten daha ahmak; fikir âleminden ise emîn, gafil ve taş gibi bîhaber bulunursun.

آدمی خو نیستی خر کره‌ای ز انکه نقشی وز خرد بی‌بهره‌ای

5010-Çünkü kalıptan ibâretsin, akıldan nasibin yoktur. İnsan tabiatli değilsin, eşek sıpasısın.

شخص از آن شد نزد تو بازی و سهل سایه را تو شخص می‌بینی ز جهل

5011-Sen gölgeyi şahıs vehmediyorsun. Onun için şahıs sana göre oyun ve kolay görünüyor.

بر گشاید بی‌حجابی پر و بال باش تا روزی که آن فکر و خیال

5012-Fikrin hicabsız, nikabsız kanad açacağı ve () Nazm-ı Celîlî mûcebînçe bütün sırların meydana çıkacağı güne kadar sabret.

Ki o vakit:

نیست گشته این زمین سرد و گرم کوهها بینی شده چون پشم نرم

5013-Dağların yün gibi yumuşadığını, bu soğuk ve sıcak zeminin yok olduğunu görürsün.

نه سد مابین نه اخ تر نه وجود جز خدای واحد حی و دود

5014-O vakit bir, diri ve mahabbetli olan Allâh(C.C.)’tan başka ne gökyüzü, ne yıldız, ne de başka bir varlık görürsün.

O zaman bütün mevhum ve izâfî varlıklar mahvolacak; ancak Vücûd-i Hakîkî olan *Allâh(C.C.)* kalacaktır. Yine o esnâda *Cenâb-ı Hakk*:

Arapça Sûre-i Mü’min: 16

“*Bugün mülk, saltanat ve hükûmet kimindir?*64” diye soracak cevap verecek kimse bulunmadığından Zât-i Kibriyâsı:

Arapça Sûre-i Mümin: 16

“*Bir ve kahrî ve Allâh(C.C.)’ındır*65” cevabını verecektir.

تا دهد مر راستیها را فروغ يك فسانه راست آمد یا دروغ

5015-Yalan, yâhud doğru bir hikaye hâtıra geldi. Hakîkatlerin güzelce anlaşılması için nakledilecektir.

“PÂDÎŞÂHIN HAS BİR BENDESİNE SÂİR ETBÂİN HASED ETMESİ”

حسد کردن چشم بر غلام خاص

بر گزیده بود بر جمله چشم
پادشاهی بندهای را از کرم
5016-Pâdişahın biri, bir kölesini lûtf u keremle diğer bendegâna tercih etmişti.

ده يك قدرش ندیدی صد وزیر
جامگی او وظیفه‌ی چل امیر
5017-Onun elbise bedeli; maaşı, kırk emirin tahsîsâtı kadardı. Yüzlerce vezir onun gördüğü i'tibârın onda birini görmemişti.

او ایازی بود و شه محمود وقت
از کمال طالع و اقبال و بخت
5018-Tâli'in, ikbâl ve bahtın kemâl-i müsâadesinden o köle bir Eyâz, pâdişâh da zamanın Mahmûdu olmuştu.

H.z.Mevlânâ, kölenin pâdişâh indinde gâyet makbûl olduğunu anlatmak için onu **Eyâz'a**, pâdişâhı da **Mahmûd-ı Gaznevî** benzetiyor. **Mahmûd-ı Gaznevî Hindistân'ı** feth, oradaki mecûsî ma'bedlerini tahrib ve Hindlileri Müslüman etmekle meşhur bir hükümdârdır. **Eyâz** isimdeki kölesine, onun pek sâdık oluşundan dolayı çok teveccühü vardı. **Mesnevî-i Şerîf**'de bazı kıssaları gelecektir.

پیش از این تن بوده هم پیوند و خویش
روح او با روح شه در اصل خویش
5019-O kölenin rûhu pâdişâhın rûhuyle bu cisim yaratılmadan evvel ittisâl ve karâbet peydâ etmişti.

"Ruhlar, hazırlanmış ordular halinde idi. Orada tanışanlar burada uyuştular, tanışmamış olanlar da burada bozuştular" Hadîs-i Şerîf'i muktezâsınca ruhlar âleminde bir ülfet ve bir vahşet olmuş. Orada birbirini tanımış olanlar, cism âleminde, Dünyâda da ülfet ve muâşeret etmişler. Yabancı kalmış olanlar da burada bir türlü uyuşamamışlar. Bu tanışıklığa ülfet-i ezeliyye denilir ki **H.z.Mevlânâ** da köle ile pâdişâhın sevişmesine onu sâik gösteriyor ve o âleme dâir bazı ma'lûmât veriyor:

بگذر از اینها که نو حادث شده ست
کار آن دارد که پیش از تن بده ست
5020-İş görecek olan, cismin yaradılışından evvel mukadder bulunandır. Binâenaleyh sonra olanlardan vazgeç.

Ki bir kimsenin hâtimesi, fâtihâsından takdir olunmuştur. Bu âlemdeki harekât ve sekenâtı, o mukadderâtın âsâr-ı zuhûrudur.

چشم او بر کشتهای اول است
کار عارف راست کاو نه احوال است
5021-İş, ârifin işidir ki onun gözü şaşî değildir, hakîkati basar-ı basîretle görür. Dikkati de evvelce ekilmiş tohumlara, mukadder bulunan halleredir.

حیلها و مکرها باد است باد
آنچ آبست است شب جز آن نژاد
5022-Gündüzleri, gecenin gebe olduğu vukûâtta başkası doğurmaz. Bütün çâreler, tedbirler ve mekirler takdire karşı havadır.

"Geceler vukûâta gebedir" diye arapçada bir mesel vardır ki meâlini **Kırımlı Rahmî:**

**Âbisten-i safâ vü kaderdir bütün leyâl,
Gün doğmadan meşîme-i şebden neler doğar.**

beytiyle ifâde etmiştir. Meselâ, gece yarısı ev halkı ağır bir uykuda iken eve hırsız girer, öteberi alır, götürür. Evdekiler hırsız girdiğini sabahleyin anlarlar, demek ki o gece bir hırsızlık vak'asına gebe imiş. Bunun için **H.z.Mevlânâ**, ezeldeki mukadderâtı bize anlatmak için bu misâli getiriyor. Evet, bize göre karanlık bulunduğu için geceye benzetilen ezeldeki mukadderâtın hükmü, sabâh-ı mahşerde

zuhûra gelecektir. Ondan dolayı bazı ârifler; hâtimededen değil, fâtihadan korkmalı demişlerdir.

آن که بیند حیلہی حق بر سرش
کی کند دل خوش به حیلتهای گش
5023-Hakk'ın takdirini başında, alınının yazısını gören bir kimse güzel tedbirler ile o takdiri değiştirmeye kalkışmaktan nasıl hoşlanır.

جان تو نه این جهد نه آن جهد
او درون دام دامی می‌نهد
5024-Allâh(C.C.), bir tuzağın içine başka bir tuzak daha kor. Senin rûhun ise o tuzakların ne birinden sıçrayıp kurtulabilir, ne ötekinden.

عاقبت بر روید آن کشته‌ی اله
گر بروید ور بریزد صد گیاه
5025-Tarlada yüzlerce ot bitse ve dökülse de nihâyet Allâh(C.C.)'ın ekmiş olduğu tohum neşv ü nemâ bulur.

Meselâ; bir tarla sürülür. Arpa, buğday ve sâire tohumu atılır. Sonra o tarlada bir takım yabancı otlar çıkar, onlar ya çiftçi tarafından sökülüp atılır, yahut feyz bulamadığı için kurur. Nihayet, asıl arpa, yahut buğday yetişir.

Allâh(C.C.)'ın takdîr etmiş ve insan vücûduna ekmiş olduğu haller de o arpa ve buğday gibidir. İnsanların tedbiri ise buğday tarlasında tutunmaya çalışan serseri otlara benzer. Nihayet onlar kurur, buğday ve arpa feyz bulur. Tedbirin faydası olmaz, takdirin hükmü galebe ve zuhûr eder.

Hadîs-i Şerîf'te: **"Kadere karşı hazer ve tedbir fayda vermez"** buyurulmuştur. O halde hükm-i kadere karşı bir şey yapmayalım mı? Meselâ hasta olursak hekime gitmeyelim mi? Yapalım ve gidelim. Elimizden geldiği kadar tedbirde bulunalım ve hastalığımızı tedavi ettirelim. Belki bizim o tedbirlerimiz de kader ahkâmındandır. Öyle olduğu için de faydasını görürüz.

İhvânımızdan bir doktor **Galib Bey** vardı. **Allâh(C.C.)** rahmet etsin, o anlatmıştı. Bir gün kendisini Mevlevîhâne kapısında fakir bir ailenin kulübesine çağırmışlar. İhtiyar bir kadın, pide kadar ince bir ot minder üstünde yatıyormuş. Doktor muayene etmiş. Hastalığın ilerlemiş tifo olduğunu anlamış. Teselli ilaçları yazarken hastanın ukala kızı:

"Doktor Bey; hasta nasıl, kurtulacak mı?" diye sormuş. Doktor:

"Kızım; **Allâh**'ın dediği olur" Cevabını vermiş. Kız:

"Canım **Allâh**'ın dediğini bırak da fen ne diyor? Onu söyle." Diyince, doktor:

"Hanım bana baksana. Ben bu sene belki beş yüz tifolu tedavi ettim. 449. kurtuldu. Yalnız biri öldü ki o da benim evlâdımdı. Eğer fennin dediğine kalsaydı çocuğumu daha ziyâde itina ile tedavi ettiğim için onun da kurtulması lazım gelirdi" diyerek o ukala ve asrî hanımı susturmuş.

Demek ki her şeyde ve her vakit **Allâh(C.C.)'ın** dediği olmaktadır, ilelebed de dediği olacaktır.

کشت نو کارید بر کشت نخست

این دوم فانی است و آن اول درست

5026-Evvelki bir ekin üstüne yeniden bir şey ekerler. Bu ikinci ekin fânîdir. İlk ekin doğrudur.

Meselâ; bir bostana bakla dikerler. O, geç yetiştigi için, üstüne de yeşil salata tohumu serperler. Salata güç ile olsa bile az müddet içinde ortadan kalkar. İlk dikilmiş olan baklalar yetişir ve mahsul verir.

تخم اول کامل و بگزیده است

تخم ثانی فاسد و پوسیده است

5027-Misâlimizdeki baklanın tohumu sağlam ve seçme idi. Salatanın tohumu ise bozuk ve çürüktü.

İşte *Allâh(C.C.)*'ın sağlam takdirine karşı insanların bozuk ve çürük tedbiri de böyle olur.

H.z.Pîr, takdire karşı tedbirin faydası olamayacağını anlattıktan sonra o takdir huzûrunda ne yapılmak lazım geldiğini beyân için buyuruyor ki:

گر چه تدبیرت هم از تدبیر اوست افکن این تدبیر خود را پیش دوست

5028-Senin, tedbirin, yine Hakk'ın tedbiri, eser-i takdiri olmakla berâber kendi tedbirini dostun huzûrunda bırak.

Bu tavsiye, hiçbir tedbirde bulunma, meselâ; evin çatısı basmışken onu sağlamlaştırma, sancıdan kıvranırken hekime gitme demek değildir. Tedbir etmekle beraber muvaffakiyeti *Allâh(C.C.)*'tan um, ilâç at, fakat âfiyeti *Allâh(C.C.)*'tan bekle, demektir.

آخر آن روید که اول کاشته ست کار آن دارد که حق افراشته ست

5029-Hakk'ın yükseltmiş ve mukadder kılmış olduğu iş zuhûra gelir. Evvel ne ekilmiş ise, sonunda o biter.

چون اسیر دوستی ای دوستدار هر چه کاری از برای او بکار

5030-Ey Allâh(C.C.)'ın dostu; mâdem ki bir dostun esîrisin, bir mahbûb-ı muktedirin emri altındasın, her ne ekersen Allâh(C.C.) rızâsı için ek.

هر چه آن نه کار حق هیچ است هیچ گرد نفس دزد و کار او مپیچ

5031-Hırsız nefsinin ve onun emrettiği işin etrafında dolaşma. Çünkü Allâh(C.C.) için yapılmayan bir iş hiçtir ve hederdir.

Nefs-i emmâreye muhâlefet ise *Allâh(C.C.)*'ın rızâsına muvâffakattir. Bundan dolayı *Aleyhisselât Efendimiz: "Ya Rabbî; göz açıp kapayacak kadar bir zamanda, hatta bundan az bir müddette beni nefsim ve onun arzularına uydurma"* diye duâ buyurmuştur.

نزد مالک دزد شب رسوا شود پیش از آن که روز دین پیدا شود

5032-Yevmüddin olan kıyâmet gününün zuhûrundan evvel, o gece hırsız gibi olan nefs, mâlikülmülk huzûrunda rüsvây olur.

مانده روز داوری بر گردنش رخت دزدیده به تدبیر و فنش

5033-Tedbîr ve hilesiyle çalmış olduğu mallar, kıyâmet ve adalet gününde onun boynuna yükletilecektir.

Hırsızların dünyâda çaldıkları şeyler, kıyâmette boyunlarına yüklenip mahşer meydanına o suretle gelecekleri bir Hadîs-i Şerîf'te beyân buyurulmuştur. Nefs de ma'nevî bir hırsız demektir. Çünkü *Allâh(C.C.)*'a karşı kulluk vazifelerimizden bizi alakoyduğu için onları çalmış hükmündedir. Binâenaleyh o da, sahibi de kıyâmette o cürmünden dolayı maddî hırsızlar gibi teşhir ve tecrim edilecektir.

تا به غیر دام او دامی نهند صد هزاران عقل با هم بر جهند

5034-Allah(C.C.)ın takdirine karşı yüz binlerce akıl çalışıp da bir tedbir kurmak isteseler.

Ve:

کی نماید قوتی با باد خس دام خود را سختتر یابند و بس

5035-Kurdukları tuzağı, yaptıkları tedbîri çok sağlam ve kâfî bulsalar da çörçöp makûlesi şeyler, rüzgâra karşı nasıl dayanabilir?

در سؤالت فايده هست ای عنود گر تو گویی فايدهی هستی چه بود

5036-Ey inatçı adam; eğer bu varlık âleminin, vücud-ı zâhirînin gayesi nedir? dersin senin soruşunda da bir fayda vardır.

Yukarıdan beri her şey, kaderin hükmüyle olduğuna, takdire karşı tedbirin faydası olamayacağına dâir verilen ma'lûmat üzerine bir mu'teriz: Mâdem ki her şey, mukadder olduğu vechile oluyor ve her mahlûk, hükm-i ezeliye göre harekete mecbur kalıyor, o halde onları zuhûra getirip de ibtilâ ve imtihanâ sevk etmenin faydası nedir? diyor. **Hazret-i Mevlânâ** da ona cevap veriyor ve hilkat-i âlem faydalarından biri de senin sülûlündür ki onu sormakla cevabından faydalanacaksın, buyuruyor.

چه شنویم این را عبث بی‌عایده گر ندارد این سؤالت فايده

5037-Eğer bu suâlin fâidesiz ise abes demektir. Abes bir sözü bîhûde yere niçin dinleyelim?

پس جهان بی‌فایده آخر چراست ور سؤالت را بسی فايده‌هاست

5038-Eğer suâlinin bir çok faydası varsa, dünyâ neden faydasız olsun?

Ki senin soruşun ve öğrenişin de dünyadak faydalardan biridir.

از جهت‌های دگر پر عایده ست ور جهان از يك جهت بی‌فایده ست

5039-Eğer Dünyâ bir cihetten faydasız ve hâsılı tahsil ise, diğer cihetlerden faydalıdır.

Evet; Dünyâ takdir-i ezeliye göre harekete mecburdur, evvelen nasıl yazılmış ise sonra ve bu âlemde mutlaka öyle olacaktır. Bu i'tibâr ile hilkat, bir nevi' hasılı tahsil olur. Fakat mahlûkatın her biri ilm-i İlâhînin bir sûreti iken dünyâda zuhûr ile ilim mertebesinde ayn derecesine, gaybdan şehâdet âlemine, ma'nâdan sûret cihânına gelmiş, her biri ilm-i İlâhîdeki ayn-ı sâbitinin icâbını izhâr eylemiştir ki bunların hepsi ayrı ayrı birer faydadır. Şu halde âlem ve zuhûr-ı eşya bâtıl ve faydasız değildir. Hakk'tır ve faydalıdır.

مر ترا چون فايده ست از وی مه ایست فايدهی تو گر مرا فايده نیست

5040-Senin faydandan benim istifâdem olmasa bile, mâdem ki senin için faydadır, onda geri durma.

Sofîyye der ki: Vücûd, hayr-ı mahzdır. Âdem ise şer-ri mahzdır. Hayr-ı mahz olandan bazı kimseler bir sebeple faydalanmayabilir. Meselâ; sen bir şeyden faydalanırsın ki o, benim için bir fayda te'min etmez. Öyle olmakla berâber, mâdem ki senin için bir fâide te'min edilmiştir, şu zuhûr âlemi de faydalıdır.

Hız.Mevlânâ, bazı kimselere fayda olan şeylerin, diğerlerine fayda olmadığını anlatmak için birkaç misâl irâd ediyor:

گر چه بر اخوان عبث بد زایده حسن یوسف عالمی را فايده

5041-Yûsuf Aleyhisselâmın güzelliği, kardeşleri için abes ve fazla bir şey olmakla berâber, Dünyâ halkı için fayda idi.

Ki, herkes o güzelliğin karşısında hayran kalmış, hele **Züleyhâ** o hüsnün huzurunda tutuşmuş, yanmıştı.

ليك بر محروم بانگ چوب بود لحن داودی چنان محبوب بود

5042-Dâvud Aleyhisselâmın terennümü o kadar güzeldi. Lakin zevki olmayanlar için ağaç takırtısı gibi faydasızdı.

H.z.Dâvud'un mu'cizelerinden biri de sesinin fevkal'âde güzel olması, kırdaki yüksek sesle **Zebur** okuduğu vakit, aks ve toplanan kuşların cıvıltı yapması idi. Eshâb-ı kirâm arasında güzel sesli bulunan **Yemen'**li **Ebû Mûsel'eş'arî'**ye taraf-ı Risâletten; **“Ey Ebû Mûsa, sana Âl-i Dâvud mizmârlarından bir mizmâr verilmiştir”** denilmiş, **Ebû Mûsa'nın** sesi **Zebur** fasıllarından bir fasla benzetilmiştir.

İşte **Dâvud** peygamberin sesi, o kadar güzel olduğu, zevk ve tabîat sahipleri onu dinlemekten faydalandıkları hâlde tabîat ve zevk sahibi olmayanlar ondan hoşlanmazlar ve istifâde edemezlerdi. Bir misâl daha:

لیک بر محروم و منکر بود خون
آب نیل از آب حیوان بد فزون
5043-Nil suyu âb-ı hayattan fazla lezzetli idi. Lâkin münkir ve mahrum olanlara kan olmuştu.

H.z. Mûsa Aleyhisselâm'ın mu'cizâtı ve Mısırlıların beliyâtı cümlesinden biri de Nil suyunun onlara kan renginde görünmesi idi. Benî İsrâil Nil'den istifâde ederek kana kana içtikleri halde, Kıbtîler kan gördükleri için tiksiniyorlar ve içemezlerdi.

بر منافق مردن است و زندگی
هست بر مومن شهیدی زندگی
5044-Şehidlik mü'min için ma'nevî ve ebedî bir hayattır. Fakat münâfık için ölümlüdür ve yıpranıştır.

Kur'an-ı Kerîm'de buyurulmuştur ki:

Arapça Sûre-i Bakara: 154

“Allâh(C.C.) yolunda ve neşr-i din uğurunda ölenler için ölümleri demeyin, belki dirdirler, lakin onların hayatını siz bilemezsiniz66” buyurulmuştur; diğer bir âyette şehitlerin İnd-i İlâhîde merzuk olduğu beyân olunmuştur.

Ma'nevî hayâtı muvakkaten bir tarafa bırakalım. Onlar tarih sayfalarında da yaşamıyorlar mı? Meselâ Uhud gazâsı şühedâ-ı kirâmından Peygamberimizin amcası **H.z.Hamza (R.A.)** irtihâlinden bin bu kadar sene sonra burada hürmetle zikr ve hakkında duâ ediliyor. Demek şehâdet, mü'minler için Dünyâda da, Âhirette de bir hayat imiş. Münâfıklara gelince; Asr-ı saâdetteki münâfıkların reisi bulunan **Abdullah bin Übey, Uhud** muhârebesine **H.z.Peygamberle** birlikte çıkmışken yoldan geri döndü ve tâbî'lerinden üç yüz kişiyi geri çevirdi. Zâten 900 mücâhidten ibâret olan İslâm kuvvetini üçte bir zayıflattı. Bu habâseti dolayısıyla de yine bin üç yüz bu kadar yıl sonra burada onun adını nefretle yâd ediyoruz. Demek ölüm münâfıklar için bir yıpranış ve dâimî bir hakarete uğrayış imiş.

که نه محرومند از وی امتی
چیست در عالم بگو یک نعمتی
5045-Dünyâda hangi bir ni'met vardır ki, bir ümmet ondan mahrum değildir, söyle bakalım.

Dünyâdaki ni'metleri **Allâh(C.C.)** kulları için yaratmıştır. Bütün halk onlardan kabiliyyetlerine göre faydalanır. Meselâ; bugün servet, medeniyet ve hürriyet nimetlerinden en çok faydalanan Amerikalılardır. Çünkü onlar çalışmasını, kazanmasını, hukûk-ı beşere riâyetkâr olmasını her kavmden iyi biliyorlar ve bildiklerini tatbik ediyorlar.

هست هر جان را یکی قوتی دگر
گاو و خر را فایده چه در شکر

5046-Sığıra ve eşeğe şekerden ne fayda olabilir? Fakat her canlı olanın başka bir gıdâsı vardır.

Dünyâda şeker denilen bir gıda mevcuttur. Fakat o nimetten öküzler ve eşekler istifâde edemez. Çünkü onlarda onu yiyecek kabiliyyet yoktur. Atlar et, itler ot yemezler. Papağan olmalı ki şekeri kıtır kıtır ve seve seve yesin. Karga şeker yemez de kokmuş leşi didiklemeye bayılır. Hayvanlar böyle olduğu gibi, insanlar da böyledir. Onların gıdaları da ayrı ayrıdır. Meselâ; sığır eti bize ağır gelir. Bir Avrupalı ise koyun etinden adeta iğrenir. Biz zeytin yağlı lahana dolmasından hoşlanırsınız, onlar ise lahananın haşlamasından zevk alırlar. Hülâsa her kavmin gıdâsı başka türlüdür. Sonra gıda da maddî ve ma'nevî olur. Maddî gıda kalıbı, ma'nevî gıda kalbi besler. Meselâ; zikrullah, gıdâ-yı kalbdır, güzel ses gıdâ-yı ruhtur.

پس نصیحت کردن او را رایضی است لیک گر آن قوت بر وی عارضی است

5047-Eğer bir kimsenin gıdâsı ârızî ise, ondan vaz geçirmek için ona nasîhat vermek, riyâzettir.

İrşâd ve terbiyedir.

گر چه پندارد که آن خود قوت اوست چون کسی کاو از مرض گل داشت دوست

5048-Bir kimse gibi, ki hasta olduğundan kili gıdâ vehmederek seve seve yer.

روی در قوت مرض آورده است قوت اصلی را فراموش کرده است

5049-O kimse, asıl gıdâsını unutmuş, kendisini hasta eden kil yemeye mübtelâ olmuştur.

قوت علت همچو چوبش کرده است نوش را بگذاشته سم خورده است

5050-Tatlıyı bırakmış, zehir yemeğe başlamış; hastalık veren gıdayı yağlı bir yemek sanmıştır.

Halbuki;

قوت حیوانی مر او را ناسزاست قوت اصلی بشر نور خداست

5051-İnsanın aslî ve ma'nevî gıdâsı; Nûr-ı İlâhîdir. Hayvanların gıdâsı ona lâayık değildir.

Biraz evvel gıdânın maddî ve ma'nevî olmak üzere iki türlü olduğu ve maddî gıdânın kalıbı, ma'nevî gıdânın kalbi beslediği söylenilmişti. **Hızret Mevlânâ** da asıl insan gıdâsının Nûr-ı İlâhî olduğunu ve insan rûhunun ancak onunla beslendiğini bildiriyor. Nitekim **Resûlullah Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimiz: "Ben Rabbimin indinde gecelerim, beni yedirir ve içirir"** buyurmuştur. Şüphesiz ki **Cenâb-ı Peygamber**'in o ma'nevî huzurda yiyip içtiği de ma'nevî idi ve Nûr-ı İlâhîden ibâretti. Zât-i Risâletleri bazen iki, üç gün bir şey yemez, öyle iken ma'nevî gıdâ ile beslendiği için kuvvetten düşmezdi. Ahzâb vak'asında **Medine** etrafında hendek kazılırken çıkan bir kayayı kırmaktan bütün eshâb âciz kaldığı halde, **Aleyhisselâte Efendimiz** külüngü almış ve üç vuruşta o koca ve sert kayayı parça parça etmişti. **Cenâb-ı Pîr**'in de böyle günlerce yemek yemediği menâkıbında yazılıdır. Öyle iken kuvvetini muhâfaza eyler ve saatlerce, hatta günlerce semâ' ederdi. Demek asıl gıdây-ı beşer **Allâh(C.C.)**'ın nûru ve feyzi imiş.

که خورد او روز و شب زین آب و گل لیک از علت در این افتاد دل

5052-Lâkin insan, ma'nevî hastalığı dolayısıyla gece, gündüz bu su ve çamur mahsûlünde yemeye mecbur oldu.

O hastalık ne idi? **Allâh(C.C.)**'tan gaflet illeti. İşte ramazanda orucun farz, sâir vakitlerde sünnet olması da o gaflet hastalığının tedâvîsi içindi.

کو غذای و السما ذات الحبک
روی زرد و پای سست و دل سبک
5053-Yüzü sararmış, ayakları titrek, kalbi zayıf bir hale geldi.
“Zatülhübük” olan semâ’nın gıdası hani nerede?
خوردن آن بی‌گلو و آلت است
آن غذای خاصگان دولت است
5054-O, yollar sahibi olan semâ’dan inen manevî rızık; saltanatı ilâhiyenin has kullarına mahsustur. Onun yenilmesi boşgatsız ve âletsizdir.
مر حسود و دیو را از دود فرش
شد غذای آفتاب از نور عرش
5055-Güneşin gıdası Arş’ın nurundandır. Enbiyâ ve evliyâyâ hasud olan şeytanın gıdası da Arz’ın buharındandır.

آن غذا را نه دهان بد نه طبق
در شهیدان یُرزقون فرمود حق
5056-Hakk sübânehû şehidler hakkında (یُرزقون) buyurdu. O ma’nevî gıdası için ne ağız, ne de tabak vardır.

Bu beyt ile Âl-i İmrân Sûresindeki bir Âyete işaret edilmiştir. **Cenâb-ı Hakk** buyuruyor ki:

Arapça Sûre-i Âl-i İmrân: 169/170

“Allâh(C.C.) yolunda şehit olanları ölümleridir sanma! Belki onlar diridir ve Rabb-ı Zîşânları indinde merzukturlar. Allâh(C.C.)’ın fazl u keremiyle kendilerine ihsân ettiği ni’metlerden dolayı ferah ve sürûr içindedirler. Arkalarından gelecek olan, lakin henüz onlara iltihak etmeyen müminlerle de istibşâr ederler ve mesrûr olurlar. Haberin olsun ki, onlar için korku yoktur. Kıyâmette de mahzun olmayacaklardır. 67”

Bu Âyet-i Kerîme Uhud muhârebesi şehitleri hakkında nâzil olmuş ve onların Rabb-ı Zîşânları indinde merzuk oldukları beyân buyurulmuştur. O zevât-i kirâm, rûh-ı mücerred oldukları için rızıkları maddî değil, ma’nevîdir. Ma’nevî rızka da, ne içerisine konulmak için tabak lâzımdır, ne de çiğneyip yutmak için ağız gerektir.

Harb şehitleri böyle oldukları gibi mücâhede şehitleri, seyr ü sülûk riyâzet ve mücâhede ile nefsini öldürmüş, olanca irâdesini **Hakk**’ın irâdesine teslîm etmiş ve **Hz.Ebû Bekir (r.a.)** gibi yürür ölü haline gelmiş olan ekâbir-i ümmet de böyledir. Onlar da Rabb-ı Kerîmlerinden ma’nevî rızka nâil olurlar da yiyip içmekten müstağnî bulunurlar. Günlerce yemek yemeden yaşayanlar bulunduğu tasavvuf ve tasavvuf tarihi kitaplarında yazılıdır.

Hz. Ebû Bekir hakkındaki **meyyit-ı mâşî** ta’biri: “Yeryüzünde yürür bir ölü görmek isteyen Ebû Bekre baksın” Hadîs-i Şerîf’i dolayısıyladır.

دل ز هر علمی صفایی می‌برد
دل ز هر یاری غذایی می‌خورد

5057-Gönül, her yârdan bir gıdâ ve her ilimden bir safâ bulur.

“Sohbet müessirdir, tabîat de sâriktır” diye bir söz vardır. İnsan konuştuğu kimselerin az çok te’siri altında kalır ve tabiatı o sohbetlerden bir hisse alır. Hatta bu te’sir ve teessür, insanlara mahsus değildir, sâir şeylerde de vardır. Meselâ rüzgâr, gülleri ve çiçekleri açılmış bir bahçe üzerinden esecek olursa onda güzel bir râyha bulunur. Leş atılmış bir vîrânedan gelecek olursa, o vakit de leş kokusunu duyurur. Rüzgar nasıl bahçeden gül râyhası, süprüntülükten leş kokusu alıyorsa, insan da iyilerin sohbetinden iyilik, kötülerle konuşmaktan kötülük öğrenir. Onun için iyilerin, ma’nevî büyük adamların sohbetinde bulunmalı ki o sohbetlerden feyz alınabilsin.

Hatırda bulunsun ki sofîyye meslekinin hizmet ve sohbet diye iki esâsı vardır. Hizmet; bir kâmilin maiyyetinde ve hizmetinde bulunmak, sohbet ise onun sözlerinden aydınlanmaktır. Hatta dikkat edilirse anlaşılır ki hizmet de sohbet içindir. **Hız.Mevlânâ Mesnevî-i Şerîf**'in diğer bir yerinde buyurmuştur ki: **“Bir ân için ehlullah sohbetinde bulunmak,yüz sene zühd ü tekvâ ile yaşamaktan daha iyidir”**

Sohbet-i Nebeviyyede bulunmak şerefine nâil olanlara **“eshâb”** denilmiş olması sohbetin ne kadar feyz verici bir hâl olduğunu anlatır.

وز قران هر قرین چیزی بری از لقای هر کسی چیزی خوری
5058-Görüştüğün her kimsenin mülâkatından ma'nevî bir gıdâ yemiş, karîn olduğun herkesin mukarenetinden bir şey almış olursun.

Eğer mukarin olduğun kimse sulahâdan ise onun sözleri senin kalbine ma'nevî bir gıda olur, kötü bir şahıs ise onun sözleri de senin nefsinde gıda teşkil eder ve onu zorbalastırır.

لایق هر دو اثر زاید یقین چون ستاره با ستاره شد قرین
5059-Bir yıldız diğer bir yıldızla yaklaşıncı o iktirandan ikisine lâıyk bir eser doğar.

Müneccimler derler ki; Utârid ve müşteri seyyâreleri iktirân edince arz üzerinde seâdet hasıl olur. Zuhâl ve merih seyyâreleri de birbirine yaklaşıncı yine arz üzerine felâket vuku' bulur. İşte o seâdetle o felâket, o yıldızların yaklaşımları eseridir.

Hız.Mevlânâ'nın maksadı; müneccimlerin vehmini tasdik etmek değil, iki şey'in ictimâından üçüncü bir şeyin doğduğunu anlatmaktır. Nitekim daha bazı misâller îrâd ediyor:

وز قران سنگ و آهن شد شرر چون قران مرد و زن زاید بشر
5060-Erkek ve kadın arasında yaklaşıma olunca bir çocuk doğar, çakmak taşı ile demir birleşirse kıvılcım zuhûr eder.

میوه‌ها و سبزه و ریحانها وز قران خاک با بارانها
5061-Toprağın yağmurla birleşmesinden meyveler, sebzeler, çiçekler yetişir.

دل خوشی و بی غمی و خرمی وز قران سبزه‌ها با آدمی
5062-Yeşilliklerin,çemenzârların insan ile birleşmesinden gönül hoşluğu, gamsızlık ve mesrurluk hâsıl olur.

Akar su kenarıyla yemyeşil bir çayırın temâşası, insanda gam, keder bırakmadığını herkes bilir.

قابل خوردن شود اجسام ما چون بر آید از تفرج کام ما
5063-Adımlarımızın bir gezintiden avdetinde cisimlerimizin iştiâsı açılır.

خون ز خورشید خوش گلگون بود سرخ رویی از قران خون بود
5064-Kızıl yüzlü olmak, vücuddaki kandan, kan da gül rengli ve hoş bulunan güneşten olur.

و آن ز خورشید است و از وی می‌رسد بهترین رنگها سرخی بود
5065-Renklerin en güzeli kıvıllıktır ki o da güneş'tendir ve ondan gelir.

شوره گشت و کشت را نبود محل هر زمینی کان قرین شد با زحل
5066-Zuhale karîn olan bir tarla çorak olur da ekin yetiştirmez.

بی‌همه طاق و طرم طاق و طرم این معانی راست از چرخ نهم

5067-Bu ma'nâlar, gösterilen misâller için her türlü te'sirin fevkinde bulunan dokuzuncu kat semâdan bir te'sir vardır.

Güneş, ay ve sâir yıldızların arz üzerinde, az çok te'sirleri olduğu inkâr edilemez. Nitekim Nahl Sûresinde buyurulmuştur ki

Arapça Sûre-i Nahl: 12

“Ey insanlar; Allâh(C.C.) geceyi, gündüzü size müsahhar kıldı. (Geceleriistirâhat ediyor, gündüzleri çalışıp kazanıyorsunuz) Güneşi ve Ay'ı da size teshir etti ki onlar sizin meyvelerinizi pişirir ve ekinlerinizi büyütür. Yıldızlar da Hakk'ın emrine müsahhardırlar ki size geceleri yol gösterirler. Hakîkaten gecenin, gündüzün, güneşin, ayın ve yıldızların şu teshîrinde aklı başında olan bir kavm için Allâh(C.C.)'ın kudretine delâlet eden alâmetler vardır. 68”

Şu âyete nazaran yıldızların Emr-i İlâhîye müsahhar oldukları halde Arz üzerinde yine Hakk'ın emriyle seâdet ve felâkete vasıta olabilecekleri de anlaşılıyor.

Kezâ Sûre-i A'raf'da.

Arapça Sûre-i A'raf:54

“Güneş de, Ay da, Yıldızlar da Hakk'ın emrine müsahhar ve mutî'dir. Ma'lûmunuz olsun ki yaratmak da, irâde ve emretmek de ona mahsustur. Âlemlerin rabbi olan Allâh(C.C.) ulûhiyyetinde vahdâniyyet ve rubûbiyyetinde ferdâniyyet ile büyüktür69” buyurulmuştur.

Ondan dolayı 9. kat gökten, arş-ı a'lâ-yı Ulûhiyyetten bir te'sir vardır ki o, her şeyin fevkindedir.

خلق را طاق و طرم عاریت است امر را طاق و طرم ماهیت است

5068-Halkta olan te'sir iğretidir. Emr-i İlâhîdeki te'sir ise mâhiyyete, kazâ ve kadere göredir.

بر امید عز در خواری خوشند از پی طاق و طرم خواری کشند

5069-Halk, insanların pek çoğu; debdebe ve dârât sâhibi olmak için horluk çeker ve yüz suyu dökerler, izzet ü seâdet bulmak ümîdiyle hakarete katlanırlar.

H^z.Mevlânâ, böyle izzet tâlibi oldukları için zillate tehammül edenlere lisân-ı İlâhîden olmak üzere diyor ki:

کاندر این عز آفتاب روشنم چون نمی آیند اینجا که منم

5070-Onlar nasıl oluyor da bana gelmiyorlar ki ben izzet ü seâdet husûsunda parlak bir güneşim.

Hem öyle bir güneş ki:

مشرق خورشید برج قیروگون آفتاب ما ز مشرقها برون

5071-Güneşin meşrıkı, karanlık bir burcdur. Bizim güneşimiz ise meşrıklardan hâricdir.

Hakîkatte izzet ve azamet, Allâh(C.C.) ve Resûlüne mahsustur ki Kur'an-ı Kerîm'de() buyurulmuştur. Cenâb-ı Hakk'ın esmâ-i hüsnâsında biri de El'âzîz ism-i Şerîfidir. Binâenaleyh izzet ve seâdet arayanlar, şunun, bunun eteğini öpmekle değil, o Azîz-i muktedirin huzurunda secde-i tezellüle kapanmakla bulabilirler.

Cenâb-ı Hakk, semâvât ve Arzın Nûru, münevveri olan bir güneştir. Fakat bildiğimiz gibi karanlıklar içinden doğan ve karanlıklar içine batan güneş misâli değildir. Onun meşrıkı; güneşlerin, ayların, yıldızların meşrıkından bambaşkadır.

Cenâb-ı Mevlânâ, şu iki beyti lisân-ı İlâhîden îrâd ettikten sonra kendi tarafından beyânâtta bulunuyor ve diyor ki:

نه بر آمد نه فرو شد ذات او مشرق او نسبت ذرات او

5072-Hakk sübhânehû için meşrık ta'bîrini kullanışım, o güneşin zerrelerine, mahlûkatına nisbetledir. Yoksa onun zât-i sübhânîsi ne çıkar, ne iner, ne doğar, ne de batar.

در دو عالم آفتابی بی‌فی‌ایم ما که واپس ماند ذرات وی‌ایم

5073-Biz ki o Hakikat güneşinin geride kalmış zerreleriyiz, iki cihanda da gölgesiz birer güneşiz.

Burada **Mevlânâ**'nın "Biz" demekten maksadı; Bil'umûm evliyâullah hazarâtıdır. Geri kalmış olmaları da evliyânın derecesi enbiyâ-yı ızâma nisbetle dûn olmasındandır. Demek istiyor ki: Biz evliyâullah, enbiyâyâ nispetle dûn derecede bulunurken o hakikat güneşinin zerreleri olduğumuz için zâhir ve bâtın âlemlerini, yahut Dünyâ ve Âhireti nurlandıran gölgesiz birer güneşiz. Zerreleri böyle olunca artık o güneşin azametini ve kibriyâsını tasavvur edin.

هم ز فر شمس باشد این سبب باز گرد شمس می‌گردم عجب

5074-Garibdir ki yine şemsin etrâfında dolaşıyorum. Buna sebep de şemsin ziyâsı ve câzibesidir.

Çünkü:

هم از او حبل سببها منقطع شمس باشد بر سببها مطلع

5075-Sebeplere vâkıf ve muttali' olan da yine Şemstir. Sebeplerin kırılıp kopması da yine ondandır.

Yukarıda **Mevlânâ** kendisinin Dünyâ ve Âhireti tenvîr eden bir güneş olduğunu söylediği halde yine o Şems-i Hakîkatin etrafında dolanıyordum demişti. Bunda bir velî, hatta bir nebînin ne kadar kemâl sahibi bulunursa bulunsun **Hakk**'tan müstağni olamayacağına, belki daima **Allâh(C.C.)**'ın lûtf u keremini bekleyeceğine işaret vardır. Nitekim **Aleyhissalâtu Vesselâm Efendimiz** ekmel-i evliyâ ve efdal-i enbiyâ bulunduğu halde "**Yâ Rabbî; sana karşı olan hayretimi artır**" diye duâ buyururdu.

از که از شمس این شما باور کنید صد هزاران بار ببریدم امید

5076-Yüz bin kerre ümid kestim. Kimden? Şemsten! Siz buna inanır mısınız?

Tarîkatte **kabz** denilen bir hâl vardır ki kalbe lâıyk olan füyûzât-ı İlâhiyyenin muvakkaten kesilmesidir. Bu halde bulunan sıkılır, çarpınır, çırpınır, yanar, tutuşur. Tehammül edemez bir dereceye gelir ve kabzın **bast** haline geleceğinden ümidi kesilir. Böyle olması kalbdeki şevk-ı lika, müşâhede ârzusunun artması içindir. Nitekim **Sallallâhü Aleyhi Vesellem Hazretleri** bidâyet-i nübüvvetinde vahyin arkası kesilince bîhuzûr olur, dağa çıkıp oradan atılmak ister, her defasında **Cebrâil** yetişip zât-i akdesine tesellî verirdi.

Yine **Mevlânâ** diyor ki:

صبر دارم من و یا ماهی ز آب تو مرا باور مکن کز آفتاب

5077-Benim güneşten, yahûd balığın sudan ayrılığa sabredeceğimize inanma.

Ki balık su ile yaşadığı, ondan ayrılmak ihtimali olmadığı gibi, ben ve emsâlim de **Hakk** ile yaşadığımız için onsuz olmamıza imkân yoktur.

عین صنع آفتاب است ای حسن ور شوم نومید نومیدی من

5078-Eğer ümid kesecek olursam da benim ümitsizliğim, yine o Âfitâb-ı Hakîkatin sun'u eseridir. Ey Hasan.

Buradaki *Hasan*'dan murâd; *Mevlânâ*'nın muhâtabı ve *Mesnevî-i Şerîf*'in kâtibi olan *Hüsâmüddîn Çelebi* zannolunur. Çünkü onun asıl adı *Hasan* idi.

هیچ هست از غیر هستی چون چرد عین صنع از نفس صانع چون برد

5079-Masnû' olan sâni'den nasıl ayrılır? Sûrette var, hakîkatte hiç olan "vücûd-ı mümkün", "vücûd-i vâcib"ın gayrısından nasıl feyz alabilir?

Vücûd, varlığı ikiye taksim etmişler, birine "*vücûd-ı vâcib*" ikincisine "*vücûd-ı mümkün*" demişlerdir.

Vücûd-ı vâcib: "Başka biri tarafından var edilmiş olmayan varlıktır. *Allâh(C.C.)*'ın varlığı gibi.

Vücûd-ı mümkün: Bir mûcid tarafından meydana getirilen varlıktır. Bütün kâinâtın varlığı gibi ki, onu var eden de mûcid-i ezeli olan *Allâh ü Teâla*'dır.

Vücûd-ı vâcib; kadîmdir, ezeli ve ebedîdir. Vücûd-ı mümkün; hadîstir, fânîdir.

گر براق و تازیان ور خود خردن جمله هستیها از این روضه چرند

5080-Bütün varlıklar; ister burak, ister Arap atları, isterse eşekler olsun bu ravzadan otlarlar.

Bütün mevcûdât-ı mümkün, yani insan, hayvan, at, eşek, ağaç, çiçek, taş, toprak, hülâsa mahlûkat nâmına her ne varsa Vücûd-ı Vâcibden feyz almış ve o feyz ile zuhûra gelmiştir.

Burak: Ehl-i cennetin binecekleri bir nevi' hayvandır. Ne biçim bir mahlûk olduğunu inşallah orada görürüz. Burada sulahâ, burak ile Arap atlarına, füseka da eşeklere benzetilmiş, sâlih olsun, fâsık bulunsun bütün insanlar, faydalı olsun, zararlı bulunsun bütün hayvanlar, hülâsa bütün mevcûdât, Vücûd-ı Vâcibin feyzi ve halkı ile zuhûrâ gelmiştir, denilmiştir.

5081-Lâkin kör olan at körcesine otlar. Otladığı çayırı görmez. Ondan dolayı da merdud olur.

Mahlûkatın yaratılması *Allâh(C.C.)*'ın lûtf u keremiyle olduğu gibi, rızkını bulması ve o vâsıta ile yaşaması da yine *Allâh(C.C.)*'ın kerem ü nimetiyledir. Fakat çayırda otladığı halde o çayırı göremeyen at gibiler, *Allâh(C.C.)*'ın ihsân ve irzâkıyla yaşadığını farketmeyenler, fûlanın tahsis ettiği maaş, yahut ücretle geçiniyorum vehminde bulunan câhil ve gafiller de böyle körcesine otladıkları için Dergâh-ı İlâhîden merdud ve matrud olurlar.

هر دم آرد رو به صحرایی جدید و انکه گردشها از آن دریا ندید

5082-Dünyadaki hareketleri bu denizden bilmeyen, gâfil, her vakit başka bir mihrâba teveccüh eder.

Dünya, âlem-i havâdistir. Hadîsat ise harekâttan ibârettir ki, hepsinin muharriki *Allâh(C.C.)*'ın irâde ve kudreti denizidir.

O hareketlerin, o bahr-i ummânın çalkantısıyla, *Cenâb-ı Hakk*'ın irâdesiyle vukûa geldiğini görmeyen kimse, o Denizi bırakıp da her an başka bir mihrâba döner ve başka bir kapıya göz diker. Meselâ bir kimse, birinin lûtfuna nâil olur. Onu velîni' met bilir. Hakîkatte ise o lûtf, *Allâh(C.C.)*'ın bir ihsânıdır. Lûtfu etmiş olan kimse arada bir vâsıtanın ibârettir. Bir su değirmeni tasavvur edelim. Ma'lûm ya su

değirmenleri akar su kenarında yapılır. Suyun akıntısı değirmenin çarkını çevirir. Çarkın dönüşü değirmen taşıyı hareket ettirir. Taşın hareketi buğdayı ezer un haline getirir. Dikkatli bir göz karşısında çark ile taş birer vâsıtaadır. Buğdayı un yapan suyun akıntısıdır. Bu, böyle olduğu gibi **Hakk**'ın lûtf u keremi zengin bir adamın cömertliğini harekete getirir. O hareket zenginin fakire birkaç para vermesine sebep olur. Fakat o fakir, bunu bilmez de nâil olduğu lûtfu ancak zenginin kereminden vahmeder, adeta onu kendisine mihrab ittihâz eylese, karşısında sapıtacak derecede minnetdârlıklar gösterir. Biraz sonra da başka birinden birkaç para alınca bu sefer herifin mihrâbı değişir. Yeni lûtufkârına adeta teabbüd eder. Vakıa bir adamın ni'metini gördüğü kimseye teşekkür etmesi vâcibdir. Fakat her nimetin ve her iyiliğin asıl sahibinin **Allâh(C.C.)** olduğunu, o nimeti vermiş, o iyiliği yapmış gibi görünen kimsenin ancak bu vasıta bulunduğunu unutmamak, mün'im-i hakîkiye hamd ü senâ etmek şartıyla. Böyle yapmayıp da bütün minnetdarlığını aradaki vasıtaya hasreden gafil:

تا که آب شور او را کور کرد او ز بحر عذب آب شور خورد

5083-Meselâ Nil ve Fırat gibi tatlı bir nehirden acı su içer, o acı ve tuzlu su da onun gözünü kör eder.

Buradaki tatlı bahir, yahut büyük nehirden maksad; **Allâh(C.C.)**'ın lûtf u keremidir ki âb-ı hayat gibidir. Ondan acı su içmek de **Hakk**'ın şükrünü ifâ etmemekle küfrân-ı ni'mette bulunmaktır. **Kur'an-ı Kerîm** ve **Sûre-i İbrâhim**'de:

Arapça **Sûre-i İbrâhim: 7**

“Eğer ni'metime şükrederseniz onu size mutlaka artırırım ve eğer küfrân-ı ni'mette bulunursanız benim azâbım hakîkaten çok şiddetlidir.70” buyurulmuştur. İşte o tatlı deniz suyunun acılaşması ve o acı suyun onu içeni kör etmesi, küfrân-ı ni'mette bulunan kimsenin nâil olduğu ni'metten rahat ve huzur bulamaması, o şiddetli azâbın Dünyâyâ ait bir kısmıdır.

ز آب من ای کور تا یابی بصر بحر می‌گوید به دست راست خور

5084-O deniz, hâl diliyle der ki: Ey kör; benim suyumdan sağ elinle iç ki göz bulasın, gözün açılsın.

کاو بداند نیک و بد را کز کجاست هست دست راست اینجا ظن راست

5085-Buradaki sağ elden maksad: Doğru bir zandır ki o zan; iyinin, kötünün nerden geldiğini bilir.

Mün'im-i Hakîkiyi unutup da onun in'âmına vâsıta olanlara teabbüd derecesine varanları îkaz etmek üzere yine **Allâh(C.C.)**'ın lûtf u kerem deryâsı, ona: “Benim suyumdan sağ elinle iç, in'am ü ikrâmın nerden geldiğini ve onları kimin verdiğini anla” diye lisân-ı hâl ile ilhâmda bulunur.

راست می‌گردی گهی گاهی دو تو نیزه گردانی است ای نیزه که تو

5086-Ey mızrak; bir mızrak çeviren vardır ki onun sallamasıyla sen kâh doğru, kâh iki kat olursun.

Ma'lûm ya, mızrak; harp âletlerinden sivri bir demirdir ki, uzun bir sapı vardır. Vaktiyle düşmanın göğsüne saplamak için kullanılırdı. Sapı, esneyen bir ağaçtan yapıldığı için kullananın hareketine göre eğilir ve doğrulurdu.

Hz. Mevlânâ Mün'im-i Hakîkiyi unutmuş olanları o mızrağa benzetiyor ve: **“Ey gafil mızrak; senin eğilip doğruluşun kendiliğinden değildir, seni kudretli elinde sallayıp oynatan ve eğilip doğrulmana sebep olan bir nîzegerdan, bir mızrak çeviren, bir fâil-i hakîkî, bir müessir ve muharrik-i kül vardır”** diyor.

Bir Hadîs-i Şerîfte: “Mü’minin kalbi, Allâh(C.C.)’ın parmaklarından iki parmak arasındadır. O kalbi dilediği gibi çevirir” buyurulmuştur.

Esâbi’-i rahmân’dan maksad; Allâh(C.C.)’ın sıfâtı “isbaayn” dan murâd da Celâl ve Cemâl sıfatlarıdır.

Böyle mihrâbını şaşırmış kimselerin bir mürşid-i kâmil nazarıyla gözleri açılabilceğini beyân için Hz.Mevlânâ buyuruyor ki:

ور نه ما آن کور را بینا کنیم ما ز عشق شمس دین بی ناخیم

5087-Biz Şems-i Tebrizî’nin aşkıdan tırnaksız kalmışız, tutacak ve tasarruf edebilecek bir hâlde değiliz. Yoksa o kör kimsenin gözünü açabilirdik.

Şemsüddin-i Tebrizî mestûrîn-i İlâhiyyeden pek büyük bir velî,pek yüksek bir ârif idi. Mahzâ Mevlânâ ile görüşmek için Konya’ya gelmiş, Cenâb-ı Pîr ile birlikte halvetler çıkarmış ve semâ’ etmesini Hz.Mevlânâ’ya o tavsiye eylemişti. Mevlânâ da ona bir mürîd gibi hizmette ve hürmette bulunmuştu ki, o hürmet şiddetli bir mahabbete inkılâb etmişti. Halbuki Mevlânâ, Şems ile mülâkatından sonra ders okutmayı bıraktı. Takririnden müstefid olan talebesi, bu mahrumiyyet dolayısıyla Şems’in aleyhinde bulunmaya başladı.Şems kalktı Şam’a gitti. Mevlânâ ise öyle bir ârifin ayrılığına tehammül edemiyordu. Oğlu Sultan Veledi Şam’a gönderdi ve Şems’i davet etti. Şems kalktı Konya’ya geldi. Şam’dan Konya’ya kadar Sultan Veled, onun rikâbından yayan yürüdü. Şu hürmet ve riâyete mukabil Hz.Şems, ona hilâfet verdi ve: “Ey Veled; benim bir serim ve bir sırrım var, serimi babana feda ettim, sırrımı da sana bağışladım” dedi.

Şems’in gelişine Cenâb-ı Pîr ne kadar sevindiye, talebesinin de o kadar canı sıkıldı. Nihayet Şems’e sû-i kasedtiler. Mütecâvizler arasında maalesef Mevlânâ’nın ortanca oğlu Alâüddin Çelebî de vardı. Bundan dolayı, onun biraz sonra ölümünde Cenâb-ı Pîr cenâzesinde bulunmadı.

Bu mesele menâkıbnâmelerde mübhem kalmıştır. Sipehsâlâr menâkıbında sû-i kasd vuku’ bulduğu, fakat ortada birkaç damla kandan başka bir şey kalmadığı ve Şems’in kaybolduğu, sonra Mevlânâ’nın Şam’a ve Tebriz’e gidip onu aradığı, fakat bulamadığı yazılıdır. Eflâkî menâkıbında daha ziyâde tafsîlât vardır. Fazla ma’lûmat almak isteyenler oralara mürâcaat buyursunlar.

Cenâb-ı Pîr, irtihâl edinceye kadar Şems’in hasretini çekti. Nitekim burada da: “Biz Şems-i Tebrizî’nin aşkıdan tasarruf edecek bir halde değiliz, yani, fenâfillâh makamında bulunuyoruz, yoksa o kör gafilin gözünü açabilirdik” diyor ve irşâd vazîfesini halîfe-i ekmeli Hüsâmüddin Çelebî’ye havâle ederek diyor ki:

داروش کن کوری چشم حسود هان ضیاء الحق حسام الدین تو زود

5088-Ey Hakk’ın zıyâsı ve kalblerin münevveri olan Hüsâmüddin Çelebî; hasedkârların körlüğüne, onlara rağmen o gafil körün gözüne ilâç yap.

Hüsâmüddin Çelebi, söylediğim gibi Cenâb-ı Pîr’in halîfesi idi. Vefâtından sonra da yerine şeyh olmuştu. Mesnevî-i Şerîf’in tanzîmi Cenâb-ı Pîr’den o recâ etmiş, kitabın başındaki 18 beyitten mâadâsı onun kalemiyle yazılmıştı. Çünkü geceleri yatsı namazından sonra otururlar, Mevlânâ Mesnevî beytlerini söyler, Çelebî’de onları yazardı. Bazı geceler Mevlânâ coşar, sabaha kadar, nazm-ı ebyâta devam eder, Çelebî de yazmaya ikdâm eylerdi. İrtihâli 683 tarihinde, kabri Konyadaki Türbe-i Mevlânâ dahilindedir. Hz. Çelebî, Mevlânâ tarafından irşâda me’zun olduğu için daha Cenâb-ı Pîr’in hayatında ihvânı terbiye ve teslik ederdi.

Yine *Mevlânâ Çelebî*'ye buyuruyor ki:

داروی ظلمت کش استیز فعل توتیای کبریای تیز فعل

5089-Onun gözüne te'sîri çabuk ve zulmetle mücâdele ederek o zulmeti mahvedecek ilâhî bir ilâç yap.

ظلمت صد ساله را زو بر کند آن که گر بر چشم اعمی بر زند

5090-Öyle bir ilâç yap ki o ilâç yüz yıllık bir körün gözüne sürülse, o asırmande karanlığı izâle eder.

کز حسودی بر تو می آرد جحود جمله کوران را دوا کن جز حسود

5091-Hasedkâr olandan mâadâ bütün gözleri tedâvi ve irşâd et. Hasûd olanın istisnâ edilmesi hasedinden dolayı seni inkâr eylediği içindir.

جان مده تا همچنین جان می کنم مر حسودت را اگر چه آن منم

5092-Sana hased edene -o hasûd ben olsam bile- rûh verme de öylece can çekişsin dursun.

و انکه می رنجد ز بود آفتاب آن که او باشد حسود آفتاب

5093-Güneşe hased eden ve onun varlığından incinen kimsedeki maraz.

اینست درد بی دوا کاو راست آه اینست افتاده ابد در قعر چاه

5094-İşte sana devâsız bir derd ki mübtelâsı dâimâ âh etmektedir. İşte sana ebediyyen kuyu dibine düşmüş bir hasta.

کی بر آید این مراد او بگو نفی خورشید ازل بایست او

5095-Onun murâdı Şems-i ezelînin sönmesidir. Onun bu ârzusu nasıl husûle gelir?

Şems-i ezelîden maksad: *Hakk*'ın tecelliyâtı ve o cümleden olan din, îman ve irfân ile onların erbâbıdır. Müşrikler ve münkirler, o Şems-i ezelînin sönmesini, o tecelli şuaâtının kesilmesini, îman ve ehl-i irfânın eksilmesini ve Dünyanın bir cehâletâbâda dönmesini isterler. Fakat bu hayvânî emel husûle gelmeyecektir. *Hakk*!ın tecellîsi ilelebed devam edip gidecektir. Nasıl ki *Kur'an-ı Kerîm*'de buyurulmuştur:

Arapça Sûre-i Saf:8

“ Müşrikler ve mülhidler, ağızlarıyla üflemek sûretiyle Allâh(C.C.)'ın nûrunu söndürmek istiyorlar. Allâh(C.C.) ise nûrunu devam ettirecek ve tamamlayacaktır. Kâfirler o devam ve ikdâmı hoş görmeseler bile 71 ”

----- Altıncı cildin sonu-----